

DIKTIS KRETIETIS

APIE TROJOS KARĄ

ŠEŠIOS KNYGOS, IŠVERSTOS KVINTO SEPTIMIJAUS

DARETAS FRYGAS

APIE TROJOS ŽLUGIMĄ

KNYGA, IŠVERSTA KORNELIJAUŠ NEPOTO

Lietuvių literatūros
ir tautosakos institutas
Vilnius, 2008

DICTYS CRETENSIS

DE BELLO TROIANO

LIBRI VI Q. SEPTIMIO ROMANO INTERPRETE

DARES PHRYGIUS

DE EXCIDIO TROIAE

LIBER INTERPRETE CORNELIO NEPOTE

Institutum Litterarum
Lituanicarum Ethnologiaeque
Vilnius, 2008

UDK 939.2

Di48

Knygos leidimą parėmė

LR kultūros ministerija

Europos Sąjungos programa „Culture 2000“

Rengimo komisija *Jadvyga Bajarūnienė,*
Rasa Balčikonytė, Dainius Būrė, Ona Daukšienė (sekretorė),
Genovaitė Dručkutė, Sigitas Narbutas (pirmininkas),
Gytis Vaškelis (projekto kuratorius)

Versta iš: Dictys Cretensis, *De bello Troiano libri VI,*
Q. Septimio Romano interprete. Dares Phrygius, De excidio Troiae
liber, interprete Cornelio Nepote, Basileae, 1529

Iš lotynų kalbos vertė *Asta Vaškelienė,*
Veronika Gerliakienė ir Tomas Veteikis
Serijos dailininkė *Sigutė Chlebinskaitė*
Redagavo *Sigitas Narbutas*
Maketuotoja *Vida Daškuvienė*

© Asta Vaškelienė, Veronika Gerliakienė, Tomas Veteikis, 2008

© Balys Narbutas, 2008

© Sigutė Chlebinskaitė, 2008

© Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008

ISSN 1648-6412

ISBN 978-9955-698-60-9

Printed in Lithuania

TURINYS

Trojos karo „korespondentai“ / <i>Balys Narbutas</i>	9
--	---

APIE TROJOS KARĄ

ŠEŠIOS KNYGOS, IŠVERSTOS KVINTO SEPTIMIJAUS / <i>Diktis Kretietis</i>	21
--	-----------

Dikčio Kretiečio gyvenimas, kurį aprašė	
Septimijus Romėnas	23
Kvinto Septimijaus Romėno, iškalbingiausio vyro, laiškas	24
Pastabėlės dėl knygos vertimo	25

Pirmos knygos santrauka	27
Diktis Kretietis, <i>Apie Trojos karą</i> : pirma knyga, išversta K. Septimijaus Romėno	29

Antros knygos santrauka	46
Diktis Kretietis, <i>Apie Trojos karą</i> : antra knyga	47

Trečios knygos santrauka	80
Diktis Kretietis, <i>Apie Trojos karą</i> : trečia knyga	80

Ketvirtos knygos santrauka	99
Diktis Kretietis, <i>Apie Trojos karą</i> : ketvirta knyga	99

Penktos knygos santrauka	116
Diktis Kretietis, <i>Apie Trojos karą</i> : penkta knyga	117

Šeštos, ir paskutinės, knygos santrauka	134
Diktis Kretietis, <i>Apie Trojos karą</i> : šešta, ir paskutinė, knyga	134

APIE TROJOS ŽLUGIMĄ

KNYGA, IŠVERSTA KORNELIJAUŠ NEPOTO / <i>Daretas Frygas</i>	147
Apie trojėnų kilmę	149
Kornelijaus Nepoto laiškas Saliustijui Krispui	149
Dareto Frygo <i>Pasakojimas apie Trojos žlugimą</i> , išverstas Kornelijaus Nepoto	150
 Komentarai / <i>Veronika Gerliakienė, Sigitas Narbutas,</i> <i>Asta Vaškeliienė, Tomas Veteikis</i>	 187

*Sacro Millenio
almae Lituaniae*

TROJOS KARO „KORESPONDENTAI“

Įsivaizduokite – pasaulyje yra žmonių, tikinčių, jog Elvis Presley tebėra gyvas ir rengiasi kada nors trenksmingai grįžti į sceną. Yra ir tokių, kurie neabejoja, jog gyvybė egzistuoja ne tik Žemėje. Kone penkiasdešimt procentų amerikiečių 2000 metais nurodė tikį, jog vyriausybė nuo visuomenės slepia duomenis, patvirtinančius NSO fenomeno egzistavimą. O kai kurie paskiria savo gyvenimą šventojo Gralio ar riterių tamplierių lobių paieškomis, įvairiems menamiems ar tikriems šimtmečių senumo „kodams“ iššifruoti, būtiems ir nebūtiems sąmokslams atskleisti... Įdomu, ką šie žmonės sutiktų atiduoti mainais už įrodymą, patvirtinantį, kad jų tikėjimo objektas nėra vien legenda – moderni ar gyvuojanti kiek ilgiau?

NUO HOMERO IKI HOLIVUDO

Suprantama, kiekvienas toks „tikintysis“ į šį klausimą atsakytų savaip. Lygiai kaip galėtume rasti daugybę įvairių teorijų, per antropologinę, psichologinę, filosofinę ar kitokią prizmę mėginančių paaiškinti, kam žmonijai apskritai reikalingos legendos ir mitai bei kodėl ji nesiliauja juos kūrusi, o po kurio laiko – diskutavusi, kiek tikėtinos vienos ar kitos plačiai paplitusios istorijos.

Viena tokių istorijų – legenda apie Trojos karą, kaitinanti žmonijos vaizduotę kone tris tūkstančius metų. Ši legenda reikšminga ne tik literatūros bei kultūros istorijos, bet ir

politiniu požiūriu. Prisiminkime garsiąją Vergilijaus *Eneidą* – pasakojimą apie Trojos didvyrį Enėją, išsigelbėjusį iš griūvančio miesto, atkeliavusį į Italiją ir tapusį romėnų pirm-taku. Kūrinyje iki šiol stebina autoriaus išmone, sodria kalba ir turtingomis bei išradingomis stiliaus priemonėmis; be to, jis yra neginčijamas antikinės literatūros paminklas, įtvirtintas šiuolaikiniuose pasaulio literatūrų kanonuose. Savu metu *Eneidoje* dar įžvelgtas ir įspūdingas autoriaus užmojis sukurti „tautinį“ mitą, susiejusį romėnus su šlovingaisiais Trojos karo dalyviais, jo noras pašlovinti tradicines romėnų vertybes bei legitimuoti pirmųjų Romos imperatorių – Julijų-Klaudijų – dinastiją, tarp kurios garsiųjų atstovų buvo imperatoriai Augustas, Kaligula ir Neronas.

Tokioje šviesoje legenda apie Trojos karą įgyja dar didesnę reikšmę nei vien nuostabus tragiškas pasakojimas apie, kaip manoma, vienuolika šimtmečių prieš Kristų vykusį vieno miesto užkariavimą. Legendos tampa galios šaltiniu, o kur galia, ten paprastai ir poreikis ar pagunda ją dar labiau sutelkti, įtvirtinti bei apsaugoti. Na, bet šią temą palikime nuošalėje.

Verta kiek plačiau aptarti patį Trojos mitą, kuris dar ir šiandien neapleidžia žmonių vaizduotės. Tai akivaizdžiai liudija kad ir šios legendos ekranizacijos. Viena iš paskutiniųjų, pasirodžiusi 2004 metais, sulaukė nemažai kritikos už nukrypimą nuo „tikros“ istorijos. Filmo kūrėjai netgi buvo priversti teisintis – girdi, tai tik adaptacija, kuri visiškai nėra tas pat, kas skaityti Homerą. Būdami visiškai teisūs, kino studijos atstovai neturėtų nė kiek jaudintis: Trojos mito adaptacijos bei variacijos, dirbiniai bei perdirbiniai skaičiuoja, švelniai tariant, kur kas ilgesnę istoriją, nei pati „sapnų kalvė“ Holivudas.

Be jokios abejonės, už įstabiojo Trojos mito implantavimą į europietiškosios civilizacijos sąmonę turėtume padėkoti graikų dainiui Homerui, gyvenusiam, kaip manoma, aštuntame amžiuje prieš Kristų. Būtent jo (ar jų – kai kas spėja, jog autoriai galėjo būti keli) *Iliadoje* vaizdžiai ir įtaigiai papasakotą padavinį apie meilę, kovą, didvyrius ir dievus vėliau puoselėjo daugelis kitų graikų kūrėjų – poetų ir dramaturgų, tokių kaip Aischilas, Sofoklis, Euripidas ar Sapfo. Po kurio laiko mitą perėmė romėnų autoriai – tas pats Vergilijus, taip pat Ovidijus ar Stacijus. Trojos legenda įvairiais pavidalais aptinkama tiek Viduramžių literatūroje, tiek ir vėlesnių laikų autorių, tokių kaip Williamas Shakespeare'as, Johannas Wolfgangas von Goethe ar Jeanas Girodoux, kūrinuose.

Tai, kad daugelis autorių sėmėsi įkvėpimo iš šios legendos, nestebina: epinis konfliktas, aprašytas Homero *Iliadoje*, atitinka visus šiuolaikiniam bestseleriui keliamus reikalavimus. Čia viešpatauja meilė – didysis dainius pasakoja, jog Trojos *casus belli* buvusi nepaprasto grožio moteris Helenė, kurią iš Spartos karaliaus Menelajo pagrobęs Trojos karaliaus Priamo sūnus Paris. Helenės pagrobimas ir išprovokavo Menelajo brolio, Argo ir Mikėnų karaliaus Agamemnono vadovaujamą graikų (epe vadinamų achajais) karo žygį prieš Troją. Čia yra ir istorija apie tvirtą draugystę – nesileidžiant į šiais laikais populiarias interpretacijas, galima paminėti Achilo bei Patroklo bičiulystę. Žinoma, čia gausu spalvingų ir įsimenamų personažų – narsusis Ajantas (lotyniškąja tradicija pasiekęs mus dar ir Ajakso vardu), gudrusis Odisejas (Ulikas, Ulisas), kovingasis Hektoras bei daugelis kitų. Pasakojimas kupinas didingų mūsų scenų, dievybių įsikišimų ir mistikos, gudrybės ir heroizmo, įtampos ir tragizmo. Taigi legenda laiko užvaldžiusi

daugybės kartų vaizduotę, ir Trojos karo tradicija yra tvirtai įsišaknijusi įvairių tautų bei epochų kultūroje – ko vertas vien Trojos arklys, tapęs viena populiariausių metaforų ar netgi pavojingo kompiuterių viruso pavadinimu?

MITAS AR TIKROVĖ?

Štai ir priejome prie vieno kertinių klausimų: ar legenda apie Trojos karą tėra vien įžymiojo poeto vaizduotės vaisius, ar vis dėlto už *Iliadoje* taip vaizdžiai aprašomų įvykių slypi tikras, amžių glūdumoje vykęs ir archeologiniais radiniais patvirtintas karinis konfliktas? Atsakymas nėra nei nuviliantis, nei džiuginantis: gal ir taip. Daugelis mokslininkų siūlo Homerą laikyti ne kuo daugiau, kaip kūrybingu, lakia vaizduote ir mūzų malone apdovanotu menininku, kurio nemirtingasis epas turėtų būti laikomas literatūros, o ne istorijos paminklu. Siūlo, tačiau patys atkakliai ieško bet kokių archeologinių ar rašytinių šaltinių, leidžiančių nors kiek prasklaidyti pasakišką rūką virš legendinio Trojos miesto. Trumpai žvilgtelėkime, ką tyrinėtojams pavyko aptikti.

Šiuo metu daugmaž sutariama, jog Homero apdainuota Troja stovėjo dabartinės Turkijos šiaurės vakaruose, Anadolijoje, vietoje, vadinamoje Hisarliku. Čia 1870 metais savo kasinėjimus ir pradėjo savamokslis archeologas Heinrichas Schliemannas. Aptikti devyni miesto archeologiniai sluoksniai ir, manoma, kad vienas iš jų, vadinamas *Troja VIIa*, atitinka legendinio miesto griuvėsius. Tiesa, dėl to nėra sutariama – pats Schliemannas manė, jog Trojos karo laikotarpį atitinka antrasis kultūrinis garsiosios kalvos sluoksnis, nors vėliau nustatyta, jog jis yra maždaug tūkstančiu metų ankstyvesnis, nei spėjama

Trojos karo data. Kita tyrinėtojų grupė nurodo homeriškuoju miestu buvus kiek vėlyvesnį sluoksniį *Troja VIb*. Kad ir kaip ten buvo, nustatyta, jog legendinio karo laikus atitinkanti archeologinė Troja buvusi ne kartą sugriauta – veikiausiai, tiek žmogaus, tiek ir stichijos, nes tyrinėtojai teigia, kad miestas veikiausiai buvo stipriai nukentėjęs nuo žemės drebėjimo.

Savo ruožtu tai iš karto sukelia minčių apie Trojos arklį. Arklys laikomas jūrų dievo Poseidono (anot Homero, palaikiusio Troją puolusius achajus) simboliu. Šis dievas dažnai vadinamas „žemės purtytoju“. Taigi žemės drebėjimas, susilpninęs tvirtovės sienas ir galėjęs būti tuo „arkliu“, atvėrusiu Troją užkariautojams – esą Poseidono intervencija lėmusi Trojos arklio motyvo atsiradimą. Žinoma, daugelis kitų autorių, tarp jų ir romėnų istorikas Plinijus, į šį legendos epizodą žvelgė kur kas proziškiau ir arklį laikė tarano ar kokio nors kitokio apgulties įrenginio metafora.

Šie svarstymai nedaug tepasako apie istorines Trojos legendos prielaidas. Tačiau greta archeologinių tyrimų, dar vienas svarbus žinių apie to meto įvykius šaltinis – raštijos paminklai, visų pirma – hetitų tekstai. Keturioliktame amžiuje prieš Kristų galybės viršūnę pasiekusi Hetitų imperija apėmė ne tik Anatoliją, bet ir šiaurės vakarų Siriją, taigi būtent šios karalystės raštuose ir ieškota užuominų apie Troją bei jos gyventojų kovas su graikais.

Antrasis Trojos „atradimas“, šįkart – vėlyvojo bronzos amžiaus rašytiniuose šaltiniuose, priklauso šveicarų filologui Emiliui Forrieriui. Jis, pirmoje praėjusio amžiaus pusėje tyrinėdamas hetitų tekstus, rado minint šalį, vadinamą *Wilusa* – būtent taip hetitai vadinę Troją arba, sekant homeriškąją tradiciją, Ilioną. Vėlesnių tyrinėjimų metu nustatyta, jog ši šalis

buvo toje pačioje vietoje, kur ir dabartinis Hisarlikas, visuotinai pripažįstama legendinės Trojos vieta. *Wilusya* ar *Wilusa* karalystė priklausė hetitų imperijai, ir kaip rodo tolesni jos raštijos paminklų tyrinėjimai, dėl šios teritorijos vykę konfliktai su kita valstybe, hetitų vadinama *Abhiya*. Manoma, jog čia turimi omenyje homeriškieji achajai arba vėlyvojo bronzos amžiaus graikai, dar žinomi kaip Mikėnų kultūros atstovai.

To meto rašytiniai šaltiniai nepateikia jokių duomenų apie kokią nors vieną plataus masto Trojos ataką (prisiminkime, jog, pasak Homero, šturmuoti miesto išsiruošė 1186 achajų laivai!) ar užsitęsusią (dešimtį metų!) apsiaustį. Panašu, kad vietovė, buvusi ekonomiškai svarbus centras strategiškai patogioje vietoje – šalia Dardanelų sąsiaurio, kelis amžius kentėjo nuo puldinėjimų ir buvo užvaldoma tai vienos, tai kitos pusės. Taigi daroma išvada, jog pasakojimai apie šiuos konfliktus ilgainiui buvo apipinti įvairiais pagražinimais, mitologiniais motyvais, žmonių sąmonėje karai ilgainiui susiliejo į vieną, kuris galiausiai buvo aprašytas išpūdingojoje *Iliadoje*.

Tuo pasakojimą apie Trojos karo legendos tikroviškumą galėtume ir pabaigti, jei ne dvi aplinkybės. Viena jų – kasinėjimų Hisarlike vadovas, profesorius Manfredas Korfmanas, prieš kelerius metus publikuotą savo straipsnį pabaigęs vylinga kaip Mona Lizos šypsena pastaba: „jei kas nors kurią dieną mane aplankytų kasinėjimų vietoje ir išreikštų įsitikinimą, jog Trojos karas čia iš tiesų įvyko, mano, kaip Trojoje dirbančio archeologo, atsakymas būtų: kodėl gi ne?“¹.

Kita – du mįslingi, gerokai anksčiau rašę autoriai, ilgam įnešę sumaištį į Trojos karo mitą ir jo interpretavimą.

¹ Manfred Korfman. „Was there a Trojan War?“ – In: *Archaeology*, May–June, 2004, vol. 57, issue 3, p. 38.

Taigi ketvirtame amžiuje po Kristaus romėnas Lucijus Septimijus (deja, jo vardas – tai viskas, ką apie šį žmogų žinome) rašo laišką tokiam Kvintui Aradijui Rufinui, kaip spėjama, Romos prefektui. Laiške pasakojama apie vieną įdomų atsitikimą: girdi, tryliktaisiais imperatoriaus Nerono valdymo metais (pirmasis amžius po Kristaus) Kretos piemenys aptikę sugriuvusį Dikčio Kretiečio kapą. Tas Diktis buvęs ne bet kas, o Idomenėjo, vedusio Kretos kariuomenę į Trojos karą, bendražygis. Jo kape piemenys radę dėžutę, kurioje buvę ritiniai, išmarginti finikietiškais rašmenimis. Kaip paaiškėjo vėliau, rastas tekstas esąs Dikčio rašyti Trojos karo užrašai, kuriuos Septimijus išvertęs į lotynų kalbą ir siunčias Rufinui.

Yra ir kitas laiškas, kurį šeštame mūsų eros amžiuje parašė žinomo Romos istoriko Kornelijaus Nepoto vardu prisidenęs asmuo Saliustijui Krispui, Nepoto bičiuliui (beje, esama nuomonių, šis „laiškas“ galėjęs atsirasti ir Viduramžiais). Taigi Nepotas dėsto, jog kai jis lankėsi Atėnuose, ten užtiko kūrinių, parašytą Dareto Frygo, o tas Daretas buvęs irgi ne bet kas, o Antenoro, Trojos karaliaus Priamo patarėjo, bendražygis. Nepotas išvertęs tekstą į lotynų kalbą, kad skaitytojai galėtų susipažinti su Trojos karo įvykiais taip, kaip juos matęs Daretas, gyvenęs ir kovėjęs šios epinės apsiausties laikais.

Taigi turime du pasakojimus. Vienas – Dikčio Kretiečio *Apie Trojos karą* (*De bello Troiano libri VI*, žinomas ir kitu pavadinimu: *Ephemeris belli Troiani* – *Trojos karo dienoraštis*), kitas – Dareto Frygo *Apie Trojos žlugimą* (*De excidio Troiae*). Tai – trumpi pasakojimai, proza rašyti kaip „tikrų“ Trojos karo

dalyvių atsiminimai. Diktis atstovauja achajų pusei, o Daretas apie įvykius pasakoja „iš už Trojos sienų“ – trojėnų lūpomis.

Abu kūriniai būtų nuostabus šaltinis visiems Trojos tyrinėtojams, tik štai šiais laikais niekas nebemano, kad Dareto ir Dikčio kūriniai iš tiesų yra tai, kuo dedasi esą – autentiški karo dalyvių prisiminimai. Taip yra dėl daugelio turinio ir stiliaus ypatybių: kūrinėliuose minimos kai kurios realijos, būdingos Romos principato ir imperijos epochoms, netiksliai perteikiami kai kurių Homero minimų herojų ir jų kilmės vietų vardai, pateikiamos herojų elgesio motyvacijos, jų veiksmų vertinimai, vaizduojami išgyvenimai ir t.t. Atskiros kalbos taip pat nusipelno kūriniams išversti ir pavičšinti pasirinkta Nerono figūra (ar ne su jo valdymu ilgainiui buvo susieta kai kurių Europos tautų, taip pat ir lietuvių, protėvių „italų“ pabėgimas iš Romos?!). O kur dar laiškuose paminėtos neįtikimos „įtikimos“ kūrinių radimo aplinkybės!.. Žinia, literatūros istorikams visa tai yra svarbu, bet – ne svarbiausia. Mat literatūrinės klastotės, ypač tokios įtikinamos, irgi palieka savą pėdsaką literatūros istorijoje; kartais jis būna ne ką menkesnis už originalaus kūrinio paliktas žymes, todėl lygiai nusipelno mūsų dėmesio. Kad taip yra, sprendžiame iš Dikčio ir Dareto tekstų recepcijos vėlesniais laikais. Tikėjimas šių kūrinių autentiškumu buvo nepajudinamas Bizantijos epochoje – daugelis žymių Bizantijos rašytojų rėmėsi Dikčiu ir Daretu kaip neabejotiniais autoritetais. Abu autoriai „klestėjo“ Viduramžiais, jie išgyveno savo atgimimą Renesanse ir sklaidą Baroke, kol galiausiai aštuoniolikto amžiaus pradžioje buvo įrodyta, jog Dareto ir Dikčio vardais prisidengę rašytojai – paprasčiausi klastotojai.

Vis dėlto ši aplinkybė nesumenkina jų reikšmės Vakarų Europos kultūrai. Kai ankstyvaisiais Viduramžiais senasis

žemynas prarado ryšį su antikinės Graikijos kultūros paveldu, Homero epai ir homeriškosios legendos buvo perduotos europiečiams būtent per šiuos į lotynų kalbą išverstus kūrinius.

Kam ir kodėl prisireikė pateikti „savo“, „tikrąsias“ Trojos karo istorijos versijas? Galbūt mėginimai „pagrįsti“ Trojos legendą, padaryti ją įtikinamą buvo paprasčiausiai naudingi iš Enėjo mėginusiems save kildinti romėnams, ir tai paaiškina minėtų kūrinių atsiradimą? Nesiimsime spėlioti – jau vien dėl tos priežasties, kad nė apie vieną iš šių autorių praktiškai nieko nėra žinoma. Dar daugiau – nėra išlikusios net graikiškosios kūrinių versijos, išskyrus Dikčio teksto fragmentą, rastą palyginti neseniai, 1899–1900 metų žiemą. Šie veikalai mus pasiekė tik lotyniškąja forma – Dikčio *Apie Trojos karą* į lotynų kalbą buvo išverstas ketvirtame amžiuje po Kristaus, o Dareto *Apie Trojos žlugimą* – šeštajame.

Dikčio kūrinys yra kiek ilgesnis, jo lotynišką versiją sudaro šešios knygos, nors yra žinoma, jog graikiškas tekstas buvo iš devynių. „Vertėjas“ Lucijus Septimijus prisipažįsta paskutines knygas, kuriose turbūt daugiausia buvo pasakojama apie graikų grįžimą namo po karo, sujungęs į vieną. Trumpesnįjį – Dareto – pasakojimą Nepotas tikina siekęs išversti kuo tiksliau, tačiau neišlikus graikiško teksto, sudėtinga būtų tai patvirtinti ar užginčyti. Manoma, jog graikų kalba abu šie kūriniai galėjo būti parašyti pirmame amžiuje po Kristaus.

Tiek Dareto, tiek Dikčio kūriniuose dažnai prieštaraujama Homero išdėstytiems Trojos karo įvykiams, nors labiausiai tikėtina, jog *Iliada* ir buvusi pagrindinis abiejų autorių „atsiminimų“ šaltinis. Daretas, užėmęs trojėnų pozicijas, šių prieštaravimų pateikia daugiau. Galbūt taip atsitikę dėl

įsitikinimo, jog pats Homeras buvo palankesnis graikams. Abu autoriai dievus vaizduoja be žmogiškųjų silpnybių, kurios neretai pasireikšdavo Homero epe, ir vengė *deus ex machina* elementų, būdingų didžiojo graikų dainiaus pasakojimui, siekdami racionaliau paaiškinti antgamtiškus įvykius.

Homeras buvo kritikuojamas ne tik dėl dievybių vaizdavimo būdo bei įtakos epe, bet ir dėl perdėm palankaus požiūrio į vienus didvyrius bei per mažo dėmesio kitiems. Mūsų autoriai atitaiso šią „neteisybę“ ir išryškina daugelį Homero ignoruotų herojų – Palamedą, Troilą, Poliksenę, kurią, Dareto ir Dikčio tvirtinimu, įsimylėjęs Achilas žuvo ne prie Trojos sienų, bet Apolono šventykloje, kur jis buvo atėjęs derėtis su priešu dėl Poliksenės rankos. Kaip žinome, Homeras pavaizdavo visai kitokią Achilo žūtį; dar daugiau, pačios Trojos karalaitės jis apskritai nemini.

Ne tik kitokių įvykių aprašymu ar apimtimi Dareto ir Dikčio kūriniai skiriasi nuo Homero epo, bet ir kalba. Jei lotyniškasis Dikčio tekstas yra nesudėtingas ir lengvas skaityti, tai Dareto proza, pasak literatūros istorikų ir tyrinėtojų, yra perdėm paprasta, balansuojanti ties kvailumo ar net absurdo riba. Nėra ko net lyginti su elegantiškomis didžiojo dainiaus eilėmis!.. Bet juk Daretas buvo Trojos karo liudininkas, o ne poetas, todėl toks stilius irgi galėtų būti suprantamas, įtikinamas ir priimtinas.

„LIUDININKŲ“ PALIKIMAS

Suprantama, šie kūriniai vertingi ne savo išmone ar stiliumi. Kaip jau minėta, Vakarų Europai po Romos imperijos žlugimo užmiršus graikiškąją kultūrą, taigi ir Homerą, lotyniškieji tekstai buvo vienintelis Viduramžių visuomenės žinių apie

Trojos karą šaltinis. Su Homero epais Vakarai susipažino tik keturioliktame amžiuje, kai Petrarka iš Konstantinopolio gavo graikiškus rankraščius su nemirtingųjų poemų teksta, o iki tol Dikčio ir Dareto kūriniai buvo kone visa, kas turėta apie Trojos karą.

Beje, Dikčio ir Dareto užrašai jau tada gana sėkmingai ir plačiai naudoti literatūroje. Pavyzdžiui, apie 1160 metus prancūzų poeto Benoit de Sainte-Maure sukurtas *Trojos romano* (*Le roman de Troie*) siužetas remiasi abiem mūsų autoriais. Benoit aprašyta princo Troilo ir Briseidės meilės istorija, kurią autorius, kaip manoma, išplėtojo iš Dareto tekste esančių kelių pasąžų, netruko plačiai pasklisti ir tapo įkvėpimo šaltiniu daugeliui kitų autorių. Pavyzdžiui, XIII amžiaus rašytojui Guido delle Colonne (nors šis savo šaltiniais nurodo Diktį ir Daretą, tačiau jo lotyniškai rašyta *Trojos sugriovimo istorija* (*Historia destructionis Troiae*) turi neabejotinų sąsajų su Benoit romanu), taip pat Giovanni'ui Boccaccio (1313–1375) – jo poema *Meilės sugniuždytas* (*Il Filostrato*) savo ruožtu paskatino anglų poetą Geofrėy Čaučerį (apie 1343–1400) sukurti poemą *Troilas ir Chriseidė* (*Troilus and Criseyde* – taip dar Boccaccio kūrinyje transformavosi Briseidės vardas). Čia prieiname ir iki Williama Shakespeare'o (1564–1616) tragedijos *Troilas ir Kresida* (*Troilus and Cressida*).

Įdomu ir svarbu yra tai, kad Daretas bei Diktis yra palikę savo pėdsakus ne tik Vakarų Europos, bet ir Lietuvos kultūros istorijoje. Manoma, kad šių autorių kūriniai, Viduramžiais neretai leisti viena knyga, vadinama *Historia Troiana*, galėję būti Vilniaus vaivados, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kanclerio ir vieno iš svarbiausių Pirmojo Lietuvos Statuto kūrėjų Alberto Gostauto (m. 1539) bibliotekoje, kuria buvo

naudojamasi rašant vėlyvuosius Lietuvos metraščius². Kaip galima spręsti iš Kęstučio Gudmanto tyrimų, *Trojos ciklo* romanai, prie kurių priskiriami ir Dareto bei Dikčio veikalai, metraščių rašovams galėję suteikti kūrybinių impulsų bei inspiracijų. Gostauto aplinkoje atsiradusiuose Lietuvos metraščių sąvaduose-redakcijose pasakojama mitinė Lietuvos proistorė, kur valstybės diduomenė kildinama iš romėnų, lietuvių valstybė susiejama su Europos valstybingumo ištakomis senovės Romos imperijoje, pasakojama apie Lietuvos įkūrimą, plėtrą į rusų žemes. Metraščiai laikomi bene įspūdingiausiais Lietuvos raštijos paminklais; prie jų atsiradimo netiesiogiai galėjo prisidėti ir šioje knygoje pristatyti autoriai – Daretas ir Diktis.

Kaip turėtume šiandien su jais pasielgti? Numoti ranka ar su įdomumu perskaityti? Turbūt išmintingiausia būtų tai palikti nuspręsti pačiam skaitytojui. Kad ir kaip ten buvo, Trojos karo „korespondentai“ Daretas ir Diktis nusipelno mūsų padėkos ir pripažinimo bent jau už tai, kad daugiausiai jų dėka Vakarų Europa ne tik nepamiršo įspūdingosios legendos apie Trojos karą, bet ir subrandino vertingų literatūros kūrinių, kuriais gėrimės ir šiandien.

Balys Narbutas

² Kęstutis Gudmantas, „Alberto Goštauto biblioteka ir Lietuvos metraščiai“ – In: *Knygotyra*, 2003, t. 41, p. 21, 23.

DIKTIS KRETIETIS

APIE TROJOS KARĄ

ŠEŠIOS KNYGOS, IŠVERSTOS KVINTO SEPTIMIJAUS

DIKČIO KRETIEČIO GYVENIMAS, KURĮ APRAŠĖ SEPTIMIJUS¹ ROMĖNAS

Diktis kilo iš Kretos, Knoso miesto, tais laikais, kai gyveno Attridas, mokėjęs finikiečių kalbą ir raštą, Kadmo² atneštą į Achają³. Jis buvo Idomenėjo⁴, Deukaliono sūnaus, ir Meriono⁵, Molo sūnaus, draugas, kurie kaip vadai su kariuomene ėjo prieš Ilioną⁶. Šių, tai yra Idomenėjo ir Meriono, Diktis buvo įpareigotas aprašyti Trojos karo įvykius. Taigi jis Trojos karo, kuriame ir pats kariavo, istoriją finikietiškomis raidėmis išdėstė liepinėse lentelėse, o jos sudarė šešias knygas. Jau būdamas senas, Diktis sugrįžo į Kretą ir, nujausdamas artėjančią mirtį, įsakė, kad tos lentelės būtų palaidotos kartu su juo. Tad kaip jis ir buvo paliepęs, minėtas lenteles, sudėtas į švininę skrynelę, palaidojo jo kape. Tačiau prabėgus laikui, turbūt tryliktaisiais Nerono valdymo metais, Knose įvyko žemės drebėjimas, dėl kurio daugelis kapų, taip pat ir Dikčio, taip atsivėrė, kad skrynelė pasidarė gerai matoma praeiviams. Kai ją pamatė pro šalį ėję piemenys, jie nusprendė, kad tai lobis, ir pagrobė iš kapavietės. Atidarę skrynelę, jie surado liepines lenteles, prirašytas jiems nepažįstamais rašmenimis. Nieko nelaukę, tą keistą radinį nunešė savo šeimininkui, vardu Eupraksidas. Šis, supratęs, kokie rašmenys tai galėtų būti, parodė lenteles Rutilijui Rufui, tada buvusiam tos salos vyresniajam. Rufas, manydamas, kad jose yra kažkokių slaptų žinių, drauge su Eupraksidu jo atneštas lenteles perdavė Neronui. Kai šis jas

gavo, suprato, kad lentelėse parašyta finikietiškomis raidėmis, ir pasišaukė vertėjus. Kai šie atvyko, viską išvertė. Tada jis iš tiesų sužinojo, kad tai yra seno žmogaus, kuris dalyvavo mūšyje prieš Ilioną, prisiminimai, ir liepė juos išversti į graikų kalbą. Dėl šių vertimų tekstas apie Trojos karą žmonėms tapo geriau žinomas. Tada Eupraksidą, pamalonintą dovanomis, iš Romos išleido namo. Kroniką, kurią parašė Diktis, perdavė Graikų bibliotekai. Esamas istorijos turinys pateiktas tokia tvarka, kaip išdėstytas tekstas.

KVINTO SEPTIMIJAUS ROMĖNO, IŠKALBINGIAUSIO VYRO, LAIŠKAS

Septimijus sveikina Kvintą Aradijų. Diktis Kretietis Trojos karo dienoraštį parašė pūniškomis raidėmis, kurios anuomet Kadmo ir Agenoro buvo paskleistos Graikijoje (Diktis toje kariuomenėje tarnavo kartu su Idomenėju). Kai prabėgo daug amžių, ir iš senumo Knose (kuris kadaise buvo Kretos karaliaus būstinė) sugriuvo Dikčio kapas, ten prie jo atklydo piemenys ir tarp likusių griuvėsių atsitiktinai rado uždarytą dėželę, pagamintą iš sidabro ir švino lydinio ir, pagalvoję, kad tai lobis, tuojau ją sudaužė, idant atidarytų, tačiau kai išnešė į šviesą, pamatė, kad ten nėra nei aukso, nei kokio kito laimikio, o tik liepinių karnų knygos. Ir kai viltis buvo prarasta, rastąsias knygas nunešė Praksiui, tos vietos valdovui. Jis, pūniškus knygų rašmenis pakeitęs atiškaisiais, būtent graikų kalbos rašmenimis, nunešė lenteles Neronui, romėnų imperatoriui, ir dėl to ano buvo gausiai apdovanotas. Tad kai tos knygelės atsitiktinai pateko į mūsų godžias rankas, kilo troškimas sužinoti tikrąją

istoriją, o paskui atsirado noras tą istoriją išdėstyti lotyniškai; jis atsirado labiau ne dėl to, kad pasikliovėme gabumais, o dėl to, kad norėjome išnaudoti poilsiaujančios sielos tingulį. Taip išsaugojome pirmųjų penkių dalių istorijas, kuriose kalbama apie karo įvykius ir nedidelius žygius. Likusias dalis, kuriose pasakojama kaip tik apie graikų sugrįžimą, sutraukėme į vieną, ir tau nusiuntėme. Tu, mano Rufinai, būk maloningas pradėtiems darbams, jeigu jie yra to verti.

PASTABĖLĖS DĖL KNYGOS VERTIMO

Minojas, Jupiterio ir Europės sūnus, buvo Androgėjo, Ariadnės, Fedros, Deukaliono ir Moło tėvas. Deukalionas buvo Idomenėjo tėvas.

Molas buvo Meriono, arba Miriono, tėvas, kitas jam gimęs sūnus buvo Idomenėjas. Taip pat Tantalas, Jupiterio sūnus, laikomas Pelopo tėvu. O Pelopas buvo Atrėjo, Tiesto ir Pleistenio tėvas. Žinoma, Pleistenis su Aerope susilaukė Agamemnono ir Menelajo. O Agamemnonas buvo Ifigenijos, arba Ifianastos, Elektros ir Oresto tėvas. Iš Menelajo ir Helenės ryšio gimė Hermionė. Su ja arba su Andromache Achilo sūnus Piras susilaukė Moloso, iš kurio kilo molosų gentis. Taip iš Okeano, arba Danajo, dukters Plejonės ir Atlanto santuokos gimė Elektra, kuri Jupiteriui pagimdė Dardaną. Po to gimė Dardano sūnus Erichtonijas, dar vėliau – Dardano vaikai: Trojas. Trojas⁷ buvo Ilo tėvas, o Ilas Laomedonto tėvas. Laomedontas buvo Priamo tėvas; Hekabė, trakų karaliaus Kisėjo duktė, su Priamu susilaukė Kreūsos, Kasandros, Ilionės, Poliksenės, Pario, Hektoro, Heleno, Chaono, Troilo, Deifobo, Polidoro,

Polito. Be to, Jupiteris su Taigete, Finikijos karaliaus Agenoro dukterimi, susilaukė Lakedaimono. Šitas buvo Muskulo arba veikiau Amiklio tėvas. Tas buvo Argalo, arba Argulo, tėvas, iš kurio kilo Oibalas⁸, Tindarėjo tėvas, kuriam jo žmona Leda pagimdė Kastorą, Polideuką, Helenę ir Klitaimnestrą. Taip pat iš Foiniko, arba Agenoro, sūnaus arba dukters kildinama Leda ir Hekabė. Visa tai, ką papasakojau, dėl to prijungiau prie knygos, kad skaitytojas sužinotų apie daugelį vietų, kuriose tie dalykai atsitiko.

PIRMOS KNYGOS SANTRAUKA

Atrėjas, vienas iš dviejų brolių ir pats turtingiausias kretietis, Aeropės tėvas⁹, Minojo sūnus, visą tai, ką turėjo, – auksą ir sidabrą bei gyvulių bandas – paliko vaikaičiams, kad šie pasidalytų, bet atskirai pagal jo paties paliepimą buvo išleisti įsakymai dėl žemių; jas gavo Idomenėjas, Deukaliono sūnus, kartu su Merionu, savo brolėnu (Idomenėjas, kitas Molo gentainis, tai yra Molo sūnus). Taigi visi Pelopidai susirinko Kretoje, kad tarpusavyje pasidalytų Atrėjo turtus; tarp susirinkusiųjų buvo Palamedas ir Menelajas, kurie taip pat yra sesers ir brolio vaikai¹⁰, tose dalybose turtas buvo padalytas taip, tarsi visi būtų atvykę. Paskui visi Kretoje buvo maloniai priimti ir nuvesti į Europės šventyklą; visi buvo nepaprastai apstulbinti maldoms skirto statinio: stebėjosi apžiūrinėdami atskiras detales, kurios kilmingųjų ir matronų iš Sidono¹¹, Europės tėvynės, buvo pargabentos tokiam ypatingam šventyklos papuošimui.

Tuo metu Paris su Enėju ir kitais buvo priimti Menelajo namuose. Patyrę, kad karaliaus nėra, jie išsigabeno Helenę, didžiulius turtus, taip pat Menelajo giminaites Aitrą ir Klimenę. Menelajas, sužinojęs apie tuos dalykus, kankinosi tiek dėl žmonos pagrobimo, tiek ir dėl giminaičių įvykdytos neteisybės. Palamedas, nuraminęs Menelają, įlipo į laivą, su kuriuo per trumpą laiką pasiekė Spartą, į kurią buvo atplaukę Agamemnonas ir Nestoras, abu Pelopo palikuonys.

Į Troją pasiuntiniais išrenkami Palamedas, Uliksas ir Menelajas, idant sugrąžintų tai, kas buvo pagrobta. Kai trojėnus sujaudino Palamedo kalba, Priamas jį nutraukė sakydamas, jog yra neteisinga kaltinti tą, kurio čia nėra. Mat Paris dar nebuvo pasiekęs Trojos: trokšdamas tų pačių dalykų, kaip ir Spartoje, jis nužudė sidoniečių karalių, savo šeimnininką, ir apiplėšė visus jo namus. Taigi sujaudinti Pario atvykimo, Sidono žmonės piktinosi nusikaltimu. Tuo susirūpinęs, Priamas išsiuntė sūnus, nesutikusius grąžinti Helenės, ir sukviėtė senolius, tačiau sūnūs išvaikė jų susirinkimą, o daugelį nužudė.

Susiklosčius tokioms aplinkybėms, Priamas Hekabės raginiu atėjo pas Helenę, kuri pagal kilmę buvo Priamo ir Hekabės giminaitė; ši verkdamą atsidavė jų malonei. Tada Priamas, įvertinęs, kad nebėra ko daugiau siųsti pasiuntinius, atvedė Helenę į susirinkimą, vykusį pasiuntinių akivaizdoje. Helenė paklausta atsakė, kad nenorinti su jais plaukti ir geriau liksianti su Pariu nei su Menelaju. Išgirdę apie tai, pasiuntiniai stebėdamiesi išvyko, nors karalaičiai ir buvo nutarę juos nužudyti, idant nepakeltų į karą Graikijos. Tačiau Antenorui padėjus, jie iškeliavo sveiki, pasiekė Spartą ir pranešė apie Helenės norą, Priamo sūnų nusikaltimą ir Antenoro svetingumą.

Taip susiklosčius reikalams, pasirenkama Diomedo karalystė, kad joje visi aptartų pasiruošimą karui. Kalchantui paskerdus aukojamą paršą, ten visi prisiekia būti Priamo priešais. Paskui Agamemnonas vienbalsiai paskelbiamas visos kariuomenės vadu; dar buvo nutarta, kad laivams vadovaus Achilas, Ajaksas ir Foinikas¹². Vadovauti lauko kariuomenei skiriami Palamedas su Diomedu ir Uliksu.

Po to pateikiamas tūkstančio dviejų šimtų aštuoniasdešimt devynių laivų, išplaukusių į Aulidę, katalogas. Tačiau kai ten

Agamemnonas iš nežinojimo nugalabijo Dianos stirną ir ožką, kariuomenę užpuolė maras. Pagaliau moteris¹³, užvaldyta dievo, pareiškė, kad maras negali būti numalšintas, nebent Dianai būtų paaukota Agamemnono duktė. Agamemnonui nesutikus, Uliksas perdavė suklastotą laišką, neva paties Agamemnono parašytą žmonai, ir atgabeno Ifigeniją.

Šventykloje kilus audrai, pasigirdo balsas, kuris pasakė, kad deivė atsisako tokios aukos¹⁴ ir kad verčiau tegul jie pasirūpina vietoje mergaitės paaukoti ką nors kita. Tada graikai paaukojo stirną, kurią ten netikėtai išvydo. Audrai nurimus, visi, apimti didžiulio džiaugsmo, išplaukė iš Aulidės; jų laivai buvo prikrauti visokių gėrybių, kurių jiems parūpino karalius Anijas ir jo dukterys (šių pasigailėjo¹⁵ Bakchas, nes ką tik jos paliesdavo, viskas virsdavo vynu, kviečiais ir aliejumi, todėl jos buvo pavadintos Oinotropėmis). Jos, viskam suteikiančios naujas formas, jų laivus pripildė maisto.

DIKTIS KRETIETIS

APIE TROJOS KARĄ

PIRMA KNYGA, IŠVERSTA K. SEPTIMIJAUS ROMĖNO

Visi karaliai, kurie buvo Minojo, Jupiterio sūnaus, provaiškaičiai, valdę Graikiją, susirinko į Kretą, kad tarpusavyje pasidalytų Atrėjo turtus. Kadangi Atrėjas buvo Minojo sūnus, tai, išreiškdamas savo paskutinę valią, visą auksą ir sidabrą, taip pat gyvulių bandas paliko vaikaičiams, kuriuos pagimdė jo dukterys, kad tie po lygiai pasidalytų viską, išskyrus teises valdyti jo miestus ir žemes. Pagal atskirą jo potvarkį valdymo teisės atiteko Idomenėjui ir Merionui, Deukaliono sūnui;

Idomenėjas, kitas paveldėtojas, buvo Molo sūnus. Taip pat skubiai atvyko Klimenės ir Nauplijo sūnus Palamedas, Ajaksas ir Diktis iš Idos, esančios Kretoje, dar – Menelajas, Aeropės ir Pleistenio sūnus, jo sesuo Anaksibija (tuo metu ištekėjusi už Nestoro) ir vyresnysis Menelajo brolis Agamemnonas, dalybose turėjęs dalyvauti pagal savo rangą. Kalbėta, kad jie, Menelajas ir Agamemnonas, esą ne Pleistenio, kaip kad buvo iš tiesų, o greičiau Atrėjo sūnūs. Tokios kalbos sklido dėl tos priežasties, jog jų tėvas Pleistenis mirė, būdamas labai jaunas ir nieko vertinga, kas jo vardą įamžintų, nepaliko; Atrėjas juos priglaudė, pagailėjęs ankstyvos našlaitystės, ir išauklėjo ne blogiau nei karalaičius.

Per šias dalybas visi tarpusavyje puikiai viską atliko, kaip jiems ir priklausė pagal jų šlovingus vardus. Išties, sužinoję apie įvykį, ten susirinko visi Europės, kuri toje saloje buvo labiausiai garbinama, palikuonys, maloniai pasveikino Menelają su Agamemnonu ir nusivedė į jos šventyklą. Ten tėvų papročiu juos dosniai ir prašmatniai pagerbė: buvo gausiai aukota, taip pat surengtos vaišės. Kitomis dienomis Graikijos karaliai irgi sulaukė puikių linksmybių visur, kur tik pasirodydavo, bet dar labiau jie buvo paveikti didingo tos šventyklos grožio ir prabangaus statinio puošybos. Karaliai dairėsi po šventyklą, prisimindami, kaip kiekvienas atskiras ypatingam statinio papuošimui skirtas daiktas buvo kilmingųjų matronų gabenamas iš Europės gimtinės – Sidono miesto, esančio Finikijoje.

Tuo metu Aleksandras iš Frygijos¹⁶, Priamo sūnus, vykęs drauge su Enėju ir kitais jį lydėjusiais giminaičiais, buvo svingingai priimtas Spartoje, Menelajo namuose, ir čia padarė patį bjauriausią nusikaltimą. Jis suprato, kad karaliaus nėra namuose; kadangi Helenė iš visų Graikijos moterų buvo pati

gražiausia, jis įsimylėjo ją ir pagrobė, o su ja – daug turtų iš jos namų. Taip pat jis pagrobė Aitrą ir Klimenę, Menelajo giminaites ir Helenės tarnaites. Tada į Kretą atvyko pasiuntinys ir Menelajui perdavė visa, ką Aleksandras padarė jo namuose; kaip tokiu atveju paprastai atsitinka, per visą salą paėjo gandas, kur kas labiau išpūtęs padarytą žalą. Aišku, visi pasakojo, kad karaliaus namai buvo užpulti, o karalystė – sunaikinta; žmonės kalbėjo ir kitus panašius dalykus.

Kai Menelajas apie tai sužinojo, jo širdį sukrėtė žmonos netektis; kur kas labiau jis buvo pritrenktas dėl giminaičių, kurias anksčiau paminėjome, įvykdyto nusikaltimo. Kai Palamedas pamatė, kad karalius, apakintas pykčio ir apmaudo, prarado nuovoką, parengė laivus ir, prikrovęs į juos visokių daiktų, pastatė prie kranto. Po to jis keliais žodžiais paguodė karalių; padaręs tai, ką buvo galima padaryti, turint tokių rūpesčių, jis pasistengė, kad karalius įliptų į laivą. Vėjams papūtus iš norimos pusės, jie per kelias dienas pasiekė Spartą. Patyrę apie tai, Spartoje jau buvo susirinkę Agamemnonas, Nestoras ir visi Pelopo palikuonys, kurie tuo metu viešpatavo Graikijoje.

Kai tapo žinoma, kad Menelajas parvyko, visi susirinko į krūvą. Nors poelgio žiaurumas kėlė pasipiktinimą ir už padarytas skriaudas skubino keršyti, tačiau pagal susitarimą pirmiau Palamedas, Uliksas ir Menelajas buvo nusiųsti į Troją. Jiems buvo liepta pareikšti dėl skriaudų skundą ir pareikalauti grąžinti Helenę ir visa, kas kartu su ja buvo pagrobta. Pasiuntiniai per kelias dienas atvyko į Troją, tačiau Aleksandro namuose nerado. Mat kai Aleksandras, nepaisydamas vėjo krypties, skubiai plaukė namo, jį nunešė prie Kipro. Ten įsigijęs kelis laivus, Aleksandras atsidūrė Finikijoje, kur jį draugiškai priėmė sidonų karalius. Jį Aleksandras nakčia iš pasalų nužudė ir,

apimtas godumo, taip pat kaip Lakedemone¹⁷ visus jo namus pavertė dar vienos savo piktadarystės vieta. Aleksandras įsakė, kad visa, ką jis, siekdamas pasipuikuoti karališka didybe, niekingai pagrobė, būtų sunešta į laivus. Kai pasigirdo savo valdovo nelaimę apverkiančių žmonių rauda, kilo sąmyšis, Aleksandras ir jo bendrininkai su grobiu pabėgo, o visi Sidono žmonės susirinko karaliaus rūmuose. Ir štai tuo metu, kai Aleksandras, pagriebęs daiktus, kurių troško, jau skubėjo pasišalinti, žmonės, per trumpą laiką apsiginklavę, subėgo prie laivų; tarp susirinkusių kilus nuožmiai kovai, žuvo daugybė ir vienos, ir kitos pusės kovotojų, kai vieni, tai yra sidoniečiai, atkakliai kovėsi, nes buvo nužudytas jų karalius, o kiti, tai yra trojėnai, atsimušinėjo, kad nepaleistų prisiplėšto grobio ir kad jis iš jų nebūtų atimtas didelės kariuomenės. Buvo padegti du laivai, bet trojėnai kitus laivus išsaugojo, mitriai išplukdė juos į jūrą ir pabėgo, mūšyje nualsinę priešus.

Tuo metu Trojoje vienas iš pasiuntinių, Palamedas (jo patarimas tuomet buvo labiausiai vertinamas namuose ir kare), paprašė Priamo, kad, suėjus į susirinkimą, jam pirmiausia leistų pasiskųsti dėl Aleksandro padarytos skriaudos ir paaiškinti, kaip sugriaunama abipusė bičiulystė. Paskui Palamedas priminė, kokią nesantaiką tarp dviejų karalysčių sukėlė šis įvykis, į kalbą įterpdamas prisiminimus apie vaidus, kilusius tarp Ilo¹⁸ ir Pelopo bei kitų, kurie dėl panašių priežasčių pradėjo nepaliaujamas tautų žudynes. Pagaliau prie pasakytų dalykų jis dar pridūrė samprotavimus apie karo sunkumus ir taikos naudą; tai išdėstęs, jis patvirtino žinąs, jog toks žiaurus nusikaltimas daugeliui mirtingųjų sukėlė pasipiktinimą; dėl viso šito skriaudikai visų buvo paniekinti, ir turės sumokėti už nedorus darbus. Priamas, norėdamas, kad Palamedas dar daugiau pasakytų,

nutraukė jį vidury kalbos prašydamas, kad Palamedas kalbėtų lėčiau, ir tarė: „Atrodo, kad išties yra netycinga dėl kokio dalyko kaltinti žmogų, kurio čia nėra, nes, jam esant, mesti kaltinimai būtų puikiausiai atremti.“ – Aiškindamas apie šiuos ir kitus panašius dalykus, Trojos valdovas liepė, kad skundų dėstymas būtų atidėtas iki parvykstant Aleksandriui.

Priamas matė, kad visi žmonės, kurie dalyvavo tame susirinkime, buvo sujaudinti Palamedo kalbos; nors jie tylėjo, bet veidai rodė, kad jie pasmerkė padarytą nusikaltimą; Palamedo apie viską buvo papasakota nepaprastai iškalbingai: graikų karaliaus kalboje buvo tam tikros jėgos, atmiestos gailėsčiu. Taigi taip tą dieną susirinkimas buvo pabaigtas, o Antenoras¹⁹, svetingas vyras, kuris iš kitų išsiskyrė tuo, kad vertino gerį ir garbę, pasiuntinius, norėjusius pasisvečiuoti, nusivedė į savo namus.

Prabėgus kelioms dienoms, Aleksandras sugrįžo su aukščiau minėtais palydovais, su savimi atsigabendamas Helenę. Iki jo atvykimo visas miestas jau buvo sujudęs, vieni liūdėjo dėl Menelajui padarytų skriaudų, dalis kitų nepritarė nė vienai pusei; pagaliau, visiems pasipiktinus dėl nusikaltimo, kilo maištas. Priamas, išsigandęs šių dalykų, pasikvietė sūnus ir jų paklausė, kaip jiems atrodo, ką tokioje situacijoje reikia daryti, o šie vieningai atsakė, kad Helenės jokia būdu negalima grąžinti. Jie, be abejo, suprato, kad jei Helenė būtų grąžinta, tai dideli turtai, atgabenti kartu su ja, būtų neišvengiamai prarasti. Be to, sujaudinti moterų, kurios buvo atvykusios kartu su Helene, grožio, jie širdyje jau buvo apsisprendę kai kurias iš jų imti sau į žmonas; kadangi savo kalba ir papročiais jie buvo barbarai, viską darantys neapsvarstę arba nepasitarę, juos vedė grobis ir aistra. Taigi Priamas, palikęs savo sūnus, išsivedė senolius

ir įvertino sūnų nuomonę. Po to jis pasitarė su visais, kurių nuomonės reikėjo paklausti. Taip buvo elgiamasi pagal kitados gyvavusį paprotį. Kai visiems buvo suteikta galimybė pasakyti savo nuomonę, karaliaus sūnūs staiga pasitarimą nutraukė ir stačiokišku papratimu kiekvienam pagrasino, kad geriau nebūtų tokių, kurie jiems prieštarautų.

Tuo metu visi žmonės piktindamiesi keikė niekingai įvykdytą neteisybę ir kitus panašius dalykus. Tų aplinkybių paskatintas, Aleksandras, būgštaudamas, kad tėvynainiai jam nepadarytų ko nors bloga, sutelkia ginkluotus brolius, užpuola minią ir daugelį nužudo. Likusieji, padedami kilmingųjų, kurie dalyvavo susirinkime ir kuriems vadovavo Antenoras, buvo išvaduoti. Taip reikalams susiklosčius, žmonės sugrįžo namo, daugelis iš jų nesijautė pažeminti, bet dėl to, kas įvyko, buvo nusiminę ir žiūrėjo į tai su panieka.

Kitą dieną karalius²⁰, Hekabeį²¹ atkakliai reikalaujant, atėjo pas Helenę ir, ją maloniai sveikindamas, paprašė, kad ji jaustųsi kaip namie; jis klausinėjo, kas ji ir kieno dukra yra. Pasakodama apie visų protėvių kilmę, Helenė atsakė esanti Aleksandro giminaitė, pagal giminystę artimesnė Priamui ir Hekabei, o ne Pleistenio²² sūnums. Ji nurodė, kad Danajas²³ ir Agenoras²⁴ buvo jos ir Priamo giminės protėviai²⁵. Plejonė²⁶ buvo Danajo duktė; iš jos ryšio su Atlantu gimė Elektra, iš Elektros ir Jupiterio gimė Dardanas²⁷. Iš jo gimė Trojas²⁸ ir paeiliui kiti Iliono²⁹ karaliai. Savo ruožtu Agenoras davė gyvybę Taigetei, kuri su Jupiteriu susilaukė Lakedemono, o iš jo gimė mažasis Amiklis, kuris davė pradžią Argalui³⁰, Oibalo³¹ tėvui; buvo žinoma, kad Oibalas tapo Tindarėjo³² tėvu (šis, kaip pasirodė, buvo jos pačios³³ tėvas). Ji taip pat išvardijo gimines iš motinos Hekabės pusės. Žinoma, paminėjo Agenoro sūnų Foiniką, paskui

paaikšino Hekabės ir Ledos³⁴ kraujo giminystę. Helenė, visa tai iš atminties išvardijusi, galop verkdamą ėmė maldauti, kad po to, kai sykį buvo jų globon paimta, jie nenuspręstų jos grąžinti. Visa tai, kas iš Menelajo namų atgabenta, yra jos nuosavybė, nieko daugiau nebegalima paimti. Buvo ne visai aišku, ar ji nusprendė taip elgtis dėl beribės meilės Aleksandrui, ar dėl to, kad bijojo būti vyro nubausta už tai, jog paliko namus.

Hekabė, sužinojusi apie Helenės norą ir taip pat apie judviejų giminystės ryšį, apkabino Helenę ir iš visų jėgų stengėsi, kad ši nebūtų grąžinta atgal. Tačiau Priamas ir kiti karalaičiai pasakė, kad nebegali nei ilgiau atidėlioti susitikimo su pasiuntiniais, nei priešintis žemiečių valiai. Iš visų tik vienintelis Deifobas³⁵ pritarė Hekabei; ji, taip pat kaip ir Aleksandrą, nuo tinkamo sprendimo sulaukė aistra Helenei. Taigi Hekabė primygtinai prašė, kad dabar Priamas ir sūnūs ją palaikytų, ir jokių būdu iš jos glėbio nebuvo galima Helenės išplėsti; taip ji į savo pusę palenkė visus, kurie buvo atėję. Taip pagaliau šalies gerovė buvo prarasta dėl motiniško palankumo.

Kitą dieną į susirinkimą su saviškiais atvyko Menelajas, reikalaudamas žmonos ir to, kas su ja buvo atimta. Tada Priamas, stovėjęs karalaičių būrio viduryje, stojus tylai, pasiūlo Helenei, kuri dėl to pasirodė visų akivaizdoje, pačiai nuspręsti, kaip jai patinka ir ar verta grįžti į savo namus. Jos paklausė, ar ji nori sugrįžti į tėvynę ir ar ketina gyventi santuokoje su Menelajumi. Kadangi ji atsakė neigiamai, karalaičiai, Helenei pasilikus, iš susirinkimo skirstėsi labai džiaugdamiesi.

Jiems išsiskirsčius, Ulikas, labiau norėdamas priminti, o ne ką nors pakeisti, dar kartą išvardijo visus nusikaltimus, kuriais Aleksandro buvo piktavališkai nusikalsta prieš Graikiją. Ulikas nurodė, kad dėl tų nusikaltimų Aleksandras greitai

laiku turi būti nubaustas. Po to Menelajas, pykčio pagautas, pagrasino pražūtimi ir paleido susirinkimą.

Kai apie tai buvo papasakota Priamo sūnams, jie vienas kitam slapta prisiekė, kad griebsis prieš pasiuntinius klastos. Jie galvojo, kad tasai jų susitarimas esąs visai netuščias: jei pasiuntiniai sugrįžtų, neįvykdę pareigos, kiltų didelis karas prieš Troją³⁶. Trumpai tariant, Antenorą, apie kurio dorą būdą aukščiau kalbėjome, atėjo pas Priamą ir pasiskundė dėl sumanyto sąmokslų – juk Priamo sūnūs ne jo pasiuntiniams, bet jam pačiam pinkles spendė, ir jis to nebūtų ištveręs. Tuoj po to jis ir pasiuntiniams išdėstė reikalą. Įvertinęs visas aplinkybes ir ėmęsis saugumo priemonių, Antenorą nutykojo palankią proą ir pasiuntinius išsiuntė sveikus namo.

Kadangi tai atsitiko Trojoje, gandas pasklido po visą Graikiją; visi Pelopidai susirinko į vieną vietą ir vienas kitam šventai prisiekė. Jie patvirtino kilsiantys į karą su Priamu, jei Helenė nebus grąžinta kartu su visu tuo, kas pagrobta. Pasiuntiniai sugrįžo į Lakedemoną ir papasakojo apie Helenę ir jos norą. Taip pat papasakojo apie Priamo ir jo sūnų priešiškas kalbas ir žygius, pažymėdami didelę Antenoro ištikimybę, parodytą pasiuntiniams. Kai graikai apie tai išgirdo, kiekvienas iš jų nusprendė, kad savo kraštuose ir valstybėse reikia ruošti karui pajėgas. Pasitarę dėl tinkamos vietos, kurioje galima būtų apsvarstyti pasirengimą karui, jie pasirinko Argą³⁷, Diomedo karalystę. Taigi kai atėjo tinkamas laikas, pirmas pasirodė Ajaksas³⁸, Telamono sūnus, pagarsėjęs tvirtu būdu ir kūnu; kartu su juo atvyko brolis Teukras³⁹. Tuoj po to pasirodė Idomenėjas⁴⁰ ir Merionas⁴¹, patys artimiausi draugai.

Aš kuo smulkiausiai papasakojau apie jų bendrakeleivius, taip pat apie tuos dalykus, kurie anksčiau atsitiko prie Trojos

ir apie kuriuos sužinojau iš Ulikso. Apie likusius įvykius, kurie po to vyko ir kuriuose pats dalyvavau, pasakosiu kaip galėdamas teisingiau.

Taigi po tų vyrų, kuriuos paminėjome prieš tai, atvyko Nestoras⁴² su Antilochu ir Trasimedu (savo sūnumis, kurių susilaukė su Anaksibija⁴³). Tada atskubėjo Penelėjas⁴⁴ su giminičiais Leitu⁴⁵ ir Arkesilajumi⁴⁶. Po to pasirodė Protoenorai ir Klonijus⁴⁷, Bojotijos valdovai. Taip pat atkeliavo fokidiečiai⁴⁸ Schedijus⁴⁹ ir Epistrofas. Atvyko orchomeniečiai⁵⁰ Askalafas⁵¹ ir Jalmenas⁵². Po to atkeliavo Dioras⁵³ ir Megetas⁵⁴, Filėjo⁵⁵ sūnūs, tada pasirodė Tojas⁵⁶, Andraimono⁵⁷ sūnus; Euripilas⁵⁸, orchomeniečio Eumono sūnus, ir Leontėjas⁵⁹. Po jų atvyko Achilas, Pelėjo ir Tetidės sūnus, kuris, kaip pasakota, Chirono⁶⁰ buvo įkvėptas karui. Achilas, ką tik subrendęs, išlakaus ūgio, dailaus veido, jau tada visus nustelbė polinkiu prie karo reikalų, taip pat savo šaunumu ir šlove. Nepaisant to, jis buvo nekantraus laukinio būdo, ir iš jo sklido tam tikra nežabota galia. Su Achilu atvyko Patroklas ir Foinikas, vienas – tai geriausias jo draugas, o kitas – jo sargybinis ir mokytojas.

Tada pasirodė Tlepolemas⁶¹, po to – Eutrapatas. Kiti atvykusieji buvo Fidipas⁶² ir Antifas, išsiskiriantys puikiais šarvais, abu iš Heraklio giminės. Šiems iš paskos sekė Protesilajas⁶³, Ifiklio sūnus, ir Protesilajo brolis Podarkas. Tėn buvo ir Eumelas iš Ferų⁶⁴, kurio tėvas Admetas⁶⁵ kadaise savo mirties išvengė, leidęs už jį numirti žmonai. Atvyko trikiečiai⁶⁶ Podaleirijas ir Machaonas, Eskulapijaus sūnūs, į tą karą pakviesti kaip sumanūs gydytojai⁶⁷. Tada iš paskos atkeliavo Pojanto sūnus Filoktetas⁶⁸, kuris buvo Heraklio palydovas, ir, Herakliui atsiskyrus nuo dievų, jo dieviškąsias strėles gavo kaip apdovanojimą už darbštumą. Po to atvyko gražusis Nirėjas iš Simės⁶⁹. Iš Atėnų

atvyko Menestėjas⁷⁰, iš Lokridės – Ajaksas⁷¹, Oilėjo sūnus. Iš Argo atskubėjo Amfilochas⁷², Amfiarijo sūnus, ir Stenelas⁷³, Kapanėjo sūnus, su jais buvo Eurialas⁷⁴, Mekistėjo sūnus. Vėliau iš Aitolijos atvyko Tersandras⁷⁵, Polineiko sūnus. Pagaliau paskutiniai iš visų pasirodė Demofontas⁷⁶ ir Akamantas, pagal kilmę abu Pelopo⁷⁷ palikuonys. Tačiau paskui tuos, kuriuos aukščiau paminėjome, sekė daugybė kitų; kiekvienas iš jų vyko iš savo krašto, dalis jų buvo karalių palydovai, kiti – pačios karalystės valdovai; atrodo, kad yra visiškai nebūtina atskirai išvardyti kiekvieną iš jų.

Taigi kai visi atvyko į Argą, Diomedas visus svetingai priėmė ir jiems suteikė visa, kas reikalinga. Tada Agamemnonas, kiekvienam dalindamas didelį kiekį aukso, atsivežto iš Mikėnų⁷⁸, visus nuteikinėjo ruošiamam karui. Kai dėl karo buvo priimtas bendras nutarimas, susirinkusieji nusprendė, kad jį reikia taip sutvirtinti: Kalchantas⁷⁹, Nestoro sūnus, nuspėjantis ateitį, įsakė, kad į aikštės vidurį būtų atneštas paršas; auka buvo perkirsta į dvi dalis, o tos – padėtos rytų ir vakarų kryptimis. Tada visi turėjo pereiti viduriu apnuogintais kardais. Suvilgę paršo krauju ašmenis ir atlikę kitus būtinus veiksmus, graikai tarpusavyje prisiekė, kad stos į karą su Priamu ir tol nesiliaus kariavę, kol Ilijonas ir visa karalystė nebus sunaikinti.

Davę priesaiką ir atlikę apsisvalymo apeigas, jie gausiai aukojo Marsui⁸⁰ ir Konkordijai⁸¹, norėdami nusipelnyti šių dievų palankumo. Paskui jie nusprendė, kad argietės Junonos šventykloje turi būti paskirtas jų visų vadas. Taigi kiekvienas atskirai balsavimo lentelėse, gautose, kad išrinktų karo vadą, nurodė tą, kurį manė esant tinkamiausią. Visi finikietiškomis raidėmis įrašė Agamemnono vardą. Taip vienbalsiai ir visiems palankiai pritariant, buvo išrinktas Agamemnonas; jis priėmė karo ir

kariuomenės vado pareigas. Šios pareigos jam pelnytai atiteko dėl brolio, kurio dėka buvo sukeltas tas karas, ir dėl turtų bei didelės jėgos, – dėl šių dalykų jis tarp kitų Graikijos karalių buvo laikomas galingiausiu ir garsiausiu. Paskui susirinkusieji nutarė, kad laivynui vadovaus Achilas, Ajaksas ir Foinikas. Palamedas su Diomedu ir Uliksu buvo paskirti vadovauti lauko kariuomenei, tai yra, kad tarpusavyje pasidalytų pajėgas, atliksiančias dienes užduotis ir eisiančias naktinę sargybą. Kai visa tai buvo sutvarkyta, kiekvienas iškeliavo į savo karalystę, kad paruoštų kariuomenę ir karinę ginkluotę.

Tuo tarpu visa Graikija liepsnojo karo troškimu. Gynybos ir puolimo ginklai, žirgai, laivai – visi šie dalykai buvo parengti per dvejus metus; dalis jaunų vyrų į karą skubėjo patys, kiti jų bendraamžiai į jį veržėsi, siekdami garbės ir lenktyniaudami su draugais dėl karinės tarnybos. Tačiau tarp visų tų darbų svarbiausias rūpestis buvo parengti ypač didelį jūrų laivyną, o būtent, kad daug tūkstančių karių, iš visur į vieną vietą surinktų, negaištų, negalėdami išplaukti dėl aplaidžiai sprendžiamų laivyno reikalų.

Taigi prabėgus dviem metams, į Aulidę, esančią Bojotijoje (mat buvo pasirinkta būtent ši vieta) kiekvienas iš karalių pasiuntė karinius laivus, aprūpintus pagal savo karalystės turtus ir galybę. Iš jų pirmas buvo Agamemnonas, surinkęs šimtą laivų iš Mikėnų; be to, jis turėjo dar šešiasdešimt laivų iš įvairių kitų miestų, kurie jam buvo pavaldūs; to laivyno vadu jis paskyrė Agapenorą⁸². Nestoras parengė devyniasdešimt karinių laivų. Menelajas iš viso Lakedemono surinko šešiasdešimt laivų. Menestėjas⁸³ penkiasdešimt laivų pasiuntė iš Atėnų. Trisdešimt⁸⁴ laivų iš Eubojos pasiuntė Elefenoras⁸⁵. Ajaksas, Telamono sūnus, iš Salamino pasiuntė keturiasdešimt⁸⁶ laivų.

Diomedas iš Argo atplaukė su aštuoniasdešimčia karinių laivų. Orchomeniečiai Askalafas⁸⁷ ir Jalmenas atplaukė su trisdešimčia laivų. Ajaksas, Oilėjo sūnus, – su dvylika⁸⁸ laivų. Taip pat Arkesilajas, Protoenoras, Penelėjas, Leitas ir Klonijas iš visos Bojotijos surinko penkiasdešimt laivų⁸⁹. Schedijus ir Epistrofas iš Fokidės atplaukė su keturiasdešimčia laivų⁹⁰. Pas-
kui iš Elidės ir kitų to krašto miestų su keturiasdešimčia laivų atplaukė Talpijas ir Dioras su Amfimachu ir Polikseinu⁹¹. Iš Etolijos su keturiasdešimčia laivų atplaukė Toantas⁹². Megetas keturiasdešimt laivų surinko iš Dulichijos ir iš Echinadžių salų. Idomenėjas su Merionu iš visos Kretos surinko aštuoniasdešimt laivų. Ulikas iš Itakės atplaukė su dvylika laivų. Protėjas magnezietis atplaukė su keturiasdešimčia laivų. Tleptolemas iš Rodo ir kitų aplinkinių salų atplaukė su aštuoniais⁹³ laivais. Eumelas – su vienuolika laivų. Iš pelazgų⁹⁴ krašto buvo atplukdyti penkiasdešimt laivų. Nirėjas iš Simės atplukdė tris⁹⁵. Podarkas ir Protesilajas iš Filakės ir kitų vietų, kurias valdė, atplukdė keturiasdešimt laivų⁹⁶. Podaleirijas ir Machaonas⁹⁷ – trisdešimt. Filoktetas⁹⁸ iš Metonos ir kitų miestų atplaukė su septyniais laivais. Euripilas iš Ormeniono atvyko su keturiasdešimt dviem laivais⁹⁹. Gunėjas atplaukė su dvidešimčia laivų¹⁰⁰. Leontėjas ir Polipetas iš savo kraštų atplukdė keturiasdešimt laivų¹⁰¹. Fidipas¹⁰² ir Antifas trisdešimt laivų atplukdė iš Nisiro, Kaprato, Koso ir Eutraprato salų. Tersandras, Polineiko, kurį anksčiau minėjome, sūnus, iš Tėbų atplukdė penkiasdešimt laivų. Kalchantas iš Arkadijos atplukdė dvidešimt laivų. Mopsas atplukdė dvidešimt iš Kolofono. Epėjas iš Kikladžių salų atvyko su trisdešimčia laivų.

Tuos laivus jie pripildė, kiek tik galėjo, grūdų ir viso kito, ko būtinai reikia maistui. Žinoma, paliepiną tai padaryti jie gavo

iš Agamemnono, kad tokios didelės karinės pajėgos nebūtų kamuojamos būtiniausių dalykų nepritekliaus. Taip pat šalia tokio didingo laivyno pagal vietines sąlygas buvo parengta daug žirgų ir karo vežimų, bet pėstininkų dalis, palyginti su raitininkais, buvo žymiai didesnė. Taip atsitiko dėl tos priežasties, kadangi visoje Graikijoje labai trūkstant ganyklų buvo draudžiama naudoti kavaleriją. Be to, buvo daug tokių vyrų, kurie buvo reikalingi dėl savo patirties prižiūrėti laivyną.

Tuo metu Likijos karalius Sarpedonas nei maldavimais, nei sidonų karaliaus Falido įkalbinėjimais nesutiko būti įtrauktas į mūsų kariuomenę ir eiti prieš trojiečius. Pagaliau jį paveikė ir sau ištikimiausiu padarė Priamas, pažadėjęs didesnių dovanų, kurios po to dar buvo padvigubintos. Praėjo ištisi penkeri metai, kol visi laivai, kuriuos aukščiau aprašėme, buvo sugabenti iš skirtingų Graikijos karalysčių, kol jie buvo apginkluoti ir paruošti karui.

Taigi kai jau jokios aplinkybės, išskyrus kario nebuvimą, mūsų išvykimo nebegaišino, visi vadai, kaip davus ženklą, vienu ir tuo pačiu metu išplaukia į Aulidę. Kai visi jau skubėjo išvykti, Agamemnonas, kuris, kaip anksčiau sakėme, visų vienbalsiai buvo paskelbtas karaliumi, paėjo truputį toliau nuo kariuomenės ir netoli Dianai skirtos šventos giraitės atsitiktinai išvydo besiganančią ožką. Nepagalvojęs, kad tai – šventa vieta, Agamemnonas persmeigė tą ožką ietimi. Netrukus po to ar dėl Dianos pykčio, ar kūnams dėl oro permainos nusilpus mus užpuolė maras; kiekvieną dieną jis vis labiau siautėjo ir pragaišino daug tūkstančių gyvybių, vienodai puldamas tiek gyvulius, tiek ir kariuomenę.

Apskritai, nebebuvo laiko nei laidoti, nei nusiraminti, kadangi kiekvienas, kuris su ta liga susidurdavo, tiesiog numirdavo. Visi

sielojosi dėl šių dalykų, ir tada viena moteris¹⁰³, pilna dieviškųjų galių, vadams pasakė, kad nelaimės priežastis esąs Dianos pyktis. Iš tiesų deivės pyktį sukėlė ožkos, kuria ji labiausiai džiaugėsi, užmušimas, todėl Diana troško, kad dėl tos šventagystės nukentėtų kariuomenė, ir nežadėjo nusiraminti, kol nebus nubaustas šios piktadarystės vykdytojas, tai yra kol jis nepaaukos jai savo vyriausios dukters.

Kai ši pranašystė pasiekė kariuomenę, visi vadai atėjo pas Agamemnoną. Aišku, pirmiausia jie maldavo Agamemnono; šiam atsisakius įvykdyti pranašystę, galų gale jie ėmė jį spirti, kad jis skubiai užkirstų tai nelaimi kelią. Tačiau kai jie pamatė, kad Agamemnonas atkakliai priešinas, tai negalėdami niekaip jo palaužti, jį baisiausiai iškeikė ir atėmė iš jo aukščiausią karališkąjį vado postą, o viršiausiu paskyrė Palamedą, idant kariuomenė, pasižymėjusi tokia galybe, tačiau palikusi be vadovo, nepakriktų ir, nebevaržoma karinės disciplinos, neišsisklaidytų. Taip pat vadais jie paskyrė Diomedą ir Ajaksą Telamonidą. Ketvirtas paskirtasis buvo Idomenėjas. Taip pagal vadų skaičių kariuomenė buvo padalyta į keturias vienodas dalis.

Tuo tarpu maro pabaigos nebuvo matyti. Tada Uliksas, tariamai supykęs dėl Agamemnono užsispyrimo ir tvirtindamas, kad dėl tos priežasties išvyksta namo, sugalvojo visiems tinkamą ir netikėtą dalyką. Jis iškeliaavo į Mikėnus (taip nusprendė su niekuo nepasitaręs) ir Klitaimnestrai neva nuo Agamemnono perdavė suklastotą laišką, kurio turinys buvo toks: jis pažadėjęs išleisti už Achilo vyresniąją dukterį Ifigeniją, o kadangi šis trokštąs vesti anksčiau, nei išvyks į Troją, tai, idant visa kuo skubiau įvyktų, jis prašęs Klitaimnestros kuo skubiau jam atsiųsti Ifigeniją ir visa tai, kas reikalinga vestuvėms. Be to, kad pelnytų Klitaimnestros pasitikėjimą, apie tą reikalą Uliksas

pripasakojo daug kitų išgalvotų dalykų. Kai Klitaimnestra visa tai sužinojo, tiek tikėdamasi palankumo Helenei¹⁰⁴, tiek trokšdama (kas labiausiai rūpėjo), kad duktė būtų išleista už paties šlovingiausio vyro, su džiaugsmu Ifigeniją patikėjo Uliskui. Jis, visa tai atlikęs, per kelias dienas sugrįžo ten, kur buvo išsidėsčiusi kariuomenė, ir netikėtai su mergaite pasirodė šventoje Dianos giraitėje.

Tai sužinojęs, Agamemnonas, ar sujaudintas tėviškos meilės protrūkio, ar kad išvengtų dalyvavimo vykdant neteisėtą nusikalstamą aukojimą, ruošėsi pabėgti. Kai šios aplinkybės išaiškėjo, Nestoras pradėjo ilgą kalbą, galop perėjo prie įtikinėjimo, kuriuo pats pasižymėjo labiau už visus Graikijos vyrus, ir šitaip sulaikė Agamamnoną nuo sumanymo išvykti. Tuo tarpu Uliskas ir Menelajas su Kalchantu (tas reikalas buvo jiems pavestas), visiems šalin pasitraukus, pasiruošė aukojimo ceremonijai. Ir štai tada diena ėmė bjurti, ir dangų pradėjo niaukti debesys. Staiga prasidėjo perkūnija, sumirgo šviesos, dangų skrodė žaibai, paskui kilo didžiulis žemės ir jūros drebinimas, ir pagaliau sutemos pasiglemžė dienos šviesą. Netrukus su didžiule jėga pasipylė lietūs ir kruša; kilus šioms baisybėms, atrodė, kad audra niekada nesibaigs. Menelajas drauge su tais, kurie rūpinosi aukojimu, blaškėsi į įvairias puses iš baimės ir sumišimo. Aišku, pirmiausia juos išgąsdino pasikeitimai, įvykę žemėje ir danguje; jie tikėjo, kad tai buvo dieviški ženklai. O dar jie baiminosi, kad kariuomenė gali patirti žalą, jei pradėtas aukojimas būtų nutrauktas.

Apnikus tokioms abejonėms, iš giraitės pasigirdo balsas, skelbęs, kad dievybė atstūmė šios rūšies auką ir tuo atsisakymu priimti aukojamos mergaitės kūną jos pasigailėjo. Vis dėlto Agamemnonui dėl tokios piktadarytės po pergalės prie Trojos nuo

savo žmonos teks iškęsti pakankamai bausmių: taigi tegul jie pasirūpina paaukoti tai, kas bus atnašaujama vietoje mergaitės. Tada vėjai ir žaibai nurimo, ir visa kita, kas vyko įsisiautėjus audrai, ėmė slopti.

Kai giraitėje dėjos šie dalykai, Achilas nuo Klitaimnestros kartu su dideliu kiekiu aukso gavo jam asmeniškai siųstą laišką, kuriame Klitaimnestra jam patikėjo dukterį ir visus savo namus. Kai jis perskaitė tą laišką, Ulikso planas jam tapo aiškus; viską metęs, Achilas išskubėjo į giraitę, visa gerkle šaukdamas, kad Menelajas ir tie, kurie su juo buvo, pasitrauktų nuo Ifigenijos, o jei ne, tai pagrasino visus nužudysiąs.

Achilas rado juos, vis dar apstulbusius ir nustėtusius, ir, kai diena pragiedrėjo, išvadavo mergaitę. Kai apie viską galvojant vyrams kilo klausimas, ką gi ir kur reikia aukoti, prie pat aukuro sustojo nebaikšti nuostabaus grožio stirna. Pamanę, kad stirna yra anksčiau minėtas aukojamasis gyvulys, duotas dievų valia, vyrai ją sučiupo ir tuojau paaukojo. Tai įvykdžius, maras buvo numalšintas, ir dangus nušvito tarsi vasarą. Mergaitę Achilas ir tie, kurie vadovavo aukojimo ceremonijai, slapta nuo visų patikėjo skitų karaliui, kuris tuo metu ten irgi buvo.

Kai vadai pamatė, kad ligos galia nusilpo ir vėjai pučia palankia jiems išplaukti kryptimi, ir, be to, jūra atrodė kaip vasarą, visi jie, džiugiai nusiteikę, patraukė pas Agamemnoną. Paguodę jį, labai liūdėjusį dėl dukters mirties, vadai paskelbė, kad jam vėl atitenkanti garbinga karaliaus valdžia. Tie dalykai kariuomenei buvo labai malonūs ir mieli. Mat kiekvienas karys Agamemnoną laikė geriausiu savo patarėju, jį gerbė taip pat, kaip tėvą. Tačiau Agamemnonas, arba pakankamai žinodamas apie tai, kas anksčiau įvyko, arba širdyje svarstydamas apie žmogiškųjų dalykų neišvengiamumą, buvo tvirčiausiai pasi-

ruošęs akistatai su ištikusiomis nelaimėmis; apsimetęs, kad nežino, kas jam nutiko, priėmė garbingas pareigas ir tą dieną visus vadus pakvietė pas save į puotą.

Prabėgus kelioms dienoms, kai jau atėjo tinkamas metas išplaukti, kariuomenė, sutvarkyta vadų, sulipo į laivus, gausiai pripildytus pačių brangiausių dalykų, kurie buvo sugabenti žmonių, gyvenančių to krašto kaimynystėje. Grūdus, vyną ir kitus maistui¹⁰⁵ būtinus dalykus pristatė Anijas¹⁰⁶ ir jo dukterys, kurios buvo minimos kaip Oinotropės¹⁰⁷ ir dieviškojo tikėjimo žynės. Taip buvo išplaukta iš Aulidės.

PIRMOS KNYGOS PABAIGA

ANTROS KNYGOS SANTRAUKA

Telefas, misiečių karalius, Heraklio ir Augės sūnus, neleidęs graikams išsilaipinti, sukelia mūšį, kuriame nužudomas Te-sandras, Polineiko sūnus, ir Teutratijas. Patį Telefą sunkiai sužeidžia Achilas; tas pats vadas ir sveikatą jam sugrąžina. Sarpedonas, Laodamėjos ir Ksanto sūnus, susikauna su graikais prie Trojos, kur Protesilają nužudo Enėjo ietis. Karalių Kikną nužudo Achilas. Palamedas aukoja Apolonui Smintiečiui.

Filoktetui įkanda gyvatė, bet jis pagyja. Diomedui ir Uliksei apšmeižus, Palamedas, neva slepiąs lobį, pasmerkiamas myriop ir po viešų žudynių palaidojamas. Achilas, nusiaubęs daugybę trojėnų miestų, išsiveda Astimonę, žynio Chriso dukterį, ir Hipodamėją, Briso dukterį. Polimestoras išduoda graikams Polidorą, Priamo sūnų. Ajaksas paima į nelaisvę mergelę Tekmesą. Padalijamas gautas grobis. Ulikso kalba trojėnams. Nužudomas Polidoras. Kariuomenėje įsisiautėja maras. Astimonė grąžinama tėvui. Maras liaujasi. Agamemnonas atima iš Achilo Hipodamėją. Pateikiamas trojėnų sąjungininkų sąrašas. Achilas supyksta. Nužudomas Dolonas. Sužeidžiami daugelis vadų. Menelajas sužeidžia Parį, Pandaras – Menelają. Pandarą nužudo Diomedas. Hektoras prisiartina prie graikų laivų. Užverda smarki abipusė kova. Karalius Resas nužudomas miegantis. Achilas galų gale susitaiko su Agamemnonu.

DIKTIS KRETIETIS

APIE TROJOS KARĄ

ANTRA KNYGA

Kai vėjai atginė laivyną prie Misijos¹⁰⁸ žemės, visi laivai, davus ženklą, greitai priplaukė prie kranto. Tačiau norintiems išsilaipinti kelią pastoję tos vietos sargybiniai; pakrantėje juos buvo išstatę Telefas, tuometinis Misijos valdovas, kad visas kraštas būtų apsaugotas nuo jūros priešų antpuolio. Taigi sargybiniai uždraudė išsilaipinti toje vietoje ir žemę leido paliesti ne anksčiau nei karaliui bus pranešta, kas jie tokie. Tačiau mūsiškiai nekreipė dėmesio į tai, kas buvo pasakyta iš pat pradžių, ir vienas paskui kitą ėmė lipti iš laivų. Kadangi sargybiniai nė kiek nenusileido ir iš visų jėgų ėmė priešintis ir juos stabdyti, visi vadai, nusprendę, kad už neteisybę reikia atkeršyti jėga, čiupo ginklus ir pasipylė iš laivų. Užsiplieskę pykčiu, jie išžudė sargybinius, nepasigailėjo net puolusių bėgti – nužudė kiekvieną, kurį sučiupo sprunkantį.

Tuo tarpu pirmieji, pasprukę nuo graikų, atėjo pas Telefą. Jie pranešė, kad įsiveržė daugybė tūkstančių priešų, kurie, išžudę sargybinius, užėmė pakrantę. Apimti baimės kiekvienas pridėjo nuo savęs ir daug kitų dalykų. Tai sužinojęs Telefas su savo padėjėjais ir kitais, kuriuos per tą skubą pavyko surinkti, nedelsdamas patraukė susitikti su graikais.

Abi pusės tučtuojau suglaudino priešakines gretas ir puolė viena kitą su didžiule jėga. Buvo žudomas kiekvienas, pakliuvęs po ranka. Jei būdavo parbloškiamas kas nors iš saviškių, ir vieni, ir kiti dar veržliau puldavo į kovą. Tesandras, Polineiko sūnus, kaip minėjome anksčiau, susikovęs su Telefu, krito jo partrenktas, tačiau prieš tai jis nužudė daugybę priešų, tarp jų ir

narsiai kovojusį Telefo palydovą, kurį dėl jo stiprumo ir įgimtų savybių karalius buvo paskyręs vienu iš vadų. Taip klostantis karo įvykiams, po truputį iškilęs ir dėl to pasiryžęs atlikti dar didesnius darbus, Tesandras buvo nužudytas. Jo kruviną kūną ant savo pečių išnešė Diomedas, nes brangino jo draugystę, užsimezgusią dar tarp jų tėvų¹⁰⁹. Kūną jis sudegino, o tai, kas liko, gimtuoju papročiu palaidojo.

Kai Achilas ir Ajaksas, Telamono sūnus, pastebėjo, kad mūsų pakrypo didelei saviškių nenaudai, perskyrė kariuomenę į dvi dalis ir kiekvienas, tinkamu laiku paraginęs savąjį būrį, tarsi atgavęs jėgas dar smarkiau puolė priešus. Būdami vyriausieji mūsų vadai Achilas ir Ajaksas tai persekiojo sprunkančius, tai it mūrai priešinosi puolantiems. Ir, žinoma, kovodami priekyje arba tarp pirmųjų jau tada garsią savo narsą dar labiau išgarsino ir tarp priešų, ir tarp saviškių. Tuo tarpu Teutratijo ir Augės sūnus Teutratijas, Telefo brolis, gimęs iš tų pačių iščių, pastebėjęs Ajaksą taip šlovingai besikaunantį su jo kariais, nedelsdamas puolė prie jo, ir krito toje kovoje, pervertas Ajakso ieties. Telefas, didžiai sukrėstas brolio žūties ir trokšdamas atkeršyti už jo mirtį, grėsmingai puolė Ajaksą. Išvaikęs tuos, kurie pastoję jam kelią, šalimais buvusiame vynuogyne jis atkakliai persekiojo Uliką, o negalėdamas prasibrauti skynėsi kelią nukirsta vynmedžio šaka. Tai pamatęs Achilas iš tolo paleido ietį ir persmeigė karaliui kairę šlaunį. Tačiau Telefas, veikiai pakilęs, išsitraukė ietį iš kūno ir, pridengtas atbėgusių saviškių, buvo išvaduotas nuo grėsusios pražūties.

Diena jauėjo į pabaigą, kai abi kariaunos, įtemptai kovojančios be jokio atokvėpio, ir jų vadai, besigrumiantys nepaliaujamam mūšy, pailso. Mūsiškius, gerokai išsargintus ilgos kelionės laivais, ypač susilpnino Telefo pasirodymas. Jis, Heraklio sūnus,

liekno kūno ir stiprus dieviškomis galiomis, savo šlove prilygo tėvo narsai. Taigi atslinkus nakčiai, visų džiaugsmui mūšis nurimo: misiečiai patraukė namo, o mūsiškiai grįžo į laivus. Vis dėlto toje kovoje buvo nužudyta daugybė mirtingųjų ir vienoje, ir kitoje kariuomenėje, bet daugiausia buvo sužeistų: nė vienas arba vos keletas išvengė karo smūgių.

Kitą dieną abi pusės atsiuntė pasiuntinius sutarti, kaip palaidoti kritusius kovoje: sudarius paliaubas, jų kūnai buvo surinkti, sudeginti ir palaidoti. Tuo tarpu Tlepolemas ir broliai Fidipas bei Antifas, Tesalo sūnūs ir Heraklio vaikaičiai, kaip minėjome anksčiau, sužinoję, kad Telefas viešpatuoja tuose kraštuose, nuvyko pas jį pasikliaudami giminystės ryšiu ir pranešė, kas esą ir su kuo atplaukė. Kai vieni kitiems jau buvo daug papasakoję, mūsiškiai skaudžiai papriekaištavo Telefui, kad jis taip priešišškai elgėsi su saviškiais: juk tą kariuomenę surinko Agamemnonas ir Menelajas, Pelopo sūnūs, nesvetimi jo giminei¹¹⁰. Po to jie papasakojo, ką Aleksandras iškrėtė Menelajo šeimai ir apie Helenės pagrobimą: dėl šių dalykų, sakė jie, dera, kad jis, Telefas, ir dėl giminystės, ir ypač dėl Aleksandro nusikaltimo, kuriuo šis paniekino įprastą vaišingumą, savo noru suteiktą pagalbą graikams; graikų naudai net pats Heraklis nuveikė daugybę darbų, kurių paminklai matyti visoje Graikijoje. Tai išgirdęs, Telefas tarsi gilios žaizdos skausmo buvo pervertas, tačiau jis maloniai atsakė, kad tai ne jo, o veikiau jų kaltė. Jis nežinojęs, kad vėjų atginti jo karalystėn, jie yra mieliausi bičiuliai ir giminaičiai; reikėję pasiųsti pasiuntinius, iš kurių sužinojęs apie jų atvykimą, būtų džiaugsmingai juos sutikęs, o vėliau, po draugiškos viešnagės, dovanomis apdovanotus išlydėjęs, kada tinkamus. O žygyje prieš Priamą Telefas dalyvauti atsisakė: priešingu atveju jis sulaužytų itin

glaudų giminystės ryšį su Astioche, Priamo dukterimi, kurią jis buvo vedęs ir kuri buvo pagimdžiusi jam sūnų Euripilą. Paskui Telefas skubiai įsakė pranešti savo žmonėms liautis ruoštis karui ir leido mūsiškiams išsilaipinti. Tlepolemas ir jo palydovai buvo patikėti Euripilo globai. Įvykdę, ką norėjo, jie grįžo į laivus ir pranešė Agamemnonui bei kitiems karaliams apie taiką ir santarvę su Telefu.

Tai sužinoję, visi su džiaugsmu liovėsi ruoštis karui. Paskui tarybos sprendimu Achilas ir Ajaksas nuėjo pas Telefą. Radę jį, kenčiantį baisius skausmus, paguodė ir paragino tvirtai iškęsti šį sunkumą. O Telefas, kai skausmas šiek tiek apmalšo, ėmė kaltinti graikus, neatsiuntusius jokios žinutės apie savo atvykimą. Po to jis pasiteiravo, kas tokie ir kiek Pelopo giminaičių yra jų kariuomenėje. Sužinojęs Telefas puolė prašyti, kad visi atvyktų pas jį. Tada mūsiškiai, pažadėję išpildyti visa, ko jis nori, grįžo ir pranešė likusiems apie karaliaus troškimą. Taigi visi pelopidai, išskyrus Agamemnoną ir Menelają, būriu nuėjo pas Telefą ir savo pasirodymu karaliui suteikė daug malonumo ir džiaugsmo. Dosniai apipilti dovanomis, jie buvo svetingai priimti. Net ir tie kariai, kurie buvo likę prie laivų, patyrė karaliaus dosnumą: kiekvienam laivui buvo atgabenta pakankamai javų ir kitų būtinų dalykų. Tačiau karalius, pastebėjęs, kad nėra Agamemnono ir jo brolio, puolė maldauti Uliką eiti ir juos pakviesti. Taigi Agamemnonas ir Menelajas taip pat atvyko pas Telefą. Karališku papročiu tarpusavy apsikeitę dovanomis, jie liepė ateiti Machaonui ir Podaleirijui, Asklepijo sūnums, ir pagydyti Telefo žaizdą. Apžiūrėję žaizdą, tie nedelsdami skyrė skausmą malšinančių vaistų.

Kadangi, praslinkus kelioms dienoms, graikai uždelsė išplaukti, o, priešiškiems vėjams papūtus, jūra ėmė vis labiau

ir labiau šiauštis, mūsų vadai atėjo pas Telefą pasitarti, kada būtų tinkamiausias laikas keliauti. Sužinoję, kad pavasario pradžia yra pats geriausias laikas plaukti iš šių kraštų į Troją, o kitas metas – nepalankus, visų bendru pageidavimu jie grįžo į Bojotiją¹¹¹. Ten išvilkę į krantą laivus, visi išsiskirstė kas sau į savo karalystes peržiemoti.

Per šį atokvėpį karaliui Agamemnonui nebereikėjo pyktis su broliu Menelaju dėl paaukotos Ifigenijos¹¹², mat manyta, jog būtent Menelajas sukėlė tokią Agamemnono širdperšą ir buvo jos priežastis.

Tuo tarpu trojėnai sužinojo apie visos Graikijos sąmokslą. Šią žinią paskleidė barbarai, kurie buvo pratę mainytis prekėmis su viso Helesponto¹¹³ gyventojais ir klajojo abiejose Helesponto pusėse. Visą Troją apniko baimė ir liūdesys. Kai kurie, nuo pat pradžių nepateisinę Aleksando poelgio, tvirtino, kad Graikijos atžvilgiu buvo pasielgta nedorai ir dėl to – dėl kelių žmonių ydų – visų laukia bendra pražūtis. Per šiuos neramumus Aleksandras ir kiti blogiausieji patarėjai itin rūpestingai atrinko gaušų būrį iš visų luomų ir išsiuntė į kaimyninius kraštus surinkti pagalbinę kariuomenę: jiems buvo nurodyta atlikti užduotį ir kuo greičiau grįžti. Ypač juos skubino Priamo sūnūs, idant, tinkamai parengę kariuomenę, jie galėtų išžygiuoti pirmieji ir nugabenti visa, ko reikia karui, į Graikijos žemes.

Kol Trojoje dėjos tokie dalykai, Diomedas, sužinojęs apie trojėnų užmačias, skubiai apkeliavo visą Graikiją ir susitiko su visais vadais. Atskleidęs jiems trojėnų ketinimus, perspėjo ir paragino kuo skubiau išplaukti, vos tik bus pasirengę karui. Šitai sužinoję, netrukus visi susirinko į Argą¹¹⁴. Ten Achilas, pasipiktinęs karaliumi Agamemnonu, – mat šis dėl savo dukters atsisakė plaukti, – galiausiai buvo nuramintas Ulikso,

kuris atskleidė Agamemnonui, ilgą laiką slegiamam liūdesio ir sielvarto, kas iš tikrųjų nutiko jo dukteriai, ir taip pakeitė jo nusistatymą.

Taigi visiems susirinkus Arge, nė vienas neatsisakė dalyvauti kare, bet Ajaksas Telamonidas ir Achilas su Diomedu ypatin-
gai rūpinosi ir labiausiai iš visų stengėsi pradėti karą. Jiems norėjosi, kad be surinkto laivyno taip pat būtų parengti laivai, kurie pirmieji pultų priešų žemes. Todėl per kelias dienas jie paruošė penkiasdešimties visokeriopai aprūpintų laivų flotilę. Nuo pasiruošimo šiam karui pradžios iki šiolei jau buvo praėję aštuoneri metai, ir prasidėjo devintieji.

Kai laivai buvo visiškai parengti, o jūra tinkama plaukti, ir nebebuvo jokių kliūčių pajudėti, graikai šios kelionės vadais paskyrė skitus, pasamdytus už atlygį, kurie kaip tik buvo ten atplaukę prekybos tikslais.

Tuo tarpu Telefas, kęsdamas žaizdos, kurią buvo gavęs mūšyje su graikais, skausmą, mat jokie vaistai nepajėgė jos pagydyti, galiausiai Apolono orakulo buvo patartas kreiptis į Achilą ir Asklepijo sūnus; taigi jis skubiai išplaukė į Argą. Visiems graikų vadams nusistebėjus dėl jo atvykimo, jis papasakojo apie orakulą ir meldė, kad bičiuliai neatsakytų jam išpranašauto vaisto. Tai sužinoję, Achilas ir Machaonas su Podaleirijumi, pagydę žaizdą, netruko patvirtinti orakulo ištarmę.

Graikai, daugybe aukojimų šaukdamiesi dievų pagalbos savo sumanymui, su minėtais laivais atplaukė į Aulidę. Iš ten nedelsę išplaukė, o Telefas, atsidėkodamas už gydymą, tapo jų vadu. Taigi, sulipę į laivus ir pagavę palankų vėją, per kelias dienas jie pasiekė Troją.

Tuo laiku Sarpedonas likietis, Ksanto ir Laodamėjos sūnus, Priamui vis kviečiant, su gausiu ginkluotų karių būriu vyko į

Troją. Iš tolo pamatęs didžiulį galingą laivyną, besiartinantį prie Trojos krantų, ir supratęs padėtį, jis skubiai išrikiavo saviškius ir puolė išsilaipinančius graikus. Veikiai tai sužinojo Priamo sūnūs ir, čiupę ginklus, atskubėjo pakrantėn. Tuo tarpu graikai, priešams puolant ir visokiais būdais grasinant, negalėjo nei saugiai išlipti iš laivų, nei apsiginkluoti – visi lakstė pametę galvas ir trukdė vieni kitiems, ko nors imtis. Tačiau galiausiai tie, kuriems pavyko per šitą skubą apsiginkluoti, vieni kitus padrašinę, veržliai užpuolė priešus.

Šiame mūšyje tarp pirmųjų kovėsi Protesilajas, kurio laivas pirmasis atplaukė prie šios žemės, ir galiausiai krito, pakirstas Enėjo ieties. Taip pat žuvo ir du Priamo sūnūs. Abi kariaunos neapsiėjo be nuostolių.

Achilas ir Ajaksas Telamonidas, kurie savo narsa stiprino visus graikus, šlovingai kaudamiesi priešams kėlė baimę, o saviškiams – pasitikėjimą savo jėgomis. Niekas negalėjo prieš juos atsilaikyti, todėl tie, kuriuos puolė graikai, po truputį ėmė atsitraukti ir galiausiai visi išsibėgiojo.

Gavę atsikvėpti nuo priešių, graikai išvilko į krantą laivus ir, tvarkingai sustatytus, saugiai paliko. Po to sargais paskyrė Achilą ir Ajaksą Telamonidą, kurių narsa labiausiai pasiklovė, ir pavedė saugoti laivyną bei kariuomenę, patikėję jiems kariuomenės šoninius sparnus. Kai viskas buvo sutvarkyta ir suskirstyta, Telefas, kurio vedini graikai plaukė į Troją, patraukė namo, o visa graikų kariuomenė liko jam didžiai dėkinga.

Neilgai trukus, kai mūsiškiai ruošėsi laidoti Protesilają, tokiu laiku nesibaimindami jokių priešo antpuolių, Kiknas, kurio karalystė buvo netoli Trojos, sužinojęs apie mūsų atvykimą, slapta užpuolė graikus iš pasalų ir privertė juos, išsigandusius neaiškaus pavojaus, bėgti be jokios tvarkos ir

rikiuotės. Tačiau greitai kiti, kuriems nebuvo pavesta laidoti, sužinojo, kas vyksta, ir apsiginklavę puolė priešus. Tarp jų buvo ir Achilas, kuris, susirėmęs su karaliumi Kiknu, nužudė ir jį, ir dar daugybę priešų. Netrukus trojėnai ėmė bėgti iš mūšio, ir mūsiškiai buvo išvaduoti.

Tačiau graikų vadai sunerimo ir susirūpino, kad, priešams dažnai puldinėjant, žūsta daug karių, todėl buvo nuspręsta su dalimi kariuomenės iš pradžių traukti prie kaimyninių Trojos karalysčių ir jas užpulti. Pirmiausia graikai įsiveržė į Kikno valdytas žemes ir viską aplinkui nusiaubė. Be jokio pasipriešinimo jie įsiveržė ir padegė metoriečių miestą, kuris buvo karalystės sostinė ir kur, sakoma, buvo auklėjami Kikno sūnūs. Miesto gyventojai su ašaromis meldė juos liautis; dėl viso, kas žmogiška ir dieviška, jie meldė parklupę ant kelių, sakydami, kad miestas nėra kaltas dėl blogo valdovo klaidų, ir galiausiai prisiekė būti ištikimi graikams. Taip sukėlus graikams gailestį, miestas buvo išsaugotas. Tačiau karaliaus sūnūs, Kobis ir Korianas, ir jų sesuo Glaukė graikų prašymu buvo atiduoti graikams. Glaukė bei dalį kito grobio visi sutiko atiduoti mūsų Ajaksui, atsidėkodami už jo narsius žygius.

Netrukus pas graikus taikiai atvyko nusižeminę metoriečiai; jie pažadėjo būti draugiški ir įvykdyti visa, ko graikai buvo prašę. Jiems išvykus, graikai puolimu paėmė Kilę¹¹⁵. Tačiau jie nelietė Koronės, buvusios netoliese, dėl meandriečių, kurie gyveno kaimynystėje, ir tuo laiku buvo mums ištikimi ir nepaprastai draugiški.

Tuo pačiu laiku graikams buvo perduota Apolono Pitiečio pranašystė, – kuriai visi pritarė, – kad Palamedas paaukotų Apolonui Smintiečiui¹¹⁶. Dėl Palamedo darbštumo ir meilės, kurią jis rodė visiems kariams, tai buvo visiems priimtina; na,

bet kai kuriems vadams tai sukėlė neapykantą. Vis dėlto šimto aukų atnašavimas už visą kariuomenę, kaip buvo išpranašauta, įvyko, vadovaujant tos vietos žyniui Chrisui.

Apie tai sužinojęs, Aleksandras surinko ginkluotą būrį ir atvyko, ketindamas sutrukdyti. Bet pirmiau nei jis prisiartino prie šventyklos, du Ajaksai, nužudę daugelį jo karių, privertė Aleksandrą trauktis.

Chrisas, kuris, kaip minėjome anksčiau, buvo Apolono Smintiečio žynys, bijodamas patekti vienos ar kitos kariuomenės nemalonėn, visiems, kurie pas jį ateidavo, nesvarbu, iš kokios stovyklos būtų, melavo esąs jų pusėje.

Aukojimo metu Filoktetui, stovėjusiam netoli Apolono šventyklos aukuro, netikėtai įkando gyvatė. Kai visi, kurie tai pastebėjo, pagavo šaukti, atbėgo Uliksas ir nudėjo gyvatę. Netrukus Filoktetas ir dar keli negaluojuantys buvo išsiųsti į Lemno salą¹⁷ gydyti. Tos salos gyventojai pasakojo, jog ten gyvena švento Vulkano žyniai, žinantys vaistus prieš tokius nuodus.

Tuo tarpu Diomedas ir Uliksas sutarė nužudyti Palamedą; tai būdinga žmogiškai prigimčiai, kuri nelengvai ištveria, kai ją, nesugebančią pasipriešinti širdperšai ir kupiną pavydo, pranoksta geresnis. Taigi tiedu pamelavo šulinyje aptikę lobį ir norį su Palamedu jį pasidalyti. Kai netoliese nieko nebebuvę, Diomedas ir Uliksas įkalbėjo Palamedą vieną nusileisti į šulinį. Nejtariantį jokios klastos Palamedą tiedu nuleido virve ir, griebę akmenis, gulėjusius aplinkui, užmėtė negyvai. Taip šaunus ir karių mėgstamas vyras, kurio patarimai ir narsa visuomet nešė tik naudą, mirė nepelnyta mirtimi, apgautas tų, kurių mažiausiai turėjo būti apgautas.

Buvo ir tokių, kurie sakė Agamemnoną prisidėjus prie šio suokalbio: kariai labai mylėjo Palamedą; dauguma jų troško,

kad Palamedas būtų karalius ir atvirai kalbėjo, kad jam reikia atiduoti valdžią.

Palamedo palaikai, sudeginti dalyvaujant visiems graikams tarsi tai būtų viešos laidotuvės, buvo sudėti į auksinę urną ir palaidoti.

Tuo tarpu Achilas, nutaręs, kad arčiausiai Trojos esantys miestai yra trojėnų sąjungininkai ir jų ginklų dirbtuvės, paėmė keletą laivų ir, nuplaukęs į Lesbą¹¹⁸, be vargo jį užėmė. Taip pat nužudė Forgaritą, tos žemės karalių, kuris smarkiai priešinosi graikams; pasiėmė karaliaus dukterį Diomedėją ir daug kito grobio. Po to, savo karių prašomas, užpuolė Pyrą¹¹⁹ ir Hierapolį, turtais garsėjusius miestus, ir per kelias dienas be vargo juos sugriovė. Kur tik jisėjo, žemės buvo numalšintos, apiplėštos ir visiškai nusiaubtos; visa, ką galėtum pamanyti naudingu trojėnams, paliko sunaikinta ir nuniokota.

Tai sužinojusios kaimyninės tautos atskubėjo pas Achilą prašyti taikos; jie pažadėjo atiduoti jam pusę derliaus, kad tik nebūtų niokojamos jų žemės, davė taikos priesaikas ir tokias pat gavo iš jo. Po viso to Achilas su didele šlove ir grobiu grįžo į kariuomenę.

Tuo laiku sužinojęs apie mūsų pasirodymą atvyko skitų karalius su gausiomis dovanomis. Tačiau Achilas, nepasitenkindamas tuo, ką buvo padaręs, užpuolė Kilikiją, ir ten po kelių dienų kovos užėmė Lirnesą¹²⁰. Paskui nužudęs Falcijoną, valdžiusį tuos kraštus, prikrovė laivus turtų ir išsivedė Chrido dukterį Astinomę, kuri tuo metu buvo išteklėjusi už karaliaus Falcijono.

Toliau Achilas skubiai patraukė užkariauti Pedaso, lelegų¹²¹ miesto. Lelegų karalius Brisas, pastebėjęs, kaip mūsiškiai siautėja apgulties metu, suprato, kad jis niekaip neišstengs

sulaikyti priešų ir deramai apginti saviškių. Netekęs vilties sulaukti pagalbos ir išsigelbėti, jis grįžo į savo rūmus ir, kol kiti mėgino atremti priešus, pasikorė. Netrukus miestas buvo užimtas, daugybė žmonių išžudyta, o karaliaus duktė Hipodamėja išvesta nelaisvėn.

Tuo laiku Ajaksas Telamonidas vis puldinėjo Trakijos Chersonesą¹²². Polimestoras, tų kraštų karalius, pamatęs Ajakso narsą ir šlovę, suabejojo savo jėgomis ir nusprendė pasiduoti. Kaip atlygį už taiką Ajaksui jis atidavė Polidorą, Priamo sūnų, kurį, ką tik gimusį, karalius Priamas slapta nuo visų buvo patikėjęs jam auginti. Taip pat skyrė užtektinai aukso ir kitų panašių dovanų priešų palankumui laimėti. Kai Polimestoras pažadėjo visus metus skirti kariuomenei javų ir prikrovė jų prekinis laivus, kuriuos Ajaksas buvo atplukdęs tuo tikslu, taip pat dėl graikų prisiekė išsižadėti draugystės su Priamu, su juo buvo sudaryta taika.

Tai atlikęs, Ajaksas pasuko į Frygiją¹²³ ir, užpuolęs tą kraštą, viename mūšyje nukovė jos valdovą Teutrantą. Po kelių dienų, nusiaubęs ir padegęs miestą, išsigabeno didžiulį grobį ir išsivedė karaliaus dukterį Tekmesą.

Tai gi abu vadai – Achilas ir Ajaksas – nuniokoję ir užkariavę daugel kraštų, garsūs ir išdidūs dėl savo šlovės, iš skirtingų vietų lyg tyčia tuo pačiu metu sugrįžo į kariuomenę. Kai šaukliai sukviėtė visus karius ir vadus, Achilas ir Ajaksas žengė į priekį ir kiekvienas skyrium pateikė visiems savo darbų ir pastangų įrodymus.

Tai išvydę, graikai apdovanojo Achilą ir Ajaksą triukšmingais plojimais ir pagyrimais ir, apstoję juos ratu, vainikavo alyvų šakelėmis. Paskui Nestorui ir Idomenėjui, patiems geriausiems teisėjams, buvo patikėta nuspręsti, kaip padalyti

grobį. Niekam neprieštaraujant, visas grobis, kurį buvo atgabenęs Achilas, išskyrus Fakcijono žmoną Astinomę, kuri, kaip minėjome anksčiau, buvo Chriso duktė, iš pagarbos karaliui buvo paskirtas Agamemnonui. O Achilas pasiliko Briso dukterį Hipodamėją ir Diomedėją: abi merginos buvo vienodo amžiaus ir vienodai auklėtos, ir būtų buvę labai skaudu jas išskirti. Jos puolė Achilui po kojomis ir maldaute maldavo neatimti jų viena iš kitos.

Likęs grobis buvo išdalytas vyrams, atsižvelgus atskirai į kiekvieno nuopelnus.

Po to Uliksas ir Diomedas Ajakso prašymu atnešė tai, ką buvo atgabenęs Ajaksas. Iš to grobio karaliui Agamemnonui buvo skirta tiek aukso ir sidabro, kiek, atrodė, jam pridera skirti. O Ajaksui dėl jo šaunių darbų buvo leista pasilikti Teutranto dukterį Tekmesą. Likę turtai ir javai buvo išdalyti visai kariuomenei.

Pasidalijus grobį, Ajaksas papasakojo apie taiką, sudarytą su Polimestoru, ir apie tai, kaip jam buvo atiduotas Polidoras. Esant tokioms aplinkybėms, visi nutarė, kad Uliksas ir Diomedas turi vykti pas Priamą ir atsiimti Helenę, taip pat pagrobtus daiktus, o mainais karaliui Priamui atiduoti Polidorą.

Uliksui ir Diomedui ruošiantis išvykti, Menelajas, dėl kurio visa tai buvo daroma, pasišovė prisijungti prie minėtų pasiuntinių. Taigi, paėmę Polidorą, jie patraukė pas trojėnus. Trojėnai, pamatę atvykus tautos išrinktus didžiai šlovingus vyrus, skubiai suvadino visus senolius, kurie paprastai sudarydavo tarybą. Tačiau Priamą namuose sulaikė jo sūnus.

Taigi, visiems kitiems susirinkus, Menejolas pradėjo kalbėti, kad štai jau antrą kartą jis atvykęs dėl tos pačios priežasties, nors ir daug kitų nelaimių ištiko jį ir jo namus; ypač jis sielo-

josi dėl dukters, kuri, netekusi motinos, liko našlaite. Ir viso to jis nepelnytai sulaukęs iš kitados buvusio draugo ir svečio. Senoliai, išklausę Menelajo žodžių, aimanuodami ir apsipylę ašaromis, pritarė viskam, ką jis kalbėjo, lyg patys būtų patyrę jo skriaudą.

Tada į vidurį išėjo Uliksas ir pasakė tokią kalbą: „Tikiu, kad jūs, trojėnų vadai, puikiai žinote, jog graikai nėra pratę ko nors griebtis neapgalvotai ar nepasitarę, ir jau nuo seno mūsų protėviai rūpinosi ir darbavosi taip, kad šlovė, o ne kaltė lydėtų jų darbus ir žygius. Leiskite, neminint anksčiau smulkiai apsvarstytų dalykų, priminti štai ką: Graikija, kiek anksčiau patyrusi Aleksandro įžeidimus ir užgaules, nepuolė ginkluotis ir rengtis karui (taip paprastai numaldomas pykčio protrūkis). Vietoj to, kaip pamenate, tarybos sprendimu mes, kaip pasiuntiniai, kartu su Menelaju atvykome atsiimti Helenės. Tačiau iš Priamo ir jo dvariškių negavome nieko, išskyrus puikuoliškus grąsinimus žodžiu ir slaptą klastą. Nepasiekus tikslo, mano galva, toliau derėjo griebtis ginklų ir jėga išplėsti tai, ko nepavyko gauti draugišku prašymu. Surinkę visos Graikijos kariuomenę, vadovaujamą tokios daugybės iškilių ir garsių vadų, vis dėlto nenusprendėme štai taip pradėti su jumis karą – laikydamiesi papročio ir mums būdingo santūrumo, dėl tos pačios priežasties dar kartą atvykome pas jus su prašymu. Kaip bus toliau, jums spręsti, trojėnai. Mums nebus gėda su jumis tartis, jei tik sveikas protas suras gerą išeitį ankstesniems nevykusiems sprendimams ištaisyti.

Dėl nemirtingųjų dievų pagalvokite, kiek kils žudynių, kurios tarytum užkratas apims visą pasaulį. Kuris drąsuolis, prisiminęs Aleksandro nusikaltimą, nebus priverstas baimintis, sulaukti iš draugo sukybių ir klastos? Ir kuris brolis broliui atvers duris?

Kas nebijos savo svečio ar giminaičio tarsi priešo? Ir pagaliau, jei tam pritarsite, viliuosi, kad taip nenutiks, bus pamintos visos sutartys ir pagarba tarp barbarų ir graikų. Dėl šios priežasties, trojėnų vadai, gera ir naudinga išleisti graikus namo draugiškai ir deramai, grąžinus visa, kas buvo prievarta atimta, ir nelaukti, kol dvi ištis draugiškos karalystės surems ginklus.

Kai apie tai galvoju, prisiekiu Herakliu, manau, kad jūsų dalia verta gailesčio. Jūs, niekuo dėti ir nekalti, dėl kelių žmonių aistros būsite priversti kęsti daugybę sunkių bausmių už svetimą nusikaltimą. Nejau jūs vieninteliai nežinote, kad buvo užpulti jums draugiški ir kaimynystėje esantys miestai, ir kas diena iš dienos ruošiama likusiems? Juk jums žinoma, kad Polidoras yra suimtas ir saugomas graikų rankose; jis sveikas gyvas galėtų būti sugrąžintas Priamui, jei bent dabar būtų grąžinta Helenė, o podraug ir visa, kas buvo pagrobta kartu su ja. Priešingu atveju nepavyks išvengti karo, ir karas nesiliaus tol, kol griaudami jūsų miestą nežus visi Graikijos vadai, kurių kiekvienas skyrium yra pajėgus tą padaryti; arba – viliuosi būsiant būtent taip – kol užėmus Ilioną ir sudeginus, ateities kartoms liks tik jūsų nesąžiningumo pavyzdys. Todėl, kol dar viskas yra jūsų rankose, pagalvokite apie ateitį“.

Uliksei baigus kalbėti, stojo kurtinanti tyla. Visiems, kaip paprastai būna tokiomis aplinkybėmis, laukiant, kol pasisakys kas nors kitas, mat kiekvienas manė nesąs pats geriausias kalbėtojas, galiausiai Pantas garsiai tarė: „Ulikasai, tu kalbi tiems, kurie nori, bet negali pakeisti šios situacijos“. – O po jo Antenorai: „Visa, ką jūs paminėjote, mes žinome ir suprantame; ir jei mums būtų duotas leidimas, neatsisakytume susitarti. Tačiau patys matote, esminius dalykus sprendžia tie, kuriems geiduliai yra vertesni nei nauda“.

Baigęs Antenoras liepė pačiliui prisistatyti visiems vadams, kurie iš draugiškumo Priamui ar už atlygį buvo atvedę pagalbines kariuomenes. Jiems prisistačius, Ulikas pradėjo antrą kalbą, pavadinęs juos visus didžiausiais priešais, ne ką geresniais už Aleksandrą – juk jie, nusigręžę nuo gėrio ir garbės, nusekė patį niekingiausią nusikaltėlį. Kiekvienas žino, kad pritarus tokiai siaubingai neteisybei, žmonės, o ypač gyvenantys kaimynystėje, užsikrės blogu pavyzdžiu daryti panašius arba dar sunkesnius nusikaltimus.

Tai buvo žiaurūs žodžiai. Visi tylėdami susimąstė. Pašiurpusius nuo tokio pavyzdžio trojėnus apėmė pasipiktinimas viskuo, kas gali prie to privesti. Paskui savo papročiu išklaušę senolių nuomonės, visi vieningai nutarė, kad Menelajas buvo nuskriaustas nepelnytai. Tik Antimachas, priešingai nei visi, balsavo už Aleksandrą. Tada buvo išrinkti du vyrai ir pasiūsti pranešti visa tai Priamui. Be kitų dalykų, kuriuos jiems buvo pavesta pranešti, jie papasakojo Priamui ir apie Polidorą.

Tai išklaušęs karalius Priamas susmuko visų akyse, pritrenktas žinios apie sūnų. Kai buvusieji šalia po truputį jį atgaivino, Priamas atsikėlė ir jau norėjo eiti į susirinkimą, bet sūnūs jį sulaikė. Palikę tėvą namuose, jie patys įsiveržė į pasitarimą kaip tik tuo metu, kai Antimachas svaidėsi priekaištais užgauliodamas graikus, o galiausiai pasiūlė Menelają išleisti tik tuo atveju, jei bus grąžintas Polidoras; ir saugoti jį taip, kaip saugomas Polidoras.

Niekas šiam siūlymui neprieštaravo, išskyrus Antenorą, kuris ir iš visų jėgų priešinosi, kad nebūtų priimtas toks sprendimas. Ilgai ginčijęsi, Antimachas ir Antenoras galiausiai kibo vienas kitam į plaukus. Tada susirinkimo dalyviai paskelbė, kad Antimachas yra nenuramdomas maištautojas ir išmetė jį iš tarybos.

Kai įžengė Priamo sūnūs, Pantas maldavo Hektorą (mat jis tarp karalaičių buvo laikomas ir narsiu, ir išmintingu) draugiškai gražinti Helenę, ir ypač dabar, kai to prašyti atvykę graikų pasiuntiniai. Aleksandras turėjęs užtektinai laiko patenkinti savo meilę, jei jautė ją Helenei. Taip pat negalima pamiršti, kad graikų karaliai yra jų žemėje, reikia atminti jų narsius žygius ir neseniai pelnytą šlovę, nusiaubus labiausiai Trojai draugiškus miestus. Ta dingstimi Pantas priminė ir siaubingą Polimestoro pavyzdį, kuris savo valia graikams atidavė Polidorą. Trojėnai privalo pasimokyti iš šio pavyzdžio ir pasisaugoti, kad kaimyniniai kraštai, prisidengę tokiu melu, neimtų regzti prieš Troją pražūtingų planų. Nes nebebus nieko patikimo, nieko saugaus, varguose viskas bus grįsta klasta ir priešišku. Ir jei visi įvertintų tą padėtį, kuri yra iš tikrųjų, nebeužlaikytų ilgiau pasiuntinių, Helenė būtų taikiai gražinta, ir draugystės ryšys tarp dviejų karalysčių taptų stipresnis ir tvirtesnis.

Tai išklausęs, Hektoras susikrimto, prisiminęs brolio nusikaltimą, ir iš liūdesio apsiašarojo. Tačiau net negalvojo gražinti Helenę, sakydamas, kad ją, pasiprašiusią prieglobsčio jo namuose, turįs ištikimai globoti. Jei paaiškėtų, kokie turtai buvo pagrobti kartu su Helene, visa tai, jo manymu, graikams turėtų būti gražinta. O vietoj Helenės Menelajui į žmonas reikia atiduoti Kasandrą ar Prokseną, ar kitą, kurią išrinktų pasiuntiniai, ir pridėti puikiausių dovanų.

Menelajas, užsiplieskęs pykčiu, į tai atsakė: „Prisiekiu Herakliu, puikiai su mumis elgiamasi, jei aš, iš kurio buvo atimta nuosavybė, savo priešų sprendimu esu verčiamas keisti žmoną!“

Enėjas jam: „Tau net ir tai nebus leista – priešinsiuos ir nesutiksiu aš, taip pat ir kiti Aleksandro giminaičiai ir bičiuliai,

kurie šiuo reikalu esame jo patarėjai. Juk yra ir visuomet bus tokių, kurie saugos Priamo namus ir karalystę; ir net praradęs Polidorą Priamas netaps bevaikis, nes jam lieka daug puikių sūnų. Ar tik tiems, kurie yra iš Graikijos, leidžiama taip grobti? Ar buvo leista Kretos graikams pagrobti Europę iš Sidono, o Ganimedą iš šių kraštų ir karalystės¹²⁴? Ar nežinote, kad Medėja iš Kolchidės buvo nugabenta į jolkų kraštą¹²⁵? Ir galop, prisiminkime patį pirmą jūsų pagrobimą: Ijo, pagrobta iš sidonų kraštų, atkako į Argą¹²⁶.

Iki šiol su jumis derėjomis žodžiu. Tačiau jei tuoj pat su visu laivynu neišplauksite iš šių karštų, greitai, labai greitai patirsite Trojos stiprybę. Dievų valia ir pagalba, mes turime gausybę karo patyrusių jaunuolių ir su kiekviena diena didėja sąjungininkų skaičius“.

Enėjui baigus kalbėti, Uliksas ramiai pasakė: „Prisiekiu Herakliu, jums nėra reikalo ilgiau slėpti priešiškumą. Duokite ženklą pradėti karą ir pirmieji stokite į mūšį, kaip kad pirmieji pasielgėte neteisėtai. O mes, užpulti, duosime atsaką“.

Taip apsižodžiaavę, pasiuntiniai išėjo iš tarybos.

Vos tik žmonės sužinojo, ką Enėjas atsakė pasiuntiniams, kilo nerimas, – tai Enėjas kaltas, kad iš neapykantos Priamo karalystei ir, įsikišus nevykusiam tarpininkui, bus sugriauti Priamo namai.

Graikų pasiuntiniai, grįžę į kariuomenę, visiems vadams papasakojo, ką trojėnai kalbėjo ir kaip su jais elgėsi. Todėl buvo nuspręsta visiems trojėnams matant, priešais jų miesto sienas nužudyti Polidorą. Ilgai neatidėliojant, pastatytas į vidurį ir draugybei trojėnų stebint nuo miesto sienų, Polidoras buvo negyvai užmėtytas akmenimis ir taip nubaustas už brolio nedorybę. Paskui pas Iliono gyventojus buvo pasiųstas

šauklįs, pranešęs, kad jie gali pasiimti ir palaidoti Polidorą. Paimti kūną trojėnai pasiuntė Idėją kartu su karaliaus tarnais. Subjaurotą ir akmenimis užmėtytą Polidorą jis nugabeno jo motinai Hekabei.

Tuo tarpu Ajaksas Telamonidas, nenorėdamas palikti ramybėje kaimyninių Trojos kraštų ir jai draugiškų, užpuolė ir užėmė Botyrą ir Cilą – turtais garsėjusius miestus. Nepasitenkindamas jais, neįtikėtinai greitai jis nusiaubė Gargarą, Marisbą, Genitą, Skepsį ir Larisą¹²⁷. Po to, sužinojęs iš gyventojų, kad and Idos kalno¹²⁸ ganosi daug galvijų, jį lydėjusių karių prašymu greitai visu būriu puolė kalną, nužudė bandas ganiusius piemenis ir išsivedė daugybę galvijų. Vėliau jis niekur nebesutiko pasipriešinimo; kur tik pasirodydavo, tuoj visi išsibėgiodavo. O kai atėjo tinkamas metas, sugrįžo stovyklon pas saviškius.

Tuo laiku Chrisas, Apolono Smintiečio žynys, kaip minėjome anksčiau, sužinojo, kad jo duktė Astinomė gyvena su Agamemnonu. Pasikliaudamas galingojo dievo, kuriam jis tarnavo, globa, Chrisas atėjo prie laivų. Jis nešėsi Apolono atvaizdą ir kai kuriuos jo šventyklos papuošimus, vildamasis tokiu būdu lengviau priminti karaliams apie šį dievą ir sulaukti jų pagarbos. Pasiūlęs aukso ir sidabro dovanų, Chrisas prašė leisti išpirkti dukterį ir maldavo gerbti buvimą dievo, kartu su juo atėjusio melsti už savo žynį. Taip pat Chrisas priminė, ką nedraugiška ir priešiška pastarosiomis dienomis jam surengęs Aleksandras ir jo giminaičiai, keršydami už aukojimo apeigas, kurias jis atlikęs kiek anksčiau. Tai išgirdę, visi sutiko grąžinti žynio dukterį ir neimti atlygio, mat Chrisas buvo laikomas mūsų ištikimu bičiuliu, ir ypač gerbiamas dėl to, kad buvo Apolono žynys; daugybė Apolono galios įrodymų ir paplitęs

jo garbinimas tarp vietinių gyventojų, visiškai privertė mus visiškai paklusti šiam dievui.

Tačiau Agamemnonas, pamatęs, kas vyksta, puolė visiems prieštarauti. Pykčio perkreiptu veidu jis pagrasino žyniui mirtimi, jei šis nepasitrauks, ir išsiuntė nelaimingą ir pabūgusį paties blogiausio senolį iš stovyklos, taip ir neatgavus dukters. Susirinkimui nutrūkus, karaliai nuėjo pas Agamemnoną ir ėmė priekaištauti, kad iš meilės belaisvei jis paniekinęs juos ir, kas gėdingiausia, tokį galingą dievą. Jį pasmerkę, netrukus visi išėjo, be kita ko minėdami ir Palamedą, kurį, mielą ir visų karių mylimą, klasta nužudė Diomedas ir Uliksas ne be Agamemnono pritarimo. Tuo tarpu Achilas atvirai priekaištavo ir Agamemnonui, ir Menelajui.

Chrisas, patyręs tokią neteisybę iš Agamemnono, pasitraukė. Tačiau nepraėjo nė kelios dienos, kai, neaišku, ar dėl kokios kitos dingsties, ar, kaip visiems rodės, dėl Apolono pykčio, kariuomenę užpuolė maras. Iš pradžių krito galvijai. Paskui užkratui po truputėlį vis labiau ir labiau plintant, liga pasklido ir tarp žmonių. Galinga jėga kankino mirtingųjų kūnus pražūtingu skausmu ir galiausiai pasmerkdamo baisiai mirčiai. Tačiau nė vienas karalius nemirė nuo šios ligos; ir net nebuvo jos palytėtas. Maras siautėjo be paliovos; kiekvieną dieną mirdavo daugybė žmonių. Taigi vadai, baimindamiesi dėl savo sveikatos, susirinko ir paragino Kalchantą, ateities pranašautoją, kurį minėjome anksčiau, pasakyti, kokia yra šios negandos priežastis.

Kalchantas atsakė galįs įžvelgti, kas sukėlė šią ligą, tačiau negalįs to atskleisti, nes užsitrauks paties galingiausio karaliaus nemalonę. Tada Achilas nuėjo pas kiekvieną karalių atskirai ir paprašė priesaika patvirtinti, kad dėl to, ką išgirs, niekuomet neužsirūstins ant Kalchanto. Taip užsitikrinęs visų palankumą,

Kalchantas paskelbė, kodėl supyko Apolonas, – jis supykęs ant graikų dėl skriaudos žyniui Chrisui ir norįs nubausti kariuomenę. Achilui pasiteiravus, kaip būtų galima sustabdyti marą, Kalchantas liepė grąžinti Chrisui jo dukterį.

Agamemnonas, nujausdamas, kas netrukus įvyks, tyliai pasišalino iš susirinkimo ir visiems saviškiams liepė apsiginkluoti. Achilas, tuo pasipiktinęs, o kartu ir nerimaudamas dėl mirštančių išsekusių karių, liepė surinkti kūnus tų, kurie mirė tokiu pasigailėtinu būdu, ir sumesti taip, kad visi juos matytų. Sukrėsti šio reginio karaliai ir visi žmonės nusigręžė nuo Agamemnono ir nutarė paklausti Achilo, įtikinusio juos nubausti Agamemnoną mirtimi, jei šis nesiliaus laikęsis savo. Kai tai buvo pranešta karaliui Agamemnonui, šis iš meilės belaisvei tvirtai pasiryžo jokia būdu su ja nesiskirti, iškėsti laukiančius nemalonumus ir savo noru nieko neatiduoti.

Tuo tarpu trojėnai, supratę, kad be paliovos yra deginami kūnai ir vyksta daug laidojimų, taip pat sužinoję, kad likusi graikų kariuomenė silpsta dėl tos vis dar nesitraukiančios pra-gaišties, vieni kitus paraginę, griebėsi ginklų ir, su pagalbiniu būriu skubiai išsiveržę pro vartus, puolė. Lauke jie perskyrė kariuomenę į dvi dalis; trojėnų vadu buvo paskirtas Hektoras, o sąjungininkų – Sarpedonas.

Kai mūsiškiai priekyje išvydo priešus, apsiginklavę ir pasirengę kautis, jie išsirikiavo įprastu būriu. Vadai atsistojo kariuomenės sparnuose. Dešiniajam sparnui vadovavo Achilas ir Antilochas, kairiajam – Ajaksas Telamonidas ir Diomedas, centrą ėmėsi vesti Ajaksas Oileidas ir Idomenėjas, mūsų vadas. Taip abiems kariuomenėms išsirikiavus, jos pajudėjo viena kitos link. Kai kariai priartėjo per reikiamą atstumą, kiekvienas vadas, paraginęs saviškius, puolė su savo būriu.

Kurį laiką kovojus, krito daugelis karių ir vienoje, ir kitoje pusėje. Tarp barbarų mūšyje pasižymėjo Hektoras ir Sarpedonas, tarp graikų – Diomedas ir Menelajas. Paskui kovą nutraukė naktis, atnešusi poilsį abiem pusėms. Kariuomenės atsitraukė, sudegino saviškių kūnus ir juos palaidojo.

Dabar mūsiškiai nutarė vyriausiuoju vadu paskirti Achilą, kuris rodė ypatingą rūpestį graikams atsidūrus pavojuose. Todėl Agamemnonas, sunerimęs, kad gali prarasti karališką garbę, taryboje pranešė, kad jam ištis labai rūpi kariuomenės sveikata, ir jis daugiau nebedelsias grąžinti Astinomę tėvui, ypač jei jos grąžinimas padės išvengti gresiančios pražūties. Tačiau vietoj jos Agamemnonas paprašė Hipodamėjos, kuri gyveno su Achilu – jis norėjo gauti kitą atlygį mainais už tą, kurio neteko. Visiems tai pasirodė žiauru ir negarbinga. Tačiau Achilas, kuriam Hipodamėja buvo skirta už daugelį puikių žygių, neprieštaravo, ir Agamemnono prašymas buvo patenkintas. Štai taip šaunusis Achilas mylėjo ir rūpinosi kariais.

Nors niekas nepritarė Agamemnonui, tačiau viešai ir nepaprieštaravo, tad karaliui pasirodė, jog visi sutinka su jo pasirinkimu. Jis liepė liktoriams¹²⁹ paimti Hipodamėją iš Achilo, ir tie netrukus įvykdė, kas buvo liepta.

Tuo tarpu Diomedas ir Ulikas visų graikų vardu nulydėjo Astinomę su gausybe aukų prie Apolono šventyklos. Baigę aukoti, visi netruko pastebėti, kad maras po truputį slūgsta ir nebeplinta; o sirgusieji, tarsi sulaukę ilgai dievų melsto palengvėjimo, ėmė taisytis. Greitai visai graikų kariuomenei grįžo įprasta sveikata ir gyvybingumas.

Dar tuo metu į Lemną Filoktetui buvo išsiųsta jo grobio dalis; tai buvo grobis, kurį graikams atgabeno Ajaksas ir Achilas, ir kurį jie tarpusavyje išsidalijo.

Achilas, negalėdamas pamiršti, kaip neteisingai buvo nuskriaustas, ir ypatingai neapkęsdamas Agamemnono, nusprendė nebedalyvauti visuotiniuose susirinkimuose. Dingo jo ankstesnė meilė graikams, nes dėl jų vangumo po tiek pergalių karuose ir narsių žygių iš jo buvo neteisėtai atimta Hipodamėja – atlygis, skirtas jam už sunkius vargus. Jis uždraudė įeiti savo palapinėn pas jį atėjusiems vadams, ir negalėjo atleisti draugams, kurie nuo jo nusigręžė tada, kai tikrai galėjo apginti prieš Agamemnono įžeidinėjimus. Taigi Achilas užsidarė savo palapinėje, šalia savęs pasilikęs tik brangiausią draugą Patroklą, mokytoją Foiniką ir savo vežėją Automedontą.

Tuo tarpu Trojoje sąjungininkų kariuomenė ir atvedusieji pagalbiniai būriai už atlygį, veltui pralaukę daug laiko, iš nuobodžio, o gal prisiminę artimuosius, panūdo keliauti namo. Tai supratęs, Hektoras buvo priverstas duoti įsakymą ginkluotis; jie turį sekti paskui, kai tik jis duosiąs ženklą. Tada, kai pasirodė tinkamas metas, ir buvo pranešta, kad kariai apsiginklavę, Hektoras, pasiskelbęs kariuomenės vadu, įsakė judėti.

Regis, dabar kaip tik tinkama proga išvardyti vadus – kas buvo sąjungininkai ir Trojos draugai, kas už atlygį atvedę pagalbiniai būriai iš įvairių kraštų klausė Priamo sūnų įsakymų. Taigi pirmasis pro vartus išsiveržė Pandaras, sūnus Likaono, iš Likijos; paskui Hipotojas ir Pilajas iš Larisos, apgyventos pelasgų; Akamantas ir Peirojas iš Trakijos; Eufemas, Troidzeno sūnus, atvedęs kikonus; Pilemenas paflagonas, šlovingojo Melijo sūnus; Odijas ir Epistrofas, Minijo sūnūs, alizonų vadai; Sarpedonas, Ksanto sūnus, kuris vedė likiečius, iš Solimo; Nastis ir Amfimachas, Nomiono sūnūs, iš Karijos; Antifas ir Mestlis, Talemeno sūnūs, meonai; Glaukas, Hipolochos sūnūs, iš Likijos, kurį Sarpedonas pasiėmė karo reikalų patarėju,

nes sprendimais ir kovos išmanymu spindėjo labiau nei kiti jo kraštiečiai; Forkinas ir Askanijas, frygai; Chromis, Mido sūnus, iš Misijos; Pirechmas, Aksijaus sūnus, peonas; Amfijas ir Adrestas, Meropo sūnūs, iš Adrestijos; Azijas, Hirtako sūnus, iš Sesto; paskui kitas Azijas, Dimanto sūnus, Hekabės brolis, iš Frygijos¹³⁰. Visus išvardytuosius sekė daugybė mirtingųjų, kurie, skirtingi papročiais ir kalbomis, paprastai puldavo į kovą padrikai ir be jokios tvarkos.

Tai pastebėję, mūsiškiai įžygiavo į lauką ir išsirikiavo kaip dera kariams, atėniečiui Mnestėjui pamokius ir nurodžius, kur stotis. Jis suskirstė visus pagal gentį ir kraštą; nuošaly liko tik Achilas su mirmidonų būriu. Achilas vis dar pyko dėl skriaudos, kurią patyrė iš Agamemnono, ir atimtos Hipodamėjos. Tačiau labiausiai jis piktinosi dėl to, kad kiti vadai Agamemnono buvo pakviesti vakarienės, o jis vienintelis, tarytum vertas paniekos, nebuvo įleistas.

Kai kariuomenė buvo išrikiuota, tada pirmą kartą visos karinės pajėgos išvydo priešais save išsirikiavusius priešus. Nė viena pusė nedrįso pradėti. Kariams kiek pastovėjus vietoje, iš vienos ir iš kitos pusės lyg sutartinai nuskambėjo trimito signalas atsitraukti.

Grįžę prie laivų, graikai padėjo ginklus ir išsiskirstė po jiems pažįstamą vietovę, ketindami pamaloninti savo kūnus maistu. Tuo tarpu Achilas, trokšdamas atkeršyti už patirtą neteisybę, pabandė slapta užpulti mūsiškius, net neįtariančius apie jo ketinimus ir kuo ramiausiai leidžiančius laiką. Tačiau sargybiniai, permanę jo kėslus, papasakojo apie tai Uliksui. Šis, skubiai apibėgęs visus vadus, garsiai šaukdamas juos perspėjo, paragino apsiginkluoti ir saugotis. Paskui kiekvienam atskirai papasakojo, ką sumanęs Achilas. Tai sužinojus, kilo baisus

triukšmas, visi puolė prie ginklų, norėdami apsisaugoti. Tačiau kai Achilą pasiekė žinia, jog visi apsiginklavo ir jo sumanymas nebegali būti įgyvendintas, nieko net nepradėjęs, jis pasitraukė atgal į savo palapinę.

Tačiau mūsų vadai suprato, kad netikėtai kilęs riksmas galėjo paskatinti Iliono gyventojus naujam antpuoliui, todėl nusprendė sustiprinti sargybą ir pasiuntė abu Ajaksus, Diomedą ir Uliką. Šie tarpusavyje pasiskirstė stebėti vietų, pro kurias galėjo įsiveržti priešai. Ir ne veltui. Mat Hektoras, norėdamas sužinoti graikų sąmyšio priežastį, pasiuntė Doloną, Eumedo sūnų, suviliotą gausaus atlygio ir pažadų, pažvalgyti, kas dedasi pas graikus. Šis, tikėdamasis prie laivų surinkti kuo daugiau žinių ir atlikti jam pavestą užduotį, pakliuvo į rankas Diomedui, kuris saugojo šią vietą kartu su Uliku. Sučiuptas Dolonas papasakojo viską, ką žinojo, o paskui buvo nužudytas.

Kelias dienas pailsėję, graikai ir trojėnai ėmė ruoštis išvesti kariuomenes į mūšio lauką. Pasidalijus lauką, plytėjusį tarp Trojos ir graikų laivų, ir sulaukus tinkamo meto, kariai buvo rūpestingai išrikiuoti; ir vieni, ir kiti pasiruošė ginklus. Tada, davus ženklą, pulkai sutankino priešakines gretas ir susirėmė. Graikų būriai buvo tvarkingi, kiekvienas klausė savo vado įsakymų. Iš priekio be tvarkos, kaip papuolė, veržėsi barbarai. Vis dėlto šiame mūšyje krito daug mirtingųjų ir vienoje, ir kitoje pusėje, nes niekas nenorėjo nusileisti priešininkui ir skubėjo prilygti šlove tam drąsuoliui, kuris kovėsi šalia. Tuo tarpu sunkiai sužeisti vadai buvo priversti pasitraukti iš kovos. Tarp barbarų – Enėjas, Sarpedonas, Glaukas, Helenas, Euforbas ir Polidas; tarp mūsų – Ulikas, Merionas, Eumelas.

Menelajas, netikėtai pamatęs Aleksandrą, puolė prie jo. Bet šis mieliau norėjo išsisukti, todėl, nedrįsdamas ilgiau likti,

kur buvęs, apsisukęs puolė bėgti. Hektoras, iš tolo pastebėjęs sprunkantį Aleksandrą, atbėgo su Deifobu ir sulaikė brolių. Griežtai papriekaištavęs, Hektoras privertė Aleksandrą grįžti į kovojančiųjų gretas ir, visiems kitiems sudėjus ginklus, iškvieisti Menelają į dvikovą.

Taigi Aleksandras buvo gražintas į kovą; jis žengė į priekį, nes tikriausiai taip turi elgtis kviečiantysis kautis. Menelajas, pamatęs jį iš tolo, suprato, kad galų gale jam pasitaikė proga susiremti su pačiu nekenčiamiausiu priešu. Tikėdamas galįs Aleksandro krauju atkeršyti už visas jo skriaudas, Menelajas iš visų jėgų puolė pirmyn. Kariai, pamatę tuodu apsiginklavusius ir kupinus ryžto veržiantis vienas į kitą, davus ženklą, atsitraukė.

Kai Aleksandras ir Menelajas, žengdami vienas į kitą plačiais žingsniais, jau buvo priartėję per ieties atstumą, Aleksandras, norėdamas būti pirmas ir pirmuoju ieties metimu sužeisti Menelają, sviedė ietį. Tačiau ietis, atsimušusi į skydą, lengvai perlūžo. Tada iš visų jėgų ietį paleido Menelajas, tačiau taip pat netaikliai – kadangi priešas buvo pasirengęs saugotis ir išvengė smūgio, ietis įsmigo žemėn. Kai abiejų rankose vėl atsirado ietys, jie vėl puolė vienas kitą. Galiausiai, sužeistas į šlaunį, krito Aleksandras. O kad jis nesuteiktų priešui šlovę nešančio keršto, buvo įsikišta pačiu niekingiausiu būdu – kai Menelajas, išsitraukęs kardą, puolė prie Aleksandro, ketindamas jį nudėti. Pandaras, paslapčia paleido strėlę ir sužeidė Menelają, taip sustabdydamas jį pačiame įkarštyje. Mūsiškiai pradėjo šaukti, o sykiu ir piktintis, kad trojėnai netikėtai pačiu niekingiausiu būdu nutraukė dviejų vyrų, kurie ir buvo karo kaltininkai, dvikovą. Tačiau tada užgriuvo barbarų būrys ir išgelbėjo Aleksandrą. Per šią sumaištį, kol mūsiškiai nežinojo, ko griebtis,

Pandaras, stovėdamas nuošaly, savo strėlėmis patiesė daug graikų. Ir jis nebūtų liovęsis, jei Diomedas, suerzintas tokio siaubingo elgesio, nebūtų žengęs priekin ir iš arti partrenkęs priešą ietimi. Tokiu būdu Pandaras, sulaužęs dvikovos taisyklės ir nužudęs daugel karių, galop buvo nubaustas už savo niekšybę. Priamo sūnūs išnešė jo kūną iš mūšio lauko ir sudegino, o tai, kas liko, buvo perduota jo bendražygiams nugabenti į gimtąją Likijos žemę.

Tuo tarpu, davus ženklą, abi kariuomenės vėl surėmė ginklus ir su didžiule jėga ir permaininga sėkme kovėsi iki pat saulės laidos. Atėjus nakčiai, abiejų kariuomenių vadai šiek tiek atitraukė būrius ir išrikiavo deramas sargybas kariuomenėms saugoti.

Praleidę kelias dienas laukdami kovos, vadai dažnai liepdavo kariams apsiginkluoti, nors ir nebuvo reikalo – atėjus žiemai, ir smarkioms liūtims dažnai merkiant kovos lauką, barbarai pasitraukė už savo miesto sienų. Mūsiškiai, nebesutikdami priešų, grįžo į laivus ir užsiėmė žiemos darbais. Greitai padalijusios mūšio lauką pusiau, tą dalį, kuri buvo netinkama kautis, abi pusės ėmė dirbti, vėliau sėti javus ir visa kita, ką leido tas metų laikas.

Tuo laiku Ajaksas Telamonidas, parengęs karius, kuriuos buvo atvedęs su savimi, taip pat su kai kuriais iš Achilo kariuomenės, įsiveržė į Frygijos žemę, nusiaubė ir paėmė nelaisvėn daugel miestų, ir po kelių dienų su didžiuliu grobiu grįžo į stovyklą kaip nugalėtojas.

Maždaug tomis dienomis mums, ramiai leidžiantiems žiemos poilsį ir nesitikintiems jokių priešų išpuolių, barbarai surengė antpuolį. Jų vadas ir žygio sumanytojas buvo Hektoras. Vos prašvitus, jis išvedė pro vartus apsiginklavusius karius ir įsakė skubėti prie laivų ir pulti priešus. Tarp išsisklaidžiusių

ir neapsiginklavusių graikų kilo sąmyšis; apsiginkluoti trukdė ir tie, kurie bėgo, pirmieji užpulti priešų. Tada krito daug mirtingųjų. Išvaikęs buvusius centre, Hektoras prisiartinio prie laivų ir ėmė svaityti ugnis į laivų priešakius ir juos padeginėti. Niekas iš mūsiškių nedrįso priešintis. Persigandę ir vos gyvi po netikėto antpuolio, mūsiškiai puolė Achilui po kojų, maldaudami padėti, bet jis nesutiko. Kaip netikėtai viskas paskeitė mums ir mūsų priešams!

Tuo metu grįždamas Ajaksas Telamonidas sužinojo, kad prie laivų siautėja Hektoras, ir pasirodė ten su visa puikia ginkluote. Jis kaip reikiant prirėmė priešą ir, išliejęs daug prakaito, galop nustūmė jį tolyn nuo laivų, už pylimo. Priešams traukiantis, Ajaksas spaudė juos dar smarkiau, o Hektorą, drąsiai stovėjusį prieš jį, partrenkė, paleidęs didžiulį akmenį. Iš visų pusių supuolusi daugybė trojėnų savo būriu pridengė Hektorą ir išplėšė iš mūšio bei Ajakso rankų. Leisgyvį vadą, blogai baigusį sėkmingai pradėtą priešų puolimą, trojėnai nugabeno į miestą.

Ajaksas, nirsdamas dėl išplėstos iš rankų šlovės, paėmęs Diomedą, Idomenėją ir kitą Ajaksą, pasileido persekioti išsigandusių ir išsisklaidžiusių priešų, tai bėgančius ietimi iš tolo patiesdamas, tai sučiuptus skydu sutraiškydamas. Nė vienas iš jų neliko nekliudytas.

Šios nerimasties sukuryje Glaukas, Hopolomas, Sarpedonas ir Steropas trumpam išdrįso sulaikyti priešą, tačiau netrukus jie buvo sužeisti ir atsitraukė. Jiems puolus bėgti, barbarai, nusprendę, kad nebėra jokios vilties išsigelbėti, pakrikai puolė veržtis prie vartų, be vadų, be jokios tvarkos. Tačiau praėjimas buvo per siauras ir netinkamas skubančiai miniai. Kai žmonės ėmė lipti vieni kitiems per galvas ir virsti lyg griūtis, pasirodė

Ajaksas kartu su aukščiau minėtais vadais. Tada buvo nužudyta didžiulė barbarų gausybė, apimta baimės ir pati sau tapusi kliūtimi. Tarp jų – Priamo sūnūs Antifas ir Politas, taip pat Nestoras ir Eufemas iš Troidzeno, garsusis kikonų vadas.

Pasirodžius Ajaksui, karo sėkmė pasikeitė – trojėnai, iš pradžių buvę nugalėtojai, neteko vadų ir buvo nubausti už neapgalvotą antpuolį.

Atėjus vakarui, mūsiškiams buvo duotas ženklas atsitraukti, ir nugalėtojai džiūgaudami grįžo prie laivų.

Vėliau visi susirinko pas Agamemnoną pietauti; pietų metu karalius išgyrė Ajaksą ir apdovanojo puikiomis dovanomis. Kiti vadai taip pat nenutylėjo šio vyro darbų ir žygių. Visi aukštino jo narsą, minėjo drąsius žygius, kalbėjo apie daugybę jo sugriautų Frygijos miestų, paimtą grobį, galiausiai apie nepamirštamą Ajakso kovą su Hektoru prie laivų, apie tai, kaip jis apsaugojo laivus nuo ugnies. Ir niekas neabejojo, kad tuo metu dėl tokių įsimintinų ir puikių Ajakso žygių visos viltys apie karo sėkmę yra sietinos su šiuo vyru.

Du laivus, kurių tik priekinės dalis buvo sunaikinusi ugnis, per trumpą laiką pataisė Epėjas.

Tuomet graikai nusprendė, kad po tokios nesėkmingos kovos trojėnai nebedrįs pulti dar sykį, tad leido laiką ramūs ir be baimės.

Tuo laiku su didele trakų kariuomene už suderėtą atlygį atvyko Priamo bičiulis Resas, Eronėjo sūnus. Atėjus vakarui, jis šiek tiek užtruko prie pusiasalio, kuris buvo priešais miestą ir ribojosi su jo žemėmis, o apie tą metą, kai keitėsi sargyba, įžengė į Trojos laukus ir, pastatęs ten palapines, ėmė laukti.

Diomedas ir Uliksas, rūpinęsi tos vietos sargyba, iš tolo pamatę žiburius ir pagalvoję, kad tai trojėnai, Priamo pasiūsti

žvalgybon, čiupo ginklus ir, tylomis viską apžvelgę, nuskubėjo ton vieton. Kadangi trakų sargybiniai, išvarginti kelionės, buvo kietai įmigę, Diomedas ir Uliksas įslinko į stovyklos vidurį ir nužudė trakų karalių jo paties palapinėje. Nusprendę, kad daugiau nieko nesiryš padaryti, jie nugabeno prie laivų Reso vežimą kartu su žirgais, išdabintais prabangiais papuošalais. Likusią nakties dalį jiedu praleido ilsėdamiesi kiekvienas savo palapinėje.

Patekęs saulei, Diomedas ir Uliksas nuėjo pas likusius vadus ir papasakojo, ką padarę. Supratę, kad karaliaus nužudymas užrūstins barbarus, vadai įsakė kuo skubiau visiems apsiginkluoti ir laukti priešo.

Netrukus trakai pakirdo iš miego ir aptiko savo karalių nužudytą niekingu ir pasigailėtinu būdu jo paties palapinėje, taip pat akivaizdžius nuvaryto vežimo pėdsakus. Galvotrukčiais, be jokios tvarkos, kas kaip papuola, jie ėmė lėkti prie laivų. Mūsiškiai, iš tolo juos pastebėję, susitelkė ir, klausydami vadų įsakymų, išėjo jų pasitikti. Abu Ajaksai, žengę kiek pirmesni, puolė priekinius trakus ir sumušė. Paskui ir kiti vadai, kas kur radę vietos, ėmė žudyti pavienius trakus; o kai tie susiburdavo, puldavo juos dviese ar susijungę į didesnę būrį ir išvaikydavo. Mūsiškiai žudė iškrikiusius ir išsisklaidžiusius priešus, kol nė vieno neliko gyvo.

Nužudę karius, žygiavusius prieš juos, graikai, davus ženklą, patraukė prie jų palapinių. Vieninteliai gyvi likę trakai buvo tie, kuriems buvo patikėta saugoti palapines. Išvydę ateinančius priešus, iš baimės jie apgailėtinais praskydo ir, viską metę, spruko į miestą. Tada iš visų pusių supuolę mūsiškiai ėmė plėsti ginklus, žirgus, karališkus turtus ir pagaliau viską, ką siuntė likimas. Taip nugalėtojai graikai, sunaikinę trakus kartu su jų karaliumi, nešini grobiu ir pergale, grįžo prie laivų.

Trojėnai, viską stebėję nuo miesto sienų, niekuo neišdrįso pagelbėti savo sąjungininkams, tik tūnojo mieste drebėdami iš baimės. Palaužti tokios daugybės nesėkmių barbarai pasiuntė pas graikus pasiuntinius maldauti paliaubų. Mūsiškiai sutiko, ir auka visi patvirtino laikysiantys susitarimo.

Beveik tuo pat metu Chrisas, Apolono Smintiečio žynys, kurį minėjome anksčiau, aplankė kariuomenę, norėdamas padėkoti už mūsų geraširdiškumą grąžinus jam dukterį. Dėl tokio kilnaus poelgio, taip pat ir dėl to, kad su Astinome – kaip jis įsitikino – buvo elgiamasi garbingai, atsivedė ją su savimi ir atidavė Agamemnonui.

Netrukus iš Lemno grįžo Filoktetas kartu su tais, kurie buvo jam atgabėję jo grobio dalį. Jis dar nebuvo pasveikęs ir sunkiai vaikščiojo.

Tuo tarpu graikai surengė pasitarimą. Ajaksas Telamonidas, išėjęs į vidurį, kalbėjo, jog reikia siųsti pasiuntinius pas Achilą, kurie vadų ir karių vardu prašytų jį liautis pykus ir vėl draugiškai sutarti su saviškiais. Toks vyras tikrai neturėtų paniekinti šio prašymo ypač dabar, kai, susiklosčius palankioms aplinkybėms, graikai, tapę nugalėtojais, prašo jo malonės ne dėl to, kad jiems to reikėtų, bet norėdami jį pagerbti taip, kaip jis to nusipelnė. Be to, pasiuntiniai turėtų paprašyti, kad ir Agamemnonas pasistengtų ir išreikštų norą susitaikyti su Achilu – tokiomis aplinkybėmis visiems reikia rūpintis bendru labu, ypač kai esame toli nuo namų, svetimose ir priešiškosiose žemėse. Tokio sunkaus karo metu, kai iš visų pusių supa priešiškos žemės, mus apsaugos tik santarvė. Jam baigus kalbėti, vadai išgyrė šio vyro patarimą ir visaip liaupsino Ajaksą, nes pranoko visus ir kūno stiprybe, ir protu.

Paskui kalbėjo Agamemnonas. Jis sakė jau anksčiau siuntęs

pas Achilą daug pasiuntinių, norėdamas su juo susitaikyti, ir dabar netrokštąs nieko kita. Taigi jis nedelsdamas paprašė Uliką ir ypač Ajaksą, kuris buvo susijęs su Achilu giminystės ryšiais ir dėl to, Ajakso manymu, jam būsią lengviau išprašyti malonės, visų vardu nueiti pas Achilą. Šiems pažadėjus atlikti šį darbą, Diomedas pasisiūlė eiti kartu su jais.

Tada Agamemnonas įsakė liktoriams atvesti aukojamą gyvulį. Dviems tarnams liepęs laikyti galviją, pakeltą virš žemės, jis išsitraukė kardą iš makščių, perėžė auką pusiau ir abi gyvulio dalis padėjo taip, kad visi matytų. Laikydamas rankoje krauju suteptą kardą, jis žengė tarp abiejų šventos aukos dalių. Tuo metu Patroklas, sužinojęs, ką rengiamasi daryti, atvyko į pasitarimą. Taigi karalius, kaip minėjome anksčiau, žengęs tarp dviejų aukojamo gyvulio dalių, prisiekė, kad iki šios dienos jis nėra išniekinęs Hipodamėjos; jis nepasidavė aistrai ar geismui, tačiau apimtas pykčio padarė daug bloga ir privėdė iki tokios padėties. Jis pridūrė, be kita ko, norįs atiduoti Achilui į žmonas, jei tik jam tiks, vieną iš savo dukterų, kuri jam bus arčiausiai širdies, taip pat dešimtadalį visos karalystės ir dar penkiasdešimt talentų kraičio. Tai išgirdę, visi dalyvavusieji susirinkime didžiai nusistebėjo karaliaus dosnumu, o ypač Patroklas. Išgirdęs, kokie turtai siūlomi, ir ypač apsidžiaugęs žinia, jog Hipodamėja nebuvo išniekinta, jis nuėjo pas Achilą ir papasakojo jam visa, kas ten vyko.

Achilui susimąščius apie tai, ką jam persakė Patroklas, pas jį atėjo Ajaksas, taip pat ir kiti, kuriuos minėjome anksčiau. Juos įleidęs ir maloniai pasveikinęs, Achilas paragino visus sėstis, o Ajaksą pasodino šalia savęs. Atėjus tinkamam metui kalbėti, Ajaksas, būdamas Achilo giminaitis, bičiuliškai ir laisviau nei kiti ėmė jam priekaištauti ir barti, kad, saviškiams atsidūrus

dideliuose pavojuose, jis nesiliovė pykęs, ir galėjo leisti žūti visai kariuomenei, nors jį parklupę meldė daugybė draugų ir dar daugiau giminaičių.

Paskui kalbėjo Uliksas. Jo žodžiais tariant, visa tai nutiko dėl dievų kaltės. Uliksas iš eilės apsakė tai, kas vyko susirinkime, ką pažadėjo Agamemnonas, kokią priesaiką davė. Galiausiai jis paprašė Achilo nepaniekinti visų graikų maldavimų, nei pažadėtos santuokos, ir čia pat išvardijo visa, kas jam buvo siūloma.

Tada savo ilgą kalbą pradėjo Achilas, visų pirma apsakdamas savo darbus ir žygius. Jis priminė, kiek vargų ištėvė dėl visų bendro labo, kiek miestų užpuolęs paėmė; kai visi ilsėjosi, jis rūpinosi, dieną naktį ruošėsi karui, negailėdamas nei savo karių, nei savęs; o pargabentą grobį atidavė išdalyti visiems. Ir už visa tai jam vieninteliui buvo nuplėšta garbė tokia didžia neteisybe, tik jis buvo taip paniekintas, nes iš jo buvo negarbingai atimta Hipodamėja – atlygis už šitiek vargų. Dėl to kaltas ne tik Agamemnonas. Kur kas labiau kalti graikai, kurie, neprisimindami jo geradarysčių, tylomis praleido pro ausis Agamemnono užgaules.

Achilui baigus kalbėti, Diomedas tarė: „Pamirškime visa, kas buvo; išmintingam žmogui nedera prisiminti to, kas praėjo – juk net jei labai trokšti, nebegali to sugrąžinti“. – Tuo tarpu Foinikas, o su juo ir Patroklas, stovėję šalia Achilo, puolė bučiuoti jaunuolio skruostus ir visą veidą, rankas, apkabino kelius, prašydami susimilti ir persigalvoti ir dėl čia esančių, ir ypač dėl visos likusios kariuomenės, kuri tikrai verta tokio vado.

Taigi Achilas, būdamas tarp tokių vyrų, maldaujamas giminaičių, taip pat iš meilės niekuo dėtai kariuomenei pagaliau persigalvojo ir atsakė pasielgsiąs taip, kaip jie nori.

Tada, Ajakso paragintas, pirmą kartą po baisaus pykčio Achilas prisijungė prie kitų graikų ir atėjo į susirinkimą. Agamemnonas pasveikino jį karališku papročiu; kiti vadai taip pat išreiškė savo prielankumą, ir visur buvo justi džiaugsmas ir linksmybė.

Agamemnonas, laikydamas Achilo ranką, su juo bei kitais vadais nuėjo puotauti. Kiek vėliau, linksmi pasivaišinus, karalius paprašė Patroklą į Achilo palapinę nuvesti Hipodamėją, išdabintą jo dovanotais papuošalais. Patroklas šį pavedimą mielai įvykdė.

Tuo žiemos laiku graikai ir trojėnai dažnai po vieną, o jei išpuldavo, ir didesniais būriais be jokios baimės rinkdavosi kartu Timbros giraitėje, pašvęstoje Apolonui¹³¹.

ANTROS KNYGOS PABAIGA

TREČIOS KNYGOS SANTRAUKA

Žiemos metu graikai mankštinasi. Beveik visos Azijos miestai atsimeta nuo Priamo. Achilas užsidega meile Poliksenei. Įvyksta mūšis; daugelis žūsta. Achilas sužeidžiamas, Patroklas užmuša Sarpedoną. Tame mūšyje nužudomas ir Patroklas. Achilo liūdesys mirus Patroklui. Nužudomas Idomenėjas. Hektorą, saugiai vykusį sutikti Pentėsilėjos, siaurame tarpeklyje iš pasalų žiauriai nužudo Achilas ir įsako valkioti jo kūną po lauką. Graikai surengia varžytuves. Priamas su Andromache ir Poliksene apsilanko Achilo palapinėje, norėdami išpirkti Hektoro kūną; ten jie pavalgo ir aptaria su Achilu daugelį dalykų. Achilas išleidžia Poliksenę kartu su jos tėvu. Priamas, galiausiai atgavęs Hektoro kūną, sėda į vežimą ir su saviškiais grįžta Trojon.

DIKTIS KRETIETIS

APIE TROJOS KARĄ

TREČIA KNYGA

Visam žiemos laikotarpiui sudarę paliaubas, graikai uoliai ir stropiai rengėsi karui taip, kaip buvo įmanoma tuo poilsio metu. Kariuomenė, surinkta prie pylimo, buvo suskirstyta būriais, jiems paskirti vadai, ir visi kiauą dieną lavino kariavimo įgūdžius; kiekvienas būrys, laikantis puikaus papročio, lavino

tam tikros srities įgūdžius. Vieni svaidė ietis, kurios buvo pagamintos visiškai vienodos, nenusileidžiančios viena kitai nei svoriu, nei ilgiu; kurie jų neturėjo, naudojo paprastus mietus. Kiti kovėsi tarpusavyje laidydami strėles. Treti svaidė akmenis. Tarp šaulių ypač išsiskyrė Uliksas, Teukras, Merionas ir Menelajas. Tačiau geriausias, be abejonės, buvo Filoktetas – jis turėjo Heraklio strėles ir buvo nepaprastai taiklus.

Trojėnai ir jų sąjungininkai, kurie buvo labiau nualinti karo nei graikai, nesuko galvos dėl kariuomenės ir leido laiką nerūpestingai.

Dažnai ir vieni, ir kiti, nė kiek nebijodami klastos, atnašaudavo gausias aukas Tėmbros Apolonui.

Tomis dienomis atėjo žinia, kad kone visi Azijos miestai atsiskyrė nuo Priamo ir išsižadėjo jo draugystės. Tai įvyko dėl kelių priežasčių: Aleksandro poelgis buvo vertinamas kaip nusikaltimo prieš svetingumo įstatymą pavyzdys visoms tautoms ir gentims; taip pat visi žinojo, kad graikai nugalėjo visuose mūšiuose ir tuose kraštuose sugriovė daug miestų; pagaliau visi jautė didelę neapykantą Priamo sūnums ir jo karalystei.

Vieną dieną, kai Hekabė aukojo Apolonui, Achilas su keliais bendražygiais atvyko į Troją pasižiūrėti, kaip vyksta apeigos. Kartu su Hekabe aukojime dalyvavo daug kilmingų moterų, taip pat ir Hekabės marčios; vienos taip išreiškė savo pagarbą ir atsidavimą karalienei, kitos šia dingstimi ketino prašyti ir maldauti ko nors asmeniškai. Taip pat dalyvavo netekėjusios Hekabės dukterys – Poliksenė ir Kasandra; pastaroji buvo Minervos ir Apolono žynė. Kasandra meldėsi pasidabinusi neįprastais ir barbariškais papuošalais, pasileidusi plaukus, o Poliksenė padėjo jai atlikti apeigas.

Achilas, atsitiktinai nukreipęs akis į Poliksenę, buvo pakerėtas merginos grožio.

Sulig kiekviena valanda aistrai didėjant ir širdžiai niekaip nerimstant, Achilas grįžo prie laivų. Tačiau praslinko kelios dienos, o meilė vis stiprėjo. Taigi jis pasišaukė Automedontą ir, atskleidęs jam, kokia ugnimi dega jo širdis, paprašė nueiti pas Hektorą ir pasikalbėti dėl tos merginos.

Hektoras pasakė atiduosiąs Poliksenę Achilui į žmonas, jei šis išduos jam visą kariuomenę. Achilas savo ruožtu pažadėjo baigti karą, kai jam bus atiduota Poliksenė. Bet Hektoras pareikalavo, kad Achilas arba pažadėtų išduoti kariuomenę, arba nužudytų Pleistenio ir Ajakso vaikus; kitaip jis nieko nenorįs girdėti apie šį reikalą.

Tai sužinojęs Achilas baisiai supyko ir sušuko, kad nudės Hektorą, vos prasidėjus karui, pačiame pirmame mūšyje. Pasakui draskomas širdies skausmo jis vaikštinėjo tai šen, tai ten, vis svarstydamas, kaip tokiomis aplinkybėmis reikėtų pasielgti. Automedontas, pastebėjęs, kad Achilas neranda sau vietos, kiekvieną dieną vis labiau ir labiau dega aistra ir nenakvoja savo palapinėje, išsigando, kad tik jis nepadarytų ko nors sau ar anksčiau minėtiems karaliams. Taigi Automedontas viską papasakojo Patroklui ir Ajaksui. Tie, dėdamiesi nieko nežiną, leido laiką su karaliumi, nebenuleisdami nuo jo akių.

Bet sykį Achilas atsitokėjo. Pasišaukęs Agamemnoną ir Menelają, jis papasakojo jiems, kas čia vyksta ir atskleidė savo aistrą. Tiedu, norėdami jį paguosti, atsakė, kad greitai laiku jis tapsiąs šeimininku tos, kurios negavo prašydamas.

Achilui dingtelėjo, kad tai nėra tušti žodžiai, nes Trojos žūtis buvo nebetoli: visi Azijos miestai atsimetė nuo Priamo karalystės, o mūsų šeimoms pasiūlė pagalbą ir paramą kare. Mūsų

vadai maloniai atsakė, kad jiems pakanka esamų pajėgų, jie nestinga pagalbininkų. Tačiau tikrai priimtų draugystę, kurią jie siūlo, ir jų norai jiems visiems esą malonūs. Mūsiškiai netikėjo, kad anie taip staiga persigalvojo be jokių slaptų kėslų, juolab kad jų priesaika buvo sunku pasikliauti, o ir drąsa buvo mažai išmėginta.

Žiemos mėnesiai ėjo į pabaigą, ir artinosi pavasaris, kai graikai įsakė visiems kariams apsiginkluoti; paskui, davus ženklą pradėti karą, kariuomenė buvo išvesta į mūšio lauką. Tą patį netruko padaryti ir trojėnai. Kai abi išrikiuotos kariuomenės pajudėjo viena kitos link, ir jas skyrė tik paleistos ieties nuskriejamas atstumas, vadai paragino savo pulkus, ir jie susirėmė. Raiteliai buvo išrikiuoti centre, todėl susikovė pirmieji: mūsų ir priešų karaliai įlipo į vežimus ir pradėjo mūšį. Kiekvienas turėjo po važnyčiotą žirgams valdyti.

Visų priekyje lėkė Diomedas, traukiamas Reso žirgų. Jis sviedė ietį Pirechmui, kikonų karaliui, į kaktą ir jį užmušė. Karaliaus palydovai, kuriuos Pirechmas buvo pasirinkęs dėl jų drąsos, susitelkė ir ryžosi pasipriešinti, tačiau vienus jų Diomedas ietimi nusmeigė, kitus pervažiavęs vežimu sutraiškė. Paskui Idomenėjas, žirgus važnyčiojant Merionui, ištrenkė trakų karalių Agamantą iš vežimo, smeigė ietį į jį bekrentantį ir nužudė.

Kai Hektoras, kuris kovėsi kitoje lauko pusėje, sužinojo, kad jo kariuomenės centras iškriko, vietoj savęs paskyrė vadovauti narsius karius, o pats nuskubėjo aniems į pagalbą, su savimi pasiėmęs Glauką, Deifobą ir Polidamantą. Nėra jokių abejonių, kad minėti graikų karaliai būtų visiškai sumušę aną priešų dalį, jei pasirodęs Hektoras nebūtų privertęs mūsiškių atsitraukti ir bėgti. Taigi graikai, nebegalėdami

žudyti likusių, tiesiog sulėtino tempą ir kovėsi su tais, kurie atžygiavo naujai.

Greitai žinia apie toje kariuomenės dalyje vykusį mūšį apskriejo visą trojėnų kariuomenę. Tame mūšyje nedalyvavę vadai paskyrė kiekvienas savo vieton kitą ir nuskubėjo į centrą. Kariuomenės sutankino gretas, ir mūšis atsinaujino.

Hektoras, pamatęs šalia tiek daug saviškių ir supratęs, kad yra pakankamai saugus, įgavo dar daugiau drąsos – garsiai kreipdamasis į kiekvieną vardu jis su dar didesniu pasitikėjimu ragino saviškius kautis. Jis ir pats stojo į mūšį, sužeidė Diorą ir Polikseną bei kitus be atvangos kovojančius priešus.

Taip veržliai puolantį priešą pastebėjo Achilas. Trokšdamas pagelbėti tiems, kurie buvo mušami, taip pat prisimindamas Hektoro atmetus pasiūlymus dėl Poliksenės, jis išitraukė į mūšį. Prasibrovęs į centrą Achilas iš arti užmušė kelią pastojusį paflagonų karalių Filemoną, kuris buvo nesvetimas Priamo giminei. Buvo manoma, kad jis kilęs iš tų, kurie laikė save Agenoro giminaičiais – to paties Agenoro, kuris išleido už Dardano savo dukterį Amaliksonę, kai ji suaugo.

Išvydęs Achilą, grėsmingai lekiantį link jo, ir prisiminęs jo neapykantos priežastį, Hektoras pabūgo atremti to vyro antpuolį ir spruko iš būrio. Achilas puolė paskui, kiek tai buvo įmanoma priešų gretose. Galiausiai paleido ietį ir persmeigė Hektoro važnyčiotoją. Tačiau Hektoras, palikęs vežimą, paspruko kita puse.

Susikrimtęs, kad didžiausias priešas išsprūdo jam iš rankų, Achilas ėmė siautėti – ištraukęs ietį iš važnyčiotojo kūno, jis žudė visus, kuriuos tik sutikęs. O tuos, kuriuos partrenkė, vydamasis kitus, mindė ir trypė iš viršaus.

Vykstant tokiems baisiems dalykams ir visiems puolus bėgti, Helenas, radęs slaptą vietą, kuri tiko šaudyti, nelaukta iš tolo paleido strėlę ir persmeigė Achilo ranką. Taip šaunus vyras, savo pasirodymu išgąsdinęs Hektorą ir nužudęs daugybę kitų mirtingųjų ir jų vadų, buvo sužeistas iš pasalų ir tą dieną baigė savo kovą.

Tuo tarpu Agamemnonas, o su juo ir abu Ajaksai, triuškindami neprityrusius priešininkus, užtiko ir nužudė daugelį Priamo sūnų; Agamemnonas – Arsaką ir Dejopetą, Archemachą, Laudaką ir Filenorą; Ajaksas Oileidas ir Ajaksas Telamonidas – Mulijų, Astimeną, Doriklą ir Hipodamantą.

Kitoje mūšio lauko dalyje Patroklas ir likietis Sarpedonas, būdami savo kariuomenių sparnuose ir neturėdami nė vieno saviškio šalia, davė vienas kitam ženklą pradėti dvikovą ir abu žengė į priekį. Pirmiausia vienas į kitą paleido ietis, bet nė viena iš jų nepasiekė taikinio. Tada išsoko iš vežimų ir, čiupę kardus, puolė vienas kitą. Jie kovėsi smarkiai ir ilgai, bet nė vienas nebuvo sužeistas. Galiausiai Patroklas, nusprendęs, kad gali kautis dar smarkiau, prisidengė skydu ir patikimai saugomas prisiartino prie priešo. Apkabinęs priešą dešine ranka Patroklas dūrė Sarpedonui į pakinklius. Po tokio sužeidimo netekusį jėgų ir dėl nupjautų nervų nebepajėgiantį kautis Sarpedoną Patroklas pastūmė savo kūnu ir griūvantį žemėn nužudė.

Trojėnai, kurie buvo netoliese, išvydę, kas atsitiko, puolė vaitoti ir šaukti. Davus ženklą, jie paliko savo gretas ir atgręžė savo ginklus į Patroklą – Sarpedono žūtis, jų manymu, prilygo visuotinei pražūčiai. Tačiau Patroklas pamatė besiantinančius priešus. Jis skubiai čiupo savo ietį, gulėjusią ant žemės, ir, pasitvarkęs šarvus, ryžtingai pasipriešino. Jis sužeidė ietimi

Deifobui blauzdą ir privertė jį pasitraukti iš kovos, o prieš tai dar nužudė jo brolių Gorgationą. Neilgai trukus pasirodė Ajaksas, ir visi dar likę trojėnai išsilakstė.

Tuo metu sužinojęs, kas atsitiko, pasirodė Hektoras. Padrąsinęs vadus ir privertęs sustoti daugelį bėgančiųjų, jis greitai surikiavo iškrikusias saviškių gretas. Savo buvimu jis pakėlė visiems ūpą, ir kova atsinaujino. Garsūs ir vienos, ir kitos kariuomenės vadai padrąsino savo karius, ir gretos susirėmė. Puolė tai vieni, tai kiti, o kai kariai imdavo svyruoti, jiems atskubėdavo pastiprinimas. Krito daug karių ir vienoje, ir kitoje pusėje; karo sėkmė buvo neaiški. Galiausiai, kai kariai, grūmėsi kiaurą dieną, ėmė vis labiau ir labiau silpti, ir atėjo vakaras, abiejų pusių pageidavimu kova buvo nutraukta.

Tada Trojoje visi apstojo Sarpedono kūną ir ėmė raudoti; ypač orą skrodė moterų aimanos ir raudos. Jokia kita nelaimė, net pati skaudžiausia, net Priamo sūnų žūtis, neprilygo Sarpedono netekčiai – visi buvo įsitikinę, kad tas vyras yra visų apsauga, o jam žuvus, žuvo ir viltis.

Graikai, grįžę į stovyklą, visų pirma aplankė Achilą, klausė jį apie žaizdą. O kai pamatė, kad jam neskauda, nudžiugę puolė pasakoti apie narsius Patroklo žygius. Vėliau aplankė iš eilės visus sužeistuosius ir, viską patikrinę, išsiskirstė į savo palapines kas sau.

Tuo tarpu Achilas pagyrė pargrįžusį Patroklą ir paragino būsimose kovose prisiminti savo atliktus žygius ir dar smarkiau pulti priešus.

Taip visi praleido naktį. Vos prašvitus, abi pusės surinko kritusių saviškių kūnus, juos sudegino, o paskui palaidojo. Praėjo kelios dienos. Sužeistieji sustiprėjo, ir visi su džiaugsmu pasiruošė ginklus bei parengė karius naujam mūšiui.

Tačiau barbarai, laikydamiesi paties blogiausio papročio, nieko nesuderinę ir netrokšdami nieko kita, tik maišaties ir klastos, paslapčia išžygiavo anksčiau laiko ir mus užklupo. Pasileidę it griūtis, beprotiškai šaukdami jie pradėjo laidyti ietis į pusiau apsiginklavusį ir nepasirengusį priešą. Buvo nužudyta daugybė mūsų, tarp jų – Archesilajas, Boecijus ir Schedijus, abu puikiausi chrisų vadai. Tačiau daugiausia buvo sužeistų; tarp jų – Megas ir Arkadijos valdovas Agapenoras.

Vykstant tokiems begėdiškiems ir pasipiktinimą keliantiems dalykams, Patroklas nusprendė palenkti karo sėkmę saviškių pusėn. Tačiau ragindamas saviškius ir puldamas priešus smarkiau nei kare buvo įprasta, Patroklas krito persmeigtas Euforbijaus ieties. Čia pat prie jo atlėkė Hektoras, prispaudė Patroklo kūną ir smeigė daugybę kirčių iš viršaus; paskui suskubo išvilkti jį iš kovos lauko. Aišku, kad visaip jį žemindamas, Hektoras norėjo pasityčioti iš išdidžios graikų tautos.

Tai sužinojęs, Ajaksas paliko savo kovos vietą ir atsukbėjęs partrenkė ietimi Hektorą, kai šis bandė išvilkti Patroklo kūną. Tuo tarpu Euforbijus iš visų pusių aršiai puolamas Menelajo ir kito Ajakso – juk jis buvo žuvusio vado mirties priežastis – išpirko kaltę savo mirtimi. Paskui atėjo vakaras, ir mūsų buvo nutrauktas; daugybė mūsų buvo nužudyta gėdingai ir negarbingai.

Kai abi kariuomenės atsitraukė, mūsų kariai pagaliau galėjo saugiai atsikvėpti. Visi karaliai susirinko pas Achilą, vos atpažįstamą nuo ašarų ir raudojimo. Jis tai puldavo žemėn, tai užguldavo Patroklo kūną. Visų širdys vargiai galėjo atlaikyti tokį reginį. Net Ajaksas, kuris buvo šalia, kad paguostų, nė trupčiu nejstengė sumažinti jo liūdesio. Tačiau ne vien Patroklo mirtis sukėlė visiems tą širdperšą – ypač skaudino prisiminimas

apie jo sužalojimus gėdingose kūno vietose. Tai buvo pirmas paties blogiausio poelgio, kurį gali padaryti žmogus, pavyzdys, iki tol visiškai nežinomas graikams.

Galiausiai karaliai, ilgai maldavę ir guodę, šiaip ne taip pakėlė nuo žemės sukniubusį Achilą. Patroklo kūnas buvo numazgotas ir apdengtas apdaru; ypač rūpestingai buvo paslėpti visokiausi sužalojimai, į kuriuos niekas negalėjo žiūrėti be gailių dejonų.

Tai padarius, Achilas paragino išstatyti naktines sargybas ir perspėjo sargybinius stebėti, ar priešai jiems įprastu būdu neužpuls mūsų, užsiėmusių laidotuvių reikalais. Taigi visi rūpinosi savo darbais ir praleido naktį nesitraukdami nuo ginklų degant ryškiems laužams.

Vos prašvitus, visi sutarė išrinkti penkis vadus, kurie užkoptų į Idos kalną prikirsti malkų Patrokliui sudeginti. Buvo nuspręsta jo laidotuves rengti viešai. Malkų išsiruošė Jalmenas, Askalafas, Epijus, Merionas ir kitas Ajaksas. Uliksas ir Diomedas atmatavo vietą laidotuvių laužui – penkių iečių ilgio ir tiek pat pločio. Atgabenus krūvą malkų, buvo sukrautas laužas; ant jo buvo užkeltas mirusiojo kūnas ir, užkūrus ugnį, sudegintas. Patroklo kūnas buvo deramai išpuoštas prabangiais apdariais. Tuo pasirūpino Hipodamėja ir Diomedėja; pastarąją jaunikaitis ypatingai mylėjo.

Praėjus kelioms dienoms, vadai, atsigavę po varginančių sargybų, kartu su pirmąja šviesa į karo lauką išvedė kariuomenę; graikų pulkai kiaurą dieną praleido kovinėje parengtyje laukdami barbarų puolimo. Tačiau barabarai, stebėję mus nuo miesto sienų ir išvydę mūsiškius, pasiruošusius kovai, tą dieną mūsų atidėjo. Tad saulei nusileidus, mūsiškiai grįžo prie laivų.

Vos išbrėškus kitai dienai, trojėnai, manydami graikus būsiant dar nepasirengusius, apsiginklavo ir pasileido pro vartus, netikėtai ir įžūliai, kaip buvo pratę. Sustoję prie pylimo, jie rungčiomis ėmė laidyti ietis; iečių buvo paleista daugybė, bet netaikliai – mat mūsiškiai išsirikiavo taip, kad galėjo jų išvengti. Didžiąją dienos dalį svaidę ietis barbarai nusilpo. Tada graikai, pastebėję, kad priešai nebėra tokie veržlūs, prasiveržė pro vieną tarpą, puolė kairį sparną, sumušė jį ir atsitraukė. Po kiek laiko barbarams jau nebepajėgė atsilaikyti, jie buvo be vargo įveikti iš kitos pusės.

Barbarai pasileido bėgti. Gėdingai nugalėti mūšyje ir trypiami besivejančių graikų, daugelis jų žuvo. Tarp jų – Azijus, Hirtako sūnus, Hipoirėjas ir Filėjas, Hiralis ir Azijus, Sesto valdovai. Tą dieną Diomedas sučiupo dvylika belaisvių, Ajaksas – keturiasdešimt. Sugauti buvo Priamo sūnūs – Pizas ir Euandras. Tame mūšyje graikai neteko Cenėjo, skitų karaliaus. Taip pat buvo sužeistas mūsų vadas Idomenėjas.

Kai trojėnai pasiekė miestą ir uždarė vartus, mes nebegalėjome vyti. Tada, nuplėšę šarvus nuo priešų lavonų, mūsiškiai nešė ir metė kūnus upėn, prisimindami, kaip įžūliai barbarai buvo pasielgę su Patroklu. Paskui visus belaisvius, kiek kas buvo sučiupęs, tvarkingai vieną po kito atidavė Achilui.

Tuo tarpu Achilas, gausiai šliūkstelėjęs vyno, užgesino Patroklo laužą, o tai, kas liko, surinko į urną. Jis buvo nusprendęs parsigabenti urną su savimi į gimtąją žemą, kai ten keliaus, arba, jei likimas pakeis jo liktį, būti palaidotas tame pačiame kape su savo brangiausiu bičiuliu. Atvestus belaisvius, tarp jų ir Priamo sūnus, Achilas liepė sustatyti prie laidotuvių laužo ir ten, kiek tolėliau nuo rusenančių žarijų, nužudyti – paaukoti auką Patroklo vėlei. Karalaičių kūnus jis numetė sudraskyti

šunims ir davė žodį nesiliauti nakvojus ant žemės tol, kol žmogus, sukėlęs jam tokį didelį sielvartą, nesumokės už tai savo krauju.

Buvo praėjusios vos kelios dienos, kai graikus netikėtai pasiekė žinia, jog Hektoras su keliais bendražygiais išsiruošė pasitikti Pentasilėjos. Nėra aišku, kodėl ši amazonių karalienė keliavo čionai – dėl atlygio, dėl karo troškimo ar padėti Priamui. Jos tauta buvo karinga, todėl nepavergta kaimyninių kraštų, ir garsėjo savo ginklais tarp mirtingųjų.

Taigi Achilas ir prie jo prisidėję keli ištikimi bičiuliai, nuskubėjo patykoti Hektoro iš pasalų. Priešui, įsitikinusiam, kad yra saugus, jie užbėgo už akių. Ir kai Hektoras brido upėn, graikai jį apsupo ir kartu su visa palyda, net nenumaniusia apie tokią klastą, netikėtai nužudė. Tačiau vieną Priamo sūnų Achilas paliko gyvą ir, nukapojęs rankas, išsiuntė Trojon pranešti apie tai, kas įvykę.

Nužudęs nekenčiamiausią priešą, tačiau negalėdamas užmiršti, kokį skausmą jam sukėlė Patroklo mirtis, Achilas pasielgė žiauriai – jis nuplėšė nuo Hektoro šarvus, virve surišo jam kojas, o virvės galą pritvirtino prie vežimo. Tada, įlipęs į vežimą, liepė Automedontui paleisti vadeles ir pasileido tuo vežimu per lauką. Achilas lėkė ten, kur buvo geriausiai matomas, ir dar neregėtu būdu vilko priešą. Tai buvo nauja ir kelianti ypatingą gailestį keršto rūšis.

Trojėnai nuo miesto mūrų matė Hektoro šarvus, kuriuos graikai karaliaus nurodymu nešė taip, kad priešai matytų; taip pat, kas buvo įvykę, papasakojo Priamo sūnus, kuris nukapotomis rankomis buvo gyvas įrodymas to nepaprastai žiauraus įvykio. Mieste kilo tokios aimanos ir klyksmas, kad visi manė, jog paukščiai ims kristi iš dangaus, išgąsdinti tų balsų.

O mūsiškiai šūkalojo atgalios pasišaipydami. Visiems iš visų pusių šaukiant, miestas buvo uždarytas.

Karalystė buvo sunkiai sužeista, ir miesto veidą aptraukė liūdesys ir gedulas. Žmonės, kaip tokiais atvejais paprastai esti, apėmė nerimas – staiga visi puolė burtis į viena ir čia pat be jokios aiškios priežasties išsilakstė į skirtingas puses; štai pasigirdo raudos, o štai nežinia ko visas miestas nuščiuvo. Esant tokiai padėčiai, trojėnai buvo beprarandą bet kokią viltį. Daugelis tikėjo, kad nakčia graikai įsiverš į miestą ir jį sugriauš, nes po tokio vado žūties priešams nebebuvo ko bijoti. Kai kurie buvo įsitikinę, kad Pentasilėjos vadovaujama kariuomenė, vykusį Priamui į pagalbą, prisijungė prie Achilo būrių. Žuvus Hektorui, viskas buvo pasmerkta nesėkmei, priešiška, sulaužyta, turtas atimtas, ir nelikę jokios vilties išsigelbėti. Hektoras buvo vienintelis tame mieste, kuris kovėsi su tūkstančiais priešų ir jų vadų, tai nugalėdamas, tai būdamas nugalėtas. Hektoras buvo stipresnis, bet ne laimingesnis už visus mūsų vadus. Apie jo kovas plačiai sklido kalbos, tačiau jo stiprybė niekada nepralenkė jo įžvalgumo.

Tuo tarpu graikų stovykloje, kai Achilas grįžo prie laivų, ir visi galėjo pamatyti Hektoro kūną, baimę keliančio priešo žūtis numaldė skausmą dėl Patroklo mirties ir pakeitė jį didžiuliu džiaugsmu. Kadangi nebebuvo pagrindo bijoti priešo, visi su malonumu sutiko Patroklo garbei, kaip įprasta, surengti varžytuves. Vis dėlto kiti kariai, kurie neketino varžytis, bet atėjo tik pasižiūrėti, buvo apsiginklavę ir pasiruošę, idant priešas, nors ir palaužtas, neužkluptų iš pasalų, kaip yra prėtęs.

Achilas liepė įsteigti nugalėtojams apdovanojimus, kurie, jo manymu, buvo itin vertingi. Kai viskas buvo paruošta, jis pakvietė visus karalius atsisėsti, o pats įsitaisė centre, kiek iškilėsnėje vietoje.

Pirmosiose keturkinkių vežimų lenktynėse nugalėtoju buvo paskelbtas Eumetas. Dvikinkių vežimų lenktynėse apdovanojimą pelnė Diomedas. Antrasis buvo Menelajas.

Paskui stojo varžytis tie, kurie puikiai šaudė iš lanko. Merionas ir Uliksas įsmeigė žemėn du kuolus ir tarp jų viršuje ištempė plonytę virvę. Jos viduryje buvo pakabintas balandis, į kurį ir reikėjo pataikyti. Niekam nesisekė, tik Uliksas ir Merionas pataikė į taikinį. Kai visi puolė juos sveikinti, Filoktetas pasišovė pataikyti strėlę ne į patį balandį, bet į virvelę, kuria jis buvo pririštas. Karaliai nusistebėjo tokiu sudėtingu šūviu, tačiau Filoktetas padarė, ką buvo žadėjęs; ir tai buvo ne tiek laimingo atsitiktinumo, kiek įgudimo reikalas. Kai virvelė buvo nukirsta ir balandis nukrito žemėn, visi žmonės garsiai sušuko. Šios rungties prizas buvo įteiktas Uliksui ir Merionui, o Filoktetą Achilas išimties tvarka apdovanojo dvigubai didesne dovana.

Ilgo atstumo bėgime iš visų dalyvių nugalėtoju buvo išrinktas Ajaksas Oileidas. Antras atbėgo Polipetas. Dviejų ratų bėgime laimėjo Machaonas. Vieno – Euripilas. Šuolių rungtį laimėjo Tlepolemas, disko metimo – Antilochas.

Apdovanojimai už imtynes dar buvo neįteikti. Tada Ajaksas čiupo Uliksą per juosmenį ir jį parbloškė, bet tas griūdamas nusirito Ajaksui prie kojų, griebė už jų, ir Ajaksas, vos netapęs nugalėtoju, krito ant žemės.

Tas pats Ajaksas Telamonidas iškovojo pergalę ir kumštynių rungtyje.

Ir galiausiai bėgimo su visa ginkluote rungtyje nugalėjo Diomedas.

Kai žaidynių prizai buvo išdalinti, Achilas visų pirma įteikė dovaną Agamemnonui, kuri jam atrodė pati garbingiausia. Paskui Nestorui, Idomenėjui, Podaleirijui ir Machaonui, ir

kitiems vadams, kiekvienam pagal nuopelnus. Tada – žuvusiųjų kare bendražygiams; jų buvo paprašyta pasitaikius progai nugabenti dovanas žuvusiųjų artimiesiems.

Taip baigėsi žaidynės ir apdovanojimų dalybos. Ir diena jauėjo vakarop, tad visi išsiskirstė į savo palapines.

Vos išaušus, pas Achilą maldaudamas atėjo Priamas, apsigobęs vargingu gedulo drabužiu; skausmas nebuvo palikęs jame nieko karališka, nieko, kas liudytų jo didų vardą ir šlovę. Su juo atėjo ir Andromachė, ne mažiau verta pagailos nei Priamas. Persikreipusi iš skausmo ji vedėsi sūnus Astianaktą, kurį kai kurie vadino Skamandrijų, ir Laodamantą, dar mažus berniukus, idant taip padėtų maldauti savo karaliui, kuris, palaužtas sielvarto ir senatvės, rėmėsi į savo dukters Poliksenės pečius. Iš paskos važiuo vežimai, pilni aukso, sidabro ir prabangių drabužių. Visą šią karaliaus palydą nuo miesto mūrų stebėjo trojėnai. Ir tai matydami, ūmai iš nuostabos visi nutilo.

Graikų karaliai, netverdami noru sužinoti atvykimo priežasties, išėjo jų pasitikti. Priamas, pastebėjęs juos artinantis, puolė ant veido ir ėmė barstyti galvą dulkėmis ir purvu, kurį rado ant žemės. Jis meldė pasigailėti dėl jį ištikusios nelaimės ir eiti kartu su juo pas Achilą prašyti malonės.

Nestoras, prisiminęs Priamo amžių ir likimą, susigraudino. Tačiau Uliksas prakeikė jį ir priminė, ką jis kalbėjęs pasiuntiniams Trojoje, kai buvo sušauktas susirinkimas prieš prasidedant karui.

Kai Achilui buvo pranešta apie Priamo atvykimą, jis pasiuntė Automedontą pakviesti karalių, o pats liko laukti, glėbyje spausdamas urną su Patroklo kaulais.

Kai mūsų karaliai ir Priamas įžengė į Achilo palapinę, Priamas apkabino Achilo kelius ir tarė: „Ne tu lėmei man

tokią lemtį, bet kažkuris iš dievų, viską pavertęs griuvėsiais, užuot pasigailėjęs mano besibaigiančio amžiaus, kurį palaužė ir nualino sielvartas dėl sūnų. Degdami noru išpildyti savo širdžių troškimus, mano sūnūs jaunatviškai pasiklioję karalystės stiprumu ir sumanė, priešingai nei tikėjosi, pražūtį ir sau, ir man. Nėra abejonių, kad jaunystė niekina senyvą amžių. Vis dėlto, jei mano mirtis sulaikys nuo tokių nusikaltimų kitus, nubauski mane, jei tai atrodo tinkama, mirties bausme. Vieni atsikvėpimu atimk iš manęs, liūdesio išsekinto vargšo, visus vargus, kurių spaudžiamas mirtingiesiems tapau pačiu nelaimingiausiu reginiu. Štai aš. Nieko neprašau. Jei nori, turėk mane kaip belaisvį. Nieko man nebeliko iš ankstesnės laimės. Kai buvo nužudytas Hektoras, žlugo visa karalystė. Tačiau jei savo sūnų krauju ir savo vargais aš išpirkau kaltę visai Graikijai už nevykusius trojėnų sprendimus, pasigailėk mano senyvo amžiaus ir, prisiminęs dievus, atgręžk širdį į pagailą. Atiduok šiems maldaujantiems mažyliams, jei ne tėvo gyvybę, tai bent jo mirusį kūną. Tegu tavo širdis prisimena savo tėvą, jo globą, bemieges naktis prie tavęs, rūpestį dėl tavo gerovės. Tačiau tegu jam išsipildo visa, ko jis nori, tegu kitaip nugyvena savo senatvę, toli gražu ne tokią, kaip manoji“.

Kol Priamas kalbėjo, jam po truputį ėmė stigti kvapo, jo kūną apleido jėgos, ir jis nutilo. Šis be galo graudus reginys sukėlė didelį skausmą visiems, ten buvusiems.

Tada Andromachė paklupdė priešais Achilą mažuosius Hektoro sūnus. O pati graudžiai raudodama maldavo, kad jai būtų leista bent pažvelgti į vyro kūną.

Šią graudžią valandą Foinikas su Nestoru pakėlė Priamą ir paragino jį susiimti. Karalius, kiek atgavęs kvapą, klūpodamas ir abiem rankom raudamasis nuo galvos plaukus kalbėjo: „Kur

dingo tas garsusis graikų gailėstingumas? O gal tik Priamui jis nebus taikomas?“

Visus sukrėtė tas skausmas. Bet Achilas tarė: „Priamui derėjo iš pat pradžių suturėti savo sūnus nuo to nusikaltimo, kurį jie įvykdė; pritaręs jis tapo to nusižengimo bendrininku. Prieš dešimt metų jis dar nebuvo taip nuvargintas senatvės, kad sūnūs neklausytų jo žodžio. Ne, jų širdis apsėdo svetimo turto troškimas; geisdami ne tik vienos moters, bet taip pat Atrėjo ir Pelopo turtų, jie barbariškai juos pagrobė. Todėl teisingiausia nubausti juos būtent tokia bausme arba dar sunkesne. Iki šiol graikai kariaudami paisė garbingo papročio kovoje kritusių priešų kūnus grąžinti jų artimiesiems palaidoti. Tačiau Hektoras, pamynė žmogiškumą ir drįso išvilkti iš mūšio lauko Patroklą, norėdamas pasityčioti ir išniekinti jo kūną. Tokį poelgį reikia išpirkti bausme ir trojėnų auka, idant graikai ir kitos tautos, atmindami šį kerštą, puoselėtų žmogiškumo papročį. Ne dėl Helenės ir ne dėl Menelajo palikę savo namus ir mažus vaikus, toli nuo namų kariai, susitepę ir savo, ir priešų krauju, kenčia baisesio karo pavojus. Iš tikrųjų jie trokšta išaiškinti, kam atiteks aukščiausia valdžia – barbarams ar graikams. Vis dėlto moteris buvo pakankama priežastis pradėti karą. Juk kaip džiaugėsi svetimų turtų grobikai, lygiai taip kentėjo juos praradusieji“.

Paminėjęs tiek daug nelaimė nešančių ir nepakenčiamų dalykų Achilas prakeikė Helenę ir davė žodį, kad užėmęs ir sugriovęs Ilioną, visų akivaizdoje nubaūs ją mirtimi už tokį nusikaltimą. Juk dėl jos jis netekęs tėvynės ir tėvų, taip pat ir Patroklo – didžiausios paguodos vienatvėje.

Paskui Achilas pakilo pasitarti su anksčiau minėtais vadais. Jis, kaip ir visi, buvo tos pačios nuomonės – priimti atgabentas

dovanas ir grąžinti mirusio Hekoro kūną. Taip sutarę, visi išsiskirstė į savo palapines.

Neilgai trukus pas Achilą užėjo Poliksenė ir, apkabinusi jo kelius, savo valia pasižadėjo būti jo tarnaitė mainais už grąžintą Hekoro kūną. Šis reginys taip sukrėtė jaunuolį, kad tas, kuris dėl Patroklo mirties laikė Priamą ir jo karalystę didžiausiu savo priešu, pagalvojęs apie dukrą ir tėvą, neįstengė suvaldyti ašarų. Ištiesęs ranką Achilas padėjo Poliksenei atsikelti, bet pirmiausia liepė Foinikui pasirūpinti Priamu ir pralinksminti jį. Tačiau Priamas pasakė, jog jis nesiliaus liūdėjęs ir verkęs. Tada Achilas davė žodį neišpildyti jo troškimo tol, kol Priamas neapsirengs geresniu apdaru ir nepavakarieniaus su juo. Taigi karalius, pabijojęs savo atsisakymu sukliudyti tam, kas, rodos, jau buvo sutarta, nusprendė elgtis kaip lieptas.

Priamas išpurtė iš plaukų dulkes, nusiprausė, ir netrukus įjį ir jo palydovą Achilas pakvietė vakarienės. Kai visi pasisotino, Achilas taip prakalbo: „Dabar sakyk man, Priamai, kodėl nusprendėte neatiduoti Helenės iki šiol, nors su kiekviena diena jums vis labiau stigo karinio pajėgumo, vis sunkesnės buvo nelaimės ir vargai? Kodėl neišvarėte jos lyg kokio nelaimę nešančio užkrato? Ar nežinojote, kad ji išdavė tėvynę, tėvus ir – dėl to labiausiai pikta – švenčiausius brolius¹³²? Broliai prakeikė Helenės poelgį ir neprisijungė prie mūsų karo žygio, nenorėdami dalyvauti grąžinant tą, apie kurią net girdėti nenori. Kodėl, pamatę ją visų nelaimei įžengiant į savo miestą, jos neišmetėte? Kodėl neišvijote jos iš miesto palydėję praeiksimais? Ką sau galvoja tie senoliai, kurių sūnūs kasdien žūsta kovose? Ar iki šiol jie neįtarė, kad Helenė yra daugybės laidotuvių priežastis? Ar dievai jums taip sujaukė protus, kad visame mieste nėra nė vieno žmogaus, kuris dėl žlungančios

tėvynės laimės ją nužudytų ir visus išgelbėtų?.. Aš, turėdamas galvoje tavo amžių ir tavo maldavimus, grąžinsiu Hektoro kūną. Niekuomet neleisčiau sau nusikalsti piktavališkumu, kurį smerkiu priešuose“.

Po šių žodžių Priamas vėl graudžiai apsiverkė, tardamas, kad ne be dievų valios jis puolė graikus. Dievas mirtingiesiems duoda ir gera, ir bloga; kol jam buvo leista jaustis laimingam, niekas jo nepuolė ir nerodė savo priešiškumo. Jis buvo penkiasdešimties sūnų, gimusių iš skirtingų motinų, tėvas, laimingiausias iš visų karalių, kol neatėjo dievų išpranašauta Aleksandro gimimo diena. Šito jis negalėjęs išvengti net tada, kai dievai atskleidė, kas ištiks Troją: kai Hekabė laukėsi, ji papasakojo jam, kad ilsėdamasi išvydo deglą, kurio liepsnose degė Idos kalnas; liepsnai vis neužgestant, sudegė dievų šventyklos, o galiausiai pelenais pavirto ir visas miestas. Nepalytėti liko tik Antenoro ir Anchiso namai. Pranašautojai išaiškino, kad šis regėjimas reiškia visuotinę pražūtį ir pasiūlė nužudyti kūdikį gimdymo metu. Tačiau Hekabė, apimta moteriško gailestingumo, slapta atidavė berniuką auginti piemenims Idoje, o ir jis pats tam neprieštaravęs.

Kai Aleksandras suaugo ir paaiškėjo, kas jis toks, niekas, net pikčiausias priešas negalėjo leisti, kad jis būtų nužudytas – toks jis buvo gražus ir mielas. Vėliau, vedęs Oinonę, Aleksandras užsidegė noru aplankyti kitus kraštus ir tolimas karalystes. Iš tos kelionės jis parsivedė gražiąją Helenę; kažkuris dievas jį paskubino ir sukurstė tai padaryti. Visų trojėnų ir paties Aleksandro širdys džiaugėsi ja. Niekam nerūpėjo tai, kad dėl jos teks prarasti sūnų ar kitą giminaitį, visi ją priėmė. Vienintelis Antenorą buvo prieš. Kai Aleksandras grįžo iš kelionės, Antenorą, didžiai išmintingas žmogus ir taikos, ir

karo metu, nusprendė net išsižadėti savo sūnaus Glauko, tada lydėjusio Aleksandrą.

Dabar karalystė sugriuvo, o jam jau artinasi taip laukta gyvenimo pabaiga, išsivadavimas nuo karalystės valdymo ir rūpesčių. Tačiau jį kankina mintis apie Hekabę ir sūnus – žlugus tėvynei, jie taps belaisviais; nežinia, kokio šeimnininko puikybė jų lauks.

Baigęs kalbėti, Priamas liepė parodyti Achilui visa, kas buvo atgabenta mainais už Hektoro sugražinimą. Achilas įsakė paimti viską, kas buvo iš aukso ir sidabro, apdarus, kurie jam patiko, o visa kita surišti ir atiduoti atgal, kartu su Poliksene ir Hektoro kūnu. Tai atgavęs karalius, norėdamas atsidėkoti už neatimtą galimybę surengti sūnaus laidotuves, ar dėl savo dukters saugumo, jei kas atsitiktų Trojai, apkabino Achilo kelius ir maldavo, kad jis pasiliktų sau Poliksenę. Jaunuolis atsakė, kad apie tai pasikalbės kitu laiku ir kitoje vietoje, o tuo tarpu liepiąs jai keliauti atgalios kartu su tėvu.

Taip Priamas, atgavęs Hektoro kūną, sėdo į vežimą ir su savo palyda grįžo Trojon.

TREČIOS KNYGOS PABAIGA

KETVIRTOS KNYGOS SANTRAUKA

Trojėnai, apsipylę ašaromis, palaidoja Hektorą. Achilas nužudo Pentėsilėją. Atvyksta Memnonas su nesuskaitoma daugybe karių ir priverčia graikus bėgti; galiausiai Achilas jį nužudo. Ajaksas nužudo Polidamą, Agamemnonas – Glauką, Ulikasas – du Priamo sūnus. Memnono pelenai išsiunčiami gimtojon žemėn. Dviem Priamo sūnums perpjaunamos gerklės. Priamas siunčia Idėją pas Achilą, siūlydamas vesti Poliksenę. Paris iš pasalų nužudo Achilą Apolono šventykloje. Achilas palaidojamas Sigėjuje dideliame graikų liūdesiui. Euripilas, Telefo sūnus, su kariuomene atvyksta trojėnams į pagalbą, vedinas noro vesti Kasandrą. Su kariuomene pasirodo Achilo sūnus Piras. Filoktetas nušauna Aleksandą strėlėmis, pamirkytomis hidros nuoduose. Tai pamačiusi, miršta Oinonė. Helenė išteka už Deifobo. Antenoras eina kalbėtis su graikais ir sutaria išduoti Troją.

DIKTIS KRETĖTIS

APIE TROJOS KARĄ

KETVIRTA KNYGA

Kai trojėnai sužinojo, kad karalius su visa palyda grįžo sveikas ir gavęs, ko norėjo, stebėjosi ir šlovino graikų gailestingumą. Visi manė, kad nėra jokios vilties atgauti Hektoro kūną, kad

graikai sulaukys ir patį Priamą ir visus buvusius su juo, ypač prisimindami Helenę, kurios trojėnai jiems neatidavė.

Išvydę Hektoro kūną subėgo visi trojėnai ir sąjungininkai ir puolė raudoti; minia žmonių rovėsi plaukus ir draskėsi veidus. Niekas nebetikėjo savo jėgomis žuvus tam, kuris garsėjo karo žygiais ir išmintimi taikos metu, pelniusia ne mažesnę šlovę nei kiti darbai. Trojėnai laidojo Hektorą netoli ankstesnio Iliono karaliaus kapo. Laidotuvės baigėsi didžiuliu klyksmu – iš vienos pusės raudėjo moterys ir Hekabė, iš kitos – šaukė trojėnų vyrai ir sąjungininkų kariai. Laidotuvės truko dešimt dienų – jų metu buvo paskelbtos paliaubos – nuo saulės patekėjimo iki pat vakaro, ir nebuvo nė vieno, atsisakiusio gedėti.

Tomis dienomis atvyko Pentasilėja, apie kurią užsiminėme anksčiau, su dideliu amazonių ir kitų kaimyninių tautų būriu. Sužinojusi, kad Hektoras nužudytas ir sukrėsta jo mirties, Pentasilėja panoro grįžti namo. Tačiau Aleksandras ją suviliojo gausybe aukso ir sidabro, ir ji nusprendė pasilikti.

Po kelių dienų ji apginklavo savo būrius ir be trojėnų pagalbos, pasikliaudama vien savo kariais, išsiruošė į mūšį. Dešiniajame sparne Pentasilėja išrikiavo lankininkus, kairiajame – pėstininkus, o centre – raitelius. Prieš juos išžygiavo mūsiškiai: prieš lankininkus stėjo Menelajas, Uliksas ir Merionas su Teukru; prieš pėstininkus – abu Ajaksai, Diomedas, Agamemnonas, Tlepolemas ir Askalafas su Jalmenu. Su raiteliais turėjo susikauti Achilas ir likę vadai. Taip išsirikiavusios, kariuomenės susirėmė.

Daug graikų krito nuo karalienės strėlių. Ne kitaip kovėsi ir teukrai. Tuo tarpu Ajaksai ir jų vadovaujami pėstininkai triuškinė visus, kurie tik stodavo prieš juos – stūmė priešus

savo skydais, o nustumtus nužudydavo. Jie nesiliovė tol, kol pėstininkų kariuomenė nebuvo sunaikinta.

Tuo tarpu Achilas, pastebėjęs Pentesilėją, kovojančią tarp raitelių būrių, paleido į ją ietį ir be vargo, lyg bet kurią kitą moterį, nubloškė nuo žirgo. Paskui sunkiai sužeistą moterį jis griebė už plaukų ir ėmė vilkti paskui save. Tai pamatę Pentesilėjos bendražygiai nusprendė, kad nebėra prasmės kovoti, ir pabėgo. Kai miesto vartai buvo uždaryti, mūsiškiai pasivijo ir nužudė nespėjusius pasprukti, tačiau prieš moteris rankos nekėlė ir jų pasigailėjo.

Kai nugalėję savo priešus visi traukė atgalios, graikai pamatė leisgyvę Pentesilėją. Jie negalėjo atsistebėti karalienės drąsa. Netrukus visi susibūrė prie jos ir sutarė Pentesilėją, dar gebančią justį, įmesti į upę arba atiduoti sudraskyti šunims, kadangi ji drįso peržengti prigimties ir lyties nustatytas ribas. Achilas norėjo, kad ji būtų tiesiog nužudyta ir palaidota, tačiau Diomedas nesutiko. Jis apklausė visus, kurie ten buvo, kaip reikėtų pasielgti su Pentesilėja, ir visų bendru sutarimu atvilkęs už kojų įmetė ją į Skamandrą¹³³ – tai buvo beviltiška ir beprotiška bausmė. Štai taip amazonių karalienė, praradusi visą kariuomenę, su kuria atvyko padėti Priamui, galiausiai ir pati tapo savo beatodairiško būdo vertu reginiu.

Kitą dieną su didžiule indų ir etiopų kariuomene šlovingai atvyko Memnonas, Titono ir Auroros sūnus. Tokia gausybė karių, ginkluotų įvairiausiais puikiais ginklais, pranoko net Priamo lūkesčius ir maldas. Visos Trojos apylinkės ir dar toliau, kiek užmato akis, pilnos vyrų ir žirgų, mirgėjo kariuomenės skiriamųjų ženklų spindesiu. Visus juos Memnonas atvedė prie Trojos per Kaukazo kalną.

Kitą dalį, nė kiek ne mažesnę, jis pasiuntė prie jūros, vadu skyręs Falą. Atplaukę prie Rodo salos, kuri pasirodė esanti Graikijos sąjungininkė, ir, pabūgę, kad jų laivai nebūtų padegti, jei rodiečiai perprastų jų tikslus, Falo kariai tuo tarpu laivuose ir pasiliko. Vėliau jie išsiskirstė po turtingus miestus Kamirą ir Galisą.

Po kiek laiko rodiečiai ėmė priekaištauti Falui, kad jų tėvynė – Sidonas – anksčiau buvo Aleksandro nukariauta, taigi dabar jis norįs padėti tam pačiam Aleksandru, kuris jiems kenkė. Norėdami paveikti kariuomenę, rodiečiai pabrėžė, kad, jų manymu, jie elgiasi lyg barbarai, ginantys tokį gėdingą nusikaltimą. Šitai ir dar daug kitų dalykų išgirdę, kariai ėmė svarstyti, kaip jiems elgtis. Visa tai buvo daroma ne veltui: finikiečiai, kurių toje kariuomenėje buvo dauguma, paveikti rodiečių skundų, taip pat trokšdami išplėsti turtus, kuriuos buvo atsigabenę su savimi, užpuolė Falą ir negyvai užmėtė akmenimis. Tada minėtiems miestams atidavę auksą, likusį grobį išsidalijo tarpusavyje.

Tuo tarpu kariuomenė, kuri buvo atvykusi su Memnonu, įkūrė stovyklą atviroje vietoje, nes mieste vargiai galėjo tilpti tokia galybė svetimšalių, ir užsiėmė pratybomis. Kiekvienas būrys kovėsi skirtingai. Ir net kaunantis tomis pačiomis priemonėmis, veiksmas vyko sudėtingai ir nevienodai – kiekviena me krašte buvo įprasta kautis savaip, ir ginklai buvo pagaminti skirtingais būdais. Įvairiausios skydų ir šalmų formos teikė kariams baisesnę karingą išvaizdą.

Po kelių dienų, kai kariai jau netvėrė troškimu susikauti, vos išaušus buvo duotas ženklas, ir visa kariuomenė išvesta į mūšį; kartu išėjo ir trojėnai, ir kiti sąjungininkai, buvę mieste. Iš priešingos pusės – graikai, kuriems buvo nurodyta šiek tiek

palaukti, iš baimės truputį sutrikę milžiniško ir nepažįstamo priešo akivaizdoje. Kai abi kariuomenės priartėjo per ieties atstumą, barbarai, griausmingai ir pakrikai sušukę, puolė it griūtis. Tačiau mūsiškiai tvirtai susiglaudė ir sėkmingai atlaikė priešų antpuolį. Kai gretos buvo atstatytos ir tvarkingai išrikiuotos, į visas puses ėmė skrieti ietys; krito daug karių ir vienoje, ir kitoje pusėje.

Mūšiui nebuvo matyti galo, kol Memnonas, važiuodamas vežimu ir lydimas pačių stipriausių karių, neišiveržė į graikų vidurį; jis žudė arba žeidė kiekvieną, kurį tik sutiko kelyje. Taip Memnonas nužudė daugelį mūsų vadų. Kadangi karo sėkmė pasikeitė ir nebeliko jokios vilties, tik bėgti, mūsiškiai atidavė pergalę priešams. Tą dieną būtų buvę padegti ir sunaikinti visi graikų laivai, jei užėjusi naktis – atsidūrusiųjų pavojuje prieglobstis – nebūtų sukliudžiusi priešams įvykdyti jų ketinimų. Didi buvo Memnono narsa kariauti, didis patyrimas, o mūsiškius lydėjo skaudi nesėkmė.

Kai mūšis liovėsi, graikai, sutriuškinti ir nebesitikintys laimėti, visą naktį laidojo tuos, kurių neteko kare. Po to surengė pasitarimą dėl būsimos kovos su Memnonu. Visi sutiko burtų keliu išrinkti vadą, kuris turės susikauti su Memnonu. Agamemnonas neleido įtraukti Menelajo, Ulikso ir Idomenėjo. O likusiųjų vardai buvo sumaišyti ir – kaip visi norėjo – burtas teko Ajaksui Telamonidui. Tada pastiprinę kūnus maistu, likusią nakties dalį graikai praleido ramiai.

Vos prašvitus, apsiginklavę ir pasirengę, graikų kariai išžygiavo į mūšį. Ne kitaip pasielgė ir Memnonas, o su juo ir visi trojėnai. Taigi abi kariuomenės išsirikiavo ir pradėjo mūšį. Žuvo daugybė karių ir vienoje, ir kitoje pusėje; sunkiai sužeistieji buvo priversti pasitraukti iš kovos lauko. Šiame kare

buvo nužudytas Antilochas, Nestoro sūnus, netikėtai atsidūręs prieš Memnoną.

Kai pasirodė esąs tinkamas metas, Ajaksas, liepęs Uliksui ir Idomenėjui jį saugoti, žengė į priekį tarp abiejų kariuomenių ir ėmė provokuoti karalių.

Memnonas, pamatęs Ajaksą, ieškančią dingsties su juo susikauti, išsoko iš vežimo ir susigrūmė su juo ant žemės. Abi kovojusias puses užvaldė baimė ir laukimas. Galiausiai mūsų vadas su didžiule jėga smogė ietį į Memnono skydą; visu svoriu užgriuvęs, jis perdūrė skydą kiaurai ir įsmeigė ietį Memnonui į šoną. Tai pamatę, atskubėjo karaliaus palydovai, norėdami nustumti Ajaksą. Bet Achilas, išvydęs barbarų įsikišimą, taip pat stojo kautis ir persmeigė ietimi skydo neapsaugotą priešo gerklę.

Niekas nesitikėjo Memnono mirties. Priešų ketinimai pasikeitė, o graikai vėl įgavo drąsos. Etiopams puolus bėgti, mūsų žmonės ėmė juos vytis ir daugelį nužudė. Kovą norėjo atnaujinti Polidamas, tačiau buvo priešų apsuptas, ir, Ajaksui smogus į kirkšnį, nužudytas. Kaudamasis su Diomedu, nuo Agamemnono ieties krito Glaukas, Antenoro sūnus. Tą dieną galėjai matyti, kaip etiopai ir trojėnai be tvarkos ir rikiuotės bėgioja po mūsų lauką, per spūstį ir skubą trukdo vieni kitiems, krinta ir yra trypiami pasibaidžiusių žirgų. O graikai, atgavę pasitikėjimą savo jėgomis, juos vejasi, žudo, įsipainiojusius išlaisvina ir tada ietimis persmeigia. Pasruvo krauju laukai aplink miestą; visa, kur buvo įsiveržęs priešas, buvo pilna ginklų ir lavonų.

Toje kovoje Uliksas nužudė Priamo sūnus Arėją ir Echioną; Idomenėjas – Drapį, Biantą ir Korintą; Ajaksas Oileidas – Ilioną ir Filenorą; Diomedas – Tristą ir Telesitą; Kitas Ajaksas –

Antiplą, Agapną, Agatoną ir Glauką; Achilas – Asteropėją. Žudynėms nebuvo galo tol, kol graikai jomis nepasisotino ir kol galų gale jų neapėmė nuovargis.

Kai mūsiškiai grįžo į stovyklą, trojėnai atsiuntė pasiuntinius prašyti leidimo palaidoti žuvusiųjų kūnus. Taigi visi surinko saviškių kūnus, juos sudegino ir gimtuoju papročiu palaidojo. Skyrium nuo kitų buvo sudegintas Memnonas; jo palaikus, sudėtus į urną, karaliaus artimieji išsiuntė į gimtąją Memnono žemę.

Švariai numazgotą Antilocho kūną graikai perdavė Nestorui, kad atiduotų paskutinę pagarbą, ir guosdami prašė jį kantriai ištverti karo nelaimės.

Kai buvo pasirūpinta saviškių kūnais, visi graikai gerdami ir vaišindamiesi didžiąją nakties dalį šlovino Ajaksą ir Achilą, ir jų gyriui nebuvo galo.

O Trojoje tvyrojo gedulinga rimtis. Visus buvo apėmęs jau nebe skausmas žuvus Memnonui, bet baimė, kuo viskas baigsis, ir neviltis. Iš pradžių Sarpedono žūtis, paskui Hektoro mirtis buvo atėmusios paskutinius vilties trupinėlius; o galiausiai nebeliko ir tos pagalbos, kurią likimas atsiuntė per Memnoną. Vienu ypu ištikus tokiai daugybei nesėkmių, trojėnai prarado bet kokį norą atsitiesti.

Po kelių dienų graikai apsiginklavę įžengė į karo lauką, kviesdami trojėnus stoti į mūšį, jei tik nebijo. Aleksandras, vadas, su kitais broliais išrikiavo būrįs ir išėjo jų sutikti. Bet pirmiau nei karių gretos susikirto ar paleido ietis, barbarai iškriko ir puolė bėgti; daugelis jų buvo nužudyti arba priversti šokti į upę – priešai puolė ir iš vienos, ir iš kitos pusės, ir visi keliai buvo atkirsti. Buvo sučiupti Priamo sūnūs Likaonas ir Troilas. Jie buvo atvesti į vidurį, ir čia Achilas liepė perpjauti

jiems gerkles. Jis pyko, kad iš Priamo vis nesulaukia jokių nurodymų dėl to, apie ką jie buvo taręsi.

Tai išvydę trojėnai pagavo vaitoti, klykti, ir gaudžiai raudoti dėl nelaimingo Troilo mirties, prisimindami dar jauną jo amžių – Troilas buvo ką tik sulaukęs paauglystės, augo mielas ir visų žmonių mylimas tiek dėl savo drovumo ir doros, tiek dėl nepaprasto kūno grožio.

Praėjus kelioms dienoms, atėjo laikas Timbro Apolono išskilmėms. Kovos liovėsi, ir buvo sudarytos paliaubos. Kol abi kariuomenės rūpinosi aukojimais, Priamas rado laiko nusiųsti pas Achilą Idėją su nurodymais dėl Poliksenės. Kol Achilas, atsiskyręs nuo kitų, šventoje giraitėje klausė, ką sako Idėjas, apie šį susitikimą sužinojo prie laivų likę kariai. Juos apniko įtarimas, ar nebus vadas perbėgęs pas kitus, ir kilo baisus pasipiktinimas. Tai, kas anksčiau buvo tik beprotiškai atsiradęs gandas apie išdavystę, karių lūpose virto tiesa.

Norėdami nuraminti įsiaudrinusius karius, Ajaksas, Diomedas ir Uliksas patraukė į giraitę. Jie sustojo priešais šventyklą palaukti, kol išeis Achilas, norėdami tuoj pat pranešti jaunuoliui, kas vyksta, taip pat atkalbėti Achilą nuo slaptų pašnekusių su priešu.

Tuo tarpu Aleksandras ir Deifobas paspendė pinkles: Aleksandras, prisisegęs durklą, prisiartino prie Achilo neva norėdamas patvirtinti tai, ką buvo pažadėjęs Priamas. Kad priešas neįtartų klastos, Deifobas atsistojo prie Apolono aukuro ir nusigrėžė nuo Achilo. Tada, pasirodžius tinkamai progai, stipriai apkabino beginklį jaunuolį – Apolono šventykloje Achilas nesi-tikėjo jokio priešo išpuolio – ėmė bučiuoti ir sveikinti neva dėl to, kas buvo sutarta, tačiau nei Achilui leido atsiplėšti nuo savęs, nei pats jį paleido. Tada išsitraukęs kardą pribėgo Aleksandras

ir smeigė priešui į kairį, paskui į dešinį šoną. Kai Aleksandras ir Deifobas pamatė, kad Achilas nuo žaizdų nebetenka jėgų, pabėgo kita puse nei buvo atėję. Atlikę tokią svarbią užduotį ir įgyvendinę visų prašymą, jie grįžo į miestą.

Juos pamatęs Uliksas pasakė: „Juk ne šiaip sau tokie susijaudinę ir nerimastingi jie staiga kažkur suskubo“. – Paskui įžengė į giraitę ir apsižvalgę, graikai pastebėjo Achilą, gulintį ant žemės, netekusį daug kraujo, bet dar gyvą. Ajaksas tarė: „Visiems mirtingiesiems buvo aišku, kad nėra nė vieno žmogaus, kuris įveiktų tave sąžiningoje kovoje. Akivaizdu, kad tave prąžudė tavo neapgalvotas lengvabūdiškumas“. – O Achilas su paskutiniu atodūsiu ištarė: „Klasta ir vyliumi mane įveikė Deifobas ir Aleksandras, atėję neva dėl Poliksenės“. – Taip taręs Achilas išleido dvasią.

Vadai, gaudžiai vaitodami, apkabino jį ir pabučiavo atsi sveikindami. Paskui Ajaksas užsikėlė mirusį Achilą ant pečių ir išnešė iš giraitės.

Tai pamatę trojėnai puolė pro vartus, norėdami išplėsti Achilą ir įsinešti į miestą, kad galėtų savo papročiu išniekinti lavoną. Supratę jų ketinimus, graikai čiupo ginklus ir išėjo jų pasitikti. Po truputį buvo išvesti visi kariai ir netrukus tarp abiejų pusių įsiziėbė mūšis.

Ajaksas, perdavęs Achilo kūną šalia buvusiems kariams, įširdęs nužudė Azijų, Dimanto sūnų ir Hekabės brolių, kuris pirmasis pasitaikė jo kelyje. Paskui paklojo ir daugelį kitų, kuriuos pasiekė savo ietimi. Tarp jų buvo Jastas ir Amfimachas, Karijos¹³⁴ valdytojai. Taip pat daugelį karių nužudė ir privertė sprukti susivieniję vadai Ajaksas Oileidas ir Menelajas.

Taigi trojėnai, netekę daugelio saviškių, praradę viltį atremti graikus, be jokios aiškos tvarkos, išsisklaidę ir iškrikę

ėmė veržtis prie miesto vartų, manydami, kad juos apsaugos tik miesto mūrai. O mūsiškiai juos vijosi ir išžudė gausybę priešų.

Kai vartai buvo uždaryti, žudynės liovėsi. Graikai nunešė Achilą prie laivų. Čia visi vadai apverkė tokio didaus vyro mirtį, bet daugelis karių neliūdėjo ir nesielvartavo, kaip reikalavo aplinkybės – jie buvo įsitikinę, kad Achilas ne sykį tarėsi su priešais išduoti kariuomenę. Vis dėlto kariai turėjo pripažinti, kad žuvus Achilui, kariuomenė neteko paties geriausio kovotojo ir didelių vilčių; ir dar, kad tokiam puikiam kariui tai nebuvo garbinga mirtis, arba bent jau neiški.

Nuo Idos kalno buvo atgabenta krūva malkų ir sukrautas laužas toje pačioje vietoje, kur anksčiau buvo deginamas Patroklas. Užkėlus ant laužo Achilo kūną ir įkūrus ugnį, prasidėjo laidotuvių apeigos. Ypač nuoširdžiai laidotuvėse dalyvavo Ajaksas – jis be atilsio budėjo tris dienas ir nepasitraukė, kol nebuvo surinkti Achilo palaikai. Jis buvo vienintelis, kuris išgyveno dėl Achilo mirties kone pranokdamas savo jėgas. Ajaksas mylėjo Achilą labiau nei kitus ir tarnavo jam su begaliniu atsidavimu. Jis žinojo, kad Achilas yra ne tik artimiausias bičiulis ir giminaitis – svarbiausia buvo tai, kad jis lenkė kitus savo drąsa.

O trojėnai tuo tarpu linksminosi ir džiūgavo, nes žuvo priešas, kurio labiausiai bijojo. Jie baisiausiai gyrė Aleksandro apgaulę – kad klasta padarė tai, ko nedrįso padaryti atvirame mūšyje.

Taip visiems džiaugiantis Priamą pasiekė žinia, kad iš Misijos atvyko Euripilas, Telefo sūnus, kurio pagalbą karalius užsitikrino, iš pradžių suviliojęs dovanomis, o paskui pasiūlęs vesti Kasandrą. Tarp kitų nepaprastai gražių daiktų, kuriuos Priamas siuntė Euripilui, buvo vynmedžio šakelė, nukalta iš

aukso, apie kurią plačiai kalbėta. Dorybėmis garsus Euripilas, paskirtas vadovauti Misijos legionams, trojėnų buvo sutiktas su didele pagarba ir džiaugsmu. Barbarams grįžo viltis, kad viskas pasikeis į gera.

Tuo tarpu graikai, sudėję Achilo kaulus į urną, palaidojo jį Sigėjuje¹³⁵ kartu su Patroklo palaikais. Pastatyti Achilo kapą Ajaksas pasamdė vietos gyventojus; jis pyko ant graikų, kad nė vienas jų neišreiškė deramo liūdesio, netekus tokio didžiavyrio.

Tuo laiku atvyko Piras, kurį vadino Neoptolemu, Achilo sūnus, pagimdytas Deidamėjos, Likomedo dukters. Jis rado jau beveik baigtą statyti kapą. Paklausinęs ir sužinojęs, kaip mirė tėvas, Piras sukurstė į kovą stoti mirmidonus¹³⁶, bebaimeį ir karo žygiais garsią tautą. Tada, patikėjęs darbus prie laivų Foinikui, Piras nuėjo į tėvo palapinę, kur rado Hipodamėją, saugančią Achilo daiktus.

Netrukus, sužinoję apie Piro atvykimą, į palapinę atskubėjo visi vadai. Jie drąsino Pirą kantriai ištverti tėvo mirtį. O šis mandagiai atsakė tvirtai žinąs, kad reikia drąsiai iškęsti visa, ką skiria dievai; ir niekam nėra suteikta teisė rinktis, kiek gyventi. Iš tiesų drąsus žmogus bjaurisi ir nkenčia senatvės, jos trokšta tik silpnas. Be to, kalbėjo Piras, jo skausmą lengvina tai, kad ne mūšyje ir ne karo liepsnose buvo nužudytas Achilas – vadinasi, nėra ir nebuvo stipresnio už jį, nebent Hektoras. Piras pridūrė, kad Achilas vienintelis buvo vertas sulaukti to laiko, kai jo rankomis turėjo būti sunaikinta Troja. Vis dėlto, patikino jis, visiems čia susirinkusiems būtina atlikti tai, ką jo tėvas paliko nebaigęs.

Jam baigus kalbėti, buvo nutarta pradėti mūšį rytojaus dieną.

Atėjus tinkamam laikui, visi vadai, kaip paprastai, susirinko pietų pas Agamemnoną. Neoptolemas, Diomedas, Uliksas ir Menelajas atsisėdo prie to paties stalo. Valgydami jie pasakojo Pirui apie drąsius jo tėvo žygius, priminė ir gyrė jo narsą. Piras, labai apsidžiaugęs ir jų žodžių uždegtas, pasakė, jog, kiek įmanydamas, stengsis būti vertas tėvo nuopelnų. Vėliau visi išsiskirstė į savo palapines poilsio.

Kitą dieną, vos išaušus, Piras išėjo iš stovyklos ir susidūrė su Diomedu ir Uliksu. Pasisveikinęs, jis paklausė, kas atsitiko, kad jie traukia pas jį. Tie atsakė, kad mūši reikia kelioms dienoms atidėti, kol sustiprės kariai – po ilgos kelionės jūra jų sąnariai vis dar sustingę ir eigastis dar nėra tokia tvirta, kaip paprastai.

Taigi jiems pasiūlius, mūšis buvo atidėtas dviem dienoms. Kai šis laikas prabėgo, visi vadai ir karaliai, įsakę savo kariams apsiginkluoti, išrikiavo kariuomenę ir išvedė ją į kovą. Neoptolemas vadovavo centrui. Šalia savęs jis pastatė mirmidonus ir Ajaksą, kurį dėl giminystės gerbė lyg savo tėvą.

Tuo tarpu trojėnai drebėjo iš baimės; ypač matydami, kaip su kiekviena diena jie praranda savo pagalbininkus, o prieš juos ruošiami nauji būriai, vadovaujami puikaus vado. Vis dėlto, paraginti Euripilo, jie apsiginklavo. Padedamas Priamo sūnų, Euripilas suvienijo savo ir trojėnų būrius ir išvedė juos pro vartus. Išrikiavęs kariuomenę pats Euripilas stojo į centrą. Štai tada pirmą kartą Enėjas atsisakė kautis ir liko mieste. Būdamas Apolono šventyklos sergėtojas, jis smerkė Aleksandro nusikaltimą prieš šį dievą.

Davus ženklą pradėti kovą, būriai susirėmė ir grūmėsi iš visų jėgų. Daugelis žuvo. Euripilas, netikėtai susidūręs su Penelėjumi, pargriovė jį savo ietimi ir nužudė. Tada su dar didesniu įniršiu prisiartino prie Nerėjo ir jį užmušė. Sukėlęs

sąmyšį priekinėse gretose Euripilas pasiekė patį centrą. Tada Neoptolemas, pamatęs, kas vyksta, prilėkė artyn, ištrenkė priešą iš vežimo ir iššokęs akimoku persmeigė jį kardu.

Neoptolemo įsakymu Euripilo kūnas buvo skubiai išneštas iš mūšio lauko ir nugabentas prie laivų. Kai barbarai, visas viltis sieję su Euripilu, tai pamatė, be tvarkos ir be vadų pasileido bėgti link miesto sienų. Bėgant, daugelis jų buvo nužudyti.

Priešams išsibėgiojus, graikai grįžo prie laivų. Tarybos sprendimu Euripilas buvo sudegintas, o jo kaulai sudėti į urną ir išsiųsti jo tėvui – graikai nebuvo pamiršę Telefo geradarysčių ir draugiškumo. Nerėją ir Penelėją atskirai sudegino jų gentainiai.

Kitą dieną Chrisas pranešė, kad Priamo sūnus Helenas, reikšdamas nepritariamą Aleksandro nusikaltimui, pabėgo iš Trojos ir šiuo metu yra jo sergimoje Apolono šventykloje. Nedelsiant ten buvo pasiųsti Diomedas ir Uliksas. Ir Helenas pasidavė, kai šie sutiko išpildyti jo prašymą ir skirti nuošalią vietovę kokiame nors krašte, kur jis galėtų ramiai nugyventi likusį gyvenimą.

Paskui Helenas buvo nuvestas prie laivų ir pristatytas susirinkime. Ilgai kalbėjęs, galiausiai jis pasakė, kad ne iš baimės mirti buvo priverstas palikti tėvynę ir tėvus, bet būgštaudamas dievų rūstybės, kurių šventyklas Aleksandras išniekinęs. Nei jis, nei Enėjas negalėję to pakęsti. Pastarasis, bijodamas graikų pykčio, liko pas Antenorą ir savo seną tėvą, iš kurio pranašingų lūpų Helenas ir sužinojęs, kad trojėnų laukia daug nelaimių. Štai todėl jis atskubėjęs pas juos prašyti priebėgos.

Tada mūsiškius apėmė smalsumas sužinoti, kas gi įvyks. Chrisas, rankos mostu liepęs visiems nutilti, su Helenu pasišalino. Kai Helenas jam viską papasakojo, Chrisas persakė

graikams, ką girdėjęs. Ir dar pridūrė, kada Troja bus sunaikinta ir kaip prie to prisidės Enėjas bei Antenorai. Tada graikai prisiminė Kalchanto pranašystę ir pamatė, kad viskas sutampa.

Rytojaus dieną abiems kariuomenėms stojus į mūšį, krito daug trojėnų, o ypač daug jų sąjungininkų. Mūsiškiai puolė itin veržliai, nes visa širdimi troško baigti šį karą. Galiausiai, davus ženklą, vadai stojo prieš vadą ir mūšis virto dvikovomis.

Filoktetas iškviatė į dvikovą Aleksandrą, pasiūlęs susikauti strėlėmis, jei tik tas išdrįs. Abiems pusėms sutikus, Ulikas ir Deifobas pažymėjo dvikovo plotą. Pirmasis strėlę paleido Aleksandras. Nepataikė. Tada šovė Filoktetas ir pervėrė kairę prieš ranką. Paskui šaukiančiam iš skausmo Aleksandrui perdūrė dešinę akį. O kai Aleksandras pasileido bėgti, pasivijo jį ir sužeidė trečią kartą – persmeigė abi jo kojas. Filoktetas buvo ginkluotas Heraklio strėlėmis, kurios, suteptos hidros krauju, žeidė mirtinai.

Pamatę Aleksandrą mirštant, barbarai puolė veržtis, norėdami atimti iš priešų jo kūną. Ir nors Filoktetas tuosyk daugelį jų nužudė, barbarų tai nesustabdė – jiems pavyko nugabenti Aleksandro kūną į miestą.

Ajaksas Telamonidas vijosi sprunkančius priešus iki pat vartų. Šioje vietoje jų buvo nužudyta daugybė – trojėnai skubėjo, kai kurie veržėsi patekti į miestą pirmieji, bet ties įėjimu pateko į saviškių spūstį. Tuo tarpu tie, kuriems pavyko ištrūkti pirmiesiems, užlipo ant sienų, prisirinko akmenų ir ėmė mėtyti juos Ajaksui ant skydo, taip pat iš viršaus vertė ir suneštas žemes, norėdami nustumti priešą. Iškilų vadą prispaudė tas sunkis, tačiau jis tik lengvai nukratė skydą ir neatsitraukė nė per žingsnį. Galiausiai Filoktetas, šaudydamas iš tolo, savo strėlėmis išvaikė ant mūrų buvusius karius ir daugelį nužudė.

Kovojusiems kitoje mūšio lauko pusėje taip pat sekėsi. Tą dieną būtų buvusios sugriautos ir nuverstos priešų miesto sienos, jei užėjusi naktis nebūtų mūsiškių sulaikiusi. Graikai grįžo prie laivų, džiaugdamiesi Filokteto žygdarbiais ir dėl to įgavę didžiulį pasitikėjimą savo jėgomis. Jie sveikino vadą rodydami jam didžiausią pagarbą ir girdami.

Išaušus, Filoktetas ir prie jo prisijungę kiti vadai išžygiavo į mūšį ir priešams įvarė tokią baimę, kad tie vos apsigynę net būdami už sienų.

Tuo tarpu Neoptolemas, atkeršijęs savo tėvo žudikui, atėjo prie Achilo kapo išreikšti savo liūdesio; kartu su juo buvo Foinikas ir visa mirmidonų kariuomenė. Neoptolemas nusikirpo savo plaukus ir padėjo juos ant kapo. Šioje vietoje jis praleido visą naktį.

Tuo pačiu laiku Antimacho, kurį minėjome anksčiau, sūnūs, Priamo šalininkai, atvyko pas Heleną prašydami atnaujinti su jais draugiškus santykius. Kai nieko nepešę jie traukė atgal pas saviškius, pusiaukelėje sutiko Diomedą ir kitą Ajaksą. Šie juos sučiupo ir nuvedė prie laivų, kur jaunuoliai turėjo pasiaiškinti, kas tokie esą ir kodėl atvyko. Mūsiškiai, prisiminę jų tėvą, ką jis kabėjo ir rezgė prieš mūsų pasiuntinius, įsakė atiduoti Antimacho sūnus kareiviams, o šiems nuvesti tokion vieton, kurią matytų barbarai, ir negyvai užmėtyti akmenimis.

Tuo tarpu per kitą vartų pusę Aleksandro artimieji nešė jo kūną Oinonei, kuri prieš Helenės pagrobimą buvo už jo ištekJusi. Oinonė turėjo pasirūpinti Aleksandro laidotuvėmis. Pasakojama, kad Oinonė, pamačiusi mirusio Aleksandro kūną, taip susijaudino, kad neteko amo ir pamažu iš liūdesio praradusi gyvastį, parkrito. Taigi tas pats kapas priglaudė ir Oinonę, ir Aleksandrą.

O Trojoje, kadangi grėsmingas priešas vis labiau ir labiau siautėjo prie sienų, ir nebeliko vilties, kad sienos padės atsilaikyti ir kad patiems trojėnams pakaks jėgų, visi kilmingieji sukilo prieš Priamą ir jo sūnus. Pasikvietę Enėją ir Antenoro sūnus, trojėnai nusprendė gražinti Menelajui Helenę ir visa, kas buvo paimta kartu su ja. Tai sužinojęs, Deifobas atsivedė Helenę pas save ir paėmė ją į žmonas. Vėliau į susirinkimą atėjo Priamas. Išlausęs daugybę Enėjo užgaulių, galų gale Priamas tarybos sprendimu įsakė Antenorui vykti pas graikus ir prašyti baigti karą.

Antenoras nuo miesto sienų davė ženklą, kad nori tartis, ir, mūsiškiams sutikus, nuėjo prie laivų. Ten buvo maloniai pasveikintas ir sutiktas. Graikai, o ypač Nestoras, paliudijo neabejojantys jo ištikimybe ir palankumu Graikijai, nes savo patarimu ir sūnų pagalba Antenoras buvo išgelbėjęs Menelają, kai šis pateko į trojėnų pinkles. Už tai jam buvo pažadėtas didelis atlygis, kai bus nuversta Troja. Paskui graikai paragino Antenorą dėl draugystės iškrėsti klastingiesiems trojėnams ką nors tokio, ką būtų verta prisiminti.

Tada Antenoras pasakė ilgą kalbą. Jis kalbėjo, jog dievai nuolatos baudė Trojos valdovus už jų netikusius sprendimus. Antenoras priminė gerai žinomą istoriją apie Laomedonto melagingą priesaiką Herakliui, už kurią ir jis, ir jo karalystė buvo sunaikinta. Tuo laiku Priamas, dar vaikas, nieko nenučiuokiantis apie tai, kas vyksta, Hesionei pasistengus, tapo karalystės valdovu. Nuo tada Priamas visiškai pametė galvą, įprato visus persekioti liedamas kraują ir smurtaudamas, buvo pilnas ydų ir geidė svetimo. Tėvo pavyzdžiu tarsi pavojingiausiu užkratu užsikrėtė ir Priamo sūnūs – jų negalėjo sulaikyti nei šventi, nei žemiški dalykai. Tačiau aš pats, sakė Antenoras, nors ir kilęs

iš tos pačios giminės, kuria Priamas giminiuojasi su graikais, širdyje niekuomet nepritariau Priamui.

Hesionė, Danajo dukra, pagimdė Elektrą; Elektra pagimdė Dardaną; Dardanas vedė Teukro dukterį ir susilaukė Erichtonijo. Erichtonijo sūnus buvo Trojas; jo vaikai buvo Ilas, Ganimedas, Kleomestra ir Asarakas, Anchiso tėvas. Ilas susilaukė Titono ir Laomedonto. Laomedontui gimė Hicetionas, Klitijus, Lampas, Timeras, Bukolionas ir Priamas. O jis pats, Antenorą, yra Kleomestros ir Lierso sūnus. Priamas, tęsė Antenorą, pamynė visus giminystės ryšius ir savo artimiesiems rodė tik puikybę ir neapykantą.

Baigęs kalbėti Antenorą paprašė, kad graikai išrinktų iš saviškių karius, kurie galėtų aptarti taikos sąlygas su trojėnais, kadangi Trojos senoliai siuntė jį kaip taikos pasiuntinį. Taigi buvo išrinkti Agamemnonas, Idomenėjas, Uliksas ir Diomedas. Jie, paslapčia nuo kitų, sumanė išdavystę. Buvo sutarta Enėjui, jei jis liks ištikimas graikams, atiduoti dalį grobio ir ne-liesti jo namų, Antenorui atiduoti pusę Priamo turtų, o vienam iš Antenoro sūnų, kurį jis pats skirs, atiduoti karalystę.

Kai jiems pasirodė, kad viskas numatyta, Antenorą buvo išsiųstas atgal į miestą pranešti saviškiams toli gražu ne tai, ką buvo sutarę: Antenorą turėjo pasakyti, kad graikai parengę dovaną – auką Minervai; esą jie nori baigti karą ir grįžti namo pas savo artimuosius, susigražinę Helenę ir gavę aukso. Taip sutarus, Antenorą išvyko į Troją, lydimas Taltibijo, kad viskas atrodytų įtikinamiau.

KETVIRTOS KNYGOS PABAIGA

PENKTOS KNYGOS SANTRAUKA

Antenorą, kartu su Taltibiju grįžęs į Troją, papasakoja apie pasiuntinystę. Tada nutariama, kad jis ir Enėjas grįžtų pas graikus, idant sužinotų aiškią jų valią. Helenė slapčia naktį ateina pas Antenorą. Uliksas ir Diomedas atvyksta į Troją. Du Helenės sūnūs nužudyti. Antenorą pataria graikams iš Minervos šventyklos pagrobti paladiją. Pasakojama apie tėvynės išpirkimą. Ugnis nepaliečia aukojamų gyvulių vidurių. Erelis dalį vidurių nuneša pas graikus. Taip pat Hekabei aukojant vidurius, užgęsta ugnis, bet Kasandra patarus, jie sudeginami prie Hektora kapo. Antenoro dėka paladijas slapčia nugabenamas graikams. Priamo sūnus Helenas, kuris buvo graikų belaisvis, pasakė, jog gresia Trojos žlugimas. Padaroma dovana Minervai – arklys; jį iš medienos pagamino Epėjas. Išrinkta dešimt vadų. Priamas meldžiasi už Helėną. Pralaužus sienas, įvežamas arklys su ratais po kojomis. Sinonas duoda ženklą. Troja sugriaunama. Enėjo ir Antenoro namai išsaugomi. Menelajas nužudo Deifobą, žiauriai nukirtęs nosį ir kitus kūno narius. Neoptolemas nužudo Priamą. Oilėjo sūnus Ajaksas išsitempia Kasandrą. Helenė pasiduoda Menelajui. Poliksenę paaukvoja Achilo vėlei. Kasandra atiduodama Agamemnonui, Andromachė – Neoptolemui, Hekabė – Uliksui, paladijas – Ajaksui, bet, kilus ginčui, buvo perleistas Uliksui. Ajaksas randamas nužudytas. Uliksas pabėga. Paladijas atitenka Diomedui.

Hekabė užmėtoma akmenimis. Kasandra daug pranašauja. Ajakso laidojimas. Ajakso sūnūs iš Tegmesos yra paskiriami Teukro globai. Enėjas pasilieka Trojoje. Antenoras atvyksta prie Adrijos jūros. Autoriaus liudijimas apie save.

DIKTIS KRETIIETIS

APIE TROJOS KARĄ

PENKTA KNYGA

Antenorui ir Taltibijui įžengus į miestą, visi tėvynainiai ir sąjungininkai, sužinoję apie tai, skubiai susiburia, trokšdami sužinoti, kas pas graikus buvo nuveikta. Pranešimą jiems Antenoras atideda kitai dienai, taigi taip sueiga buvo paleista, ir išsivaikščiota. Tuomet per puotą, kurioje dalyvavo Taltibijus, Antenoras savo sūnus mokė, kad jiems gyvenime niekuo nereikia taip rūpintis, kaip tuo, kad išlaikytų senąją draugystę su graikais. Po to jis išreiškė susižavėjimą, prisiminęs kai kurių graikų garbingumą, sąžiningumą ir nesavanaudiškumą. Šitaip pasibaigė pokylis, tuomet išsivaikščiota. O švintant, kai visi jau susirinkę tikėjosi išgirsti, ar bus padarytas galas tokioms didelėms blogybėms, atėjo Antenoras kartu su Taltibiju. Netrukus po to atėjo Enėjas, paskui Priamas su likusiais gyvais karalaičiais. Pagaliau Antenorui buvo liepta pasakoti tai, ką girdėjo iš graikų, ir jis štai taip dėstė: „Sunku, Trojos kunigaikščiai, sunku, trojėnų sąjungininkai, kad sukėlėte mums karą su Graikija, o sunkiau ir daug nuožniau, kad dėl moters mūsų priešais pasidarė tie, kurie buvo begal draugiški, kurie, dar iš Pelopo kilę, buvo susiję su mumis giminystės ryšiais. Ir jeigu būtų reikalas trumpai paminėti praėjusias

negandas, tai kada gi mūsų miestas, prislėgtas nelaimių, galėjo pasiekti ramybę? Ar kada nors mums trūko ašarų? Arba gal sumažėjo nuostolių sąjungininkams? Pagaliau, kada gi nebuvo prarasta kare draugų, artimųjų, tėvų, sūnų? Ir jeigu visų kitų sielvartų atminimą apibendrinčiau savo paties pavyzdžiu – ką gi man teko iškentėti dėl savo sūnaus Glauko?! Jo žūtis, nors ir skaudi man, vis dėlto nesuteikė tiek sielvarto, kiek tas laikas, kai, prisidėjęs prie Aleksandro, teikėsi jį lydėti, grobiant Helenę.

Bet užtenka apie praeitį, reikia bent ateitimi pasirūpinti ir pasitarti. Graikai – žmonės, saugantys sąžiningumą ir tiesą, pirmaujantys pagal geranoriškumą ir pareigingumą. Šių dalykų liudytojas – Priamas, kuris pačiame nesantaikos šurmulyje vis dėlto patyrė jų gailestingumą. Ir iki pat neteisybės pasiuntintynystėje jokio karo, jų pačių siekto, neskelbė, tikrai pirmieji patyrė mūsų klastas. Šio reikalo – sakau tai, ką manau, – kaltininkai yra Priamas ir jo sūnūs, tarp jų taip pat Antimachas, kuris neseniai, netekęs vaikų, susilaukė bausmės už savo neteisingumą. Visa tai padaryta Helenės labui, būtent tos moters, kurios netgi graikai netrokšta atgauti. Taigi tebūnie laikoma mieste tokia moteris, dėl kurios tautos taip pat būtų draugiškos arba bent neprieiškos šiai karalystei. Argi savo noru neprašysime, kad jau graikai atsiimtų ją? Nejaugi visokiais būdais neatsilyginsime jau tiek daug kartų per mus nukentėjusiems? Argi bent ateičiai nesusitaikysime su tokiais vyrais?

Aš jau išeisiu iš čia, pasitrauksiu toliau. Ir daugiau nebesutiksiu prisidėti prie mūsų nelaimių. Buvo laikas, kai buvo malonu šiame mieste gyventi, iki šios dienos mane sulaikydavo sąjungininkai, draugai, artimųjų gerovė, pagaliau, nepažeidžiama tėvynė. O dabar ką gi iš viso to mes turime, išskyrus nuosmukį

arba visišką sunaikinimą? Nesutinku likti su tais, kurie stengiasi man viską kartu su tėvyne sudraskyti.

Aišku, tuos, kuriuos lemtis nusinešė kare, kažkoku būdu palaidojome, nes priešai laisvai suteikdavo šią malonę. Bet po to, kai dievų aukurai ir šventyklos per nusikaltimus buvo sutepti žmogaus krauju, šito taip pat netekome! Juk taip? Po brangiausių žmonių mirties netgi tenka iškęsti didesnes kančias negu tiesiog jų netekus. Kad šito nenutiktų, bent dabar pasirūpinkit. Tėvynę reikia išpirkti auksu ir kitomis panašiomis dovanomis. Šiame mieste daug turtingų šeimų, kiekvienas pagal išgales prie bendro reikalo prisidėkime. Galų gale tegu už gyvybę priešams būna aukojama tai, kas išsyk po mūsų žūties bus jų. Tėvynei išsaugoti, jeigu bus būtina, reikia naudotis ir šventyklų grožybėmis. Tik Priamas tegu saugo viduje savo turtus, tegu jis vienas turtus vertina labiau už savo miesto gyventojus. Taip pat tegu įsikabina į tai, kas pagrobta kartu su Helene. Pats tegu pamąsto koku tikslu turėtų nuspręsti naudotis tėvynės negandomis. O mus jau įveikė mūsų nelaimės.“

Kai šitai ir kitus dalykus Antenoras su ašaromis dėstė, visi kaip vienas suvaitoja ir, ištiesę į dangų rankas, pritaria, melddami atskirai arba visi kartu, kad Priamas, atsižvelgęs į tiek priešišką aplinkybių, sutiktų padaryti galą vargams. Galiausiai vienu balsu šaukia, kad tėvynę reikia išpirkti. Į tai Priamas, labai graudžiai raudodamas, raudamasis plaukus, kalbėjo, kad jis jau ne tik dievų nekenčiamas, bet ir saviesiems pasidarė priešu; juk prieš tai nebuvę galima rasti jokio draugo, jokio giminaičio, netgi jokio piliečio, kuris jam dėl savo sunkumų dejuotų. Nes ne tik dabar panoro šitų derybų, bet ir anksčiau norėjęs, kad vyktų tai, kas pradėta, esant gyviems Aleksandriui ir Hektorui. Bet kadangi niekam neleista grąžinti praeities, reikią turėti

planą dabarčiai ir paruošti jį ateičiai. Jisai atiduodąs valdžią į visa, ką turįs, idant tėvynė būtų išpirkta; šį reikalą leidžias tvarkyti Antenorui. Tačiau pats, kadangi jau esąs visų neapkenčiamas, pasitraukias iš jų akivaizdos, pritardamas tam, ką tarp savęs jie nuspręsią.

Tuomet karalius pasišalina, ir nutariama, kad Antenoras grįžtų pas graikus, idant išsiaiškintų jų valią, o jam talkinti paskirtas Enėjas. Dalyką apsvarsčius, išsivaikštoma. Bet apie vidurnaktį slapčiomis pas Antenorą ateina Helenė, įtardama, kad ji atiduodama Menelajui, ir dėl to išsigandusi paliktųjų namų rūstybės. Taigi meldžia jo, kad tarp visų kitų dalykų graikams taip pat užsimintų apie ją ir už ją maldautų: šiaip jau, kaip žinoma, po Aleksandro žūties jai viskas Trojoje tapo nepakenčiama ir ji labai trokštanti grįžti pas savuosius.

Švintant tie, kuriems buvo įsakyta, eina prie graikų laivų, visiems pasakoja piliečių nutarimą: taigi su kuriais prieš tai buvo susitikę, pasitraukia, kad susitartų dėl to, ko reikalavo aplinkybės. Tenai daug apie valstybę ir apie bendrą jos padėtį pakalbėję, taip pat atskleidžia Helenės valią ir prašo jai atleidimo. Ir galiausiai tarpusavyje sutvirtina susitarimą dėl išdavystės. Po to, kai buvo sutartas laikas, Antenoras ir Enėjas atvyksta į Troją su Uliksu ir Diomedu, o Ajaksą Enėjas sulaikė – kad kartais nebūtų užpultas iš pasalų toks vyras, kurio vienintelio barbarai bijojo taip lyg paties Achilo. Taigi kai mieste pasirodė graikų vadai, visų piliečių sielos prisipildė vilties, laukdamos karo ir nesantaikų pabaigos. Tad skubiai surengiamas trojėnų tarybos susirinkimas, kur, mūsų atstovams¹³⁷ dalyvaujant, nutariama, kad visų pirma reikia iš visos Frygijos ištremti Antimachą, kaip tokios didžiulės nelaimės kaltininką. Po to imta tartis dėl taikos sąlygų.

Tuo metu nelauktai iš Pergamo, kur buvo Priamo rūmai, kilo didžiulis triukšmas ir riksmas. Sumerinę dėl šio dalyko, tie, kas buvo susirinkime, iššoka laukan, pamane, jog karalaičiai, kaip įprasta, parengė kažkokią klastą. Tad skubiai sueina į Minervos šventyklą. O netrukus iš tų, kurie nusileido iš pilies, yra sužinoma, kad Aleksandro sūnūs, kuriuos Helenė buvo pagimdžiusi, žuvo, nukritus ant jų rūmų luboms. Tai buvo Bunomas, Koritas ir Idėjas.

Dėl šio dalyko atidėjus susirinkimą, mūsų vadai Ulikas ir Diomedas išeina pas Antenorą ir ten pasivaishinę praleidžia naktį. Be to, iš Antenoro sužino, kad kadaise trojėnams buvo paskelbta orakulo ištarmė, jog miestui iškils didžiausia pražūtis, jei už miesto sienų bus išneštas paladijas, kuris buvo Minervos šventykloje. Nes tai esanti seniausia statula, nukritusi iš dangaus tuo metu, kai Ilas, statydamas Minervos šventyklą, buvo beveik pasiekęs pačią viršūnę; toji statula tenai, būtent tuo statybos darbų metu, kai dar nebuvo uždėtas stogas, užėmė šventykloje savo vietą; ji esanti padirbinta iš medžio. Po to Antenoras, mūsų vyrų raginamas, kad kartu su jais visam tam pasiryžtų, atsakė, padarysias, ko tik šie norėsia. Ir juos perspėjo, kad viešai susirinkime dėl jų reikalavimų, kuriuos jie ketina pareikšti, pobūdžio jis ruošiasi gana rūščiai kalbėti, idant nesukeltų tarp barbarų sau pačiam įtarimo. Taip suplanavus reikalą, išaušus Antenoras, sykiu ir kiti didžiūnai ateina pas Priamą, o mūsiškiai grįžta prie laivų.

Vėliau, kai Aleksandro sūnams atiduota derama pagarba, po trijų dienų Idėjas nuvyko pakviesti minėtų vadų. Jų akivaizdoje Lampas¹³⁸ ir kiti, kurių nuomonė buvo svariausia, daug dėstė ir aiškino, kad tai, kas įvyko anksčiau, buvo padaryta aklai ir neapgalvotai, ne jų valia, nes juk jie veikė pagal svetimą

sprendimą – karalaičiai nepaisę jų ir juos niekinę. O tai, kad pakėlė ginklus prieš graikus, nenoromis įvyko, nes tiems, kurie veikia priklausomi nuo kito žmogaus valdžios, privalu laukti ir vykdyti valią to, kuris ją turi. Dėl to graikams dera, davus atleidimą, tartis su tais, kurie visada buvo taikos šalininkai; be to, trojėnai pakankamai daug bausmių patyrę už savo blogus sprendimus.

Paskui, kai abi pusės išsamiai pasisakė, galiausiai imta kalbėti apie atsilyginimo pobūdį. Tada Diomedas paprašo penkių tūkstančių talentų aukso ir tiek pat sidabro, be to, dešimčiai metų po šimtą tūkstančių saikų kviečių. Visiems nutilus, Antenorą tarė, kad jie priešais jį kalba ne kaip graikai, o kaip barbarai. Nes esą, kadangi reikalauja neįmanomų dalykų, tampa aišku, jog jie taikos dingstimi ruošia karą; be to, miestas tiek aukso ir sidabro neturėjęs net iki tol, kol šis turtas buvo eikvojamas samdytoms pagalbinėms kariuomenėms išlaikyti. Todėl, jei graikai tebeketina likti tokie pat godūs, trojėnams lieka, uždarius vartus ir viduje sudeginus dievų pastatus, galų gale siekti sau ir tėvynei tos pačios pražūties. Į tai Diomedas: „Iš Argo atvykome ne jūsų miesto apžiūrėti, bet ketindami su jumis kariauti. Todėl, ir jeigu net dabar ruošiatės kariauti, graikai yra pasirengę, ir jeigu, kaip sakai, atiduosite Ilioną ugnims, neuždrausime: juk graikų, patyrusių skriaudą, tikslas – atkeršyti savo priešams“. – Tada Pantas prašo leisti apsvarstyti reikalavimą iki kitos dienos. Taigi mūsų žmonės nueina pas Antenorą, o iš ten – į Minervos šventyklą.

Tuo metu per dievams skirtas apeigas pastebimas baisiai šiurpus ženklas: ant aukurų sudėtų įprastinių aukų po jomis uždegta ugnis nei apglėbia, nei praryja, bet šalinasi. Sumišę dėl tokio dalyko, paprasti žmonės, idant patikrintų žinios patikimumą, visi sykiu susiburia prie Apolono aukuro. Ir ten,

uždėjus paaukotų gyvulių vidurių dalis, kuomet buvo prikišta liepsna, staiga visa, kas buvo įdėta, susimaišo ir nukrenta ant žemės. Kai visus pritrenkė ir apstulbino šis reginys, staiga su dideliu švilpesiu atlėkė erelis, pastvėrė dalį vidurių ir bemat, virš galvų praskridęs, nutolo graikų laivų link; tenai išmetė grobį. Barbarai patiki, jog tai jau ne juokais ir ne miglotai, bet akivaizdžiai lemia pražūtį. Tuo tarpu Diomedas su Uliksu, apsimesdami nematą, kas vyko, vaikštinėja po aikštę, apžiūrinėdami ir girdami nuostabius to miesto statinius. O prie laivų likusius graikus⁹ (kadangi visų širdys buvo sujaudintos tokio paukščio ženkle) Kalchantas ragina gerai nusiteikti, nes greitai jie būsią šeiminkai to, kas yra Trojoje.

Hekabė, sužinojusi apie reikalą, išeina permaldauti dievų, ypač Minervos ir Apolono, ir pateikia jiems daugybę dovanų ir riebių aukojamų gyvulių. Bet ir vėl, deginant tai, kas buvo ant aukurų padėta, pamatyta, kad ugnys taip pat gęsta ir staiga prapuola. Per šiuos neramumus Kasandra, dieviško įkvėpimo prisipildžiusi, liepia perkelti aukas prie Hektoro kapo: dievai, esą, jau atstūmė aukojimus, užsirūstinę dėl visai neseniai įvykdyto nusikaltimo prieš Apoloną¹³⁹. Taigi, kai papjautieji jaučiai, kaip liepta, buvo atnešti prie Hektoro kapo, prikišus ugnį, išsyk viskas sunaikinama. Tuomet, kadangi jau prisiartino vakaras, išsivaikščiota į namus. Tą pačią naktį Antenorą slapčia atėjo ir gausiais prašymais maldaudamas bei jėga spausdamas privertė Teaną¹⁴⁰ (kuri buvo tos šventyklos žynė), jam duoti paladiją; esą, gausianti už šį dalyką didelių dovanų. Šitaip sutvarkęs reikalą, ateina jis pas mūsiškius ir įteikia šiems, kas žadėda. O graikai, paladiją gerai suvynioję, idant niekas negalėtų suprasti, vežimu nusiunčia prie Ulikso palapinių, padedant jo draugams ir patikėtiniams.

Švintant, kai susirinko taryba, įžengė ir mūsiškiai. Antenorą, tarsi bijodamas graikų ūmaus būdo, meldžia jų atleisti už tai, ką prieš juos už tėvynę buvo priverstinai pasakęs. Po to Ulikas atsakė, kad dėl šito jie nesijaudina ir nesirūstina, bet jiems neramu, kad vis nėra galo deryboms, ypač kai greitai pračina laikas, patogus išplaukti. Tada abi pusės, išsakiusios, ką norėjo, galiausiai sulygsta dėl dviejų tūkstančių talentų aukso ir sidabro. Graikai nuvyksta prie laivų, kad apie tai saviesiems praneštų. Tėn, susirinkus vadams, išdėsto visa, kas kalbėta ir veikta, taip pat papasakoja, kaip Antenoro dėka išgabentas paladijas. Po to, visų vadų vieningu sutarimu, šį dalyką sužino ir visi likusieji kariai.

- Atsižvelgę į visa tai, visi nusprendžia paaukoti Minervai kuo garbingiausią dovaną. Tada pakviečiamas šiam reikalui Helenas. Jis viską, kas buvo prieš tai įvykę, iš eilės atpasakoja taip, lyg būtų pats dalyvavęs, ir pridūrė, kad jau atėjo galas trojėnų klestėjimui, nes paladijas buvęs tai, į ką labiausiai rėmėsi jo visas miestas; jį išnešus, ištinka pražūtis. Kita trojėnams lemtinga Minervos dovana – milžiniško pavidalo arklys, iš medžio pagamintas, dėl kurio dydžio reikėtų praardyti miesto sienas, jei tik Antenorą pasirūpintų ir talkintų graikams. Paskui, prisiminęs tėvą Priamą ir likusius gyvus brolius, gaudžiai pravirksta, sustingsta iš skausmo ir žado netekęs parkrinta. Tada Pyras¹⁴¹, kai Helenas buvo pakeltas ir atgavo sąmonę, nusivedė jį pas save ir paskyrė jam sargus, pabūgęs, kad kaip nors per jį nebūtų atskleista priešams, kas buvo padaryta. Kai Helenas tai suvokė, ragina Pyrą nurimti, nesibaiminti nei dėl jo, nei dėl paslapčių; jisai, Helenas, esą, su juo ir po tėvynės išgriovimo daug metų Graikijoje pasiliks. Taigi Heleno patarimu Epėjas ir Ajaksas Oileidas atgabena daug medienos, tinkamos mediniam arkliui statyti.

Tuo tarpu į Troją eina dešimt išrinktų vadų, kad sutvirtintų taikos sutartį – Diomedas, Ulikas, Idomenėjas, Ajaksas Telamonidas, Nestoras, Merionas, Toantas, Filoktetas, Neoptolemas ir Eumelas¹⁴². Kai juos trojėnų žmonės pamatė miesto aikštėje, pakiliai sielose nudžiunga, tikėdami, kad jau atėjo nelaimės galas. Taigi pavieniui ar būreliais, kaip tik kiekvienam pasitaikė, jie geraširdiškai prieina, pasveikina ir sveikindamiesi pabučiuoja. Tada Priamas meldžia graikus už Heleną, su daugybe prašymų patiki jų gailestingumui savo brangiausiąjį sūnų ir mylimą labiau už kitus dėl jo išminties.

Paskui, kai atėjo laikas, prasidėjo viešas pokylis vadų ir sudarytos taikos garbei. Antenorą patarnavo graikams ir visokiais būdais viską nuoširdžiai vykdė. O švintant visi vyriausieji sueina į Minervos šventyklą. Jiems Antenorą praneša, kad graikai pasiuntę dešimt pasiuntinių sutarti dėl minėtos taikos; kai nuspręsta juos atvesti į tarybą, ir abi pusės viena kitai padavė ir paspaudė dešines, tarpusavyje nutaria kitą dieną visų akivaizdoje, lygumos viduryje, pastatyti aukurus, kuriuose šventomis priesaikomis apeigomis sutvirtintų taikos sutartį. Visa tai atlikus, Diomedas ir Ulikas pradeda priesaiką, sakydami, kad jie laikysiąsi to, ką buvo sutarę su Antenoru, o šio reikalo liudininkai būsią aukščiausiasis Jupiteris, Motina Žemė, Saulė, Mėnulis ir Okeanas. Po to, išskyrę aukojamuosius gyvulius, kurie tam reikalui buvo atvesti, į dvi dalis taip, kad dalis žvelgė į saulę, o likusioji – į laivus, aukotojai pereina tarp jų ties viduriu. Tada Antenorą patvirtina sutinkąs su tais pačiais žodžiais. Taip sutvarkę reikalą, kiekvienas grįžta pas savuosius.

Barbarai didžiomis liaupsėmis išaukština Antenorą, kai kurie ateinantį jį lyg dievą pagarbina, nes tiki, kad jis vienintelis iš visų esąs taikos ir draugystės su graikais pradininkas.

Šitaip, jau nuo tada nurimus karui, visur, kaip tik kiekviena iš abiejų pusių norėjo, ima draugiškai bendrauti – tiek graikai su trojėnais jų mieste, tiek ir trojėnai su graikais prie jų laivų. Tuo tarpu, kadangi stojo taikos sutartis, visi barbarų sąjungininkai, kurie buvo likę gyvi po karo, džiaugdamiesi taikos atėjimu, išsivaikšto pas savuosius, net nelaukdami apdovanojimų už tokius patirtus pavojus ir negandas; iš tiesų jie bijojo, kad kartais neiširtų barbarų taikos sutartis.

Tuo metu prie laivų Heleno patarimu pastatomas lėntomis dengtas arklys. Darbui vadovavo meistras Epėjas. Šiam statiniui, iškilusiam iki nepasiekiamų aukštumų, po kojomis esantį dugną meistras atrėmė į ratus, idant traukiamas lengvai judėtų; visi kalbėjo, jog tai didžiausia dovana, skirta paaukoti Minervai. Tuo pat metu Trojoje ypatingu Antenoro ir Enėjo rūpesčiu į Minervos šventyklą buvo gabenamas aukščiausiai minėtas aukso ir sidabro kiekis.

Kuomet sužinota, kad pagalbinės trojėnų sąjungininkų pajėgos paleistos, graikai uoliau mėgavosi taika ir draugyste: nuo tada niekas iš barbarų nebuvo nužudytas ar sužeistas; dėl to ir priešams buvo vis mažiau įtarimų dėl galimos kokios nors nesantaikos.

Paskui graikai priveža prie miesto sienų dailiai sukaltą ir suręstą arklį, iš anksto pranešę trojėnams, kad priimtų su ypatingu pamaldumu: neva tai esanti šventa dovana Minervai. Todėl didelis pulkas žmonių išeina pro vartus, be galo džiugiai priima dovaną, atlieka aukojimus ir pritraukia arklį arčiau miesto sienų. Tačiau pastebėję, kad dėl statinio didumo neužteko vietos jam įvežti pro vartus, trojėnai nusprendžia iš viršaus nuardyti sienas. Ir niekas dėl tokios minties kitaip net nesvarstė. Taip daugybės negandų nepa-

judintas sienų mūras ir, kaip buvo manoma, Neptūno bei Apolono didis paminklas¹⁴³, be jokio gailesčio išardomas miestelėnų rankomis.

Bet po to, kai didesnė sienų dalis buvo nugriauta, graikai sąmoningai susilaikė ir pareiškė neleisiantį įvežti arklio į miesto vidų, kol negausią minėto kiekio aukso ir sidabro. Taigi, laikinai nutraukus darbą, palikus pusiau nugriautas sienas, Ulikas visus Trojos miesto dailides nusamdo, kad atstatytų laivus. Kai visas laivynas buvo sutvarkytas, visi laivai įrengti ir atlyginimai išmokėti, mūsiškiai liepia užbaigti, kas pradėta. Taigi nugriovę dalį sienų, juokaudami ir šėliodami trojėnai įvežė arklį, moterys ir vyrai tarpusavyje vienas su kitu rungdamiesi, patraukti skubėdami.

Tuo tarpu graikai, sukrovę viską į laivus, sudeginę visų palapines, pasitraukia į Sigėją ir tenai laukia nakties. Paskui, barbarams atsipalaidavus nuo daug vyno ir miego, – abu šie dalykai atėjo dėl džiaugsmo ir taikos meto saugumo, – graikai labai tykiai prie miesto priplaukia, sekdami į viršų iškeltą ugnį – ženklą, kurį davė tam reikalui į slaptą vietą pasitraukęs Sinonas. Tuoju visi įsiveržia į miestą ir pasidalija tarp savęs miesto sklypus. Kai buvo duotas ženklas, graikai puola žudyti ir kapoti visus, kas tik jiems pasitaiko, visur – ir namuose, ir gatvėse, ir šventose, ir nešventose vietose. Parbloškia ir tuos, kas spėjo nujauti, bet dar neapsiginklavo ar neįstengė nieko apsisaugojimui nutverti. Nėra galo skerdynėms ir gedului, kuomet atvirai ir savųjų akivaizdoje žudomi vaikai ir tėvai, o stebintieji be perstojo rauda ir netrukus patys apgailėtinais žūva, ką tik buvę brangiausiųjų mirties liudytojai. Nė kiek ne lėčiau visame mieste sukelti gaisrai, prieš tai pastčius sargus prie Enėjo ir Antenoro namų.

Tuo metu Priamas, supratęs, kas įvyko, bėga prie Jupiterio Statytojo aukuro, o daugelis iš tos vietos – į kitas dievų šventoves, tarp jų Kasandra – į Minervos šventyklą. Kai visus, kurie pakliuvo po ranka, graikai bjauriai ir nebaudžiamai iškapojo, švintant įsiveržė į namus, kur buvo Helenė. Tenai Menelajas ypatingai žiauriai nužudo Deifobą, kuris, kaip pasakojome aukščiau, po Aleksandro žūties buvo pasiėmęs Helenę kaip žmoną: pirmiausia nukirto ausis, nutraukė rankas, paskui nukirto nosį, galiausiai visą kūną sukapojo. Po to Neoptolemas, nepaisydamas jokio amžiaus ir garbės skirtumo, nusmeigia Priamą, įsikibusį abiem rankomis į aukurą. O Ajaksas Oileidas iš Minervos šventovės į nelaisvę ištempia Kasandrą.

Tokiu būdu buvo sunaikinti barbarai ir jų miestas. Imta svarstyti, ką daryti su tais, kurie meldė pagalbos savo gyvybei iš dievų aukurų, ir visi nutarė juos, jėga atplėšus, nužudyti: toks buvo didis graikų skausmas dėl patirtos neteisybės ir dėl šito juos užvaldė troškimas ištrinti iš žmonių atminties trojėnų vardą. Taigi sučiumpami ir tie, kurie išvengė praėjusios nakties skerdynių, nužudomi tirtantys iš baimės tarsi avys. Po to, kaip būna kare, viskas plėšiama iš šventyklų ir pusiau sudegusių namų, daugybę dienų uoliai stebima, kad niekas iš priešų neištrūktų. Tuo tarpu paskiriamos tinkamos vietos krauti atskirai aukso ir sidabro daiktus bei brangius drabužius.

Kai pakankamai pasisotinta trojėnų krauju ir kai miestas buvo sudegintas iki pamatų, graikai ima iš grobio mokėti kariamams už tarnybą atlyginimus, pradėdami nuo nelaisvėn paimtų moterų ir karui dar netinkamų vaikų. Helenė, pati pirmoji iš jų visų, be jokių burtų atiduodama Menelajui. Po to Poliksenė, Uliskui patariant, skiriama Neoptolemui, kad paaukotų kaip auką Achilo vėlei. Agamemnonui duodama Kasandra, nes,

pakerėtas jos dailumo, neįstengė nuslėpti ir atvirai pareiškė jos trokštą. Aitrą ir Klimenę gavo Demofontas ir Akamantas¹⁴⁴. Dėl likusių moterų imtasi burtų. Taigi Neoptolemui teko Andromachė, o tokio karvedžio garbei pridėti dar ir jos vaikai. Uliksui teko Hekabė. Tuo baigėsi kilmingųjų moterų pavergimas. Kiti gavo grobio pagal burtus arba ką nors iš belaisvių – tiek, kiek buvo skirta pagal nuopelnus.

Tuo metu graikų karvedžiai smarkiai susiginčijo dėl paladijo¹⁴⁵, nes Telamono sūnus Ajaksas pareikalavo jo kaip atlygio sau už tai, ką savo šaunumu ir uolumu buvo padaręs visiems kartu ir kiekvienam atskirai. Atsižvelgę į tai, beveik visi nusileidžia Ajaksui, kad tik neužsigautų toks didvyris, kurio garsiųjų žygdarbių ir visiems teiktos apsaugos kariuomenėje nebuvo pamiršę. Iš visų tik Diomedas ir Uliksas jam priešinosi, sakydami, jog paladijas išneštas būtent jų pastangomis. Ajaksas nesutinka ir tvirtina, jog tai padaryta be ypatingo jų vargo ir šaunumo, nes Antenoras išnešęs jį, paisydamas bendros su visais graikais draugystės. Tada Diomedas, iš kuklumo nusileidęs jo garbei, pasitraukė iš ginčo. Taigi Uliksas su Ajaksu be galo smarkiai tarp savęs susiginčija, vienas po kito reikalauja sau šios dovanos už veiklumo nuopelnus. Menelajas ir Agamemnonas paremia Uliksą dėl šiek tiek anksčiau jo pastangomis išsaugotos Helenės. Mat po Trojos paėmimo Ajaksas, atminęs tai, ką graikai per tokias didžias negandas dėl moters patyrė ir iškentėjo, pirmasis iš visų buvo įsakęs ją nužudyti. Jau daugelis kilniųjų graikų pritarė Ajakso nuomonei, tačiau Menelajas, dar ir tada išlaikęs santuokinę meilę žmonai, priėjo prie kiekvieno ir meldė, galiausiai, tarpininkaujant Uliksui, pasiekė, kad Helenė jam sveika būtų atiduota. Dėl to dabar, tarsi teisme apžiūrėję abiejų didvyrių nuopelnus (nors vis dar karas prieš

akis, ir daug tautų aplink priešišškai triukšmavo, neatsižvelgta į vyrų narsumą, nekreipta dėmesio į gausybę įžymių Ajakso žygdarbių, netgi į maisto, kurį buvo atvežęs iš Trakijos, padalijimą visai kariuomenei), graikai atiduoda paladiją Uliksui.

Dėl to visi vadaai pagal palankumą skyla į dvi dalis: vieni, nepamiršę Ajakso dorybių, manė, jog niekas jam neprilygstas, kiti, siekdami įsiteikti Uliksui, smerkė didvyrį Ajaksą. Tuomet Ajaksas, įtūžęs ir įveiktas nevilties, viešai, visų akivaizdoje, pareiškia įvykdysiąs kerštą krauju tų, kurie jį menkino. Tad dėl šito Uliksas, Agamemnonas ir Menelajas padidina savo sargybą ir visomis galiomis pasirūpina savo saugumu. O kai atėjo naktis, skirstydami kariai visi kaip vienas žodžiais taršė abu karalius¹⁴⁶ ir negailėjo piktų žodžių, mat šiems esą labiau rūpėjo aistra ir geismas moteriai negu svarbiausieji karo dalykai.

Betgi švintant graikai atviroje vietoje užtinka Ajaksą negyvą. Tirdami mirties pobūdį, pastebi, jog nužudytas kardu. Tada tarp vadų ir visoje kariuomenėje kilo didžiulis sąmyšis, ir netrukus ėmė bręsti tikras maištas, nes jau anksčiau Palamedą, taikos ir karo metu be galo išmintingą vyrą, o dabar Ajaksą, garsų gausybę įžymių mūšių, apraudojo – ir abu buvo apsupti minėtų karalių¹⁴⁷ pinklių. Dėl šito nusigandę, kad kartais kariuomenė nesiimtų prievartos, Agamemnonas ir Menelajas užsidaro savo palapinėse ir sustiprina savo apsaugą artimiausiais parankiniais. Tuo tarpu Neoptolemas, atvežęs malkų, degina Ajakso kūną; pelenus surinkęs į auksinę urną, pasirūpina, kad būtų palaidoti Roitėjuje¹⁴⁸. Ir greitai tokio didvyrio garbei pastatydina bei pašventina antkapinį paminklą. Jeigu tokie dalykai būtų galėję nutikti prieš paimant Ilijoną, tikriausiai priešų reikalai būtų žymiai labiau pasistūmėję, ir būtų suabejota dėl įvykių baigties.

Ulikas, pabūgęs užgautos kariuomenės įsiūčio galios, slapta pabėga į Ismarą. Tad paladijas atitenka Diomedui.

Pasitraukus Ulikui, Hekabė, idant mirtimi užbaigtų vergystę, išrėkia daug keiksmų ir palinki kariuomenei piktų ženklų. Šio dalyko paveikti, kariai nužudo ją, užmėtydami akmenimis. Abide jai pastatomas kapas ir pavadinamas Kinosema – „Kalės kapu“ – dėl nežaboto liežuvio ir begėdiško įžūlumo. Tuo pačiu metu Kasandra, prisipildžiusi dieviško įkvėpimo, išpranašauja daug nelaimių Agamemnonui: jam esą namuose artimieji parengę pasalą ir ketina nužudyti. Be to, visai kariuomenei išpranašauja nepatogų ir pražūtingą grįžimą pas savuosius.

Tuo metu Antenorą su savo žmonėmis meldžia graikų, kad paliktų neapykantą ir nuspręstų, kas naudinga visiems, kadangi juos skubino plaukimui palankus laikas. Be to, visus vadus nusiveda pas save puotauti, ten kiekvienam prideda po pilną glėbį dovanų. Tada graikai siūlo Enėjui kartu su jais į Graikiją išplaukti, nes tenai turėsiąs panašias teises kaip ir kiti karvedžiai bei tokią pat karališką valdžią. Neoptolemas Hektoro vaikus perleidžia Helenui, o kiti vadai kiekvienas savo nuožiūra duoda jam aukso ir sidabro. Po to įvyksta vadų susirinkimas ir nutariama tris dienas viešai švęsti Ajakso laidotuves. Pasibaigus šioms dienoms, visi karaliai ant jo kapo palieka savo nukirptus plaukus. Nuo to laiko graikai ima užgaulioti Agamemnoną ir jo brolių, vadina juos ne Atridais, bet Pleistenidais¹⁴⁹ ir dėl to negarsiais. Šio dalyko pasveikti, taip pat, kad neapykanta jiems dėl jų nebuvimo kariuomenėje sumažėtų, Agamemnonas ir Menelajas meldžia, kad graikai leistų jiems be jokios žalos pasišalinti. Visų sutarimu jie išplaukia patys pirmieji, kitų vadų nuversti ir išstumti. O Ajakso sūnūs,

Ajaksidas, gimęs iš Glaukos, ir Eurisakas, gimęs iš Tekmesos, atiduodami Teukrui.

Paskui graikai, bijodami, kad užėjus sparčiai artėjančiai žiemai dėl jų delsimo nebūtų jiems užkirstas kelias išplaukti, velka į jūrą laivus ir sužiūri, ar yra irklai ir kiti laivų įrankiai. Tada iškeliauja – kiekvienas su tuo, ką įgijo kaip daugelio metų grobį.

Enėjas lieka Trojoje. Po graikų išvykimo jisai aplanko visus Dardano¹⁵⁰ ir gretimo pusiasalio gyventojus, meldžia, kad kartu su juo išvartytų iš karalystės Antenorą. Kai tai sužinojo Antenoras (kurį ši žinia pasiekė anksčiau), grįžtančiam į Troją po nesėkmingo reikalo Enėjui uždraudžia įeiti į miestą. Tad šis nenoromis su visu tėvo turtu išplaukia iš Trojos ir nuvyksta iki Adrijos jūros, pakeliui praplaukęs pro daug barbarų genčių. Tenai su tais, kurie su juo plaukė, įkuria miestą, kurį pavadino Korkyra Melaina – Juodąja Korkyra. O Trojoje, kuomet pasklinda gandas, jog Antenoras paėmė valdžią, visi, kurie, likę gyvi po karo, išvengė naktinių skerdynių mieste, susiburia pas jį. Greitai išaugo didžiulė žmonių daugybė: tokia didelė meilė Antenorui ir nuomonė apie jo išmintį juos buvo užvaldžiusi. Jo artimiausiu draugu tampa kebreniečių¹⁵¹ karalius Oinidėjas.

Štai šitai parašiau aš, Diktis iš Knoso, Idomenėjo bendražygis. Parašiau ta kalba, kurią tarp tokios daugybės skirtingų kalbėjimo rūšių įstengiau pasiekti ir suprasti – finikiškomis raidėmis, perduotomis Kadmo ir Danajo. Ir tenebus niekam keista, jei visi graikai tarp savęs kalbasi skirtinga kalba: netgi mes, kretiečiai, būdami iš vienos ir tos pačios salos, nevartojame vienos bendros kalbos, bet kalbame įvairiomis ir maišytomis.

Taigi visa tai, kas įvyko kare graikams ir barbarams, visa žinodamas ir nemažai patyręs, perdaviau būsimų kartų atminimui. Apie Antenorą ir jo karalystę papasakojau, ką iš kitų buvau išgirdęs. Dabar dera papasakoti apie mūsų karių grįžimą.

PENKTOS KNYGOS PABAIGA

ŠEŠTOS, IR PASKUTINĖS, KNYGOS SANTRAUKA

Sugriovę Troją, graikų karvedžiai, praturtėję frygiškais gėrybėmis, plaukė į tėvynę. Vienus užgriuvo smarkios audros, kiti nešlovingai dėl kitokios nelaimės žuvo. Oilėjo sūnus Ajaksas su savo įgula nuskęsta, sudužę į Eubojos uolas. Nauplijus¹⁵² apginčiuoja moteris kaip vyrus. Nužudomas Agamemnonas. Diomedas išstumiamas iš karalystės. Demofonto nepriima atėniečiai. Susirinkimas Korinte. Idomenėjas, priimtas savųjų, siunčia pagalbinę kariuomenę Orestui prieš Aigistą. Klitemnestra su Aigistu nužudoma. Menelajas išvyko į Kretą. Teukrą tėvas išvaro. Orestas apvalomas nuo žmogžudystės kaltės. Hermionė išteka už Oresto. Ulikas atvyksta pas laistrigonus ir į Siciliją, iš ten pas Kirę, sirenas ir Alkinoją. Paskui nužudo jaunikius. Penelopės skaistumas. Miršta Idomenėjas, jo valdžią perima Merionas. Rašoma apie daug vertų žinoti dalykų, pavyzdžiui, apie Tetidės ir Pelėjo vestuves, apie Neoptolemo ir Ulikso mirtį.

DIKTIS KRETIEČIS

APIE TROJOS KARĄ

ŠEŠTA, IR PASKUTINĖ, KNYGA

Graikai, sukrovę į laivus, ką kiekvienas įgijo kare, sulipa patys ir, atrišę inkarinius lynus, išplaukia. Vėjui palankiai pučiant iš laivo galo, per kelias dienas pasiekė Egėjo jūrą. Tenai patyrę

daug sunkumų dėl liūčių ir vėjų bei nuo to įsisiautėjusios jūros, išsibarsto kas kur – kur tik atsitiktinumas juos nešė. Lokrų laivynas, kadangi audra sujaukė įprastą jūreivių darbą ir trukdė tarp savęs sutarti, galiausiai buvo žaibo sutriuškintas ir padegtas. Lokrų karalius Ajaksas, stengęsis plaukte ištrūkti iš skęstančio laivo, ir kiti, plūduriuodami ant lentų ar ant kitokio lengvo daikto, priartėję prie Eubojos, žūva, nublokšti į Choi-radžių¹⁵³ uolas. Mat Nauplijus, supratęs reikalą, norėdamas jiems atkeršyti už Palamedo mirtį, įsakė prie tų vietų lyg prie uosto įžiebtį ugnį ir privertė juos ten nusukti.

Tuo pačiu metu Ojakas, Nauplijaus sūnus, Palamedo brolis, sužinojęs, jog graikai grįžta pas savuosius, išvyksta į Argą. Tenai Aigialė¹⁵⁴ ir Klitemnestrą melagingomis žiniomis nuteikia prieš jų vyrus, pasakęs, kad tie atsivežą žmonas iš Trojos, išsirin-kę anas vietoj šitų. Be to, prideda tai, dėl ko savaiame nepastovi moterų prigimtis dar labiau prieš savo vyrus suliepsnojo. Tad Aigialė, gyventojų padedama, neįsileidžia atvykusio Diomedo. Klitemnestra, talkinant jos meilužiui Aigistui, žabangomis sugauna Agamemnoną ir nužudo. Netrukus, ištekėjusi už meilužio, pagimdo nuo jo Erigonę. Tuo tarpu Taltibijas Agamemnono sūnų Orestą išplėšęs iš Aigisto rankų, perduoda Idomenėjui, kuris buvo apsistojęs Korinte. Tenai atvyksta ir Diomedas, išvarytas iš karalystės, ir Teukras, Telamono neįleistas į Salaminą už tai, kad neapgynė brolio, apsupto graikų karalių klastomis. Tuo pat metu atėniečiai priima Menestėją su Aitra ir jos dukteria Klimene. Demofontas ir Akamantas lieka už vartų. O kadangi dauguma tų, kurie ištrūko iš jūros ir išvengė artimųjų klastų, atsidūrė Korinte, nusprendžia tarp savęs susijungę užpulti atskiras karalystes ir karu prasiskinti įėjimą pas savuosius.

Šiam dalykui prieštarauja Nestoras, patardamas, jog iš pradžių reikia patikrinti piliečių nuotaikas ir nedera leisti, kad per sukilimą visa Graikija prapultų dėl vidaus nesutarimų. Nedaug laiko praėjus, Diomedas sužino, jog Aitolijoje tie, kurie, jam nesant, kėsinosi į jo karalystę, visokiais būdais išnaudojo Oinėją¹⁵⁵. Dėl to nuvyksta į tą kraštą ir nužudo visus neteisybės kurstytojus, kuriuos tik rado. Įvaręs baimės visoms aplinkinėms sritims, lengvai jau savųjų buvo priimtas. Nuo tada po visą Graikiją pasklinda šlovingas gandas, kiekvienas miestas priima savo karalius, manydami, jog didžiausias šaunumas yra tų, kurie kariavo Trojoje, ir niekas neturi tiek jėgų, kad tinkamai jiems pasipriešintų. Tad mes, kretiečiai, taip pat su karaliumi Idomenėju grįžome į Kretą, savo gimtąją žemę, ten su didžiu džiaugsmu mus pasveikino mūsų žmonės.

Vėliau Orestas, išaugęs iš vaikystės amžiaus ir ėmęs gyventi kaip vyras, prašo Idomenėjo, kad duotų jam daug vyrų iš savo salos, nes ketinąs plaukti į Atėnus. Taigi surinkęs būrį patikimų vyrų, nuvyksta į Atėnus, prašo jų pagalbos prieš Aigistą. Po to kreipiasi į orakulą ir gauna atsakymą, jog turįs nužudyti motiną, o su ja ir Aigistą, tada atgausiąs tėvo karalystę. Šitokios pranašystės sustiprintas su savo pulku atvyksta pas Strofiją. Šis fokietis, kurio duktė buvo ištekėjusi už Aigisto, rūstaudamas, kad jo žentas, paniekinęs pirmąją santuoką, vedė Klitemnestrą ir nužudė didįjį karalių Agamemnoną, pats buvo pasiūlęs Orestui pagalbą prieš didžiausią savo priešą. Šitai tarp savęs susimokę, su didele kariuomene atvyksta į Mikėnus. Kadangi Aigisto nebuvo, pirmiausia tučtuojau nužudo Klitemnestrą ir daug kitų, kurie išdrįso priešintis. Paskui, kai sužinota atvykstant Aigistą, parengia pasalą ir jį apsupa. Tada tarp visų argiečių pasklinda nesutarimas: siekusieji skirtingų dalykų, galiausiai

skyla į priešingas grupes. Tuo pačiu metu į Kretą atplaukia Menelajas ir apie Agamemnoną ir jo karalystę viską sužino.

Kai sužinota, kad į Kretą atvyko Helenė, iš visos salos suplaukia lygiai daug vyrų ir moterų, siekiančių pažinti tą, dėl kurios beveik visas pasaulis buvo pakilęs į karą. Tenai šalia kitų dalykų Menelajas papasakoja, kad Teukras, išvarytas iš tėvynės, įkūrė Kipre miestą, pavadino jį Salamino vardu. Taip pat pasakoja daug stebėtinų dalykų, regėtų Egipte, pasakoja, ir kaip jisai pats savo vairininkui Kanopui, kuris ten mirė nuo gyvačių įkandimo, pastatydinęs didingą paminklą.

Kai atrodė jau tinkamas metas, Menelajas išplaukia į Mikėnus. Ten buvo numatęs daug pinklių prieš Orestą, tačiau galiausiai, daugybės žmonių sustabdytas, atsisakė pradėto sumanymo. Tuomet visi vieningai nusprendžia, kad Orestas už tą nusikaltimą būtų teisiamas Atėnuose, kur buvo Areopago teismas, laikytas griežčiausiu visoje Graikijoje. Ten išnagrinėjus bylą, jaunuolis išteisinamas. Oresto sesuo Erigonė, gimusi nuo Aigisto, sužinojusi, kad brolis išteisintas, apimta didžiulio sielvarto, užsineria kilpą ant kaklo. Orestą, išteisintą nuo žmogžudystės kaltės ir pagal tėvynės papročius apvalytą visomis įprastinėmis, tokiems atvejams taikomomis priemonėmis, siekdamas pamiršti tokį nusikaltimą, Menestėjas parsiuočia į Mikėnus. Tenai jam suteikiama karaliaus valdžia.

Praėjus kažkiek laiko, Idomenėjo kvietimu Orestas, kiek vėliau ir Menelajas, atvyksta į Kretą. Tenai Orestas daug pikta padarė dėdei¹⁵⁶, nes, kai šiam grėsė pavojus, kilus nesantaikai žmonių minioje, jis pats taip pat dalyvavo sąmoksle. Galiausiai, įsikišus Idomenėjui, abu vienas su kitu susitaikė ir išvyko į Lakedaimoną. Ten Menelajas, kaip buvo susitarta, išleido Hermionę už Oresto.

Tuo pačiu metu į Kretą atplaukė Uliksas dviem nusamdytais finikiečių laivais¹⁵⁷, nes savuosius laivus su bendražygiais ir su viskuo, ką turėjo iš Trojos, prarado dėl Telamono galios: šis nekentė jo už savo sūnaus mirtį, įvykusią dėl jo kaltės, tad Uliksas vos vos išsilaisvino – tik dėl savo apsukrumo. Idomenėjui teiraujantis, dėl kokių priežasčių pateko į tokias nelaimes, Uliksas ėmė pasakoti apie savo klaidžiojimų pradžią: kaip atplaukęs į Ismarą ir, mūšyje įgijęs didelį grobį, išplaukęs; ir kaip atplaukęs pas lotofagus, ir kaip nesėkmės vedamas nuvyko į Siciliją. Tenai iš brolių kiklopo ir laistrigono patyręs daug skriaudų, pagaliau, dėl jų sūnų Antifato ir Polifemo, neteko daugelio bendražygių. Po to Polifemas iš gailestingumo priėmęs jį kaip draugą, o jis pabandęs pagrobti šio karaliaus dukterį Arenę, beviltiškai pamilusią jo bendražygį Elpenorą¹⁵⁸. Kai reikalas išaiškėjo, tėvui įsikišus, mergaitė buvo jėga atimta.

Išvartytas iš ten, Uliksas pro Ajolo salas nukeliavęs pas Kirkę, iš ten pas Kalipsę. Abi jos – salų valdovės, ten jos gyveno ir tam tikrais vyliais svečių sielas užburdavo, kad jas pamiltų. Ištrūkęs iš ten, jisai nuvykęs į tą vietą, kur, atlikus tam tikrus aukojimus, iš mirusiųjų sielų būdavo sužinoma ateitis. Po to priplaukęs prie sirenų uolų, tenai dėl sumanumo išliko sveikas. Galiausiai daugybę laivų su bendražygiais prarado tarp Scilės ir Charibdės – žiauriojo jūros sūkurio, ryjančio viską, kas tik į jį pakliūna. Šitaip jis su likusiais gyvais patekęs į jūrose plėšikaujančių finikiečių rankas, šie iš gailesčio jį išgelbėję. Taigi gavęs iš mūsų karaliaus Idomenėjo, kaip norėjo, du laivus ir gausiai apdovanotas, Uliksas pasiunčiamas pas fajakų karalių Alkinoją.

Ten jo vardas buvo garsus, tad daug dienų svetingai buvo priimamas. Iš fajakų sužino, kad Penelopės rankos siekia trisde-

šimt įžymių vyrų iš skirtingų vietovių – iš Zakinto, Echinadžių, Leukadijos ir Itakės. Dėl to gausiomis maldomis įkalba karalių Alkinoją plaukti kartu su juo atkeršyti už jo santuokos įžeidimą. O kai nuvyko į Itakę, Uliksas kažkiek laiko slėpėsi, kol pranešė Telemachui apie rengiamą dalyką. Tada slapta ateina į Ulikso namus. Ten užklumpa nuo daug vyno ir valgių apsunkusius jaunikius ir išžudo. Po to mieste žmonės sužino, kad atvyko Uliksas. Palankiai ir maloniai sutiktas, iš jų sužino visa, kas buvo įvykę jo namuose. Atsižvelgęs į nuopelnus, vienus apdovanoja, kitus nubaudžia. Apie Penelopę ir jos skaistumą plačiai nuskrieja gandas. Po kurio laiko, Uliksei meldžiant ir raginant, Alkinojo duktė Nausikaja išteka už Telemacho.

Tuo pačiu metu Kretoje mirė Idomenėjas, mūsų karvedys, perdavęs karalystę savo paveldėtojiui Merionui. Ir Laertas, praėjus trejiems metams po sūnaus grįžimo, pabaigė savo gyvenimą. Telemacho sūnų, pagimdytą Nausikajos, Uliksas pavadina Ptoliportu¹⁵⁹.

Kol tokie dalykai dedasi Itakėje, Neoptolemas Molosuose¹⁶⁰ taiso audrų sugadintus laivus. Sužinojęs, kad Akastas išvyjo iš karalystės Pelėją, siekdamas atkeršyti už senelio skriaudas, jis pirmiausia siunčia į Tesaliją du ištikimiausius ir tuose kraštuose nežinomus savo bičiulius, Chrisipą ir Aratą, kad ištirtų padėtį. Šie iš Asandro¹⁶¹, nesvetimo Pelėjui, sužino visa, kas vyko, ir apie jam Akasto surengtą sąmokslą. O tas Asandras, vengdamas tirono neteisingumo, buvo pasitraukęs į Pelėjo žemę¹⁶². Ir jis taip gerai pažinojo Pelėjo namus, kad, be kita ko, papasakojo Chrisipui ir Aratui ir apie Pelėjo vestuves su Chirono dukterimi Tetide. Ta proga daug karalių iš viso pasaulio buvę sukviesta į Chirono namus. Pokylio metu jie naujomis ir didžiomis liaupsėmis pašlovinę nuotaką tarytum deivę, jos tėvą

Chironą vadindami Nerėju, o ją pačią – Nereide. Ir pagal tai, kaip kiekvienas iš tų karalių, kurie dalyvavo puotoje, išsiskyrė šoku ar giesmių ritmais, taip tokį pramindavo tai Apolonu, tai Liberu, o daugelį iš moterų – mūzomis. Dėl to iki pat šio laiko ta puota vadinama dievų puota¹⁶³.

Taigi, kai viską, ko norėjo, sužinojo, Chrisipas ir Aratas grįžta pas savo karalių ir jam viską paeiliui atpasakoja. Šių dalykų paveiktas, nepaisydamas priešiškos jūros ir daugelio nepalankių to krašto sąlygų, parengia laivą, pats įlipa ir išplaukia. Po to jūroje siautusios audros labai išvargintas ir nublokštas prie Sepiadžių¹⁶⁴ kranto, taip pavadinto dėl pavojingų uolų, praranda beveik visus laivus, pats vos išsigelbėja kartu su tais, kurie buvo jo paties laive. Tenai suranda savo senelį Pelėją, pasislėpusį atokioje ir tamsioje oloje. Tenai senis, vengdamas Akasto prievartos ir klastų, nuolat stebėdavo praplaukiančius bei atsitiktinai ten atklydusius, vildamasis pamatyti vaikaitį. Paskui, kai jam Pelėjas viską papasakojo apie jo namus ir turtus, Neoptolemas nusprendžia užpulsti priešą, bet atsitiktinai sužino, jog Akasto sūnūs, Menalipas ir Pleistenis, išvykę medžioti ir atsibastę netoli tų vietų, kur slapstėsi Pelėjas. Taigi, pasikeitęs drabužius, apsimetęs lokru, prisistato jaunuoliams ir praneša apie jiems trokštamą Neoptolemo žuvimą. Prisijungia prie jų medžioklės. Kada pamato nuo kitų atsiskyrusį Melanipą, prisiveja ir nužudo jį, o netrukus po to – ir jo brolių. Jų ieškoti išvyko toks vienas vergas, vardu Kiniras¹⁶⁵, be galo ištikimas. Jis patenka į jaunojo Neoptolemo rankas, sučiuptas praneša, kad atvyks Akastas, ir tada nužudomas.

Taigi Neoptolemas, pakeitęs ankstesnius drabužius į frygiškus, lyg būtų Priamo sūnus Mestoras¹⁶⁶, kuris kaip belaisvis buvo atplaukęs kartu su juo į tas vietas¹⁶⁷, ateina tiesiog pas

Akastą, prisistato jam, kas esąs, ir nurodo, jog Neoptolemas miega oloje, pavargęs nuo plaukimo. Akastas dėl to susirūpina. Siekdamas nugalaboti savo didžiausią priešą, ateina prie olos. Prie pat įėjimo jį sulaiko Tetidė, kuri, sužinojusi reikalą, buvo atvykusi į tą vietovę ieškoti Pelėjo. Išvardijusi viską, ką neteislinga Akastas buvo padaręs Achilo giminei ir dievams, galiausiai savo įsikišimu išlaisvina apšauktąjį iš jaunojo Neoptolemo nagų: įtikina vaikaičį, kad daugiau nebenorėtų krauju atkeršyti už tai, kas buvo anksčiau nutikę. Tada Akastas, matydamas, kad jisai pats nelauktai yra išgelbėtas, savo valia tučtuojau perduoda visą karalystės valdymą Neoptolemui. Užėmęs aukščiausią padėtį karalystėje, su seneliu ir kitais, kurie su juo buvo atplaukę, šis jaunuolis atvyksta į Ftijos miestą. Ten visų žmonių, taip pat jo valdžiai paklūstančių gretimų sričių gyventojų, palankiai ir džiugiai buvo priimtas, per trumpą laiką užsitikrina jų meilę.

Visa tai aš iš paties Neoptolemo sužinojau ir įsiminiau, pakviestas jo, kai buvo vedęs Menelajo dukterį Hermionę. Iš jo taip pat sužinojau apie Memnono palaikus. Jo kaulai buvo Pafe perduoti ten apsistojusiems jo bendražygiams – tiems, kurie su Palantu, Memnono vedliu jūroje, buvo nuvykę į Troją, vėliau vedlį nužudę ir atėmę karo grobį¹⁶⁸. Sužinojau, ir kaip Memnono sesuo Himera, kurią kai kas pagal jos motiną vadino Hemera¹⁶⁹, ieškodama brolio nuvyko tenai ir rado palaikus. Kai jai tapo aišku, kaip atimtas grobis, troško ir viena, ir kita atgauti. Bet įsiterpė finikiečiai, kurių toje kariuomenė buvo dauguma, ir teko pasirinkti viena iš dviejų – arba visus turtus, arba brolį. Nugalėjo broliškos giminystės jausmas, tad pasiėmė urną ir išplaukė į Finikiją. Po to nukeliavo į šios šalies sritį, vadinamą Faliotide¹⁷⁰, palaidojo brolio palaikus ir niekur

daugiau nebepasirodė. Dėl šio įvykio yra trys nuomonės: ji dingo arba dėl to, kad nusileidus saulei su motina Hemera išnyko iš žmonių akių; arba be galo sukrėsta skausmo dėl brolio mirties, pati savo noru išskubėjo anapus; arba žuvo sugauta vietinių gyventojų, norėjusių apiplėšti. Šitokius dalykus apie Memnoną ir jo seserį aš sužinojau iš Neoptolemo.

Po to išvykau Kreton. Po metų viešai įgaliotas su dar kitais dviem pasiuntiniais vykstu pas Apolono orakulą prašyti pagalbos. Mat be jokios aiškos priežasties netikėtai mūsų salą užplūdo tokia galybė skėrių, kad visa, kas būdavo užauginama laukuose, būdavo bemat sugadinama. Tad po gausybės mūsų prašymų ir maldų duodamas atsakymas, kad dievų valia gyviai pražus, ir sala netrukus tvinte patvins nuo gausių derlių. Paskui, kai jau norime išplaukti, Delfo gyventojai mus sulaiko: esą nepatogus ir pražūtingas laikas. Likofronas¹⁷¹ ir Iksėjas, kurie kartu su manimi buvo atvykę pas orakulą, paniekinę perspėjimą, įlipa į laivą, išplaukia ir beveik pusiaukelėje žūva, nutrenkti žaibo. Tuo tarpu, kaip dievo valia buvo iš anksto paskelbta, tokiu pačiu žaibų trenksmu buvo numalšinta negandos galia¹⁷² ir paskandinta jūroje, ir visas kraštas prisipildė pasėlių.

Per tą patį laiką Neoptolemas, jau sutvirtinęs santuoką su Hermione, iškeliauja į Delfus pas Apoloną, norėdamas padėkoti už tai, kad buvo atkeršyta jo tėvo žudikui Aleksandriui. Namuose paliko Andromachę ir jos sūnų Laodamantą, kuris jau tik vienas buvo likęs gyvas iš visų Hektoro sūnų¹⁷³. Bet Hermionė, vyrui išvykus, apimta apmaudo ir negalėdama pakęsti vyro sugyventinės belaisvės, pasikviečia savo tėvą Menelają. Šiam daug skundžiasi dėl jai daromos skriaudos, kadangi vyras ją mažiau vertinąs negu belaisvę moterį. Ir įkalbinėja savo tėvą, kad nužudytų Hektoro sūnų. Tačiau

Andromachė, sužinojusi apie tai, išvengia gresiančio pavojaus galios – ją išgelbėjo žmonės, kurie, pasigailėję jos lemties, patys ėmė persekioti Menelają už gėdingus poelgius ir vos susilaikė jo visai nesužlugdę.

Tuo tarpu atvyksta Orestas. Supratęs visą padėtį, ragina Menelają, kad įvykdytų, ką pradėjęs¹⁷⁴, o pats, pykdamas už tai, kad Neoptolemas paveržė iš jo Hermionę, imasi ruošti pasalą jo atvykimui. Tad pirmiausia pasiunčia patikimiausius savo žmones į Delfus, kad išsiaiškintų, kada atvyks Neoptolemas. Apie tai sužinojęs, Menelajas pasitraukia į Spartą, siekdamas nusišalinti nuo tokio nusikaltimo. Tačiau tie, kurie buvo pasiūsti, grįžę atgal, praneša, kad Neoptolemo nėra Delfuose. Orestas sunerimęs pats išvyksta ieškoti to vyro, o kitą dieną sugrįžta, pasak žmonių kalbų, neatlikęs reikalo¹⁷⁵. Vėliau, po kelių dienų, pasklinda gandas, jog Neoptolemas žuvo ir tarp žmonių paplinta nuomonė, kad jisai, pasak jų visų, pakliuvęs į Oresto žabangas. Taigi kai Pyro klausimas išsispindė, Orestas paima sau Hermionę, kuri su juo anksčiau buvo sužadėta, ir išvyksta į Mikėnus. Tuo tarpu Pelėjas su Tetide, sužinoję apie vaikaičio žuvimą, iškeliauja jo ieškoti ir sužino, kad jaunuolis palaidotas Delfuose. Tenai pagal paprotį atlieka velioniui skirtas apeigas. Taip pat sužino, kad Neoptolemas žuvo vietovėje, kur Orestas nebuvo pasirodęs. Žmonės tuo nepatikėjo – taip jau stipriai visų sąmonėje buvo įsmigusi nuomonė apie Oresto nedorus kėslus. O Tetidė, pamačiusi, kad Hermionė susituokė su Orestu, išsiunčia į Molosus Andromachę, nėsčią nuo Neoptolemo, nes vengė Oresto klastos ir jo žmonos galimo kėsinimosi į kūdikį.

Tuo pačiu metu Uliksas, išgąsdintas dažnų ženklų ir baisių sapnų, sukviečia iš viso savo krašto visus geriausius sapnų aiškintojus. Jiems papasakoja, jog šalia kitų dalykų jam užvis

dažniau rodęsis vienas toks sapnas¹⁷⁶ – kad staiga iš tos pačios vietos iškyląs labai nuostabaus grožio pusiau žmogaus, pusiau dievybė¹⁷⁷. Jam be galo trokštant jį apglėbti ir jau tiesiant rankas, tas pavidalas žmogaus balsu atsakęs, kad šitokia sąjunga yra nusikalstama. Mat abiejų tas pats kraujas ir ta pati kilmė. Dėl to vienas žūsiąs kito dėka. Paskui sapne smarkiai jam savęs klausinėjant ir siekiant sužinoti tokio dalyko priežastį, pasirodė, kaip iš jūros išnirio kažkoks ženklas, kuris pagal to vaiduoklio įsakymą buvo paleistas į jį, ir juos abu išskyrė. Visi aiškintojai, kurie ten buvo, vienbalsiai paskelbia, jog tai pražūtingas dalykas, ir priduria, kad Uliksas saugotųsi sūnaus žabangų. Taigi dėl tėvo įtarimų Telemachas nusiunčiamas atokiau, į Kefalenijos salos dvarą, ir jam paskiriami kuo ištikimiausi sargai. Be to, pats Uliksas, pasitraukdamas į kitas nuošalias ir atokias vietas, stengėsi, kiek įmanė, išvengti sapnų išsipildymo.

Tuo pačiu metu Telegonas, kurį Kirkė buvo pagimdžiusi nuo Ulikso ir išauginusi Ajajos saloje, kai subrendo, išvyksta ieškoti tėvo. Atvyksta į Itakę, nešinas rankose kažkokia kartimi, ant kurios galo buvo užmautas tokio jūrinio purplio kaulas – tos salos, kurioje buvo gimęs, skiriamasis ženklas. Pagaliau sužinojęs, kur jo tėvas Uliksas gyvena, Telegonas pas jį ateina. Tenai dvaro sargai jo neįleidžia pas tėvą. Jis veržiasi uoliau, bet išstumiamas lauk. Ima šaukti, jog niekšingas poelgis yra neleisti jam apkabinti tėvo. Tada sargai pamano, jog Telegonas siekia pasikėsinti į karalių, ir dar nuožmiau jam priešinasi. Mat niekas nežinojo, kad Uliksas turi ir kitą sūnų. O jaunuolis, manydamas, kad jis vis smarkiau ir su jėga varomas lauk, apakintas pykčio, daugumą sargų išžudo arba sunkiai sužeidžia.

Sužinojęs apie tai, Uliksas, manydamas, kad jaunuolį siuntė Telemachas, išeina jo pasitikti ir sviedžia į Telegoną

akstį, kurią nešiodavosi savigynai. Tačiau jaunuolis, kažkokio atsitiktinumo dėka išvengęs šitokio smūgio, pats paleidžia į tėvą savo įžymiąją ietį, nutaikęs patogiausią puolimui progą¹⁷⁸. O kai nuo to smūgio Uliksas parkrito, dėkoja likimui ir sutinka, jog jam labai gerai nutiko, kad žuvo nuo svetimo žmogaus rankos ir išgelbėjo savo brangiausiąjį Telemachą nuo tėvažudystės kaltės. Paskui, vis dar paskutinį kvapą sulaikęs, teiraujasi jaunuolio, kas toks esąs, iš kokios vietos kilęs jis, kuris jį, Uliką, Laerto sūnų, garsų taikos ir karo meto žygiais, išdrįso nužudyti. Tada Telegonas, atpažinęs, jog tai jo tėvas, abiem rankom draskydamas sau galvą, graudžiausiu balsu pravirksta, be galo kankindamasis dėl tėvo mirties, kurią pats sukėlė. Taigi atskleidžia Ulikui, kaip šis pageidavo, savo ir savo motinos vardą, taip pat nurodo salą, iš kurios buvo kilęs. Galiausiai parodo ypatingąjį ieties ženklą. Uliksas prisiminė jį kankinusius sapnus ir jų aiškintojų išpranašautą gyvenimo pabaigą. Taigi sužeistas to, iš kurio šito mažiausiai tikėjosi, praėjus trimis dienoms, numirė, būdamas jau senyvo amžiaus, pagyvenęs, tačiau dar daug jėgų turėjęs.

DIKČIO KRETIEČIO APIE TROJOS KARĄ IR APIE GRAIKŲ GRĮŽIMĄ PABAIGA

APIE TROJĖNŲ KILMĘ¹⁷⁹

Trojėnų pradininkas buvo Dardanas, kuris gimė iš Jupiterio ir Elektros, Atlanto dukters. Pagal orakulo išsargę keisdamas vietą, iš Italijos per Trakiją jis nukeliavo į Samą, kurią pavadino Samotrakija. Iš tenai nuvyko į Frygiją, kurią nuo savo vardo pavadino Dardanija. Iš jo gimė Erichtonijas, kuris vėliau kariavo tuose kraštuose. Iš Erichtonijo kilo Trojas, kuris pagarsėjo teisingumu ir pamaldumu. Ir siekdamas įamžinti savo vardą, jis karalystę liepė pavadinti Troja. Trojas turėjo du sūnus – Ilą ir Asaraką. Šis Ilas, kuris buvo vyresnis, valdė karalystę ir nuo savo vardo Troją pavadino Ilionu. Asarakas nusišalino nuo valdymo. Ilas turėjo sūnų Laomedontą. Iš Laomedonto gimė Priamas. Asarakas susilaukė sūnaus Kapio, iš kurio gimė Anchisas, o šis susilaukė sūnaus Enėjo.

KORNELIJUS NEPOTO¹⁸⁰ LAIŠKAS SALIUSTIJUI KRISPUI¹⁸¹

Kornelijus Nepotas sveikina Saliustijų Kripą. Kai Atėnuose daug ką labai kruopščiai tyrinėjau, radau Dareto Frygo istoriją, skirtą graikų ir trojėnų atminimui; kaip nurodo jos antraštė, ji parašyta paties Dareto ranka. Aš su didžiausiu noru ją paėmiau ir išsyk išverčiau į lotynų kalbą. Pamaniau, jog nieko nedera nei prie jos pridėti, nei iš jos išimti, siekiant

pagerinti, nes, priešingu atveju, galėtų atrodyti kaip mano išgalvota istorija. Taigi nutariau, jog geriausia, jeigu taip, kaip buvo, teisingai ir paprastai užrašyta, šitokiu pačiu būdu išversti žodis žodin į lotynų kalbą, idant skaitantieji galėtų susipažinti, kaip tie įvykiai klostėsi ir patys nuspręstų: ar turėtų vertinti, kad labiau teisinga tai¹⁸², ką perdavė atminimui Daretas Frygas, kuris gyveno ir kariavo tuo metu, kai graikai apgulė trojėnus; ar¹⁸³ reikėtų tikėti Homeru, kuris gimė praėjus daugeliui metų po to, kai tas karas buvo praėjęs. Šis klausimas buvo apsvarstytas Atėnuose. Tuomet Homeras buvo laikomas bepročiu, kadangi aprašė, kad dievai kariavo su žmonėmis. Bet apie tai užteks. Dabar grįžkime prie to, kas žadėta.

DARETO FRYGO PASAKOJIMAS APIE TROJOS ŽLUGIMĄ, IŠVERSTAS KORNELIJAUŠ NEPOTO

Peloponeso karalius Pelijas¹⁸⁴ turėjo brolių Aisoną. Aisono sūnus buvo Jasonas, kilnumu garsėjęs vyras: visus tuos, kas buvo jo valdžioje, laikė savo bičiuliais ir buvo šių didžiai mylimas. O karalius Pelijas, vos tik pamatė, kaip Jasoną pamėgo visi žmonės, pabūgo, kad tas jam nepadarytų žalos ir neišmestų jo iš karalystės. Tad pasako Jasonui, jog kolchai turi paauskuotą avino kailį, vertą jo narsos, idant jį iš ten išvežtų. Pelijas pažada viską jam už tai atiduosiąs. Kai Jasonas tai išgirdo, kadangi buvo nepaprastai narsios širdies ir kadangi norėjo visus pasaulio kraštus pažinti bei manė, jog pats labiau išgarsės, jei iš kolchų bus atėmęs paauskuotą kailį, pasako karaliui Pelijui,

kad jis nori ten keliauti, jei tik netrūks būtinų reikmenų ir bendražygių. Karalius Pelijas liepė pakviesti dailidę Argą ir įsako jam pastatyti kuo gražiausią laivą pagal Jasono pageidavimą. Visą Graikiją apskrieja gandas, kad statomas laivas, kuriuo Jasonas keliaus pas kolchus, siekdamas gauti auksinį kailį. Draugai ir pažįstami ateina pas Jasoną ir pažada, jog jie ketina kartu keliauti. Jasonas jiems padėkojo ir paprašė, kad būtų pasirengę. Kai atėjo laikas, Jasonas siunčia laiškus tiems, kurie buvo pažadėję kartu vykti. Ir tuoju pat visi susirinko prie laivo, kurio pavadinimas buvo „Argo“¹⁸⁵. Pelijas paliepė sukrauti į laivą būtinus reikmenis ir paragino Jasoną ir tuos, kurie vyko su juo, narsia širdimi keliauti ir įvykdyti tai, kam pasiryžo. Sakė, kad jam rodomi, jog tas žygis suteiks šlovės graikams ir jiems patiems.

Išvardyti tuos, kurie išvyko su Jasonu, regis, nėra mūsų reikalas. Bet tie, kurie nori apie juos sužinoti, tegu skaito *Argonautus*¹⁸⁶.

Kai Jasonas atvyko į Frygiją, nuplukdė laivą į Simoento uostą. Po to visa kariauna išlipa iš laivo į krantą. Karaliui Laomedontui buvo pranešta, kad į Simoento uostą įplaukė keistas laivas ir juo atvyko daug jaunų vyrų iš Graikijos. Tai išgirdęs, karalius Laomedontas sunerimo ir sumojo, jog tai visai šaliai gresiantis pavojus, jeigu graikai įpras laivais prie jų krantų plaukioti. Taigi siunčia į uostą pasiuntinius, kad pasakytų graikams pasitraukti iš jo krašto. O jeigu jo nurodymo nepaklausytų, jisai ketinąs ginklu juos iš savo krašto išmesti. Jasonas ir visi, kurie su juo buvo atvykę, piktai priėmė Laomedonto atšiaurumą, kad taip nedraugiškai juos sutiko, nors nebuvo padarę jam jokios žalos, bet kartu bijojo barbarų daugybės, kad tik nebūtų užpulti, jei mėgintų nepaklusti

įsakymui. Kadangi patys nebuvo pasiruošę kariauti, įlipo į laivą, atsiskyrė nuo tos žemės, iškeliavo pas kolchus, pagrobė kailį, sugrįžo namo.

Heraklis netvėrė pykčiu, kad karalius Laomedontas paniekino jį ir tuos, kurie buvo išvykę pas kolchus. Tuoju su Jasonu atvyksta į Spartą pas Kastorą ir Poluksą. Tariausi su jais, kaip atkeršyti už savo skriaudas ir kad Laomedontas neliktų nenubaustas už tai, kad neįleido jų į savo žemę ir uostą. Sako, jog bus daug sąjungininkų, jeigu jie to imsis. Kastoras ir Poluksas pažadėjo viską padarysiai, ko nori Heraklis. Iš jų jisai išplaukė į Salaminą, atvyksta pas Telamoną, prašo jo, kad su juo kartu vyktų į Troją ir kad atsiteistų už savo ir saviškių skriaudas. Telamonas pažadėjo būti pasirengęs visiems žygiams, kuriuos Heraklis norės atlikti. Tada iškeliavo į Ftiją¹⁸⁷, pas Pelėją, ir prašo jo, kad su juo kartu vyktų į Troją. Ir Pelėjas pažadėjo jam, kad vyks su juo. Iš ten nukeliavo į Pilą, pas Nestorą. Nestoras jo klausia, dėl ko atvyko. Heraklis sako, kad yra apimtas apmaudo ir noris vesti kariuomenę į Frygiją. Nestoras Heraklį pagyrė ir pažadėjo savo paramą.

Kai sužinojo visų valią, Heraklis parengė dvylika laivų¹⁸⁸ ir išrinko karius. Kai buvo paskirtas išvykimo laikas, jis išsiuntė tiems, kurių buvo prašęs, laiškus, kad atvyktų su visais savo žmonėmis. Taigi kai visi kaip vienas susirinko, iškeliavo į Frygiją. Naktį greitai prisiartino prie Sigėjo. Iš ten Heraklis, Telamonas ir Pelėjas išvedė į šalies gilumą kariuomenę, o laivų saugoti paliko Kastorą, Poluksą ir Nestorą. Karaliui Laomedontui buvo pranešta, kad prie Sigėjo atplaukė graikų laivynas. Jis pats tučtuojau su raitelių pulku atskubėjo prie jūros ir stojo į mūšį. Heraklis buvo nukeliavęs iki Iliono ir apgulė apie pavojų neperspėtus miesto gyventojus. Kai Laomedontui buvo

pranešta, jog priešai apsupę Ilioną, jis tučtuojau grįžo atgal, pakeliui susidūrė su graikais ir krito, nukautas Heraklio. Telamonas pirmas įsiveržė į Iliono miestą. Jam Heraklis už narsumą davė kaip dovaną karaliaus Laomedonto dukterį Hesionę. Kiti Laomedonto vaikai, kurie buvo šalia tėvo, nužudomi. Priamas tuo metu buvo Frygijoje, kur jį jo tėvas Laomedontas buvo paskyręs kariuomenės vadu¹⁸⁹. Heraklis ir visi, kurie buvo su juo atvykę, paėmė didelį grobį ir nusigabeno į laivus. Tada nutarė grįžti namo. Telamonas išsivežė su savim Hesionę.

Kai apie tai buvo pranešta Priamui – kad tėvas nužudytas, žmonės apiplėšti, išsivežtas grobis, dovanai atiduota jo sesuo Hesionė, labai užsirūstino, kad graikai taip pažeminamai pasielgė su Frygija. Jis skubiai išvyko į Ilioną kartu su žmona Hekabe ir vaikais – Hektoru, Aleksandru, Deifobu, Helenu, Troilu, Andromache, Kasandra, Poliksene. Buvo ir kitų vaikų, gimusių iš sugulovių, tačiau jų niekas nevadino kilusiais iš karališko kraujo, išskyrus tuos, kurie buvo gimę iš teisėtų žmonių. Kai Priamas atvyko į Ilioną, negaišo nė akimirkos: pastatė didesnes sienas ir kuo stipriausiai sutvirtino miestą. Ir sutelkė ten gausią kariuomenę, idant nebūtų netikėtai užkluptas taip, kaip buvo užkluptas jo tėvas. Taip pat jis pastatė karaliaus rūmus ir tenai pašventino Jupiteriui aukurą ir statulą. Hektorą jis pasiuntė į Pajoniją¹⁹⁰.

Paskui Priamas pastatė Iliono vartus, kurių pavadinimai yra šitokie: Antenoro, Dardano, Ilo, Vakariniai, Timbros ir Trojo¹⁹¹. Kai išvydo, kad Ilionas jau sutvirtintas, ėmė laukti tokio laiko, kuris jam pasirodys geriausias atkeršyti už tėvo skriaudas. Priamas liepia pašaukti Antenorą ir pasakyti jam, kad jis norįs jį siųsti pasiuntiniu į Graikiją, idant pasiskųstų, jog tie, kurie buvo su kariuomene atvykę, padarė jam baisių

skriaudų: jisai vienodai prisikentėjęs ir dėl tėvo Laomedonto žūties, ir dėl sesers Hesionės išvežimo, ir dėl karalystės nusiaubimo. Vis dėlto jis visa tai ramiai priimsiąs, jeigu jam bus grąžinta Hesionė¹⁹².

Antenorą, kaip Priamas įsakė, įlipa į laivą, išplaukia ir atvyksta į Magnesiją pas Pelėją. Pelėjas svetingai jį priėmė, tris dienas vaišino, o ketvirtąją paklausė, dėl ko atvykęs. Antenorą jam išdėstė, kas Priamo buvo nurodyta: jis reikalaujantis iš graikų grąžinti Hesionę. Kai Pelėjas tai išgirdo, užsirūstino, nes buvo matyti, jog tai jį patį liečia¹⁹³. Karalius jam paliepė išvykti iš savo šalies.

Antenorą, nė kiek nebedelsęs, lipa į laivą. Bet iškeliauja jis Bojotijos link. Atvyko į Salaminą, pas Telamoną. Ėmė jo prašyti, kad grąžintų Priamui jo seserį, sakydamas, jog neteisinga vergijoje laikyti karaliaus dukterį. Jam Telamonas atsako, kad jis nieko nepadaręs Priamui, o to, kas jam dovanota už narsumą, jisai niekam neatiduosiąs. Dėl to liepia, kad Antenorą nešdintųsi iš salos. Tada šis lipa į laivą ir nuvyksta į Achają. Iš ten nuplaukęs pas Kastorą ir Poluksą, ėmė jų prašyti, kad Priamui atlygintų skriaudą ir jo seserį Hesionę grąžintų. Kastoras ir Poluksas nesutiko, jog jie nuskriaudę Priamą, tvirtino, jog jie visų pirma padarę žalos Laomedontui. Liepia Antenoriui pasitraukti. Iš ten jis nuvyko į Pilą pas Nestorą ir jam pasakė, dėl kokios priežasties atvyko. Kai šis išgirdo, ėmė barti Antenorą, kodėl tas drįsęs į Graikiją atvykti – juk graikai anksčiau buvę frygų įžeisti! Kai Antenorą suprato, kad nieko nepesė ir kad Priamas yra niekinamas, įlipo į laivą ir sugrįžo namo. Karaliui Priamui papasakoja, kaip kiekvienas atsakė ir kaip su juo elgėsi. Tai išsyk paskatina Priamą skelbti jiems karą.

Priamas tuojau liepia sukviesti sūnus ir visus savo draugus –

Antenorą, Anchisą, Enėją, Ukalegontą, Talantą, Lampotą, Pantą¹⁹⁴, taip pat visus sūnus, kurie buvo gimę iš sugulovių. Kai jie susirinko, karalius pasakė jiems, kad jis siuntęs į Graikiją Antenorą, idant graikai, kurie nužudė jo tėvą, jo už tai atsiprašytų ir atiduotų Hesionę; bet tie paniekinę Antenorą, ir šis nieko iš jų neišprašęs. O kadangi graikai nepanorę vykdyti jo reikalavimo, jisai ketinąs į Graikiją siųsti kariuomenę, kuri prisiplėštų grobio iš jų; tada graikai nebegalėsią tyčiotis iš barbarų. Tai pasakęs, Priamas paragino savo vaikus imtis vadovauti šiam žygiui. Ypač jis kalbino Hektorą, nes buvo vyriausias. Šis ėmė kalbėti, jog ketinąs vykdyti tėvo valią ir keršyti už savo senelio Laomedonto žūtį ir už visas kitas skriaudas, kurias graikai buvo trojėnams padarę, idant graikams tai be bausmės nepraeitų, tačiau sakė bijąs, jog to, kam ryžtųsi, jie gali neįvykdyti iki galo: Graikija turėianti daug pagalbininkų; Europa turinti karingų žmonių; Azija visada gyvenusi tingų gyvenimą ir dėl to neturinti laivyno.

Aleksandras ėmė kurstyti, kad būtų pastatytas laivynas ir pasiųstas į Graikiją. Jis imsiąs vadovauti šiam reikalui, jei tėvas sutiksiąs; jis pasitikįs dievų palankumu; nugalėjęs priešus, igijęs šlovę, iš Graikijos namo sugrįšiąs. Aleksandras pasakojo, kaip jam Idoje, miške, kai buvo išėjęs medžioti, per sapną pasirodęs Merkurijus ir atvedęs Junoną, Venerą ir Minervą, idant jis išspręstų deivių ginčą dėl grožio. Ir tada Venera jam pažadėjusi, kad, jeigu jos išvaizdą įvertins kaip gražiausią, duosianti jam į žmonas moterį, kuri Graikijoje atrodanti gražiausia. Dėl to, esą, Priamas turįs tikėti, jog Venera bus Aleksandro padėjėja. Deifobas pasakė, kad jam patinka Aleksandro patarimas, jisai tikįs, kad graikai grąžins Hesionę ir atsiprašys, jeigu, kaip buvo pasiūlyta, į Graikiją bus pasiųstas laivynas. O Helenas

ėmė pranašauti, kad graikai atvyksią į Ilioną, miestą išgriausią, tėvai ir broliai nuo priešo rankos žūsią, jei tik Aleksandras atsiveš sau žmoną iš Graikijos. Troilas, jauniausias Priamo sūnus, ne mažiau narsus negu Hektoras, siūlė kariauti ir sakė, jog nedera baimintis dėl Heleno žodžių. Tai visiems patiko, nutarta paruošti laivyną ir keliauti į Graikiją.

Priamas pasiuntė Aleksandrą ir Deifobą į Pajoniją, kad surinktų kariuomenę ir lieptų žmonėms ateiti į visuotinę sueigą. Primena savo sūnams, kad vyresnieji jaunesniesiems įsakinėtų. Sueigoje papasakojo visiems, kokias skriaudas graikai buvo padarę trojėnams; dėl to Antenorą siuntęs kaip pasiuntinį, kad jie gražintų jam seserį Hesionę ir atsiprašytų trojėnų; Antenoras jų buvęs paniekintas ir nieko negalėjęs iš jų išprašyti. Dėl to jis nutariąs siųsti su laivais į Graikiją Aleksandrą, kad šis atkeršytų už savo senelio mirtį ir trojėnų skriaudas.

Tada Priamas liepė Antenorui papasakoti, kaip su juo elgtasi Graikijoje. Antenoras padaršino trojėnus, kad nesibaimintų kariauti prieš Graikiją, įkvėpė saviesiems narsumo ir ryžto. Keliais žodžiais apibūdino, ką buvo nuveikęs Graikijoje.

Priamas pasakė, kad išsakytų savo nuomonę tie, kas nenorėtų, jog vyktų karas. Tada Pantas Priamui ir greta esantiems atskleidė tai, ką iš savo tėvo Euforbo buvo girdėjęs. Jei Aleksandras iš Graikijos atsiveš žmoną, trojėnams grėsianti didžiausia pražūtis. Jo manymu, geriau būtų taikoje gyventi, o ne prarasti laisvę dėl sąmyšio ir lįsti į pavojų. Žmonės atmetė Panto nuomonę, liepė karaliui pareikšti savo valią, kas turėtų būti daroma. Priamas pasakė, kad reikia paruošti laivus, idant būtų galima nuvykti į Graikiją. Taip pat minėjo, kad šiam reikalui būtinų atsargų žmonėms netrūksta, tad liepė, kad būtų pasiruošę išvykti. Trojėnai vienas per kitą sušuko, kad

pasiryžę tučtuojau paklusti karaliaus nurodymams. Priamas jiems didžiai padėjo ir palcido sueigą. Netrukus pasiuntė į Idos mišką vyrų, kad prikirstų medžių ir pastatytų laivus. Hektorą Priamas pasiuntė į Aukštutinę Frygiją, idant ten parengtų kariuomenę; taigi tas išvyko. Išgirdusi tėvo sprendimą, Kasandra ėmė kalbėti, kas nutiks trojėnams, jeigu Priamas atkakliai sieks pasiųsti laivyną į Graikiją.

Tuo tarpu atėjo laikas keliauti: laivai buvo pastatyti, atvyko kariai, kuriuos Aleksandras ir Deifobas buvo surinkę Pajonijoje. O kuomet buvo matyti, kad galima išplaukti, Priamas kreipiasi į karius, kariuomenės vadu paskiria Aleksandrą, kartu su juo siunčia Deifobą, Enėją, Polidamantą. Ir įsako Aleksandru, kad pirmiausia atvyktų į Spartą, susitiktų su Kastoru ir Poluksu, ir pareikalautų iš jų grąžinti Priamo seserį Hesionę bei atsiprašyti trojėnų. Jeigu tie nesutiktų, tegu jisai išsyk siunčias jam, Priamui, žinią, idant galėtų pasiųsti kariuomenę į Graikiją. Po šito Aleksandras išplaukė į Graikiją, pasiėmęs su savim tą patį vedlį, kuris jau buvo ten plaukęs anksčiau kartu su Antenoru.

Kelios dienos prieš tai, kai Aleksandras išplaukė, bet dar nebuvo pasiekęs Kiteros salos, karalius Menelajas keliavo pas Nestorą į Pilą. Pakeliui jis sutiko Aleksandrą ir nusistebėjo karališku laivynu, svarstydamas, kurgi jis plaukia. Prasilenkdami jie abu vienas kitą nužvelgė, nežinodami, kur kiekvienas iš jų keliavo. Kastoras ir Poluksas buvo išvykę pas Klitemnestrą; jie su savimi buvo išsivedę savo seserėčią Hermionę, Helenės dukterį. Tomis dienomis, kai Aleksandras atvyko į Kiteros salą ir ten prie Veneros ir Dianos¹⁹⁵ šventyklos sudėjo auką, Arge buvo Junonos šventė. O salos gyventojai stebėjosi karališku laivynu ir klausinėjo Aleksandro bendražygių, kas jie tokie

arba kokių reikalu atvykę. Tie atsakė, jog karalius Priamas pasiuntė Aleksandrą kaip pasiuntinį pas Kastorą ir Poluksą, kad su jais susitiktų.

Helenė, Menelajo žmona, Aleksandru lankantis Kiteros saloje, panoro jį pamatyti. Dėl šios priežasties ji nuvyko į miestą, kuris vadinamas Helėja¹⁹⁶, ir nuėjo prie jūros, kur stovi Dianos ir Apolono šventykla¹⁹⁷; tenai Helenė buvo numachiusi atlikti auką dievams. Kai Aleksandru buvo pranešta, kad Helenė atvyko į pajūrį, nujausdamas apie savo paties grožį, ėmė netoli jos vaikštinėti, norėdamas ją pamatyti. Helenei buvo pranešta, kad Aleksandras, karaliaus Priamo sūnus, atvyko į Helėjos miestą, kur buvo ir ji. Helenė taip pat norėjo jį pamatyti. O kai jie susitiko ir vienas į kitą pažvelgė, tai abu, pakerėti vienas kito grožio, ilgai gėrėjosi vienas kitu, girdami meiliais žodžiais.

Aleksandras įsako, kad visi laivuose būtų pasirengę. Naktį atriša laivus, pagrobia iš šventyklos Helenę, vedasi su savimi, kartu su ja pagrobia dar kelias moteris. Kai miestelėnai pamatė, kad Helenė pagrobta, ilgai su Aleksandru grūmėsi, bet neįstengė iš jo atimti Helenės. Aleksandras, pasiklojęs gausiais sąjungininkais, juos nugalėjo, išplėšė šventyklą, išsivedė daug belaisvių, įsodino juos į laivą ir tuojau pat su visu laivynu išplaukė, numatydamas grįžti namo. Atvykęs į Tenedo uostą, Aleksandras ten kalbomis paguodė nuliūdusią Helenę, o tada pasiuntė tėvui žinią apie atliktą žygį.

Kai Menelajui Pile buvo pranešta apie Helenės pagrobimą, šis su Nestoru išvyko į Spartą, iš ten pasiuntė pasiuntinį pas brolį Agamemnoną į Argą, prašydamas, kad pas jį atvyktų¹⁹⁸.

Tuo tarpu Aleksandras su dideliu grobiu atvyksta pas savo tėvą ir iš eilės papasakoja apie atliktą žygį. Priamas apsidžiau-

gė, vildamasis, jog graikai, siekdami atgauti Helenę, atiduos jam jo seserį Hesionę ir tai, ką tąsyk iš trojėnų buvo atėmę¹⁹⁹. Jis irgi paguodė nuliūdusią Helenę ir atidavė ją kaip žmoną Aleksandruui. Vos tik Kasandra pamatė Helenę, ėmė pranašauti, primindama tai, ką anksčiau buvo paskelbusi. Priamas liepė ją nuvesti šalin ir uždaryti.

Agamemnonas, atvykęs į Spartą, ėmė raminti brolių, o tada abu nutarė po visą Graikiją išsiuntinėti žmones su skundais, sušaukti graikus kovai ir paskelbti trojėnams karą. Susirinko štai šie: Achilas su Patroklu, Eurialas²⁰⁰, Tlepolemas ir Diomedas. Kai jie atvyko į Spartą, nutarė su kariuomene atkeršyti už trojėnų padarytas skriaudas²⁰¹. Agamemnoną skiria vyriausiuoju vadu. Tada siunčia pasiuntinius po visą Graikiją, kad apsiginklavę su laivais atplauktų į Atėnų uostą, iš kur visi kartu keliautų į Troją atsilyginti už savo patirtas neteisybes.

Kastoras ir Poluksas tučtuojau, kai tik išgirdo, kad jų sesuo Helenė pagrobta, sėdo į laivą ir nusekė paskui pagrobėjus²⁰². Kai Lesbo salos krante išlipę pririšo laivą, juos pagriebė didžiulė audra. Buvo manoma, kad jie daugiau niekur nepasirodė; vėliau pasakota, kad jie tapę nemirtingi. Lesbiečiai esą laivais išvykę jų ieškoti iki pat Trojos, bet niekur jų pėdsakų neradę ir apie tai namie visiems pranešę.

Frygas Daretas, kuris šią istoriją parašė, sako, jog pats kariavęs iki pat Trojos paėmimo; jisai matęs šiuos didvyrius²⁰³ ir derybų metu, ir kai kartu mūšyje kovėsi²⁰⁴. O iš dardanų²⁰⁵, kai jų buvo klausinėjama, išgirdęs, kokios išvaizdos ir prigimties buvę Kastoras ir Poluksas: buvo vienas į kitą panašūs, geltonplaukiai, didžiaakiai, skaisčiaveidžiai, gražaus sudėjimo, liekno kūno. Į juodu buvusi panaši Helenė – daili, nuoširdi, švelni, turėjo pačias gražiausias blauzdas, mažutes lūpas ir žymę

tarp antakių. Trojėnų karalius Priamas buvęs gražaus veido, stipraus, malonaus balso, tamsaus gymio²⁰⁶. Hektoras šiek tiek šveplavęs, buvęs šviesus, garbanotas, judraus žvilgsnio²⁰⁷, miklių kojų ir rankų, garbingo veido, barzdotas, grakštus, karingo būdo, kilniaširdis, maloningas paprastiems žmonėms, vertas pagarbos ir meilės. Deifobas ir Helenas – panašūs į tėvą, bet skyrėsi prigimtimi: Deifobas – narsus, Helenas – švelnus, mokytas pranašas. Troilas – stambus, nepaprastai narsus, tikras gražuolis, stiprus savo amžiumi, ištroškęs šlovės už šaunumą. Aleksandras – šviesus, aukštas, narsus, nuostabių akių, geltonų ir minkštučių plaukų, žavingų lūpų, malonaus balso, vikrus ir linkęs vadovauti. Enėjas – rusvaplaukis, kresnas, iškalingas, draugiškas, ryžtingas, tvirtos nuomonės, pareigingas, žavingas, linksmų juodų akių. Antenoras – aukštas, grakštus, miklių rankų, apsukrus, atsargus. Hekabė – stambi, tamsaus gymio, graži, pasižyminti vyriška nuovoka, teisinga ir pareiginga. Andromachė – šviesi, šviesiaakė, aukšta, daili, kukli, išmintinga, drovi, švelni. Kasandra – šviesi, vidutinio sudėjimo, putlių lūpų, rusvaplaukė, jos mirksinčios akys rodė, jog ji matydavusi ateitį. Poliksenė – šviesi, aukšta, daili, ilgo kaklo, žavingų akių, ilgų gelsvų plaukų, taisyklingai sudėta, ilgų pirštų, tiesių blauzdų, nuostabiausių pėdų. Jinai savo dailumu visus pralenkė, bet liko paprasta, širdinga, dosni.

Agamemnonas buvęs šviesaus, balto gymio, stambus, galingų rankų, iškaltus, nuovokus, kilmingas, turtingas. Menelajas – vidutinio sudėjimo, rusvo plauko, dailus, mielas, malonaus būdo. Achilas turėjęs stiprią krūtinę, žavingas lūpas, galingas ir didžiules rankas, buvo dailiai garbanotas, mirtos spalvos plaukų²⁰⁸, nuolankus, linksmo veido, širdingas, dosnus, bet mūšyje be galo nuožmus. Patroklas – gražaus kūno, žydrų akių, labai

stiprus, kuklus, tiesmukas, nuovokus, dosnus. Ajaksas Oileidas – kresnas, galingų rankų, tamsaus gymio, linksmas, narsus, aštraus proto. Ajaksas Telamonidas – galingas, skardžiabalsis, juodaplaukis, garbanotas, nuoširdus, negailestingas priešui. Uliksas – tvirtas, klastingas, linksmo veido, vidutinio sudėjimo, iškalbus, išmintingas. Diomedas – narsus, pagarbos verto kūno, kresnas, rūstaus veido, kare ypatingai nuožmus, stipriai šaukiantis, karšto būdo, nekantrus, bebaimis. Nestoras – stambus, aukštas, platus, ilga ir kumpa nosimi, šviesus, patyręs, blaiviai patariantis. Protesilajas – šviesaus gymio, kilnaus veido, vikrus, savimi pasitikintis, bet neapdairus. Neoptolemas – stambus, subrendusio vyro išvaizdos, irzlukas, kalbėdamas užsikirsdavo, atrodęs gero veido, kumpanosis, apskritaakis, tankių antakių. Palamedas – grakštus, aukštas, išmintingas, kilnios sielos, švelnus. Podaleirijas – storas, galingas, išdidus, niūrokas. Machaonas – stambus, narsus, patikimas, nuovokus, kantrus, gailestingas. Merionas – rusvaplaukis, vidutinio sudėjimo, proporcingo kūno²⁰⁹, brandaus vyro išvaizdos²¹⁰, atkaklus, žiaurus, nekantrus. Briseidė – daili, neaukšto ūgio, šviesi, švelnių gelsvų plaukų, žavingų akių su virš jų susijungusiais antakiais, taisyklin-go kūno, švelni, draugiška, kukli, paprasta, ištikima.

Taigi tada, apsirūpinę laivais, graikai susirinko į Atėnus. Agamemnonas iš Mikėnų – su šimtu laivų²¹¹. Menelajas iš Spartos – su šešiasdešimt laivų. Arkesilajas ir Protoenor²¹² iš Bojotijos – su penkiasdešimt laivų. Askalafas ir Jalmenas²¹³ iš Orchomeno – su tridešimt laivų. Epistrofas ir Schedijas²¹⁴ iš Fokidės – su keturiasdešimt laivų. Ajaksas Telamonidas atsivežė su savimi iš Salamino brolių Teukrą, iš Buprasionno – Amfimachą, Diorą, Talpiją ir Polikseną²¹⁵, iš viso – su keturiasdešimt laivų²¹⁶. Nestoras iš Pilo – su 80 laivų²¹⁷.

Toantas iš Aitolijos – su 40 laivų²¹⁸. Nirėjas iš Simės – su 53²¹⁹. Ajaksas Oileidas iš lokrų šalies – su 37 laivais. Antifas, Feidipas²²⁰ iš Kalidnų²²¹ – su 30 laivų. Idomenėjas ir Merionas iš Kretos – su 80 laivų²²². Uliksas iš Itakės – su 12 laivų²²³. Eumelas iš Ferų²²⁴ – su 10 laivų. Protesilajas ir Podarkas²²⁵ iš Filakės²²⁶ – su 40 laivų. Eskulapijaus sūnūs Podaleirijas ir Machaonas iš Trikės²²⁷ – su 32 laivais²²⁸. Achilas su Patroklu ir mirmidonais iš Ftijos – su 50 laivų. Tlepolemas iš Rodo – su 9 laivais²²⁹. Euripilas iš Ormenijo²³⁰ – su 40 laivų. Antifas²³¹ ir Amfimachas iš Elidės – su 12 laivų. Polipoitas ir Leontėjas²³² iš Larisos – su 40 laivų. Diomedas, Eurialas, Stenelas iš Argo – su 80 laivų²³³. Filokretas iš Melibojos²³⁴ – su 7 laivais. Gunėjas iš Kifo²³⁵ – su 21 laivų²³⁶. Protojas iš Magnesijos – su 40 laivų²³⁷. Agapenorą iš Arkadijos – su 40 laivų²³⁸. Menestėjas iš Atėnų – su 50 laivų²³⁹. Tokie buvo graikų vadai, iš viso 44²⁴⁰, vadovavę iš viso 1170 laivų²⁴¹.

Kai susirinko į Atėnus, Agamemnonas sukviečia vadus į pasitarimą, padėkoja jiems ir ragina nedelsiant stoti į kovą dėl jiems padarytų skriaudų. Klausia, ar jie sutinka, ir pasiūlo, kad prieš išvykdami pasiųstų į Delfus ką nors pasiteirauti Apolono valios dėl viso šito žygio. Visi jam pritaria. Šio reikalo vadovu skiriamas Achilas, ir jis su Patroklu išvyksta.

Tuo metu Priamas vos tik išgirdo, kad priešai yra pasirenkę žygiui, po visą Frygiją išsiuntinėjo žmones, kad atvestų kaimynines kariuomenes. Namuose parengia karius, kurie pasiaukojamai gintųsi.

Kai Achilas atvyko į Delfus, eina klausti orakulo, ir iš šventovės gaunamas atsakymas, jog graikai nugalės ir dešimtaisiais metais Troją paims. Achilas, kaip buvo įsakyta, atlieka apeigas dievams.

O tuo metu į Delfus buvo atvykęs Kalchantas, Testoro sūnus. Savo žmonių pasiūstas, jis nešė dieviškas dovanas Apolonui, melddamasis už frygiečius. Tuoju klausia apie karalystę ir apie savo reikalus. Iš šventovės gauna atsakymą, kad jis keliautų su argiečių karių laivu prieš trojėnus ir savo žinojimu juos sustiprintų, idant jie nepasitrauktų iš tenai anksčiau, negu Troja bus paimta.

Užėję į šventyklos vidų, Achilas ir Kalchantas palygino atsakymus. Džiaugdamiesi vienas kito svetingumu, sutvirtina draugystę, kartu iškeliauja ir atvyksta į Atėnus. Achilas tuos pačius orakulo atsakymus persako vadų susirinkime. Argiečiai džiaugiasi, pasiima su savimi Kalchantą ir išplaukia. Kai juos tenai sulaukė audros, Kalchantas iš paukščių ženklų nustatė, jog iš ten jie turėtų grįžti ir į Aulidę keliauti. Keliauja ir atvyksta tenai. Agamemnonas numaldo Dianos rūstybę²⁴² ir sako sąjungininkams išplaukti, keliauti į Troją. Juos veda Filoktetas, kuris su argonautais buvo prie Trojos²⁴³.

Po kurio laiko graikai atplukdo laivus prie miesto, kuris buvo pavaldus Priamui, užkariauja jį ir, prisiplėšę grobio, iškeliauja toliau. Po to atvyksta į Tenedą ir ten visus išžudo.

Agamemnonas padalija grobį ir sušaukia pasitarimą. Tada siunčia pasiuntinius pas Priamą išsiaiškinti, ar tas sutiktų atiduoti Helenę ir grąžinti Aleksandro prisiplėštą grobį. Pasiuntiniais išrenkami Diomedas ir Uliksas, jie vyksta pas Priamą. Kol pasiuntiniai vykdo užduotį, Achilas ir Telefas siunčiami Misijos nusiaubti²⁴⁴. Šie atvyksta pas karalių Teutrantą ir prisiplėšia ten grobio. Juos užklumpa Teutrantas su savo kariuomene. Achilas, išblaškęs jo karius, patį Teutrantą sužeidžia. Idant Achilas jo neužmuštų, Telefas jį gulintį pridengė skydu: mat prisiminė, kaip tais laikais, kai Telefas,

Heraklio sūnus, dar buvo vaikas, Teutrantas jį svetingai priėmė savo namuose. Pasakojama, kad tais laikais karalius Diomedas su galingais ir plėšriais žirgais buvo Heraklio nukankintas ir nužudytas. Pats Heraklis atidavęs visą Misijos karalystę Teutrantui. Dėl to dabar Heraklio sūnus Telefas atėjo šiam į pagalbą. Kai Teutrantas suprato, kad dėl tos savo žaizdos negali išvengti mirties, savo karalystę dar gyvas perduoda Telefui ir paskiria jį karaliumi.

Tada Telefas karalių Teutrantą iškilmingai palaidojo. Achilas jam pataria išsaugoti naujai įgytą karalystę: jis daug daugiau padėsiąs kariuomenei, jeigu kasmet iš tos karalystės atvežtų krovinių su maisto atsargomis, negu kad žygiuotų į Troją kautis mūšiuose. Taigi Telefas pasilieka, o Achilas grįžta su dideliu grobiu į Tenedą pas likusius karius. Agamemnonui ir bendražygiams papasakoja apie tai, ką nuveikė, o jie pagiria jo uolumą²⁴⁵.

Tuo tarpu pas Priamą atvyksta graikų siųstieji pasiuntiniai ir išdėsto Agamemnono reikalavimus: reikalauja, kad būtų grąžinta Helenė ir kitas grobis, ir tegu karalius tenkinasi tuo, kad tada taikiai pasitrauksią. Priamas primena argonautų padarytas skriaudas²⁴⁶: tėvo nužudymą, Trojos nusiaubimą ir savo sesers Hesionės vergystę. Galiausiai pamini ir pasiuntinį Antenorą – kaip paniekinamai su juo buvo elgtasi Graikijoje. Atmeta taiką, skelbia karą, liepia išvaryti graikų pasiuntinius už miesto ribų. Pasiuntiniai grįžta į stovyklą Tenede ir praneša atsakymą. Klausimas apsvarstomas pasitarime.

O Priamui į pagalbą prieš graikų vadus atvyko štai tokie karvedžiai (nutarėme, jog reikia išsamiau apžvelgti jų vardus bei valdomas sritis)²⁴⁷. Iš Zelėjos²⁴⁸ – Pandaras, Amfionas, Adrastas²⁴⁹. Iš Kolofono – Mopsas, iš Frygijos – Asijas²⁵⁰, iš

Karijos – Amfimachas ir Nastas²⁵¹. Iš Lykijos – Sarpedonas ir Glaukas²⁵². Iš Larisos – Hipotojas ir Kupesas²⁵³. Iš Kikonijos – Eufemas²⁵⁴. Iš Trakijos – Piras ir Akamantas²⁵⁵. Iš Pajonijos – Piraichmas ir Asteropajas²⁵⁶. Iš Frygijos – Askanijus ir Forkinas²⁵⁷. Iš Meonijos – Antifas ir Mestlas²⁵⁸. Iš Paflagonijos – Pilaimenas²⁵⁹. Iš Aitiopijos – Persas ir Memnonas²⁶⁰. Iš Trakijos – Resas ir Archilochas²⁶¹. Iš Adrestėjos – Adrastas ir Amfijas. Iš Alizonijos – Epistrofas ir Odijas²⁶². Šių karvedžių ir visų rengiamų kariuomenių vyriausiuoju vadu Priamas skyrė Hektorą. Po jo svarbiausiais skyrė Deifobą, Aleksandrą, Troilą, Enėją, Memnoną.

Kol Agamemnonas apsvarsto visą dalykų eigą, iš Kormo atvyksta Nauplijo sūnus Palamedas su trisdešimt laivų. Jis atsiprašė, kad dėl ligos negalėjo atvykti į Atėnus, bet sakė, jog atvykęs, kai tik galėjęs. Graikai dėkoja ir kviečia jį dalyvauti pasitarime.

Argiečiams²⁶³ nesutariant, ar į Troją derėtų išžygiuoti slapčia naktį, ar dienos metu, Palamedas pataria, jog žygis į Troją turėtų vykti, kai šviesu, ir prideda paaiškinimą – taip būtų išviliota priešų kariuomenė. Taigi visi su juo sutinka, pasitarę kariuomenės vadu paskiria Agamemnoną. Siunčia į Misiją ir į kitas vietas pasiuntinius – Tesėjo sūnus Demofontą ir Atamantą²⁶⁴, tai pat Anijų²⁶⁵, idant šie parūpintų atgabenti kariuomenei maisto atsargų.

Paskui Agamemnonas sušaukia karius į sueigą, pagiria, padrašina, įsako ir uoliai paragina, kad klausytų jo žodžio. Davus ženklą, graikai atriša nuo kranto laivus, visas laivynas labai plačia juosta priartėja prie Trojos, trojėnai narsiai gina krantus. Protesilajas žengia į sausumą, veja priešus, žudo. Jį pasitinka Hektoras ir nužudo²⁶⁶, tada sujaukia kitų gretas. Iš kur

Hektoras pasitraukdavo, tenai trojėnai vėl buvo graikų vejami. Po to, kai abi pusės patyrė didelių netekčių, atvyko Achilas, visą priešų kariuomenę privertė bėgti ir ginte nuginė į Troją.

Naktis nutraukė mūšį. Agamemnonas išlaipina kariuomenę į sausumą, įkuria stovyklą. Kitą dieną Hektoras iš miesto išveda ir išrikiuoja kariuomenę. Iš priešingos pusės su didžiuliu riksmu pasirodo Agamemnonas. Vyksta nuožmios ir įnirtingos kautynės. Krinta kiekvienas narsiausias karys iš priekinių gretų. Hektoras nukauna Patroklą ir ketina nuplėšti jam šarvus. Merionas patraukia Patroklą iš pirmųjų eilių, kad tas neprarastų šarvų. Hektoras prisiveja Merioną ir nukauna. Kai ir šitam panašiai norėjo nuplėšti šarvus, atskubėjo į pagalbą Menestėjas ir sužeidė Hektorą į šlaunį. Bet ir sužeistas jisai daugybę tūkstančių nukovė ir būtų sparčiai privertęs argiečius bėgti, jeigu prieš jį nebūtų stojęs Telamono sūnus Ajaksas. Kai su juo susitiko, Hektoras sužinojo, kad Ajaksas esąs to paties, kaip ir jis, kraujo, mat buvo gimęs iš Priamo sesers Hesionės. Dėl šios priežasties Hektoras liepė nedeginti graikų laivų: abu didvyriai vienas kitam įteikė dovanas ir kaip draugai išsiskyrė²⁶⁷.

Kitą dieną graikai išprašo paliaubų²⁶⁸. Agamemnonas didingomis laidotuvėmis pagerbia Protesilają ir rūpinasi, kad kiti būtų palaidoti. Achilas apverkia Patroklą, argiečiai – saviškius. Patroklo garbei Achilas surengia laidotuvių žaidynes.

Paliaubų metu Palamedas nepaliaujamai kurstė maištą ir kalbėjo, kad Agamemnonas nevertas būti visos į kariuomenės vadu. Parodo, kiek daug įdėta jo paties pastangų į kariuomenės tvarkymą, ypač paminėdamas savo veržlų puolimą, stovyklos sutvirtinimą, kovos ženklų davimo būdą, sargybos tikrinimą, svarstyklių ir svarsčių apskaičiavimą ir kariuomenės apmokymą. Kadangi šiuos dalykus jis pirmasis pritaikė, esą neteisinga,

kad Agamemnonas, kadangi nedaugelis davė jam valdžią, įsakinėtų visiems, kurie atvyko vėliau; ypač dėl to, kad visi tikisi pamatyti savo vadų šaunumo ženklą.

Kol achajai varžosi tarpusavyje dėl valdžios, po dvejų metų atnaujinamos kautynės. Kariuomenę išveda Agamemnonas, Achilas, Diomedas ir Menelajas. Priešais juos pasirodo Hektoras, Troilas, Enėjas. Užverda didelė kova, krinta abiejų pusių narsuoliai. Hektoras nukauna Boetą, Arkesilają²⁶⁹ ir Protoenorą²⁷⁰. Naktis nutraukia mūšį. Agamemnonas visus vadus sušaukia į pasitarimą, pataria, ragina, kad visi veržtųsi į priekį ir labiausiai pultų Hektorą, kuris nužudęs kai kuriuos narsiausius jų vadus.

Išaušus rytui, Hektoras, Enėjas ir Aleksandras išveda savo kariuomenę. Priešais ateina visi achajai. Užverda didelė kova. Daug tūkstančių karių iš abiejų kariuomenių siunčiama į Orką²⁷¹. Menelajas ir Ajaksas vejasi Aleksandrą. Juos pastebėjęs, Aleksandras strėle perveria Menelajui šlaunį. Tas, nors apimtas skausmo, nesiliauja jo vytis kartu su lokriečiu Ajaksu²⁷². Hektoras, pamatęs, kaip jie atkakliai veržiasi prie jo brolio, atėjo su Enėju jam į pagalbą. Enėjas pridengė Aleksandrą skydu ir išsivedė iš mūšio į miestą. Naktis nutraukia mūšį.

Kitą dieną Achilas su Diomedu išveda kariuomenę. Prieš juos trojėnų gretas kreipia Hektoras ir Enėjas. Užverda didelė kova. Hektoras nukauna narsiuosius karvedžius – orchomenietį²⁷³ Jalmeną²⁷⁴, Epistrofą, Schediją, Elpenorą²⁷⁵, Diorą²⁷⁶ ir Polikseną. Enėjas – Amfimachą ir Nirėją²⁷⁷. Achilas – Eufemą, Hipotoją, Pylają ir Asteropają²⁷⁸. Diomedas – Antifą²⁷⁹ ir Mestlą. Kai Agamemnonas pamatė, jog narsiausi vadai žuvo, liepė nutraukti kovą. Trojėnai linksmi gižta į miestą. Agamemnonas sunerimęs sušaukia vadus į pasitarimą. Ragina vyriškai

kovoti ir nepasiduoti, nes didžioji jų dalis jau krito. Jis pats kasdien vilijasis, kad atvyks kariuomenė iš Misijos.

Kitą dieną Agamemnonas įsakė visai kariuomenei ir visiems vadams žengti į mūšį. Priešais juos nukreipė savo voras Hektoro vedami trojėnai. Užverda didelė kova. Abi pusės nuožmiai grumiasi, tai čia, tai ten krinta daugybė tūkstančių karių. Ir mūšis ilgai nebuvo nutraukiamas – kovota ištisas aštuoniasdešimt dienų. Pamatęs, kokia daugybė kasdien žūsta ir kad, be pertraukos kovojant, nebeužtenka laiko laidoti mirusiųjų, Agamemnonas pasiuntė pas Priamą pasiuntinius, Uliką ir Diomedą, kad prašytų trejiems metams paliaubų, idant galėtų savuosius palaidoti, sužeistuosius gydyti, laivus pataisyti, atgaivinti kariuomenę ir sukaupti maisto atsargų. Ulikas ir Diomedas naktį kaip pasiuntiniai pas Priamą išvyksta, o juos iš trojėnų pasitinka Dolonas. Jo klausiami, kodėl taip ginkluoti naktį prie miesto atvykę, pasakė, kad juos kaip pasiuntinius Agamemnonas siuntęs pas Priamą. Išgirdęs juos atvykus ir išklausęs jų išdėstytą norą, Priamas sušaukia visus vadus į pasitarimą. Jiems pasako, kad nuo Agamemnono atvykę pasiuntiniai ir prašą trejiems metams paliaubų. Hektorui pasirodo įtartina, kad tokio ilgo laikotarpio paprašė. Priamas įsako pasakyti, ką kiekvienas manęs. Visi sutiko duoti paliaubas trejiems metams. Per tą laiką trojėnai atnaujiną miesto sienas, gydo savo sužeistuosius, savo žuvusiuosius su didžia pagarba laidoja.

Po trejų metų vėl atėjo laikas kariauti. Hektoras ir Troilas išveda trojėnų kariuomenę. Agamemnonas, Menelajas, Achilas ir Diomedas taip pat veda savo karius. Užverda didelė kova. Hektoras pirmose kautynių gretose nužudo galinguosius karvedžius Posidipą, Antifą ir Merioną²⁸⁰. Achilas nukauna Likaoną ir Forkiną²⁸¹. Ir daug tūkstančių kitų žmonių krinta

abiejose pusėse. Nuožmiai kovojama trisdešimt dienų iš eilės. Pamatęs daug kritusių savo karių, Priamas siunčia pasiuntinius pas Agamemnoną, kad prašytų šešiams mėnesiams paliaubų. Tarybos sprendimu Agamemnonas sutiko su paliaubomis. O kai vėl atėjo kautynių laikas, nuožmiai kovojama dvylika dienų. Daugybė narsiųjų karvedžių krinta abiejose pusėse, dar daugiau sužeidžiama, dauguma jų miršta gydymo metu. Agamemnonas siunčia pas Priamą pasiuntinius, kad prašytų trisdešimties dienų paliaubų, idant galėtų palaidoti mirusiuosius. Priamas pasitarė ir sutiko.

Atėjus kautynių laikui, Hektoro žmona Andromachė sapnuose regėjo perspėjimą, kad Hektoras neturėtų tą dieną eiti į mūšį. Kai papasakojo jam savo regėjimą, Hektoras neteikė reikšmės šiems moters žodžiams. Nuliūdusi Andromachė kreipėsi į Priamą, kad sulaikytų jį, ir tą dieną Hektoras neitų į kovą. Priamas pasiuntė į kovą Aleksandrą, Heleną, Troilą ir Enėją²⁸². Vos tik apie tai išgirdo, Hektoras smarkiai apšaukė Andromachę, pareikalavo, kad atneštų šarvus, ir jokių būdu nebuvo galima jo suturėti. Andromachė nusiminusi, išsipynusi plaukus, parpuolusi prie Hektoro kojų tiesė jam sūnelį Astianaktą, bet nepajėgė paveikti vyro²⁸³. Tada jinai moteriška rauda sukrečia visą miestą, nubėga į karaliaus rūmus pas Priamą, papasakoja, ką mačiusi per sapną, ir praneša, kad Hektoras veržte veržiasi žygiuoti į kovą. Puolusi ant kelių, šalia stovint jos vaikeliui Astianaktui, reikalauja, kad karalius sustabdytų Hektorą²⁸⁴. Priamas įsakė visiems žygiuoti į mūšį, o Hektorą sulaikė. Agamemnonas, Diomedas, Achilas ir lokietis Ajaksas, matydami, jog neatvyko Hektoras, nuožmiai grūmėsi ir nukovė daug trojėnų karvedžių. Bet Hektoras, vos tik išgirdo triukšmą ir žinią, kad trojėnai mūšyje sunkiai laikosi, šoko

bemat į kovą. Tuoju pat pakerta Idumėją²⁸⁵, sužeidžia Ifinoją²⁸⁶, Leontėją nukauna, ietimi persmeigia Stenelui šlaunį.

Achilas, pamatęs, kiek daug karvedžių krito nuo Hektoro rankos, ėmė uoliai veržtis jo link, siekdamas susidurti su juo akis į akį. Mat Achilas sau pagalvojo, kad dar daug graikų žus nuo Hektoro dešinės, jeigu jisai jo nenukaus. Tuo tarpu verda nuožmus mūšis, daugybė žmonių žūsta. Hektoras nukauna narsųjį karvedį Polipoitą²⁸⁷. O kai ėmė plėsti jo šarvus, prisiartino Achilas. Kova tampa smarkesnė, kyla riksmas iš miesto ir iš abiejų kariuomenių. Hektoras sužeidžia šlaunį Achilui, o tas, pajutęs skausmą, dar labiau ėmė jį vytis ir nesiliovė, kol nenukovė. Jį nužudęs, Achilas privertė trojėnus bėgti ir pašėlusiai juos kapojo, vydamas iki pat miesto vartų. Vis dėlto jam pasipriešino Memnonas: nuožmiai tarp savęs grūmėsi ir abu liko sužeisti. Naktis nutraukė kautynes. Achilas sužeistas grįžo iš mūšio. Naktį trojėnai apraudėjo Hektorą.

Kitą dieną Memnonas²⁸⁸ išveda trojėnus prieš graikų kariuomenę. Agamemnonas, pasitaręs su kariuomenės taryba, siūlo prašyti dviejų mėnesių paliaubų, idant ir vieni, ir kiti galėtų savuosius palaidoti. Pas Priamą vyksta pasiuntiniai. Ko troško, pasiekė: gauna dviejų mėnesių paliaubas.

Priamas pagal savo tautos paprotį palaidojo Hektorą priešais vartus ir surengė žaidynes jo laidotuvių proga.

Paliaubų metu Palamedas vėl nenustoja skųstis dėl vyriausio vado valdžios. Taigi Agamemnonas nusileidžia maištui ir sako, kad jis dėl šio dalyko noriai leis, jog graikai skirtų vyriausiu vadu, ką tik panorėsią.

Kitą dieną Agamemnonas sušaukia žmones į susirinkimą. Pasako, kad jis niekada netroškęs valdžios. Lengvai priimsiąs, jeigu jam norėtų duoti²⁸⁹, noriai ir užleisis kitam. Jam užtenka,

kad priešams būtų atkeršyta ir nesijaudinąs, kieno pastangomis tai įvyks. Bet vis dėlto jis turįs karaliaus valdžią Mikėnuose²⁹⁰. Tad liepia sakyti, kas kaip galvoja. Palamedas žengia priekin ir parodo savo išmonę. Taigi argiečiai noriai jam perduoda valdžią. Palamedas padėkoja argiečiams, perima valdžią, vadovauja. Achilas supeikia valdžios pasikeitimą.

Paliaubos baigiasi. Palamedas išveda gerai aprūpintą ir parengtą kariuomenę, išrikiuoja eiles, ragina karius. Priešais graikus tą patį padaro Deifobas; trojėnai kaunasi labai nuožmiai. Likas Sarpedonas su savo pulkais smarkiu antpuoliu spaudžia argiečius, daug pakerta ir pakloja. Prieš jį stoja rodietis Tlepolemas, atkakliai grumiasi, bet galiausiai krinta, sunkiai sužeistas. Po to prisiartino Feretas, Admeto sūnus²⁹¹, pradėjo naują kovą. Ilgai vienas prieš vieną su Sarpedonu grumiasi, bet krinta negyvas. Sarpedonas taip pat sužeistas traukiasi iš mūšio. Taip keletą dienų vyksta kautynės. Abiejose pusėse krinta daug karvedžių, bet daugiau Priamo pusėje. Trojėnai siunčia pasiuntinius, prašo paliaubų, kad mirusius palaidotų, sužeistuosius pagydytų. Palamedas skyrė vienerių metų paliaubas²⁹².

Abi pusės laiduoja mirusius, gydo sužeistuosius, sudarę sutartį, vaikšto šiaupus ir anapus: argiečiai – į Trojos miestą, trojėnai – į argiečių stovyklą²⁹³. Palamedas siunčia Agamemnoną pas Tesėjo sūnus, Demofoontą ir Akamantą²⁹⁴, kuriuos pats Agamemnonas buvo paskyręs rūpintis, kad kariuomenei būtų tiekiamos maisto atsargos ir atgabenamas iš Misijos maistas, gautas iš Telefo²⁹⁵. Kai ten nuvyksta, papasakoja apie Palamedo maištą. Aniems nepatinka. Agamemnonas sako, kad jis nepykstas, tai įvykę, jam leidžiant.

Tuo metu Palamedas rūpinasi, kad būtų tvarkomi laivai, sutvirtina stovyklą, apjuosia ją sienomis su bokštais. Trojėnai

mankština karius, kruopščiai taiso sienas, prideda griovį ir pylimą, taip pat visa kita atidžiai sutvarko.

Kai sukako metai nuo to laiko, kai buvo palaidotas Hektoras, Priamas, Hekabė ir Poliksenė bei kiti trojėnai atėjo prie jo kapo. Priešais juos pasirodo Achilas. Jis įsistebeilija į Poliksenę, įsmeigia į ją akis ir karštai ją pamilsta. Aistros kurs-tomas, meilėje skandina nekenčiamą gyvenimą: mat ji sunkiai pakentė atimtą iš Agamemnono vadovavimą ir Palamedą, paskirtą jam vadu. Skatinamas meilės, ištikimiausiam vergui frygui liepia pranešti Hekabei jo nurodymus: prašo iš jos sau į žmonas Poliksenės. Jei duos, žada, kad su savo mirmidonais jis grįšias namo. O kai jisai tai padarys, kiti tą pat padarysią. Vergas iškeliauja, atvyksta pas Hekabę, pasako, kas liepta. Hekabė atsako, kad jiniai pritartų, jeigu tik jos vyras Priamas sutiktų. Kol ji pasikalbės su vyru, įsako vergui grįžti. Vergas praneša Achilui, ką nuveikė.

Tuo metu į stovyklą grįžta Agamemnonas su dideliu pulku palydovų iš Misijos. Hekabė kalbasi su Priamu apie Achilo pateiktą sąlygą. Priamas atsako, kad to negali būti: ne dėl to, kad laiką jį nevertu giminytės; bet dėl to, kad, jei atiduos jam dukterį, ir jis pasitrauks, kiti graikai nepasitrauksią; be to, esą neteisinga savo dukterį išleisti už priešo. Todėl, jei Achilas nori, kad tai įvyktų, turi būti sudaryta nuolatinė taika, kariuomenė privalo išvykti, ir reikia priesaikomis sutvirtinti sąjungą. Jei tai bus padaryta, jis mielai už jo išleisias dukterį.

Taigi, kaip buvo sutarta, Achilas siunčia vergą pas Hekabę, kad sužinotų, ką toji su Priamu kalbėjo. Hekabė persako visus Priamo reikalavimus, ir vergas praneša tai Achilui. Tada Achilas visiems aplinkui skundžiasi, kad dėl vienos moters, dėl Helenės, visa Graikija ir Europa pašaukta į kovą; praėjo

tiek daug laiko ir tokios galybės žmonių pražuvo, o jų laisvė pakibusi ant plauko. Dėl to, pasak jo, reikia sudaryti taiką ir išvesti kariuomenę.

Praėjo metai. Palamedas išveda graikų kariuomenę ir ją išrikiuoja mūšiui. Iš priešingos pusės rikiuoja karius Deifobas. Achilas supykęs neina į mūšį. Pasinaudojęs palankia proga, Palamedas puola Deifobą ir jį užmuša. Užverda nuožmi kova, abiejose pusėse krinta daugybė žmonių. Palamedas sukasi pirmose kovotojų gretose, ragina visus, kad narsiai grumtųsi mūšyje. Prieš jį stoja Sarpedonas, ir Palamedas jį nužudo. Nudžiugęs dėl to, kaunasi priekyje. Jam bedžiūgaujant ir besipuikuojant, Aleksandras tokiu pat būdu²⁹⁶ strėle persmeigia kaklą. Frygai tai pastebi, sviedžia ietis, ir taip Palamedas krinta. Žuvus karaliui, argiečiai traukiasi, bėga į stovyklą, trojėnai puola, vejasi, apgula stovyklą, padega laivus. Pranešta Achilui – tas nekreipia dėmesio. Ajaksas Telamonidas narsiausiai gina stovyklą, kol naktis nutraukia mūšį. Argiečiai stovykloje aprauda Palamedo išmanymą, teisingumą, jo gerą ir malonų būdą. Trojėnai gailiai apverkia Sarpedoną ir Deifobą.

Nestoras, kuris buvo vyresnis amžiumi, naktį sušaukia karvedžius į pasitarimą, ragina išsirinkti vyriausią vadą ir pataria, kad, jei tik jie sutinka, juo galėtų tapti tas pats Agamemnonas. Taip, Nestoro manymu, būtų mažiausiai nesantaikos. Taip pat jis primena, kad, kol vyriausiu vadu buvo Agamemnonas, sėkmingai pavykdavo žygiai ir kariuomenė buvo pakankamai patenkinta. O jei kam nors kitaip atrodo, siūlo pasisakyti. Visi pritaria Nestorui, Agamemnoną skiria vyriausiu vadu.

Kitą dieną trojėnai žvaliai žengia iš miesto į kautynių eiles. Prieš juos kariuomenę išveda Agamemnonas. Prasideda mūšis, abi kariuomenės viena kitą bloškia tai į vieną, tai į kitą pusę.

Kai praėjo didesnė dalis dienos, į priekį išsiveržia Troilas, kerta, šluote šluoja, veja argiečius į stovyklą. Kitą dieną trojėnai vėl išveda kariuomenę, prieš juos stoja Agamemnonas su graikų kariais. Užverda didelė kova, abi kariuomenės grumiasi, mūšis darosi vis nuožmesnis. Kovoja ištisas septynias dienas. Troilas nukovė daug argiečių vadų. Agamemnonas prašo dviem mėnesiams paliaubų. Palamedą pagerbia iškilmingomis laidotuvėmis, taip pat abi pusės pasirūpina kitų vadų ir kareivių laidojimu.

Paliaubų metu Agamemnonas siunčia Ulikšą, Nestorą ir Diomedą pas Achilą prašyti, kad ir jis žygiuotų į mūšį. Tačiau liūdesio apimtas Achilas atsisako, nes jau buvo apsisprendęs nebežygiuoti į karą, mat Hekabei buvo davęs pažadą nebekovoti, kadangi labai mylėjo Poliksenę. Tuos, kurie pas jį atvyko, jis nesvetingai sutiko, pareiškė, kad turi būti sudaryta nuolatinė taika. Tiek pavojų, anot jo, kyla tik dėl vienos moters, graikų laisvė esanti pavojuje, jis nededąs vilčių į ilgai trunkančias kovas²⁹⁷. Tad reikalauja taikos, nesutinka kovoti. Agamemnonui pranešama, kas su Achilu buvo kalbėta ir kad jisai užsispyręs atsisako kautis. Agamemnonas visus vadus šaukia į pasitarimą, atsiklausia ir kariuomenės, ką reikėtų daryti, liepia sakyti, ką kiekvienas galvoja. Menelajas ragina savo brolį, kad vestų kariuomenę į mūšį, ir sako, nederą bijoti, jei Achilas atsisakė. Tačiau jis pats jį įkalbėsiąs eiti į mūšį, ir nebijąs, jeigu nepa-norės. Menelajas dar pamini, kad trojėnai neturi kito tokio narsaus vyro, koks buvo Hektoras. Diomedas ir Ulikšas bandė sakyti, kad Troilas yra ne mažiau narsus negu Hektoras, bet Menelajas jiedviem paprieštaravo ir vis siūlė kariauti. Kalchan-tas iš paukščių ženklų nustatė, kad reikia kovoti ir nesirūpinti, kiek stipresni ką tik buvo trojėnai²⁹⁸.

Atėjo laikas kovai. Agamemnonas, Menelajas, Diomedas ir Ajaksas veda kariuomenę, priešais juos – trojėnai. Užverda didelė kova, vyksta nuožmíos grumtynės, abi kariuomenės viena kitą žiauriai puola. Troilas sužeidžia Menelają, daugybę karių nužudo, nuveja argiečius į stovyklą²⁹⁹. Naktis nutraukia mūšį.

Kitą dieną Troilas ir Aleksandras išveda trojėnų kariuomenę. Priešais juos atžygiuoja visi argiečiai. Abi pusės nuožmiai kaudasi. Troilas sužeidžia Diomedą, smarkiai puola Agamemnoną, šį taip pat sužeidžia, vieną po kito kapoja argiečius. Keletą dienų nuožmiai kovojama, abiejose pusėse iškapojama daugybė žmonių. Agamemnonas, matydamas, kad kasdien netenka vis didesnės kariuomenės dalies ir kad gali pritrūkti karių, siunčia pasiuntinius prašyti paliaubų šešiams mėnesiams. Priamas sukviečia tarybą, atskleidžia argiečių pageidavimus. Troilas nesutinka, kad būtų duotos paliaubos tokiam ilgam laikui, bet geriau, anot jo, tęsti puolimą ir padegti laivus. Priamas įsako kiekvienam pasakyti savo nuomonę. Visi sutarė, kad reikia patenkinti argiečių prašymą. Priamas skyrė paliaubas.

Agamemnonas pasirūpina garbingai palaidoti savo karius, gydo sužeistuosius, tarp jų – Diomedą, Menelają. Trojėnai taip pat laidoja savuosius.

Vykstant paliauboms, Agamemnonas, tarybos nutarimu, atkeliauja pas Achilą, kad įkalbėtų įsitraukti į kovą. Achilas rūščiai pareiškia, kad nežygiuosiąs, bet argiečiams reikią siekti taikos. Po to ima dūsauti, kad negalįs dėl nieko prieštarauti Agamemnonui. Vis dėlto pažada, kad, kai ateis metas kariauti, jis pasiųs savo karius. Ir tegu Agamemnonas jam atleidžias, kad pats nedalyvaus kovoje. Agamemnonas jam tinkamai padėkoja.

Atėjo laikas tęsti kovą. Trojėnai išveda savo kariuomenę. Priešais juos žengia argiečiai. Achilas išrikiuoja mirmidonus ir atsiunčia Agamemnonui, parengtus kovai. Užverda rimtas mūšis, labai nuožmiai šelstama. Troilas pačiame rikiuotės priekyje iškerta argiečius, priverčia bėgti mirmidonus, puola iki pat stovyklos, daug nukauna, dar daugiau sužeidžia. Jam tik Telamono sūnus Ajaksas pasipriešino. Trojėnai tądien kaip nugalėtojai grįžta į miestą.

Kitą dieną Agamemnonas išveda kariuomenę: žygiuoja visi vadai su savo pulkais, kartu su jais ir mirmidonai. Iš priešingos pusės žvaliai žengia mūšin trojėnai. Abi kariuomenės suremia ginklus, grumiasi vyras prieš vyrą. Keletą dienų nuožmiai kovojama, abiejose pusėse krinta daug tūkstančių žmonių. Troilas puldinėja mirmidonus, parbloškia, vejasi bėgančius. Pamatęs savo pusėje daug nukautų, Agamemnonas prašo paliaubų trisdešimčiai dienų, idant galėtų savuosius palaidoti. Priamas davė paliaubas. Abu karaliai pasirūpina savųjų laidojimu.

Atėjo laikas tęsti kovą. Trojėnai išveda kariuomenę. Priešais juos Agamemnonas ragina į kovą savo karvedžius. Surėmus ginklus, užverda didelės kautynės, vyrai nuožmiai grumiasi. Baigiantis ankstyvajam dienos metui, mūšyje į priekį išsiveržia Troilas: kapoja ir tiesia žemėn vieną po kito. Argiečiai su išgąščio šūksniais leidosi bėgti. Kaip tik tada, kai tik išvydo, kaip piktai siautėja Troilas, kaip puola argiečius ir sykiu be paliovos guldo mirmidonus, pats Achilas šoko į mūšį. Tačiau Troilas bemat jį aplenkia ir sužeidžia, tad Achilui tenka sužeistam iš mūšio trauktis. Toliau kovojama ištisas šešias dienas.

Septintąją dieną, kai abi kariuomenės, surėmusios ginklus, pradėjo mūšį, Achilas, kuris prieš kelias dienas, kankinamas žaizdos, nebuvo išėjęs į kovą, pagaliau taip pat išrikiuoja mir-

midonus. Jis kreipiasi ir ragina juos, kad narsiai pultų Troilą. Praėjus didesnei dienos daliai, šis, žvaliai nusiteikęs, pats atlėkė ant žirgo. Argiečiai, garsiai šaukdami iš baimės, leidžiasi bėgti, bet jų vieton atplūsta mirmidonai ir puola Troilą. Šis daugelį jų nukauna. Nuožmių grumtynių metu krinta sužeistas Troilo žirgas ir išmeta tarp vadžių įsipainiojusį³⁰⁰ raitelį. Tada Achilas, greitai pribėgęs, jį nukauna ir ima vilkti iš mūšio lauko. Bet to pabaigti jam neleido Memnonas: atskubėjęs pagriebė Troilo kūną ir sužeidė Achilą. Achilas sužeistas traukiasi iš mūšio. Memnonas su savo gausiu pulku ima jį vytis. Jį pastebėjęs, Achilas sustojo, lukterėjo, kol buvo pasirūpinta jo žaizda, o tada po trumpo susirėmimo nukovė Memnoną, daugelyje vietų jį sužalojęs. Tada jau ir pats pasitraukė iš mūšio, būdamas sužeistas to paties Memnono. Kai persų karvedys buvo nukautas, trojėnų kariuomenė pakriko; visi, kas liko gyvi, subėgo į miestą ir uždarė vartus. Mūšį nutraukė naktis.

Kitą dieną Priamas pasiuntė pas Agamemnoną pasiuntinius prašyti dvidešimties³⁰¹ dienų paliaubų, Agamemnonas, tarybos sprendimu, sutiko jas duoti. Priamas iškilmingomis laidotuvėmis pagerbia Troilą ir Memnoną. Taip pat abi pusės pasirūpina kitų karių laidotuvėmis.

Hekabė, liūdėdama, kad du jos narsiausius sūnus, Hektorą ir Troilą, nužudė Achilas, priėmė moteriai būdingą neapgalvotą sprendimą, kaip atkeršyti už savo kančias. Ji pasikviečia sūnų Aleksandrą, maldauja jį ir kursto, kad jis atkeršytų už savo brolius, surengtų Achilui pasalą ir jį netikėtai nužudytų. Kadangi Achilas jai siuntęs vergą ir prašęs, kad jam duotų Poliksenę į žmonas, jinai ketinanti pas jį siųsti žinią su Priamo žodžiais, kad tarp savęs sutvirtintų taiką ir sudarytų santuokos sąjungą.

Susitikimui vietą jie paskiria Apolono Timbriečio šventykloje, kuri yra priešais vartus. Numatyta, kad tenai Achilas ateis ir kalbės, tad ten jam parengiama pasala. Hekabė kalbėjo, kad ji bus pakankamai patenkinta, jeigu Aleksandras jį nužudys. Aleksandras pažadėjo pasistengti tai padaryti. Naktį iš kariuomenės išrenkami narsiausi kariai, suslapstomi Apolono šventykloje, gauna paaiškinimus dėl ženklų pulti. Hekabė, kaip buvo sutarusi, pasiunčia žinią Achilui. Achilas vis dar mylėjo Poliksę, todėl apsidžiaugė ir nusprendė kitą dieną ateiti prie šventyklos. Tad kitą dieną jisai su Nestoro sūnumi Antilochu ir ateina į sutartą vietą. Vos tik jie įžengė į šventyklą, trojėnų kareiviai puola juos iš pasalų, iš visų pusių paleidžia ietis, o Paris visus juos ragina. Achilas su Antilochu, kairiąsias rankas apvynioję chlamidėmis, dešiniuosius išsitraukė kardus. Tada Achilas daugelį nukauna. O Aleksandras nužudo Antilochą, po to ir patį Achilą perveria daugybę kartų. Šitaip Achilas pasaloje neteko gyvybės, veltui narsiai gynęsis. Aleksandras liepia jį išmesti žvėrimis ir paukščiams. Bet Helenas neleidžia to daryti, primindamas daug dalykų, liepia abu išnešti iš šventyklos ir jų bendražygiams perduoti. Gavę Achilo ir Antilochų kūnus, argiečiai juos nuneša į stovyklą. Agamemnonas abu nužudytuosius pagerbia iškilmingomis laidotuvėmis, prašo iš Priamo paliaubų Achilo kapui supilti ir surengia tenai laidotuvių žaidynes.

Paskui Agamemnonas sušaukia pasitarimą, kreipiasi į argiečius ir siūlo, kad visa tai, kas priklausė Achilui, jie patikėtų jo giminaičiui Ajaksui³⁰². Tada Ajaksas sako taip: kol tebėra gyvas Achilo sūnus Neoptolemas, niekas neturi didesnės už jį teisės turėti Achilo palikimą; todėl reikia pakviesti Neoptolemą į kovą ir atiduoti jam viską, kas buvo jo tėvo. Tada taryba

nutarė skirti šią užduotį Menelajui. Jis nukeliauja į Skiro salą pas Likomedą, Neoptolemo senelį, ir paliepia jam pasiūsti savo vaikaitį pas juos. Dėl argiečių Likomedas maloniai sutinka tai padaryti.

Kai baigėsi paliaubos, Agamemnonas išveda kariuomenę, išrikiuoja ir pakursto kovai. Priešais juos iš miesto išžygiuoja trojėnai. Prasideda mūšis. Pirmose kautynių gretose švaistosi bešarvis Ajaksas, griaudėdamas galingu balsu. Abiejose pusėse krinta daug kovotojų. Aleksandras įtempia lanką ir daug graikų nužudo strėlėmis. Jis perveria nepridengtą Ajakso šoną. Šis, nors ir sužeistas, vejasi Aleksandrą ir nesustoja tol, kol nepatiesia jo žemėn. Išsekintas žaizdos Ajaksas parnešamas į stovyklą. Išėmus strėlę, tuojau pat miršta³⁰³. Aleksandro kūnas parnešamas į miestą.

Diomedas su dideliu ryžtu puola priešus. Frygai išvargę atbėga prie vartų, Diomedas persekioja juos iki pat miesto. Agamemnonas išdėsto kariuomenę aplinkui miestą, per visą naktį laiko apsupęs jo sienas, graikai pakaitomis eina sargybą. Kitą dieną Priamas iškilmingomis laidotuvėmis pagerbia Aleksandrą, jį didele rauda nulydėjo Helenė, kadangi jis garbingai su ja elgėsi. Priamas ir Hekabė rūpinosi ja kaip savo dukterimi, uoliai stengėsi, kad ši nenusiviltų trojėnais ir nepasiilgtų argiečių.

Kitą dieną Agamemnonas ėmė rikiuoti kariuomenę priešais Trojos vartus ir kurstyti dardaniečius stoti į mūšį. Priamas įsakė sustoti, sutvirtinti miestą ir ramiai palaukti, kol atvyks Pentėsilėja su amazonėmis.

Po to atvyko Pentėsilėja ir išstatė kariuomenę priešais Agamemnoną. Užverda didžiulės kautynės, grumiamasi ilgai – keletą dienų. Argiečiai nuvejami į stovyklą ir ten

apgulami. Diomedas vos vos įstengė atsilaikyti prieš Pentėsilėją: nedaug trūko, ir ši būtų padegusi laivus ir nusiaubusi visą kariuomenę.

Kai mūšis buvo nutrauktas, Agamemnonas savo karius sulaiko stovykloje. O Pentėsilėja kasdien atžygiuoja, puldinėja argiečius, kursto stoti į mūšį. Agamemnonas, pasitaręs su kitais vadais, sutvirtina stovyklą ir neina į mūšį, kol iš Skiro neatvyksta Menelajas su Neoptolemu. Menelajas perduoda Achilo šarvus jo sūnui Neoptolemui. Šis, priėmęs šarvus, argiečių stovykloje garsiai rauda prie tėvo kapo.

Pentėsilėja savo papratimu išrikiuoja karius ir atžygiuoja iki pat argiečių stovyklos. Neoptolemas, mirmidonų vadas, išveda prieš ją savo eiles. Agamemnonas taip pat išrikiuoja kariuomenę. Abi pusės kaip lygios susiremia. Neoptolemas visus kapoja be gailėsčio. Priešais pasirodo Pentėsilėja ir taip pat narsiai kaunasi mūšyje. Ir vieni, ir kiti keletą dienų nuožmiai grūmėsi ir nukovė daugybę karių. Galop Pentėsilėja sužeidžia Neoptolemą. Tačiau tas, nors ir jausdamas skausmą, negyvai pakerta pačią amazonių vadę Pentėsilėją³⁰⁴. Tai padaręs, jis priverčia visą trojėnų kariuomenę bėgti į miestą. Argiečiai su visa kariuomene glaudžiai apsupa miestą, kad trojėnai negalėtų išeiti laukan.

Kai trojėnai pamatė, į kokią padėtį jie pateko, Antenorą, Polidamantas ir Enėjas ateina pas Priamą. Kalbasi su juo ir prašo, kad sušauktų pasitarimą, kur jie apsvarstytų, koks bus visų jų likimas. Priamas sušaukia vadų pasitarimą, liepia, kad išsakytų, ko kiekvienas siekia ir trokšta. Antenorą primena, kad svarbiausi Trojos gynėjai – Hektoras ir kiti Priamo sūnūs kartu su svetimšaliais karvedžiais – yra nužudyti, o argiečių karvedžiai tebėra be galo stiprūs. Tai Agamemnonas, Menela-

jas, Neoptolemas, kuris ne ką mažiau narsus negu buvo jo tėvas. Taip pat Diomedas, lokrietis Ajaksas, Nestoras, Uliksas ir daug kitų, be galo išmintingų. Trojėnai – priešingai: uždaryti, apgulti ir beveik sutriuškinti. Antenorą pataria, kad geriau yra jiems atiduoti Helenę ir tai, ką Aleksandras su bendražygiais buvo pagrobęs, ir siekti taikos.

Kai trojėnai pasakė daug žodžių apie būtinybę tartis dėl taikos, atsistojo Amfimachas, Priamo sūnus, nepaprastai narsus jaunuolis³⁰⁵. Puolė piktais žodžiais barti Antenorą ir tuos, kurie jam pritarė, priekaištavo jiems už jų darbus, siūlė, kad geriau būtų išvesti kariuomenę, pulti achajų stovyklą tol, kol nugalės, arba nugalėtiems padėti galvas už tėvynę.

Kai jis pabaigė, atsistoja Enėjas, maloniais ir švelniais žodžiais paprieštarauja Amfimachui ir svariai įtikinėja, kad reikia prašyti iš argiečių taikos.

Kuomet pasitarimo dalyviai baigė pasisakymus, labai ryžtingai pakyla Priamas, apkaltina dėl daugelio blogybių Antenorą ir Enėją: anot jo, jie buvę karo kurstytojai, raginę siųsti pasiuntinius į Graikiją, nes ir pats Antenorą buvo grįžęs iš pasiuntinystės ir pranešęs, kaip su juo paniekinamai elgtasi, bei siūlęs kariauti. Vėliau pasiuntiniu buvęs ir Enėjas – jis su Aleksandru Helenę ir nemenką grobį iš argiečių išplėšęs. Dėl to, pasak Priamo, jam pačiam aišku, kad taikos būti negali. Ir tuojau įsako, kad visi jie būtų pasirengę: kai tik duos ženklą, tegu veržiasi pro vartus. Jam, – pridūrė dar, – jau aišku, jog reikia arba nugalėti, arba mirti³⁰⁶.

Tai pasakęs, Priamas paleido susirinkimą, Amfimachą nusiavedė į rūmus ir pasakė jam, jog bijąs, kad tie, kurie siūlė taiką, neišduotų miesto. Be to, jie turi daug šalininkų tarp paprastų žmonių. Tad, jo manymu, reikia tuos karvedžius nužudyti. Jei

tai bus padaryta, jis, Priamas, apsaugosiąs tėvynę ir nugalėsiąs argiečius. Tuojau prašo, kad Amfimachas būtų jam ištikimas ir paklusnus, ir, parengęs ginklus, idant tai galėtų būti atlikta, nesukeliant niekam įtarimo. Bemat pasiūlo, kad Amfimachas pakviestų juos pietų: kol Priamas atliks apeigas dievams, Amfimachas užpulsias juos iš pasalų³⁰⁷. Amfimachas pažadėjo taip padarysiąs ir iš jo išėjo.

Tą pačią dieną slapta susiburia Antenoras, Polidamantas, Ukalegontas, Amfidamantas ir Dolonas. Jie stebėjosi karaliaus užsispyrimu, kadangi, užuot sudaręs taiką, pasirinko mirti kartu su tėvyne ir jį supančiais žmonėmis. Antenoras sako, kad jisai žinąs išeitį, kas jam ir jiems visiems galėtų padėti, jeigu tik juo bus pasitikima. Visi prisiekia laikyti jo žodžius paslapyje. Pamatęs, kad jam visi susirinkusieji davė priesaikas, Antenoras siunčia Enėjui žinią, kad reikia išduoti tėvynę, o jam ir jo atimiesiems saugotis; taip pat – kad reikia pasiųsti pas Agamemnoną ką nors iš savų, kuris pasirūpintų visa tai suruošti, nesukeldamas jokio įtarimo. Taip pat pranešė Enėjui, jog pastebėjęs, koks Priamas supykęs iš pasitarimo išėjęs, kadangi Enėjas jam taiką sudaryti siūlęs. Tad bijąs, kad karalius nepriimtų kokio nors naujo nelaukto sprendimo.

Taigi visi slapta susirinkusieji pažada savo pagalbą Antenoro sumanymui. Tučtuojau slapta pas Agamemnoną nusiunčia Polidamantą, kuris iš jų buvo bene mažiausiai karaliaus neapykantos užsitraukęs. Atvykęs į argiečių stovyklą, Polidamantas susitiko su Agamemnonu ir išdėstė sąmokslininkų užmačias.

Agamemnonas visus vadus slapta naktį sušaukia į pasitarimą, praneša tai, ką išgirdo, ir liepia kiekvienam pasakyti savo nuomonę. Tada visi nusprendė, kad reikia pasitikėti išdavikais,

tik Uliksas ir Nestoras pasakė, jog nesiryžta imtis šio reikalo. Neoptolemas jiems įrodinėja priešingai, tada tarpusavy su-
siginčia. Pagaliau sutarta, kad Polidamantas atskleistų savo
slaptažodį ir tokį pat Enėjui, Anchisui ir Antenorui pateiktų
Sinonas. Sinonas nuvyksta į Troją. Kadangi vartų raktai dar ne-
buvo perduoti Amfimacho sargybiniams, davęs durininkams
slaptažodį ir gavęs patvirtinimą, nes išgirdo Enėjo, Anchiso
ir Antenoro vardus, Sinonas apie tai praneša Agamemnonui.
Tada visi argiečiai nutaria pasitikėti sąmokslininkais, sudaryti
sąjungą su jais ir sutvirtinti ją priesaika, kad, jeigu kitą naktį
jie atiduos miestą, tai toliau bus laikomasi sąjungos su Ante-
noru, Enėju, Ukalegontu, Polidamantu ir Dolonu, jų vaikais,
žmonomis, artimaisiais, draugais ir visais jų bendrininkais, ir
jiems bus leista visą savo turtą savo nuožiūra valdyti.

Kai buvo sudaryta ši sutartis ir sutvirtinta priesaika, Polida-
mantas pataria graikams naktį atvesti kariuomenę prie Vakari-
nių vartų, kurių išorinėje pusėje buvo išdrožta³⁰⁸ arklio galva³⁰⁹:
tenai naktį budi Antenoras ir Anchisas, jie pasaugosią vartus
ir duosią jiems šviesos signalą pulti. Tie, kurie tenai arčiausiai
bus, parodys graikams kelią į karaliaus rūmus.

Kai sutartis buvo sudaryta, Polidamantas grįžta į miestą,
Antenorui ir Enėjui bei kitiems, su kuriais buvo susitaręs, pra-
neša apie įvykdytą užduotį ir sako, kad visus saviškius nuvestų
prie Vakarinių vartų ir naktį juos atidarytų, parodytų šviesos
ženklą ir įleistų kariuomenę. Antenoras ir Enėjas naktį buvo
prie pat vartų, įleido Neoptolemą, atvėrė vartus kariuomenei,
davė šviesos signalą, iš anksto išsireikalavo sau ir visiems savo
žmonėms galimybę saugiai atsitraukti. Neoptolemas suteikia
apsaugą, Antenoras jį nuveda į karaliaus rūmus, kur trojėnai
buvo pastatę sargybą³¹⁰. Neoptolemas persekioja Priamą ir

nužudo jį prie Jupiterio Herkėjo³¹¹ aukuro. Hekabė, bėgdama su Poliksene, sutinka Enėją. Hekabė atiduoda dukterį Enėjui, o šis ją paslepia pas tėvą Anchisą. Andromachė ir Kasandra slepiasi Minervos šventykloje. Argiečiai visą naktį nesiliauja siaubti ir plėsti miesto.

Kai išaušo diena, Agamemnonas visus vadus sušaukia į pilį, padėkoja dievams, pagiria kariuomenę, liepia visą grobį sukrauti viešai į vieną krūvą, nes ruošėsi jį visiems po lygiai padalinti. Tuo pat metu atsiklausė karių, ar jie sutinka toliau laikytis sutarties su Antenorą ir Enėju bei tais, kurie kartu su jais buvo išdavę savo tėvynę. Visa kariuomenė sušunka, kad ji sutinka. Taigi visi jie buvo sukviesti, ir visa, kas buvo jų, jiems buvo atiduota. Tada Antenorą prašo Agamemnono leisti jam pasisakyti. Tas liepia kalbėti. Pradėjęs savo kalbą, pirmiausia Antenorą padėkoja graikų pulkams, o po to pamini, kaip Helenas ir Kasandra nuolatos siūlę Priamui sudaryti taiką, taip pat papasakoja ir tai, kad tik Heleno patarimu Achilas buvo atiduotas palaidoti.

Po šios kalbos, argiečių tarybos sprendimu, Agamemnonas Helenai ir Kasandrai suteikė laisvę. Tada Helenas, paminėjęs, kaip jį visada mylėjo Hekabė ir Andromachė, meldžia joms Agamemnono malonės. Tarybos sprendimu joms taip pat buvo suteikta laisvė.

Tuo metu Agamemnonas paskirstė visai kariuomenei laimikį, padėkojo dievams, papjovė aukai skirtus gyvulius. Penktąją dieną nutarė iškelti.

Kai atėjo nustatyta išvykimo diena, kilo didžiulė audra ir truko keletą dienų. Kalchantas paaiškino šį ženklą: mirusiųjų dvasios dar nėra patenkintos. Neoptolemui kilo mintis, kad Poliksenė, dėl kurios žuvo jo tėvas, nebuvo rasta Priamo

rūmuose. Prašo jos iš Agamemnono, skundžiasi, kariuomenę kaltina, liepia pakviesti Antenorą, įsako jos kruopščiai ieškoti ir radus atvesti. Antenoras tuoj pat ateina pas Enėją ir, sužinojęs, kad jisai ją buvo paslėpęs, bemat atveda ją Agamemnonui. Agamemnonas atiduoda Poliksenę Neoptolemui, o tas prie tėvo kapo perrėžia jai gerklę. Tada Agamemnonas, supykęs ant Enėjo, kad buvo paslėpęs Poliksenę, liepia jam tučtuojau su visais savo žmonėmis išvykti iš tėvynės. Enėjas su saviškiais išplaukia, atidavęs savo valdas Antenorui.

Agamemnonas išvyko iš miesto; jam atiteko pergalės šlovė³¹². Po kelių dienų Helenė kartu su savo Menelaju parplaukia namo, tapusi dar liūdnesnė negu anksčiau. Helenas su seserimi Kasandra, brolio Hektoro žmona Andromache ir motina Hekabe išvyksta į Chersonesą.

Iki čia Daretas Frygietis graikiškai aprašė Trojos karą. O pats pasiliko tenai kartu su Antenoro šalininkais³¹³. Karas truko 10 metų 6 mėnesius ir 12 dienų. Kaip Daretas rašo³¹⁴, prie Trojos krito 866000³¹⁵ argiečių, o trojėnų (iki miesto išdavimo) – 676000. Enėjas išplaukė 22 laivais, kuriais buvo į Graikiją išvykęs Aleksandras. Su Enėju išplaukė apie 3400 įvairaus amžiaus žmonių. Antenoro šalininkų liko du tūkstančiai penki šimtai, su Helenu ir Andromache – tūkstantis du šimtai. Iki čia perrašyta Dareto istorija.

[Žemiau pažymima, kas iš trojėnų nukovė kokių graikų karvedžius³¹⁶. Hektoras – Protesilają, Patroklą, Merioną, Boetą, Archilochą³¹⁷, Protenorą³¹⁸, Deipenorą³¹⁹, Dorijų³²⁰, Polikseną, Fidipą³²¹, Ksantipą³²², Leontėją, Polibaitą³²³, Karpedontą³²⁴, Lepodemoną³²⁵, Lusorą³²⁶, Epistrofą ir Schediją, Maimentą, Palamoną³²⁷. Enėjas – Amfimachą, Nirėją. Aleksandras – Palamedą, Antilochą, Ajaksą³²⁸. Telamono sūnus

Ajaksas ir Aleksandras vienas kitą nukovė – abu žuvo nuo vienas kitam padarytų žaizdų.

Taip pat apačioje raštu pažymima, kas iš graikų kokius trojėnų vadus nukovė. Achilas – Eufenijų³²⁹, Hipotą³³⁰, Plebėją³³¹, Asterijų³³², Likonijų³³³, Euforbą³³⁴, Hektorą, Memnoną. Neoptolemas – Pentesilėją, Priamą, prie tėvo kapo perėžė gerklę Poliksenei. Diomedas – Ksantipą³³⁵, Menestėją³³⁶, Epistrofą iš Orchomeno³³⁷].

**DIKČIO KRETIEČIO IR DARETO FRYGO
PASAKOJIMŲ APIE TROJOS KARĄ PABAIGA**

KOMENTARAI

Dikčio ir Dareto pasakojimai apie Trojos karą – saviti kūriniai. Tai – pirmosios literatūrinės klastotės, išleidžiamos *Viduramžių bibliotekoje*. Dėl žanro specifikos jas komentuoti yra sudėtingiau nei „įprastą“, tai yra nesuklastotą, raštijos paminklą. Klastotės autorius paprastai stengiasi kaip galima tiksliau perteikti pasirinktos epochos stiliaus, vardyno ir realiųjų nomenklatūrą, tačiau to padaryti jam niekuomet nepavyks. Kai kurios detalės visuomet išduoda klastotę, ypač jeigu jos autoriaus ir jo „kūrybinės pasijos“ laikotarpį skiria ištisa epocha. Savu režiu tokio literatūros paminklo komentuotojui iškyla nebe vienas, o keli uždaviniai. Jam reikia ne tik paaiškinti realijas ir vardus, stiliaus ir turinio ypatybes, bet ir nurodyti dalykus, prasilenkiančius su istorijos tiesa. Dėl šios priežasties keli šiuos komentarus rašę autoriai siekė pateikti svarbiausių žinių apie Dikčio ir Dareto kūrinių realijas, kad susietų jas su lietuvių kultūroje seniai įsitvirtinusiomis Antikos autorių, pirmiausia Homero, kūrinių vertimais, taip pat nurodyti kai kurias literatūrines „klastas“.

Turime nurodyti dar vieną reikšmingą aplinkybę. Šiai knygai pasirinkome ne bet kokį Dikčio ir Dareto kūrinių leidimą. Žinodami, kad šiuodu kūriniumu savu metu asmeniniame knygų rinkinyje turėjo Lietuvos kancleris Albertas Gostautas, pasirūpinome gauti knygą, išleistą tuo metu, kai šis senosios Lietuvos raštijai ypač nusipelnęs vyras dar buvo gyvas (mirė

1539). Suprantama, savo bibliotekoje jis turėjo nebūtinai šio leidimo egzempliorių. Vis dėlto knyga, išleista jam gyvam esant, geriau už kitus leidimus, pasirodžiusius po jo mirties, parodo, kokius kūrinįs galėjo skaityti ir jis, ir nežinomi jo aplinkos žmonės, pagal kanclerio sumanymą kūrę pirmuosius senosios Lietuvos pasaulietinės raštijos paminklus. Manome, kad tai – svarbūs dalykai. Vienu iš aktualiausių Europos Viduramžių literatūros publikavimo lietuviškai uždavinių laikome tų autorių, kurie paminėti Gostauto bibliotekos išlikusiame sąrašė, vertimą ir leidimą.

1529 metais Bazelyje išėjęs Dikčio ir Dareto kūrinų leidimas yra turiningesnis. Į šį savo leidinį neėmėme kai kurių priedų, lydinčių 1529 metų leidimo pasakojimus apie Trojos karą. Tai 1529 metų leidime išspausdinta Pranciškaus Faragonijaus („Franciscus Faragonius magnifico viro Bernardo Rictio Messanensi patritio, oratori, atque poetae eruditissimo, s.p.d.“, šio leidimo p. A² recto–A³ recto) ir Erazmo Roterdamičio („Reverendo in Christo patri Nicolao Ruterio, episcopo Atrebatensi, insignis ac florentissimae Lovaniensis Academiae cancellario, illustriss. archiducis Austriae Philippi consiliario“, p. N² verso–N⁴ verso) pratarmėlės ir trys Dikčio ir Dareto kūrinų motyvais parašytos Libanijaus deklamacijos, į lotynų kalbą dar XVI amžiaus pradžioje išverstos Erazmo Roterdamičio („Libanii Sophistae Declamatio sub persona Menelai, pro concione Troianorum, Helenam et res repentis, ni reddant, armis iniuriam ulturum se denunciantis, Latina facta, Des. Eras. Rot. interprete“, p. N⁵ recto–O² recto; „Quae dixerit Medea suos mactatura filios, declamatio“, p. O² recto–O³ verso; „Quae dixerit Andromache interfecto Hectore, declamatio“, p. O³ verso–O⁴ recto). Taip pasielgta dėl to, kad tokio pobūdžio

priedai yra fakultatyvi knygos dalis ir gausiuose Dikčio ir Dareto leidimuose įvairuoja. Beje, mums svarbūs tekstai šiame leidinyje užima: Dikčio pasakojimas – p. B recto–K⁴ recto, o Dareto – p. K⁵ verso–N² recto.

Šiems komentarams panaudoti pastaraisiais metais pasirodę Antikos autorių kūrinių vertimai į lietuvių kalbą, taip pat tokie Dikčio ir Dareto vertimai bei enciklopediniai žinynai (abėcėlės tvarka):

Aleksandra Veličkienė. *Antikos mitologijos žodynas*. – Kaunas: Šviesa, 1996.

Histoire de la Guerre de Troie, attribuée à Dictys de Crète / Traduit de latin par N.L. Achaintre, avec notes et éclaircissemens. *Suivie de l'Histoire de la ruine de Troie, attribuée à Darès de Phrygie* / Traduite par Ant. Caillet. – Paris: Chez Brunot-Labbe, Libraire de l'Université impériale, quai des Augustins, n° 33, 1813.

Homeras. *Iliada* / Iš graikų kalbos vertė Antanas Dambrauskas. – Vilnius: Vaga, 1981.

Homeras. *Odisėja* / Iš graikų kalbos vertė Antanas Dambrauskas. – Vilnius: Vaga, 1979.

Ovidijus. *Metamorfozės* / Iš lotynų kalbos vertė Antanas Dambrauskas. – Vilnius: Vaga, 1979.

The Trojan War: The Chronicles of Dictys of Crete and Dares the Phrygian / Translated with an introduction and notes by Richard McIlwaine Frazer. – Bloomington: Indiana University Press, 1966.

Sigitas Narbutas

DIKTIS KRETIETIS

APIE TROJOS KARĄ

ŠEŠIOS KNYGOS, IŠVERSTOS KVINTO SEPTIMIJAUS

DIKČIO KRETIČIO GYVENIMAS,

KURĮ APRAŠĖ SEPTIMIJUS ROMĖNAS

1 Kvintas Septimijus – IV a. romėnų literatas.

2 Kadmas – Finikijos karaliaus Agenoro ir Telefatos sūnus, Finiko, Kiliko ir Europės brolis, kurį tėvas kartu su kitais dviem sūnumis išsiuntė iškoti sesers, pagrobtos Dzeuso. Kadmas, neradęs sesers, pasiliko Graikijoje, pastatė Kadmėjos tvirtovę, o aplink ją išaugo Tėbai. Kadmas siejamas su Finikija ir laikomas raidžių rašto (finikiečių rašto) pradininku.

3 Achaja – šiaurinė Peloponeso sritis, kurios pirmasis valdovas buvo Achajas.

4 Idomenėjas – Deukaliono sūnus, Kretos karalius, Trojos karo metu vadovavęs kretiečiams.

5 Merionas – Molo sūnus, Idomenėjo bičiulis ir kovos draugas, vienas iš narsiausių Trojos karo dalyvių. Jis kartu su Idomenėju aštuoniasdešimčia laivų atplukdė kretiečius prie Trojos.

6 Ilionas, kitaip – Troja.

PASTABĖLĖS DĖL KNYGOS VERTIMO

7 Pirmuoju Trojos valdovu laikomas Trojas.

8 Oibalas – Spartos karalius.

PIRMOS KNYGOS SANTRAUKA

9 Atrėjas, pasak mito, buvo ne Aeropės tėvas, o vyras.

10 Tarp susirinkusiųjų buvo Palamedas ir Menelajas, kurie taip pat yra sesers ir brolio vaikai – t.y. pusbroliai.

11 Sidonas – senas Finikijos miestas, garsėjęs prekyba.

12 Foinikas – žinomi du Foinikai. Vienas buvo Finikijos valdovo Agenoro sūnus, Kadmo, Kiliko ir Europės brolis (arba tėvas). Antras – Amintoro, Bojotijos valdovo, sūnus, Achilo draugas.

13 Pagaliau moteris, užvaldyta dievo – kalbama apie Pitiją, Apolono žynę.

14 Šventykloje kilus audrai, pasigirdo balsas, kuris pasakė, kad deivė atsisako tokios aukos – tai yra Diana atsisako, kad jai būtų paaukota Ifigenija.

15 Kai Apolonas Anijo dukteris Oinotropes norėjo pavogti iš tėvo, pasak mito, Dionisas jas pavertė balandėmis (Ovid. *Met.* XIII, 650 ir toliau).

DIKTIS KRETIETIS, APIE TROJOS KARĄ

PIRMA KNYGA, IŠVERSTA K. SEPTIMIJAUS ROMĖNO

16 Frygija – Trojos sinonimas. Aleksandras – tai antrasis Trojos karaliaus Priamo ir Hekabės sūnus, dažniau vadinamas Pariu.

17 Tai Spartos sinonimas.

18 Ilas išvijo Tantalą ir jo sūnų Pelopą iš Paflagonijos, šalies, buvusios Mažosios Azijos šiaurėje, Juodosios jūros pakrantėje.

19 Hekabės sesers Teano vyras. Homero *Iliadoje* tai vienas iš išmintingiausių Trojos seniūnų, Priamo patarėjas, draugiškai ir svetingai priėmęs Menelają ir Odisėją, kai šie, reikalaudami grąžinti Helenę, atvyko į Troją.

20 T.y. Priamas.

21 Hekabė – Priamo žmona, Hektoro ir Pario motina.

22 Pleistenis – Argo karalius, Pelopo ir Hipodamėjos sūnus, Atrėjo ir Tiesto brolis, Agamemnono ir Menelajo tėvas.

23 Danajas – Egipto karaliaus Belo ir Anchinojos sūnus, Poseidono vaikai, Aigipto brolis dvynys, Danaidžių tėvas.

24 Agenoras – Poseidono ir nimfos Libijos sūnus.

25 Poseidas buvo Belo ir Agenoro tėvas, o Belas – Danaidžių tėvas.

26 Plejonė – Okeano dukrė, Atlanto žmona, Plejadžių – Alkionės, Elektros, Kelaino, Majos, Meropės, Steropės ir Taigētės – motina.

27 Dardanas – Dzeuso ir Atlanto dukters Plejadės Elektros sūnus, mitinis trojiečių ir romėnų protėvis.

28 Trojas – Dardano vaikai, Erichtonijo ir Astiochės sūnus, Frygijos karalius, Trojos įkūrėjas ir pirmasis valdovas, Kaliojės vyras, Asarako, Ilo ir Ganimedo tėvas.

29 Ilionas, arba Troja.

30 Argalas – Spartos karaliaus Amiklio ir Diomedės sūnus, Hiacinto ir Kinorto brolis.

31 Oibalas – Batiėjos (arba Gorgofonės) vyras, Tindarėjo, Hipokoonto, Ikarijo ir kt. tėvas.

32 Tindarėjas – Spartos karalius, Oibalo (arba Mesenijos karaliaus Periero) ir najadės Batiėjos (arba Persėjo dukters Gorgofonės) sūnus, Ledos vyras, Dioskūrų, Helenės, Klitaimnestros ir kt. tėvas.

33 Ty. Helenės tėvas.

34 Leda – Aitolijos karaliaus Testijo dukra, Tindarėjo iš Spartos žmona, Dioskūrų Kastoro ir Polideuko, Klitaimnestros ir Helenės motina.

35 Deifobas – Priamo ir Hekabės sūnus, Hektoro brolis. Žuvus Pariui, Deifobas vedė Helenę.

36 Kiltų didelis karas prieš Troją – taip verčiame orig.: „Si legati imperfecto negotio reuertissent, fore uti aduersum se grande praelium concitaretur“.

37 Argas – miestas Argolidės krašte; Argolidė užima šiaurės

rytinę Peloponeso dalį ir driekiasi pietų kryptimi iki Nauplijos įlankos.

38 Ajaksas Telamonidas iš Salamino – Dzeuso ir nimfos Aiginos palikuonis, Ajako vaikai, Salamino valdovo Telamono ir Peribojos sūnus, Achilo pusbrolis. Prie Trojos jis atplaukė su dvylika laivų. Laikytas stipriausiu kariu po Achilo.

39 Teukras – Telamono ir Hesionės, Trojos karaliaus Laomedonto dukters, sūnus, Ajakso Telamonido brolis iš tėvo pusės. Tėvas užaugino Teukrą Salamino saloje. Kartu su Ajaksu Teukras dalyvavo Trojos kare ir pasižymėjo kaip pats taikliausias achajų šaulys.

40 Idomenėjas – Deukaliono sūnus, Kretos karalius, Trojos karo metu vadovavęs kretiečiams.

41 Merionas – Molo sūnus, Idomenėjo bičiulis ir kovos draugas, vienas iš narsiausių Trojos karo dalyvių. Jis kartu su Idomenėju aštuoniasdešimčia laivų atplukdė kretiečius prie Trojos.

42 Nestoras – Pilo karalius, Nelėjo ir Chloridės sūnus, Euridikės vyras, su ja susilaukęs septynių sūnų ir septynių dukterų. Sulaukęs senatvės ir valdydamas jau trečiąją kartą, Nestoras paskatino Achilą ir Patroklą dalyvauti Trojos kare. Jis pats į šį karą atvyko su devyniasdešimčia laivų, o jį lydėjo jo sūnūs Antilochas ir Trasimedas.

43 Anaksibija – Bianto ir Pero dukrė, Pelijo žmona (dar vadinama Alfesibija).

44 Penelejas – vienas iš bojų vadų, lydėjęs Jasoną argonautų žygyje.

45 Leitas – argonautas, Alektoro sūnus, Trojos kare vadovavo bojų būriui, buvo sužeistas Hektoro.

46 Arkesilajas – Liko ir Teobulės sūnus, kare su Troja vienas iš bojų kariuomenės vadų.

47 Klonijus – bojų karaliaus Alegenoro sūnus, su dvylika laivų kartu su kitais keturiais bojų karvedžiais nuplaukė prie Trojos ir dar neprasidėjus mūšiui prie achajų laivyno žuvo nuo trojėno Agenoro rankos.

48 Fokidė – vidurio Graikijos sritis, esanti tarp Bojotijos ir Aitolijos.

49 Schedijus – Ifito sūnus, Naubolo vaikaitis, Epistrofo brolis. Su Epistrofu fokidiečius vedė į mūšį su Troja. Hektoras Schedijų nužudė tą akimirką, kai šis taikėsi į Ajaksą.

50 Orchomenas – Bojotijos miestas.

51 Askalafas – argonautas, Arėjo ir Astiochės sūnus, Helenės jaunikis, Deifobo nužudytas per Trojos karą.

52 Jalmenas – argonautas, Askalafo brolis, Arėjo ir Astiochės sūnus. Askalafas ir Jalmenas buvo Orchomeno karaliai. Jiems valdant, minijų gentis su trisdešimčia laivų dalyvavo mūšyje su Troja.

53 Dīoras vadovavo dvylikai epėjų laivų, išvykusių kariauti su Troja.

54 Megetas – Filėjo sūnus, dulichų vadas, vienas iš Helenės jaunių, todėl buvo tarp tų narsuolių, kurie su graikų kariuomene patraukė kautis su Troja.

55 Filėjas – Elidės karaliaus Augėjo sūnus, tėvo išvarytas už tai, kad palaikė Heraklį, kai šis ginčijosi su Augėju.

56 Tojas, arba Toantas – Andraimono sūnus, Pleurono ir Kalidono, esančio Aitolijoje, karalius. Vienas iš Helenės jaunių, su keturiasdešimčia laivų iš Aitolijos išvykęs jai pirštis į Troją.

57 Andraimonas – Aitolijos karalius, Trojos kare vadovavo aitoliečiams.

58 Euripilas – Tesalijos miesto Orchomeno karalius, narsus karžygys, atvykęs į Trojos karą su keturiasdešimčia laivų. Jį sužeidė Paris, o išgydė Patroklas.

59 Leontėjas – vienas iš Jasono palydovų, Andraimono brolis, buvo susižadėjęs su karaliaus Pelijo dukterimi Amfinome.

60 Chironas – kentauras, Saturno ir Filyros sūnus, Achilo auklėtojas, paverstas Šaulio žvaigždynu.

61 Tlepolemas – Heraklio ir Astiochės, tesprotų karaliaus dukters, sūnus. Tlepolemas buvo vienas iš Helenės jaunių, todėl

dalyvavo Trojos kare. Čia jį nužudė Likijos valdovas Sarpedonas, Dzeuso sūnus.

62 Fidipas – Tesalo sūnus, o šis Heraklio ir Chalkiopės sūnus, su savo broliu vedė į Troją trisdešimt laivų.

63 Protesilajas – Tesalijos miesto Filakės karaliaus Ifiklio sūnus, Trojos kare vadovavo keturiasdešimčiai laivų.

64 Ferai – miestas Tesalijoje.

65 Admetas – Ferų miesto valdovas, Fereto sūnus.

66 Tekste esama iškalbingo netikslumo: apie Podaleiriją ir Machaoną sakoma, kad jie yra „Tracenses“, o Eskulapijaus, arba Asklepijo, gimtinė yra Tesalijos miestas Trika, taigi turėtų būti „Triccenses“.

67 Podaleirijas ir jo brolis Machaonas – tai garsūs gydytojai, gydę achajus Trojos karo metu.

68 Filoktetas – Pojanto ir Demonasos sūnus, vienas iš Helenės jaunių, Melibojos karalius, vadovavęs Melibojos, Metonos, ir Olidzono karių būriams.

69 Simė – nimfa, Jalimo ir Dotės duktė, jūrų dievo Glauko mylimoji. Šis ją pagrobė ir nusigabeno į salą prie Rodo, pagal tai sala buvo pavadinta jos vardu. Nuo Neptūno ji pagimdė Chtoniją, kuris kolonizavo Simę.

70 Menestėjas – atėniečio Petėjo sūnus, atėmęs valdžią iš Tesėjo ir nuvedęs atėniečius į Trojos karą, kur jis ir žuvo.

71 Ajaksas – Oilėjo ir Eriopės sūnus, Lokridės valdovas, vadovavęs keturiasdešimties Lokridės karių būriui. Puikus ietininkas ir bėgikas, kurį pralenkdavo tik Achilas.

72 Amfilochas – Amfiarajo ir Erifilės sūnus, Alkmajono brolis, Trojos karo dalyvis. Vienas iš Helenės jaunių. Po Trojos karo Amfilochas persikėlė į Aitoliją ir ten įkūrė Argo miestą.

73 Stenelas – Kapanėjo ir Euadnės sūnus, kartu su Diomedu dalyvavęs epigonų žygyje. Kaip vienas iš Helenės jaunių dalyvavo Trojos kare.

74 Eurialas – Mekistėjo sūnus. Trojos karo dalyvis, atplaukęs kartu su Diomedu, garsus imtynininkas.

75 Tekste greičiausiai įsivėlusį klaidą: ten minimas Tesandras. Tersandras – Polineiko ir Argėjos sūnus, Demonasos vyras. Dalyvavo Trojos kare, kur buvo nužudytas Telefo.

76 Demofontas – Atėnų valdovo Tesėjo ir Faidros sūnus, Akamanto brolis, kartu su juo dalyvavęs Trojos kare.

77 Pelopas – Tantalo sūnus, Atrėjo ir Tiesto tėvas, Agamemnono ir Menelajo senelis.

78 Mikėnai – tai miestas Argolidėje, Agamemnono būstinė.

79 Kalchantas – tai garsus pranašautojas iš Mikėnų, Apolono vaikas, iš jo paveldėjęs sugebėjimą pranašauti. Drauge su achajais dalyvavo Trojos kare.

80 Marsas – romėnų karo dievas, Jupiterio ir Junonos sūnus, laikytas Romulo tėvu.

81 Konkordija – rom. mitologijoje piliečių santarvės deivė.

82 Agapenorą – Ancėjo sūnus, Arkadijos tautas su šešiasdešimčia laivų vedė į Troją. Kai Troja krito, Agapenorą norėjo grįžti atgal, tačiau dievų pyktis daugumai graikų vadų, taip pat ir Agapenorui, neleido pasiekti tėvynės. Jis apsigyveno Kipre, ten įkūrė Pafos miestą, apgyvendino salą, vėliau ten mirė.

83 Menestėjas – atėniečio Petėjo sūnus, atėmęs valdžią iš Tesėjo ir nuvedęs atėniečius į Trojos karą, kuriame ir pats žuvo.

84 Homero nurodyta, kad Elefenoras atplaukęs su keturiasdešimčia laivų (Hom. *Il.* II, 545).

85 Elefenoras – Eubojos abantų karalius, Trojos kare nužudytas Agenoro.

86 Homero *Iliadoje* sakoma, kad Ajaksas, Telamono sūnus, prie Trojos iš Salamino atvyko su dvylika laivų (Hom. *Il.* II, 557).

87 Askalafas – argonautas, Arėjo ir Astiochės sūnus, Helenės jaunikis, žuvęs Trojos kare.

88 Homero nurodyta, kad Ajaksas, Oilėjo sūnus, atplaukęs su keturiasdešimčia laivų (Hom. *Il.* II, 534).

89 Arkesilajas, Protoenoras, Penelėjas, Leitas ir Klonijas plg.: Hom. *Il.* II, 494–510.

90 Epistrofas ir Schedijus, plg.: Hom. *Il.* II, 517–526.

91 Talpijas, Dioras, Amfimachas ir Polikseinas, plg.: Hom. *Il.* II, 620–624.

92 Toantas – Andraimono sūnus, Helenės jaunikis, plg.: Hom. *Il.* II, 638–644.

93 Homero *Iliadoje* sakoma, kad Tleptolemas, Heraklio sūnus, prie Trojos atvyko su devyniais laivais (Hom. *Il.* II, 653–654).

94 Pelazgai – tai vieni iš seniausių Graikijos gyventojų, taigi pelazgų žemė kitaip – Graikija. Pasak Homero, tuos penkiasdešimt laivų atplukdė Achilas (Hom. *Il.* II, 685).

95 Plg.: Hom. *Il.* II, 671.

96 Plg.: Hom. *Il.* II, 695–702.

97 Podaleirijas ir Machaonas – tai broliai, Asklepijo sūnūs, garsūs gydytojai, gydę achajus Trojos karo metu; plg. Hom. *Il.* II, 729–732.

98 Filoktetas – Pojanto ir Demonasos sūnus, vienas iš Helenės jaunių, plg. Hom. *Il.* II, 716–720.

99 Pasak Homero, Euripilas, Ormeniono karalius, vadovavo keturiasdešimčiai laivų (Hom. *Il.* II, 734–737).

100 Pasak Homero, Gunėjas atvarė dvidešimt du laivus (Hom. *Il.* II, 748).

101 Plg.: Hom. *Il.* II, 745–747.

102 Fidipas – vienas iš Heraklio ir Chalkiopės sūnų, su broliu Antifu su trisdešimčia laivų atvyko į Troją.

103 Tai yra Pitija.

104 Tikėdamasi susigrąžinti Helenę.

105 Šioje vietoje lotyniškame tekste greičiausiai įsivėlusį klaidą: rašoma „sibi“ (verstume „sau“), o turėtų būti „cibi“ (verčiame „maistui“).

106 Anijas – Apolono ir Kreūsos (arba Rojos) sūnus, Delo salos valdovas. Anijas, Kreūsos sūnus, padėjo achajams kare su Troja.

107 Oinotropės – burtininkės, gyvenusios Delo saloje, mokėjusios vandenį paversti vynu ir pan.

Parengė Asta Vaškelienė

DIKTIS KRETĖTIS, APIE TROJOS KARĄ

ANTRA KNYGA

108 Misisa – provincija Azijoje.

109 Diomedo tėvas Tidėjas padėjo Tesandro tėvui Polineikui surinkti kariuomenę kovai su Tėbais. Žr.: Hom. *Il.* IV, 376–379.

110 Tantalas, Pelopo tėvas, buvo Jupiterio sūnus ir atitinkamai Heraklio brolis, kuris, savo ruožtu, buvo tikrasis Telefo tėvas; taigi Pelopas ir Telefas buvo pusbroliai. Agamemnonas ir Menelajas buvo Filisteno sūnus; Filistenas – Atrėjo, o Atrėjas – Pelopo.

111 Bojotija – sritis vidurinėje Graikijoje.

112 Ifigenija – Agamemnono ir Klitaimnestros dukra. Kai graikų laivai negalėjo išplaukti iš Bojotijos uosto Aulidės į karą su Troja, pranašas Kalchantas paaiškino, kad tinkamų vėjų nesiunčia Agamemnono (arba Menelajo) užrūstinta Artemidė, o jos rūstumą galima permaldauti tik paaukojus Ifigeniją. Visa achajų kariuomenė, o ypač Odisėjas ir Menelajas, prašė Agamemnono sutikimo, tad Ifigenija buvo iškviesta į Aulidę vedybų su Achilu dingstimi. Tačiau, aukojant Ifigeniją, Artemidė ją pagrobė, pakeitė stirna, o pačią Ifigeniją nugabeno į Tauridę ir paskyrė savo šventyklos žyne.

113 Helespontas – sąsiauris, skiriantis Mažąją Aziją nuo Trakijos Chersoneso. Dabar – Dardanelų sąsiauris.

114 Argas – miestas Argolidėje, šiaurės rytinėje Peloponeso srityje.

115 Kilė – Apolonui pašvęstas miestas Troadoje.

116 Pitietis – Apolono, nudobusio drakoną Pitoną, prievardis; Smintietis – Apolono epitetas nuo Smintės miesto pavadinimo.

117 Lemnas – vulkaninės kilmės sala Egėjo jūroje.

- 118 Lesbas – sala Egėjo jūroje.
- 119 Pyra – miestas Lesbo saloje.
- 120 Kilikija – šalis Mažojoje Azijoje; Lirnesas – miestas Misijoje, netoli Trojos.
- 121 Lelegai – pelasgų gentis Mažojoje Azijoje ir Graikijoje.
- 122 Trakijos Chersonesas – pusiasalis prie Helesponto.
- 123 Frygija – šalis Mažojoje Azijoje.
- 124 Pagal vieną mitą Europė buvo Finikijos karaliaus Agenoro duktė (tekste minimas Sidonas – labai senas Finikijos miestas). Įsimylėjęs Dzeusas pasivertė jaučiu, prisiartinio prie jos ir, užsimetęs ant nugaros, nusigabeno į Kretos salą, kur su ja susituokė. Ganimedas – graikų mitologijoje trojėnų valdovo Trojo ir Kalirojės sūnus. Pasivertęs ereliu (ar pasiuntęs erelį) Dzeusas pagrobė Ganimedą ir užnešė į Olimpą. Čia Ganimedas pilstė į taures nektarą dievų puotos metu.
- 125 Medėja – Kolchidės karaliaus Ajeto duktė, su argonautu Jasonu iškeliavusi į Jolką.
- 126 Ijo – graikų mitologijoje Argo valdovo Inacho duktė, Dzeuso mylimoji. Bijodamas pavydžiosios Heros pykčio, Dzeusas pavertė Ijo sniego baltumo karve. Hera pareikalavo jos sau kaip dovanos ir pavedė šimtaakiui Argui ją saugoti.
- 127 Gargara – miestas ant vienos Idos kalno viršūnės Misijoje (Mažoji Azija); Skepsis – miestas Misijoje; Larisa – miestas Tesalijoje. Kiti šiame sakinyje minimi vietovardžiai, neidentifikuoti veikiausiai dėl iškraipytos rašybos.
- 128 Idos kalnas – aukštas miškingas kalnas Mažojoje Azijoje ties Helespontu; jo papėdėje buvo Troja.
- 129 Liktoriai – tarnai, turėję praskinti kelią per minią.
- 130 „Taigi pirmasis pro vartus išsiveržė Pandaras“ – toliau pateikiamas vadų sąrašas daugmaž tiksliai atkartoja Homero minimą trojėnų sąjungininkų sąrašą. Žr.: Hom. *Il.* II, 824–877.
- 131 Timbra – klonis su Apolono šventykla Troadoje.

DIKTIS KRETIETIS, APIE TROJOS KARĄ

TREČIA KNYGA

132 Čia kalbama apie Kastorą ir Polideuką (Poluksą), Ledos sūnus ir Helenės brolius.

DIKTIS KRETIETIS, APIE TROJOS KARĄ

KETVIRTA KNYGA

133 Skamandras – upė Trojos lygumoje.

134 Karija – sritis Mažojoje Azijoje.

135 Sigėjus – vietovė prie Skamandro upės žiočių.

136 Mirmidonai – achajų gentis Tesalijoje ir Aiginos saloje.

Parengė Veronika Gerliakienė

DIKTIS KRETIETIS, APIE TROJOS KARĄ

PENKTA KNYGA

137 Ty. Uliksui ir Diomedui; „mūsų“ – nes pasakotojas yra graikas (Diktis iš Kretos).

138 Lampas (Lampus), tačiau kituose šaltiniuose (ir angliskame vertime) yra Pantas (Panthus). Plg. Panto pastabas apie taiką šio veikalo II knygoje (*Dictys* 2, 23; 2, 25).

139 Apie šį nusikaltimą žr. ankstesnėje Dikčio knygoje.

140 Teana (Teano, gr. *Θεανώ*) minima *Iliadoje* kaip Antenoro žmona (Hom. *Il.* V, 70) ir kaip Atėnės šventyklos žynė (Hom. *Il.* VI, 302).

141 Ty. Neoptolemas.

142 Šaltiniuose nevienoda vardo forma: vienur *Eumelus*, kitur – *Eumelias*.

143 Tai paminėta ir *Iliadoje* (Hom. *Il.* VII, 452–453).

144 Lotyniški vardo variantai: Acamas, Achamas, Athamas.

145 Kitos Trojos istorijos versijos (pvz., Soph. *Aias*; Ov. *Met.* XIII, 1 ir toliau) nurodo ginčo objektu buvus Achilo šarvus.

146 Turimi galvoje Agamemnonas ir Menelajas, kurie parėmė Ulikšą, išgelbėjusį Helenę, kad nežūtų pagal Ajakso įsakymą.

147 T.y. Agamemnono ir Menelajo.

148 *Rhoeteum* (gr. Ροίτειον) – kyšulys ir miestas Helesponte, netoli nuo Trojos, į šiaurę nuo Sigėjo. Strabonas *Geografijoje* (XIII, 1, 30) minėjo Ajakso kapą ir šventyklą Roitėjuje prie jūros kranto.

149 Pleistenis – Atrėjo sūnus, neprilygęs tėvui savo šlove.

150 Dardanas – miestas Troadėje (Helesponte).

151 Kebrenas – miestas Troadėje.

ŠEŠTOS, IR PASKUTINĖS, KNYGOS SANTRAUKA

152 Nauplijus – Eubojos karalius, Trojoje klastingai apkalinto ir mirtimi nubausto Palamedo tėvas, pasak mito versijos, atkeršijęs graikams, klastingai priviliojęs jų laivus prie Kaferėjo kyšulio uolų.

DIKTIS KRETIIETIS, APIE TROJOS KARA

ŠEŠTA, IR PASKUTINĖ, KNYGA

153 Choiradė ar Choiradės (gr. Χοιράδες) – bendras povandeninių uolų pavadinimas. Neaišku, ar buvo taip vadinamas koks nors pavojingas ruožas prie Eubojos salos (be kita ko, antikinėje literatūroje minimos *Choerades* – uolingos salos Tarento įlankoje, netoli Tarento miesto). Tikėtina, kad bendrinį graikišką žodį vertėjas galėjo padaryti tikriniu daiktavardžiu ir Choiradėmis pavadinti tai, kas kituose šaltiniuose vadinama Kaferidėmis (gr. Καφηρίδες – uolos prie Kaferėjo kyšulio Eubojos saloje).

154 Aigialė (ar Aigialėja) – Adrasto duktė, Diomedo žmona.

155 Taip verčiame tekstą: „Neque multo post cognoscit Diomedes in Aetolia ab his qui per absentiam eius regnum infestabant, Oeneum multimodis afflictari“. Kitoks skaitymo variantas: „Neque multo post cognoscit Diomedes Aetholiam ab his qui per absentiam eius regnum infestabant, eo nomine multis modis afflictari“ („Nedaug

laiko praėjus, Diomedas sužino, jog tie, kurie, jam nesant, kėsinosi į jo karalystę, visokiais būdais ta dingstimi išnaudojo Aitoliją“).

156 T.y. Menelajui.

157 Skyreliuose 5 ir 6 glaustai perpasakojami Homero *Odisėjos* įvykiai.

158 Įvairūs vardo variantai: Elponoris, Alphenoris.

159 Ptoliportas – „Miestų griovėjas“ (gr. πτολίπορθος).

160 Taip verčiame žodžių junginį „apud Molossos“, suprasdami jį kaip vietovardį (miesto pavadinimą), o ne tik kaip gentivardį (molosai (lot. Molossi) – Molosidės, Epiro centrinės dalies, gyventojai).

161 Skirtingi vardo variantai: Assandrus ir Ascandrus.

162 Taip verčiame orig. „ad agrum Pelei concesserat“, tačiau kai kuriuose leidimuose pateikiama „Peleo consenserat“ – „buvo Pelėjo šalininkas“.

163 Įdomus euhemeriškos mitų interpretacijos pavyzdys, kuomet mitiniuose paveiksluose įžiūrimos žmonių gyvenimo realijos.

164 Sepiadė (gr. Σεπιάς) – kyšulys Tesalijoje, Magnesijos pusiasalyje.

165 Vardo variantai: Cyniras, Cirmas.

166 Kitas vardo variantas – Nestoras.

167 Šioje vietoje esama nenuoseklumo, nes anksčiau (*Dictys* 2, 43) buvo pasakyta, kad Mestoras buvo Trojoje nužudytas.

168 Plg. to paties Dikčio ankstesnį pasakojimą (*Dictys* 4, 4), kur Memnono bendražygių nužudyto herojaus vardas ne Palantas (lot. Pallas), bet Falantas (lot. Phalas), o jų apsistojimo vieta – ne Pafas (Paphos), bet Rodas (Rhodes).

169 Memnono motina buvo laikoma Eos (gr. Ἠώς – Aušra), iš čia prasminė jos sąsaja su diena (gr. ἡμέρα). Komentatoriai išvelgia reikšminę aušros sąsają ir su kitu Memnono sesers vardu – Himera (laukiamoji, geidžiamoji).

170 Pavadinimo variantai: Phalliotim, Phalonem.

171 Kitas vardo variantas – Lycophion.

172 Ty. žaibai sunaikino skėrių spiečius.

173 Tačiau kitoje Dikčio istorijos vietoje (*Dictys* 5, 16) teigiama, kad Neoptolemas Hektoro sūnus atidavė Helenui.

174 Tikriausiai čia minimas Menelajo pažadas išleisti Hermionę už Oresto, o ne Hermionės raginimas nužudyti Andromachės sūnų, kurio įvykdymą, kaip ką tik minėta, sutrukdė belaisvės likimu susirūpinę žmonės.

175 Neaiški vieta. Vienuose tekstuose rašoma „imperfecto negotio“ („neatlikęs reikalo“, „neįvykdęs sumanymo“), kitur rašoma „negotio perfectio“ („atlikęs reikalą“).

176 Žemiau aprašytas Ulikso sapnas šiek tiek primena Teiresijo pranašystę Odisėjui (plg. Hom. *Od.* XI, 134–137).

177 Aliuzija į Odisėjo (kuris buvo mirtingas) ir Kirkės (nemirtinga deivė) sūnų – Telegoną.

178 Taip verčiame orig.: „felicissimum casum vulnerantis contemplatus“ (pažodžiui „numatęs laimingiausią žeidžiančiojo (puolančiojo) progą“). Kitas variantas: „infelicissimum casum vulneri contemplatus“ („nutaikęs žaizdai nelaimingiausią progą“).

DARETAS FRYGAS

APIE TROJOS ŽLUGIMĄ

KNYGA, IŠVERSTA KORNELIJAUŠ NEPOTO

APIE TROJŲNŲ KILMĘ

179 Šis trumpas pasakojimas nesiremia Antikos laikus siekiančia rankraštine tradicija, o yra tik 1529 metų leidinio priedas, skirtas supažindinti plačiąją visuomenę su trumpa Trojos karalių genealogija.

KORNELIJAUŠ NEPOTO LAIŠKAS

SALIUSTIJUI KRISPUI

180 Kornelijus Nepotas (100–25) – romėnų istorikas ir biografas, Cicerono, Atiko, Saliustijaus amžininkas, parašęs neišlikusią visuotinę istoriją ir nepilnai išlikusią biografijų rinkinį *De viris illustribus*.

181 Gajus Saliustijus Krispas (86–35) – Romos istorikas, Kornelijaus Nepoto amžininkas, rimtų istorinių studijų apie savo meto ir netolimos praeities įvykius autorius (*Coniuratio Catilinae; Historiae; Bellum Jugurthinum*).

182 Verčiame tą teksto variantą, kuriame yra žodžiai „utrum magis vera existiment“.

183 Kituose leidimuose vietoj „an“ yra „minime“, o tai reiškia, kad griežtai neigiamas Homero pateiktos istorijos patikimumas.

DARETO FRYGO PASAKOJIMAS APIE TROJOS ŽLUGIMĄ,

IŠVERSTAS KORNELIJAUŠ NEPOTO

184 Tačiau absoliuti dauguma mitologijos šaltinių nurodo, jog Pelijas valdė Tesaliją, o ne Peloponesą.

185 Gr. Ἀργώ.

186 Šios vietos komentatoriai mano, kad čia minimas pseudo Orfėjo kūrinys *Argonautika*, parašytas, sekant Apolonijo Rodiečio poema. Išlaikant mintį, jog Daretas buvęs Trojos laikų žmogus ir negalėjo žinoti tokių vėlyvų kūrinių, šie žodžiai laikytini vėlesne interpoliacija (galbūt Dareto teksto vertėjo į lotynų kalbą, prisi-dengusio Kornelijaus Nepoto vardu).

187 Kai kuriuose leidimuose klaidingai nurodyta Pelėjo gyve-namoji vieta – *Phrygiam* vietoj *Phthiam*.

188 Kai kuriuose leidimuose – 15 laivų.

189 Gali būti, kad tuo metu Priamas kariavo su amazonėmis (plg. Hom. *Il.* 3, 182–190).

190 Ne visuose nuorašuose ir leidimuose yra šis sakinyš.

191 Lotyniškai perteikti graikiški Trojos miesto vartų pavadinimai. Keli iš jų žymi garsių Trojos valdovų vardus, o kiti – geografinę padėtį (*Scaea*, plg. gr. Σκαιαί πύλαι – Vakariniai vartai; Timbros vartai, t.y. į Timbros miesto pusę).

192 Čia pateikto vertimo originalas atrodo taip: „Antenorem vocari iubet, dicique ei se velle legatum Graeciam mittere, ut conqueratur graves sibi iniurias ab his qui cum exercitu venerant, factas. Idem in Laomedontis patris nece, et in abductione sororis Hesione, regnique praedatione pertulisse, quae omnia aequo se animo passurum si tamen Hesiona ei reddatur“.

193 Hesionę iš Trojos parsivežęs Telamonas buvo Pelėjo brolis.

194 Paskutiniai trys vardai skirtinguose šaltiniuose skiriasi, pvz., vietoj Talanto yra Bukolionas, vietoj Lampoto – Lamponas.

195 Manoma, kad veikalo perrašinėtojas parašė Dianos vardą vietoj Dionės, remdamasis vėlyvąja tradicija, pvz., Blosijaus Emilijaus

Drakontijaus (V a.) *Romulea* (VIII, 435), neatkreipęs dėmesio, jog ši deivė (Dionė) homeriškoje mitologijoje buvo Afroditės (Veneros) motina (plg. Hom. *Il.* V, 370).

196 *Helaea* arba *Helena* – toks miesto pavadinimas laikomas vėlesne interpoliacija.

197 Veikalo parašinėtojas, sukeitęs Dianos ir Dionės vardus, dabar vietoj Veneros įrašo Apolono vardą (žr. ankstesnius paaišk.).

198 Schisselis von Fleschenbergas (p. 147 ir toliau) mano, jog šis sakiny – Dareto originalo vertimas iš graikų k., o prieš tai didelė dalis teksto (1–10 skyriai) yra tik medžiaga, iš dalies atpasakojanti Dareto kūrinio įžangos dalį, iš dalies ją papildanti nauju turiniu.

199 Yra nuomonė (to paties Fleschenbergo, žr. ankstesnį paaišk.), kad 11–43 skyriuose pateiktos užuominos į Hesionės pagrobimą yra ne Dareto, bet jo teksto vertėjo ir perkūrėjo papildymai. Tai argumentuojama tuo, kad Daretas 11–43 skyriuose karo dingstimi laiko Helenės pagrobimą, smerkia būtent šį veiksma. Vis dėlto tai nepaneigia ir kitokios galimybės (kad Daretas minėjo ir graikų herojų padarytą skriaudą, Hesionės pagrobimą).

200 Kai kuriuose nuorašuose šio vardo nėra.

201 Taip verčiame orig. „decrevere iniurias Troianorum persequi cum exercitu“. Yra ir ilgesnis sakinio variantas: „decreverunt iniurias Troianorum persequi, exercitum et classem comparare“ („nutarė atsiteisti už trojėnų padarytas skriaudas, paruošti kariuomenę ir laivyną“).

202 Fleschenbergas (p. 9–12 ir 147) mano, kad Kastoro ir Polukso paminėjimai – vertėjo ir kompiliatoriaus į Dareto pasakojimą įterpti epizodai, siekiant susieti ir šiuos herojus su ankstesnėmis (abejotinos autorystės) vietomis.

203 Nelabai aišku, kas turima galvoje, t.y. ką Daretas matė. Gali būti, kad „hos“ („šituos“) reiškia visus anksčiau minėtus graikų didvyrius, nors po jų jau buvo kalbama apie dingusius dvynius Kastorą

ir Poluksą. Šioje vietoje įtikimai atrodo Fleschenbergo nuomonė, kad Kastoro ir Polukso epizodai yra vėliau dirbtinai įterpti: iš konteksto neplaukia mintis, kad Daretas juos galėjęs matyti, nes paminima, kad tik girdėjęs apie jų išvaizdą. Kita vertus, galima „hos“ suprasti ne kaip anksčiau paminėtus graikus, bet kaip žemiau pateikiamus asmenis (tokiu atveju galima laisviau vardyti herojus ir Helenės bei jos geltonplaukių brolių paminėjimas pasakojimo vientisumo nesugriauja: kalbama apie herojus, kuriuos savo akimis matęs arba apie kuriuos savo ausimis girdėjęs Daretas). Nelabai aiškus ir kitas skaitymo variantas – „hoc“ („šitai“).

204 Fleschenbergas mano, jog šis sakinyš perimtas iš Dareto originalo graikiškosios pratarmės.

205 T.y. trojėnų.

206 Taip verčiame žodžių junginį *aquilino* (= *aquilo*?) *corpore*.

207 Arba žvairas.

208 T.y. tamsiai rudos, kaštoninės spalvos.

209 Kita versija pateikia „corpore iocundo“ – „malonaus pavidalo kūno“.

210 Taip verčiame apibūdinimą „virosum“. Kai kuriuose leidimuose yra „viciosum“ (= vitiosum) – „ydingas, linkęs klysti“.

211 Čia ir toliau pateikiamas graikų laivų sąrašas daug kuo primena Homero aprašytą achajų laivų katalogą (Hom. *Il.* II, 494–759), bet esama epe nemintų vardų, taip pat skirtumų, pateikiant laivų skaičių.

212 Kai kuriuose leidimuose vardas trumpesnis – *Prothenor*, bet plg. Hom. *Il.* II, 494–495: Προθηνωρ.

213 Plg. Hom. *Il.* II, 512: Ἰάλμενος.

214 Plg. Hom. *Il.* II, 517: Σχεδῖος καὶ Ἐπίστροφος.

215 Taip verčiame, atsižvelgdami į anglišką vertimą ir į Hom. *Il.* II, 615–624, kur minimi herojai Ἀμφίμαχος, Θέλπιος, Διῶρης ir Πολίξεινος. Įvairūs nuorašai ir leidimai pateikia labai skirtingus

vardus. Štai viena iš versijų: „Aiax Thelamonius ex Salamina adduxit secum Teucrum fratrem, Bublationem, Amphimachum, Dorium, Thesium, Polisenum“.

216 Plg. Hom. *Il.* II, 527–535 ir 557–558, kur atskirai pamini mi du Ajaksai: Oilėjo sūnus turėjo 40 laivų, o Telamono sūnus – tik 12. Šioje vietoje tikriausiai klaidingai sujungti du sakiniai į vieną. Vienu sakiniu, matyt, norėta pasakyti, kad su tam tikru skaičiumi laivų atvyko Telamono sūnus Ajakas, pasiėmęs į karą savo brolių Teukrą, o kitu sakiniu – kad iš Buprasiono ir Elidės atvyko keturi herojai iš viso su 40 laivų (kiekvienas po 10, kaip minima Hom. *Il.* II 618–619).

217 Plg. Hom. *Il.* II, 591–602, kur minima, kad Nestoras plaukė su 90 laivų.

218 Rašoma „XL“, bet kitur – „LX“ (t.y. 60). Bet plg. Hom. *Il.* II, 638–644, kur minima 40 laivų.

219 Kai kuriuose leidimuose šio sakinio nėra. Bet plg. Hom. *Il.* II, 671–675, kur minimi tik trys Nirėjo laivai.

220 Kai kurie leidimai pateikia ir trečią vardą – *Thoas*. Plg. Hom. *Il.* II, 676–680.

221 Vietovės pavadinimas įvairiai pateikiamas skirtinguose nuorašuose (*Alcedon* (= Chalcedon)).

222 Plg. Hom. *Il.* II, 645–652.

223 Kai kuriuose leidimuose pasitaiko ir kitoks Ulikso laivų skaičius – xl (= 40). Bet plg. Hom. *Il.* II, 631–637.

224 *Pherae* (gr. Φεραι) – miestas Tesalijos rytuose. Kitoks herojaus vardo ir jo vietovės variantas – *Emeleus ex Pirgis*. Tačiau plg. Hom. *Il.* II, 711–715.

225 Kai kuriuose leidimuose minimas kitas vardas – *Protarchus*. Bet plg. Hom. *Il.* II, 695–710.

226 Filakė – miestas Tesalijoje, Ftiotidės srityje.

227 Trikė – miestas šiaurės vakarų Tesalijoje su Asklepijo šventykla. Apie Podaleiriją ir Machaoną žr. Hom. *Il.* II, 729–733.

228 Kita laivų skaičiaus versija – 42 (xlij).

229 Plg. Hom. *Il.* II, 653 ir toliau.

230 Kai kuriuose leidimuose pateikiama Euripilo kilmės vieta – Orchomenas, bet plg. Hom. *Il.* II, 734–737.

231 Kai kuriuose leidimuose pasitaiko kitoks šio vardo variantas – Ksantipas (*Xantippus*).

232 Lotyniški vardų variantai: *Polypoetes*, *Polibaetes* ir *Leonteus*, *Leontius*. Bet plg. Hom. *Il.* II, 738 ir toliau (gr. Πολυποίτης, Λεοντεύς).

233 Plg. Hom. *Il.* II, 559–568.

234 Meliboja – miestas Tesalijoje, Magnesijos srityje. Apie Filoktetą ir jo laivus plg. Hom. *Il.* II, 716 ir toliau.

235 Kifas – miestas šiaurės Tesalijoje. Kitas herojaus vardo ir kilmės vietos variantas – Kunėjas iš Kipro (*Cuneus ex Cypro*). Bet plg. Hom. *Il.* II, 748 ir toliau.

236 Hom. *Il.* II, 748 nurodoma, kad Gunėjas vedė 22 laivus.

237 Plg. Hom. *Il.* II, 756–759.

238 Plg. Hom. *Il.* II, 603–610, kur minima, jog Agapenorą plaukė su 60 laivų.

239 Apie jį ir jo laivus plg. Hom. *Il.* II, 546–556. Lotyniškai vadinamas *Mnestheus*. Po šio sakinio viename leidime įdėtas papildomas sakiny: „Creneus ex Pilo, navibus numero viginti duabus“ – „Krenėjas iš Pilo – su dvidešimt dviem laivais“. Ten pat skaitome: „Hii fuere duces Graecorum numero sexaginta novem, qui adduxere naves numero MCXL“ – tokie buvo šešiasdešimt devyni graikų vadai, vadovavę 1140 laivų.

240 Čia pateikiamas lietuviškame vertime paminėtų graikų vadų skaičius. Jis skirtingose versijose skirtingas (pvz., XLVII = 47, XLIX = 49 arba net „sexaginta novem“ = 69 (plg. ankstesnį paaišk.).

241 Suskaičiavus išvardytus laivus (nežiūrint papildymų išnašose), susidaro būtent toks galutinis laivų skaičius. Atskiruose

nuorašuose ir spausdintuose leidimuose tas skaičius labai įvairus (pvz., MCXXX, MCXL, MCCII = 1130, 1140, 1202).

242 Daretas nepasakoja apie Ifigenijos aukojimą, tačiau aliuzija į Dianos (Artemidės) pyktį rodo, jog čia turimas galvoje būtent šis populiarus antikinėje literatūroje epizodas, pirmą kartą paminėtas *Iliadoje*: po sėkmingos medžioklės Agamemnonas įžeidęs Artemidę, pasakęs, jog ši galėtų pavydėti jam taiklaus šūvio; už tai deivė siuntė visam graikų laivynui nepalankų orą; jai permaldauti Agamemnonas turėjo Aulidėje paaukoti savo dukterį.

243 Plg. *Dictys* 2, 10.

244 Plg. *Dictys* 2, 1–6.

245 Taip verčiame vieną iš šio sakinio variantų, kuris lotyniškai skamba taip: „Agamemnoni et sociis rem gestam narrat, illi collaudant industriam eius“. Kitas variantas pažymi tik Agamemnono reakciją: „Agamemnoni rem gestam narrat: Agamemnon approbat laudatque“ („Agamemnonui papasakoja apie tai, ką nuveikė, Agamemnonas pritaria ir pagiria“).

246 Tyrinėtojų nuomone, šioji vieta yra paties vertėjo-kompiliatoriaus parašyta. Galima pastebėti, jog skriaudas trojėnams padarė ne Jasonas ir argonautai, bet vėlesnį žygį surengę herojai, vedami Heraklio.

247 Žemiau pateikiamas trojėnų sąjungininkų sąrašas daugiausia paremtas *Iliada* (Hom. *Il.* II, 824–877).

248 Lot. *Zelia*, gr. Ζήλεια. Kai kur netiksliai vadinama *Celia*.

249 Pasitaiko net šių dviejų vardų junginys – *Amphidarastus*! Bet plg. Hom. *Il.* II, 824–827, kur minimas tik vienas karvedys iš Zelėjos – Pandaras. Amfionas, o tiksliau Amfijas (gr. Ἀμφίος) ir Adrastas Homero epe (*Il.* II, 828–834) minimi kaip Adrestėjos ir kitų gretimų sričių karvedžiai. Jie Dareto tekste paminėti žemiau.

250 Plg. Hom. *Il.* II, 835–839.

251 Įvairūs šaltiniai labai įvairiai pateikia šiuos vardus, čia

remtasi anglišku vertimu, taip pat atsižvelgta į Hom. *Il.* II, 867–875 apibūdintus herojus.

252 Plg. Hom. *Il.* II, 876 ir toliau.

253 Plg. Hom. *Il.* II, 840 ir toliau, kur sakoma, kad pelasgams vadovavo Hipotojas ir Pylajas.

254 Kai kur vietoj Eufemo – Remas (*Remus*). Bet plg. Hom. *Il.* II, 846–847.

255 Kai kur – *Alcamus*. Bet plg. Hom. *Il.* II, 844–845 (Ἀκάμας καὶ Πείποος).

256 Kitoks variantas: *Paractemesus*, *Teropeus*. Bet plg. Hom. *Il.* II, 848–850, kur minimas tik Piraichmas.

257 Kitokie vardų variantai: *Ascanius*, *Xandippus*, *Portius*. Plg. Hom. *Il.* II, 862 ir toliau. Po šitos vietos kai kurie šaltiniai pateikia tokius vardus: „De Fliconea Eufemeus. De Boëcia Sanias, Asimaus, et Foricus. De Buctino Epistropolis, et Boccius“. Gali būti, kad naudotasi įvairiais rankraščiais ir pakartota, kas buvo aukščiau ar žemiau paminėta. Pvz., „De Fliconea Eufemeus“ primena kai kur netiksliai užrašytą Eufemą iš Kikonijos („De Ciconia Euphemus“).

258 Plg. Hom. *Il.* II, 864–866.

259 Plg. Hom. *Il.* II, 851–855.

260 Šie herojai nepaminėti *Iliados* trojėnų sąjungininkų „kataloge“.

261 Šie herojai nepaminėti *Iliados* trojėnų sąjungininkų „kataloge“.

262 Kai kuriuose leidimuose šis vardas neminimas. Bet plg. Hom. *Il.* II, 856 ir toliau.

263 *Argivi*, *Achivi* – graikų, dalyvavusių Trojos kare, bendras poetinis (sinekdochinis) pavadinimas, perimtas iš graikų literatūros (pvz., iš Homero epų), Dareto pasakojime vartojamas lygia greta su *Graeci*.

264 Kai kuriuose leidimuose šie vardai kitokie (pvz., *Hesiodum*, *Demorantem*).

265 Dėl Anijaus plg. *Dictys* 1, 23 ir comm. ad loc.

266 Anot Dikčio Kretiečio (*Dictys* 2, 11), Protesilają nukovė Enėjas.

267 Plg. Hom. *Il.* VII (pirmiausia eil. 273–310), kur abu herojai taikiai išsiskiria, apsikeitę dovanomis.

268 Visame Dareto veikale paminima 11 paliaubų, jų visų trukmė, kartu paėmus, – per septynerius su puse metų.

269 Arba (kitame leidime) Archilochą.

270 Arba Protenorą.

271 Orkas (lot. Orcus) – mirusiųjų karalystė, atitinkanti graikų Hadą. Tai herojinėje poezijoje mėgstama metonimija.

272 Daretas plačiai neaparašo Menelajo ir Aleksandro dvikovo, kokia pateikta *Il.* III ir Dikčio pasakojime (*Dictys* 2, 40), tačiau Aleksandro bėgimas nuo Menelajo ir jam suteikta trojėnų pagalba turi minėtuose veikaluose aprašytos dvikovo bruožų (tiesa, *Iliadoje* Pariui padeda Venera, o Menelają strėle sužeidžia Pandaras).

273 Įvairiose redakcijose minimas *Orchomeneus* lyg atskiras herojus, tačiau linkstame laikyti tai būdvardžiu (*Orchomenius*) ir sieti jį su greta pateiktu herojaus vardu, atsižvelgdami į anksčiau Dareto pasakojime minėtą faktą, kad Jalmenas atvyko iš Orchomeno (žr. *Dares* 14).

274 Kai kuriuose leidimuose šioje vietoje minimi herojai Oramenas, Palamenas, Palamonas. Tikriausiai tai to paties „orchomeniečio Jalmeno“ vardo klaidingos interpretacijos.

275 Arba (kitame leidime) Delpenorą.

276 Arba Dorijų.

277 Arba Nerijų.

278 Arba Asterijų.

279 Arba Ksantipą.

280 Šių herojų vardai skirtingai pateikiami, pvz., kai kur vietoj šitų minimas Fidipas ir Antifas, kitur – Fidipas ir Ksantipas, o visiškai neminimas Merionas.

281 Arba (kitame leidime) Euforbą.

282 Kai kur pridamas dar vienas karvedys – Memnonas.

283 Taip verčiame orig.: „Moesta Andromacha summissis capillis Astyanactem filium protendens ante pedes Hectoris eum revocare non potuit“. Ne visuose leidimuose yra šis sakiny.

284 Taip verčiame žodžius iš orig.: „velle Hectorem veloci saltu in pugnam ire. Proiectaque ad genua, astante filio suo Astionacte (sic!), eum revocare mandat“. Kitose versijose žodžiai išdėstyti kitaip ir patcikiamas kitoks vaizdas. Štai vienas iš variantų: „et Hectorem velle in pugnam prodire, nec posse proiecto ad genua filio suo revocari“ („kad Hektoras veržiasi žengti į kovą ir jo negalįs sulaikyti net ant kelių parpuolęs sūnus“).

285 Arba Idomenėją, arba Ejonėją.

286 Arba Hifilą.

287 Arba Polibaitą.

288 Viename leidime vietoj Memnono minimas Troilas.

289 Taip verčiame orig.: „animo aequo se recipere si vellent dare“. Galimas vertimo variantas: „Lengvai sutiksiąs, jei kam nors kitam norėtų skirti valdžią“.

290 Taip Agamemnonas pažymi savo autoritetą ir galimybę būti renkamam svarbiausiu vadu.

291 Kituose variantuose – *Perses, Admestae filius* (Persas, Admesto ar Admestos sūnus).

292 Tokį sakinį (jo kai kuriuose lotyniškuose leidimuose nėra) perimame iš angliško vertimo, plg.: „Palamedes granted a truce of one year“.

293 Ne visuose leidimuose yra šitas sakiny.

294 Arba Atamantą.

295 Apie Telefą ir jo pasilikimą Misijoje rašoma Dareto kūrinio 16 skyrelyje.

296 Arba, anot kitos versijos, Paris.

297 Taip verčiame orig.: „Coepit male eos accipere qui ad se

venerant, dicens perpetuam pacem fieri oportere: tanta pericula unius mulieris causa fieri, libertatem periclitari, tanto tempore diffidere“. Kai kuriuose leidimuose šio sakinio nėra.

298 Sakinio pabaiga verčiama, remiantis orig.: „nec curare quod modo superiores Troiani fuerint“. Yra ir kitų šio sakinio variantų. Vienas iš jų toks: „Calchas ex augurio respondit debere pugnare, quod superiores Troianis fient“ („Kalchantas iš paukščių ženklų nustatė, kad reikia kovoti, nes graikai bus stipresni už trojėnus“).

299 Taip pateikia vienas iš leidimų (plg. orig.: „Argivos in castra fugat“). Kitur pateikiamas kitoks vaizdas, be nuorodos į argiečių stovyklą: „caeteros paulatim persequitur“ – „pamažu vejasi kitus“.

300 Taip verčiame žodį *implicitum*.

301 Kitais duomenimis – trisdešimties dienų.

302 Kai kuriuose leidimuose šioje vietoje minimas graikų kreipimasis į orakulą: „Deinde concilium convocat: Argivos alloquitur; placet omnibus ut quid faciendo opus sit dii consulantur. Mittunt continuo qui consulere debeant: qui responsum accipiunt, per Achillis progeniem finem negotii fieri“ („Paskui Agamemnonas sušaukia pasitarimą, kreipiasi į argiečius; visi nusprendžia, jog reikia dievų klausti, ką toliau reikėtų daryti. Išsyk pasiunčia žmones, kad paklaustų orakulo. Šie gauna atsakymą, kad pradėtą reikalą užbaigs Achilo ainis“).

303 Telamono sūnaus Ajakso mirtis kitaip vaizduojama Dikčio pasakojime (*Dictys* 5, 15).

304 Kitaip apie Pentasilėjos žūtį pasakoja Diktis (*Dictys* 4, 3).

305 Manoma, kad Amfimacho paveikslas atitinka Dikčio pavaizduotą Antimachą (plg. *Dictys* 2, 23–24; 4, 21).

306 Priamo kalba, anot Fleschenbergo, tikriausiai yra vertėjo-kompiliuotojo darbas.

307 Taip verčiame orig.: „Simulque suasit Amphemachus (sic! = Amphemachum) ad coenam eos vocari, divinamque rem facturum, et ita insidiis circumventurum“.

308 Kitose versijose yra žodis *pictum* (nupiešta, nutapyta), taigi parodomas kitoks vartų vaizdas.

309 Šitaip Daretas tartum paaiškina medinio arklio legendą.

310 Taip verčiame orig.: „Neoptolemus praesidium dat. Antenor eum in regiam duxit, ubi Troianis positum praesidium erat“. Bet šių sakinių nėra kai kuriuose leidimuose, o vietoj jų ten pateiktas kitoks vaizdas, plg. tokį epizodą: „Neoptolemus irruptionem facit, Troianos caedit, persequitur Priamum, quem ante aram Iovis obtruncat“ („Neoptolemas pradeda puolimą, kapoja trojėnus, persekioja Priamą ir jį nužudo prie Jupiterio aukuro“).

311 *Iuppiter Herceus* (gr. Ζεύς Ἡρκείος) – „Naminis Jupiteris“ („Naminis Dzeusas“), kaip namų erdvę ir šventą židinio ugnį sauganti dievybė.

312 Taip verčiame orig.: „Agamemnon profectus est de urbe, victoria sibi concessa“.

313 Schisselis von Fleschenbergas mano, jog ši vieta gali būti paremta graikiškos pratarmės originalu.

314 Taip verčiame viename leidime pateiktus žodžius: „sicut Dares scribendo tradidit“. Kitur esama užuominos apie Dareto dienoraštį: „sicut acta diurna indicant, quae Dares Phrygius descripsit“ (kaip nurodo Dareto Frigiečio parašytas dienoraštis *acta diurna* – kasdieninių įvykių užrašai).

315 Čia remtasi angliško leidimo duomenimis. Skirtinguose nuorašuose šis skaičius skirtingai pateikiamas (pvz., 806000 arba 886000).

316 Laužtiniuose skliaustuose pateikiamas vertimas Trojos kare nukautų herojų sąrašo, pateikto viename iš XVI a. Dareto istorijos leidimų. Sąrašo kompozicija paprasta: iš pradžių pateikiama, ką nukovė trojėnai, o po to – ką graikai. Sąrašas neišsamus.

317 Arba Arkesilają.

318 Tikriausiai Protoenorą.

319 Arba Elpenorą (Elefenorą).

- 320 Arba Diorą.
321 Arba Posidipą (Poseidipą).
322 Arba Antifą.
323 Arba Polipoitą.
324 Dareto pasakojime neminėto herojaus vardas.
325 Dareto pasakojime toks herojaus vardas nepaminėtas.
326 Dareto pasakojime toks herojaus vardas nepaminėtas.
327 Arba Jalmeną.
328 Tačiau neminima, kad Aleksandras nukovė Achilą.
329 Tikriausiai Eufemą.
330 Tikriausiai Hipotoją.
331 Tikriausiai Pyląją.
332 Arba Asteropąją.
333 Tikriausiai Likaoną.
334 Arba Forkiną.
335 Arba Antifą.
336 O gal norėta pasakyti, kad Mestlą?
337 Dareto pasakojime toks Diomedo nužudyto herojaus vardas nepaminėtas.

Parengė Tomas Veteikis

Išleido Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Antakalnio g. 6, LT-10308 Vilnius

Tel. +370 5 2125332, faksas +370 5 2616254

El. paštas: knyga@liti.lt

Svetainė internete: www.liti.lt

Spausdino UAB „Petro ofsetas“

Žalgirio g. 90, LT-09303 Vilnius

Tel. +370 5 2733347, faksas +370 5 2733140

El. paštas: priemimas@petrooffsetas.lt

Svetainė internete: www.petrooffsetas.lt